"Norman Stone'dan başka kimse onun gibi tarih yazamaz!"

Andrew Roberts

NORMAN STONE

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI

Sadece İncelemek İçindir
Ücreti Yoktur
İnceledikten Sonra Siliniz Ve Bulursanız Satın Alınız.

TARİH

İKİNCİ BASKI

KTB

Levent Şahverdi Arşivi

KETEBE

Levent Şahverdi Arşivi

ISBN: 978-605-80300-6-0
© 2018 Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.

ketebe.com

Ketebe Yayınları: 195 | **Tarih**

Yayın Yönetmeni
Furkan Çalışkan

Yayıma Hazırlayan
Munise Şimşek

Düzelti
Neslihan Sönmez

Kapak
Harun Tan

Mizanpaj
Nilgün Sönmez

1. Baskı
Kasım 2019

2. BASKI

Ocak 2023
İstanbul

Ketebe Yayınları
Sertifika No. 34989
Maltepe Mahallesi Fetih
Caddesi No: 6 Dk: 2
Topkapı 34010 İstanbul
Tel: 212.612 29 30
e-mail: ketebe@ketebe.com

Baskı ve Cilt
Yıkılmazlar Basın Yayın Prom. ve Kağıt
San. Tic. Ltd. Şti.
15 Temmuz Mah. Gülbahar Cad.
No: 62/B Güneşli / İstanbul
Sertifika No. 45464
Tel: 212 630 64 73

© Orijinal adı *World War Two: A Short History* olan bu kitabın Türkiye yayın hakları Telif Sözleşmesi gereği Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.'ye aittir.

Levent Şahverdi Arşivi

İkinci Dünya Savaşı

NORMAN STONE

TÜRKÇESİ
İBRAHİM KAPAKLIKAYA

KETEBE

Levent Şahverdi Arşivi

Norman Stone

Dünyaca ünlü İskoç tarihçi ve yazar Norman Stone, 1941 yılında doğdu. Uzun yıllar Oxford Üniversitesi'nde Modern Tarih bölümünde akademisyen olarak görev yaptı ve Cambridge Üniversitesi'nde dersler verdi. İngiltere eski Başbakanı Margaret Thatcher'ın danışmanlığını yaptı. Kariyerinin son yıllarında Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde Avrupa Tarihi dersleri verdi. Norman Stone, 2019 Haziran ayında 78 yaşında hayata gözlerini yummuştur.

Kitaplarından bazıları şunlardır:

The Eastern Front 1914-1917, Turkey: A Short History, World World War Two: A Short History, Europe Transformed: 1878-1919, The Other Russia: The Experience of Exile, Hitler, İmpatorluk Oyunları.

Levent Şahverdi Arşivi

İçindekiler

Fotoğraf Listesi 7

Harita Listesi 8

Giriş 9

BİRİNCİ BÖLÜM / **İKİ SAVAŞ ARASINDA** 25

İKİNCİ BÖLÜM / **ALMANYA YÜKSELİŞTE** 47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM / **BARBAROSSA** 67

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM / **PEARL HARBOR VE KUZEY AFRİKA** 89

BEŞİNCİ BÖLÜM / **RUSLARIN TARAF DEĞİŞTİRMESİ** 109

ALTINCI BÖLÜM / **FANATİZM VE NEFRET, KARGAŞA VE GECİKME** 127

YEDİNCİ BÖLÜM / **NAZİZM VE KOMÜNİZM** 145

SEKİZİNCİ BÖLÜM / **BATI VE DOĞU** 163

DOKUZUNCU BÖLÜM / **SAVAŞIN SONU** 185

Haritalar 211

Teşekkürler 219

Bazı Kaynaklar 221

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

FOTOĞRAF LİSTESİ

- Versay Antlaşması'nın imzalanmasının ardından George Clemencau, Woodrow Wilson ve David Lloyd Gerog (Haziran 1919)
- Zafer Takı'nın (Arc de Triomphe) altından geçen Alman askerleri (Haziran 1940)
- Lviv halkı Alman birliklerinin gelişini kutluyor (Temmuz 1941)
- Yeni Zelanda birlikleri Batı Çölü'nde (Aralık 1941)
- Friedrich von Paulus Stalingrad'da teslim olduktan sonra (Şubat 1943)
- ABD donanmasının cesur bombardıman uçağı pilotları, Midway Muharebesi esnasında pike yaparken (Haziran 1942)
- Varşova gettosunda kuşatılan Yahudiler (1943 yılı içinde) Normandiya yolundaki Amerikan birlikleri (Haziran 1944)
- Sovyet birlikleri Brandenburg Gate'in kalıntıları üzerine bayrak ve flamalarını asarken (1945)

Levent Şahverdi Arşivi

HARİTA LİSTESİ

- 1923 yılındaki siyasi sınırlar
- En geniş sınırlarıyla Nazi İmparatorluğu (Güz, 1942) Asya ve Pasifiklerde İkinci Dünya Savaşı (1941-1945)

Levent Şahverdi Arşivi

GİRİŞ

Dönemin başkentlerinde dikilen büyük anıtlara bakılınca, 1914 yılı Avrupa'sı çok ihtişamlı görünür. Hepsinde bir zafer havası egemendir: Dünyanın kara yüzeyinin dörtte birinin imparatorluk merkezi olan Londra'daki The Mall; herkesin şehrin kısa süre içinde müzede bir sergiye dönüşeceğini hissettiği Viyana'daki yeni Hofburg; Macarların Orta Avrupa'ya gelişinin 1000. yıldönümünü kutlayan Budapeşte'deki Millennium Anıtı; Roma'da devasa Victor Emmanuel düğün pastası... Paris daha önce Napolyon tarafından inşa edildiği için, bu dönemin zafer havası kendisini daha çok Pont Alexandre III çevresinde gösteriyor. Eğer Avrupalı veya Amerikalı iseniz, kâinatın sahibi olduğunuzu sanırdınız ve Brüksel gibi (Kongo'da sömürge yönetimi vardı) daha küçük başkentlerin bile şatafatlı süslü binaları vardı.

Aslında bu dönemin en görkemli şehri Avrupa'da değil, İngiliz hükümdarlığının mücevherindeydi: Dönemin genel valisi Lord Curzon için Sör Edwin Lutyens tarafından tasarlanan Yeni Delhi şehri. Lord Curzon 1904 yılında İngilizlerin Hindistan'ı "sonsuza kadar kalacak gibi" yönetmeleri gerektiğini söylemişti. Oysa İngilizler 1947 yılında bu ülkeyi terk etmek

Levent Şahverdi Arşivi

zorunda kalacak, bütün bu ihtişamlı başkentler harabeye dönmüş veya en azından yıkık dökük bir görüntüye bürünmüş olacaktı. Berlin'in merkezi artık moloz yığınından ibaretti ve Siegesallee (Zafer Caddesi) üzerindeki Branderburg hükümdarlarının çirkin hantal büstleri; otlar, yanmış çalılıklar ve yakındaki hayvanat bahçesinden kaçmış hayvanların cesetleri üzerinden ters ters bakıyordu. Yüzyıl Kraliçe Victoria'nın gösterişli ve zengin cenaze töreniyle başlamış, dünyanın bütün liderleri Londra'ya gelmişlerdi. Oysa daha yüzyılın ortasına gelinmeden, 1945 yılında, bütün imparatorluklar kendi cenaze törenlerine tanıklık edeceklerdi.

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla İkinci Dünya Savaşı'nın sonu arasındaki otuz yıl, 1920'lerin ikinci yarısındaki kısa aralık hariç, felaketlerle doluydu. 1914 yılına kadar, birkaç karamsar yazar hariç, herkes ilerleme ve kalkınmaya inanıyordu. H. G. Wells bu dönemin baş sözcüsüydü. Ona göre bilim insanlığı kurtaracaktı. 1945 yılına gelindiğinde Wells son kitabı *Mind at the End of Its Tether*'da tam bir karamsara dönüşmüştü. Ancak bir kez daha yanıldığı ortaya çıktı. 1945 yılı sonrası veya en azından 1947 yılında başlatılan Marshall Planı sonrası, barış ve refah egemen oldu ve otuz yıllık kâbus sona erdi. Dünya ya da en azından Batı dünyası daha önceki, 19. yüzyılın sonlarındaki, modeline geri döndü.

O yüzyılın son kırk yılı, eğer başlangıç noktasını göz önünde bulundurursanız modern tarihin en büyük ekonomik sıçrayışına tanıklık etmişti. Atlar ve at arabalarının yerini motorlu araçlar almış; enfeksiyon ve sancılar içinde ölüm mekânı olan hastaneler, şifahanelere dönüşmüş; film, uçak, psikanaliz, gökdelen, telefon gibi modern birçok şey o kuşakta ortaya çıkmıştı. Ortalama yaşam süresi uzamış ve nüfus ikiye katlanmıştı. Ayrıca devrin kültürel hayatı da hayranlık uyandırıcıydı. Bir doğabilimci için 1910 dünyası mucize gibiydi. Pasaportunuz olmadan ve çok fazla para harcamadan Belçikalı sanayici Ernest Solvay'ın düzenlediği uluslararası toplantılara gidebilir;

Levent Şahverdi Arşivi

Henri Poincaré, Albert Einstein, Marie Curie gibi matematik ve fizik dünyasının en güçlü beyinleriyle tartışabilirdiniz. Eğitim alanında ülkelerin büyük çoğunluğunda liseleri bugünün üniversitelerinden daha iyi hâle getiren reformlar yapılmıştı. İnsanlar Kutsal Kitab'ı ve ulusal klasikleri biliyorlardı; müzik performansı olağanüstü derecede yüksekti. Yayınlar boldu ve Thomas Mann gibi ciddi yazarlar ve Richard Strauss gibi (her ikisi de para konusunda çok titizdi) besteciler zengin olabiliyordu. Ancak yazarlar yine de karamsar olmakta haklıydı. Çünkü Birinci Dünya Savaşı bu yüzden çıkmıştı ve ardından İkinci Dünya Savaşı onu takip etti. Neden?

Elbette bu sorunun kısa cevabı Almanya'dır. Otto von Bismarck'ın kurduğu imparatorluk büyük bir başarı öyküsüydü ve bu imparatorluğu yönetenler o öykünün gölgesinde yaşadılar. Almanlar zamanla Slavları aşağı ırk olarak görmeye başladılar. Milyonlarca Polonyalı batıya, Silezya'ya veya endüstriyel Ruhr bölgesine göç etmeye başladı ve asimile edilmeleri kuşaklar aldı. Prusya kralları sonunda Polonya dilini öğrenmek zorunda kaldılar. Oğlunun bu dili öğrenmesini ilk yasaklayan ise Kayzer II. Wilhelm'in milliyetçi-liberal babası olmuştu. Prusya'nın liderleri genellikle ya Alman veya Almanlardan çok etkilenmiş kişilerdi, Rusya ile çok yakın ilişkisi vardı. Ancak 1890'lı yıllarda Batı'da Rusya'nın geri kalmış ve barbar ulus olarak kabul edilmeye başlanmasıyla birlikte bu durum değişti.

Rusya aynı zamanda Almanya'nın rakibi Fransa ile askerî ittifak kurdu ve karşılığında büyük miktarlarda Fransız yatırımı aldı. 1914 yılına gelindiğinde bu ittifakın sonuçları alınmaya başlandı. Rusya hızla Batı'ya yetişiyordu ve Alman askerî çevrelerinde iki cepheli bir savaşta ezileceklerine dair büyük bir kaygı ortaya çıktı. Bu kaygının doğurduğu teyakkuz hâli çok geniş bir alanı etkiledi. Bir tarafta Avusturya-Macaristan'da Habsburg İmparatorluğu çözülme sürecindeydi. Öbür tarafta çok daha açık bir şekilde çözülme sürecinde olan, ama bir

Levent Şahverdi Arşivi

yandan da hem Irak petrolleri hem de Rusya'nın tahıl ticareti için çok önemli olan İstanbul Boğazı'nı kontrol eden Osmanlı Türkiye'si vardı. 1911-1912 yıllarında İstanbul ve Çanakkale Boğazları kısa süreliğine kapatıldığında, Güney Rusya'nın ekonomisi de neredeyse durma noktasına geldi. Almanya ve Rusya bu nedenlerden dolayı bir çatışma sürecine girdi.

Asıl sorun, Almanya'nın Rusya'nın yanı sıra başka düşmanlar da edinmesiydi. Fransızlar, 1870 yılında Bismarck tarafından uğratıldıkları yenilgiyi asla hazmedememişlerdi ve toparlanmak için büyük gayret gösteriyorlardı. Büyük bir ordu kurdular (keşişleri bile askere aldılar); imparatorluk donanması inşa ettiler ve Rusya ile ittifakı yöneten iddialı bir dış politika izlemeye başladılar. İngilizlerin tarafsız kalmaları hâlinde, Fransızların Alman düşmanlığı, kontrol edilebilir bir husumetti. İşte tam burada Almanya, 20. yüzyılın başında en büyük hatasını yaptı. *Weltpolitik* (dünya politikası) adını verdikleri bir vizyonla, sömürge imparatorluğu oluşturmayı amaçlayan bir donanma kurdu. Ancak gemileri dünyayı dolaşan, denizaşırı ticareti ve mülkleri koruyan ve dolayısıyla kömür depolarının büyük olmasını gerektiren ve bu yüzden zırh ağırlığını sınırlayan İngiliz ve Fransız gemileri gibi değildi. Alman gemileri çok sınırlı kömür deposuna sahipti ve bu yüzden ilave zırh kaplanması mümkündü. İngilizlerin, Alman savaş gemilerinin yalnızca Avrupa sularında kalmayı amaçlamadığını ve zırhları zayıf İngiliz gemilerinden daha sağlam olduğunu fark etmeleri uzun sürmedi.

Alman donanmasının tek hedefi İngilizleri rahatsız ederek veya onlara şantaj yaparak sömürgelerinden Almanya lehine taviz vermelerini sağlamaktı. Bu tavizler ilk başta Çin'de, daha sonra eski Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyetindeki Ortadoğu'da da verilmeye başlandı. Kuzey Denizi'ne yönelen Alman gemileri, Hitler'in 1939 yılı öncesi hava kuvvetleri ile oluşturduğu türden bir tehdidi deniz yoluyla yapmaya çalıştı. Ancak bu İngilizleri korkutmak yerine, başka yerlerde

Levent Şahverdi Arşivi

müttefik aramaya sevk etti. 1902 yılında Japonya ile kurdukları ittifak, Uzak Doğu'daki sorumluluklarının yükünü azalttı. 1904 yılında Fransa ile de bir ittifak *Entente Cordiale* (Dostluk Antlaşması) kurdular.

Yüzeyde Kuzey Afrika'ya ilişkin bir sömürgecilik pazarlığı söz konusuydu. İngilizlerin bir manda yönetimi kurarak Fransızları dışladığı Mısır konusunda aralarında bir rekabet vardı. Buna karşılık Fransızlar Fas'a yerleşmişlerdi ve uluslararası desteğe ihtiyaçları vardı. Bu antlaşma ile Fas, Fransa'ya; Mısır ise İngiltere'ye bırakılıyordu. Perde arkasında ise, denizlerin kontrolü yatıyordu: İngilizler Kuzey Denizi'ni korurken, Fransızlar Akdeniz'i koruyacaktı. Daha sonra İngilizler, Rusya ile anlaşma yapınca ve 1911 yılı sonrası bir Alman saldırısı hâlinde Fransa'ya askerî yardım sözü devreye girince antlaşma genişletildi. Freud, nevrozu kişinin kendisinin en kötü kâbuslarını fark etmesi olarak tanımlıyordu ve Almanya böyle bir durumdaydı.

Birinci Dünya Savaşı'na ilişkin en ünlü Alman eserlerinden birisinin adı *Aldanışlar Savaşı* [Krieg der Illusionen] idi.[1] Eğitimli ve aydın kişilerin tamamen asılsız şeyleri nasıl kesin gerçek olarak varsaydıklarını görmek kesinlikle olağanüstüdür. Bu liste uzundur: İmparatorluklar zenginleştirir; savaş gemileri hayati önem taşır; altın itibar getirir; ihracatın engellenmesi ihtilallere yol açar; kaleler işgali önler; moral, savaş kazandırır. Millî onurdan çok fazla söz ediliyordu. Oysa Falstaff dediği gibi, "Onur nedir? Tek bir sözcük. O onur sözcüğünün içinde ne var? Onuru oluşturan nedir? Hava cıvadan ibaret". 1914 yılında Avrupa imparatorlukları parçalanmaya başladı ve Rusya'nın da sonunda kendi potansiyelini gerçeğe dönüştürmesiyle, bir jeopolitik tektonik kayma gerçekleşti. Almanya panikledi ve liderleri, Berlin'den yönetilen bir tür

1 Alman tarihçi Fritz Fischer tarafından ilk kez 1969 yılında Almanca olarak yayınlanmış olup, 1911 ila 1914 yılları arasındaki Almanya politikalarını anlatmaktadır. (çevirmenin notu)

Levent Şahverdi Arşivi

"Birleşik Avrupa" kurma çabasına giriştiler. Bu, parçalanmış Rusya'nın ana unsurlarını da kapsayacaktı.

Son büyük aldanışları ise savaşın kısa süreceği konusunda oldu. 9 Eylül 1914 tarihinde başlayan Birinci Marne Muharebesi bunun yanlış olduğunu kanıtlayınca, Avrupalılar modern savaş gerçeğiyle yüzleşmek zorunda kaldılar. 1914 yılı öncesi, Avrupa sosyal çatışmalar ve emperyalist milliyetçilik problemleriyle uğraşıyordu. 1917 yılında her ikisi de güç kazanmıştı; Rusya'daki komünist devrim ve Amerika Birleşik Devletleri'nin savaşa müdahalesi Avrupa emperyalizminin sonu oldu. Birinci Dünya Savaşı'nı sona erdiren antlaşmaların üzerinde uzlaşılması zordu ve hiçbir zaman ne maddi ne de manevi anlamda çok fazla geçerlilikleri olmadı.

1919 yılı Haziran ayında Paris'te müzakere edilerek Versay Sarayı'nda imzalanan ve savaşı sona erdiren antlaşma da bir aldanıştan ibaretti. Bir Fransız'ın belirttiği gibi, acımasızlığına nazaran fazla yumuşaktı. 1919 yılında içinde bulunulan durum yapaydı. Almanya ve Rusya sahneden uzaklaştırılmıştı ve Büyük Britanya ile Fransa, Avrupa'da kural koyucu durumuna gelmişti. Amerika'nın desteği ile Doğu'da ve hatta Ortadoğu'da yeni devletler kurdular.

Bu arada eskiden Rusya'nın batısına kadar uzanan, nüfusunun yalnızca üçte ikisi Polonyalı, nüfusun %10'unu 3.000.000 Yahudi'nin oluşturduğu daha büyük bir Polonya vardı. Ayrıca Fransızların himaye ettiği, baskın halkları Çekler ve Sırplar olan çok uluslu Çekoslovakya ve Yugoslavya devleti kuruldu. Ulusal bileşimi bakımından Polonya'dan farklı olan daha büyük bir Romanya vardı. Osmanlı topraklarına girilerek yeni devletler kuruldu: Üç farklı Osmanlı vilayeti olan Kürt-Türkmen Musul, Şiî-Arap Basra ve Sünnî-Ortodoks Bağdat bir araya getirilerek Irak kuruldu. Ancak Irak'la birlikte bir anlam kazanan, aksi hâlde hiçbir anlamları olmayan Suriye ve Lübnan devletleri kuruldu. Üzerinde Siyonistler ve Arapların

Levent Şahverdi Arşivi

1926 yılında çoktan birbiriyle çatışmaya başladığı Filistin kuruldu; İsrail de sıradaydı. Dinî fanatizmin zirvede olduğu Suudi Arabistan kuruldu. 2012 yılından geriye dönüp bakıldığında, İtalyanların 1911 yılında Osmanlı Libya'sını işgal ederek Birinci Dünya Savaşı'nın sinyallerini vermesinden bu yana geçen bir asırda, bu devletlerden yalnızca birisinin, modern Türkiye'nin gerçekten devlet olarak işlerlik kazandığını görmek olağanüstüdür (Buna biraz edebî süsleme ile bir savaş sonrası kurulmuş bir devlet olan İrlanda'yı da dahil etmek mümkündür).

Versay Antlaşması'nda kutsanan "ulusların kendi kaderini belirleme hakkı" pek de işe yaramadı. Aynı şekilde galiplerin teşvik ettiği parlamenter hükümet sistemi de işlemedi. Anayasalar yazıldı ve seçimler yapıldı (Türkiye'nin kuzeyinde kısa bir süre var olan Güneybatı Kafkas Cumhuriyeti'nde[2] seçmenlerin, Türk ordusunun dikkatli bakışları altında, iki teneke kutudan birisine taş atmaları istendi). Almanya'da profesörler ve diğer önemli kişilerin Weimar'da toplanması yoluyla kusursuz demokratik kurumları (referandum, nispi temsil, kadınlara seçme hakkı, kendi seçimleri ve parlamentolarına sahip federal eyaletler -en büyüğü Prusya idi) bulunan bir anayasa hazırlandı. Parlamento çalışmaları güçlükle 1929 yılına kadar sürdürülebildi. Sonra dünya ekonomisi çökmeye başladı.

2 Osmanlı Devleti'nin Mondros Mütarekesi gereği 23 Kasım 1918'de Batı Kafkasya'dan çekilmeye başlamasıyla bölgede doğan idari, siyasi, askerî boşluğu doldurmak için 14 Kasım'da kurulan Kars İslâm Şurası'nın, daha sonra 17-18 Ocak 1919 tarihinde Güneybatı Kafkasya'dan gelen 131 temsilcinin katıldığı şura toplantısı sonucunda Cenubi Garbi Kafkas Hükümeti Muvakkate-i Milliyesi kuruldu. Başına Cihangirzade İbrahim Bey getirildi. 25 Mart 1919 tarihinde ise cumhuriyet rejimi benimsenerek devletin adı Cenubî Garbi Kafkas Hükümet-i Cumhuriyesi adını aldı. Kars dışında Artvin, Ardahan, Batum, Gümrü, Sarıkamış, Nahcivan ve Ordubad'ı da içine alan bu cumhuriyet aslında Anadolu'da kurulan ilk cumhuriyet rejimi olarak tarihteki yerini aldı. Ancak ömrü uzun olmadı. Bölgede bulunan İngilizler yerel hükümetin faaliyetlerine bir süre izin verseler de, 13 Nisan 1919'da Kars'ı işgal ederek hükümeti devirdiler ve hükümet üyelerini önce Batum'a, sonra da Malta Adası'na sürgün ettiler ve devletin varlığına son verdiler. (ç. n.)

Levent Şahverdi Arşivi

Büyük Buhran'ın neden meydana geldiği, 20. yüzyılın en önemli sorusudur. Bizim adlandırdığımız şekliyle "kapitalizm" büyük bir başarı öyküsüydü. Kapitalizm Batı'da "cafcaflı, aynı süreçte büyümüş imparatorlukların" (Jack Gallagher'ın *New Cambridge Modern History*'ndeki ifadesi) çok güçlü olduğu yönündeki ölümcül aldanışı doğurmuştu. Bu başarının formülünün bir kısmı ekonomist Joseph Schumpeter'ın "yaratıcı yıkım" adını verdiği ticaret döngüsüydü. Tembel ve rahatına düşkün olanlar yıkılırken, malları daha enerjik olan ve çalışkan rakipleri tarafından ucuza kapatıldı. Örneğin; 1870'li yıllarda İtalyan bankaları her işlemi mercek altına alıyor ve kredi vermede aşırı ihtiyatlı davranıyordu. Bu hantal bankalar uzun vadede hidro-enerjiye yatırım yapan ileri görüşlü Alman Yahudiler tarafından devralındı. Bu servet transferleri, kaybedenler arasında içerlemelere yol açtı.

Ancak 1929 yılında süreç büyük bir yıkıma dönüştü: Amerikan parası sistemden çekildiğinde; Alman markı çöküyor, İngiliz sterlini onu takip ediyordu. Dünya ticaret hacmi üçte iki oranında düştü ve Fransa 1938 yılına kadar "negatif büyüme" ile tanımlandı. Bu bir felaketti ve günümüzün (2012) sorunları, buna kıyasla hiçbir şeydir. Yine de bazı karşılaştırmalar yapılabilir. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki işsiz sayısı 25.000.000 iken, Almanya'da bu rakam 6.000.000 idi. Ancak bu yanıltıcı bir rakamdır; zira Almanya'da işsiz kadınlar hesaba katılmamıştı. Problem ancak yeniden silahlanma yoluyla çözülebildi. Bu dönemde entelijansiyanın önemli bir kısmının sola yönelmesi şaşırtıcı değildir. Aslında bu kriz, savaş dönemi borçlarının ve daha da genel olarak, savaşın getirdiği asabi, karamsar atmosferin sonucu idi. Bütün bunlar Amerika Birleşik Devletleri'nin dünyanın yeni süper gücü rolündeki tecrübesizliğiyle birleşti. Hepsine insanların yerini makinelerin aldığı teknolojideki değişimler eklendi. Ancak ortaya çıkan büyük ekonomik buhran, aslında kapitalizmin korkunç yanlışlarının değil, Birinci Dünya Savaşı'nın sonucuydu.

Levent Şahverdi Arşivi

Büyük Buhran parlamenter hükümetleri silip süpürdü. Weimar Almanya'sı daima zayıf, yalnızca iyi zamanlarda işe yarayacak bir sisteme sahipti ve demokratik hükümet koalisyonlara bağımlıydı. 1929 yılında iktidara gelen beş partili koalisyon, 1930 yılı Mart ayında ekonomik gerilemenin ilk işaretleriyle birlikte yıkıldı. Sağcı liberaller işsizlerin daha fazla sigorta primi ödemeleri gerektiğini savunurken, ılımlı sosyalistler işverenlerin daha fazla prim ödemesini istediler. %1'in çeyreği üzerindeki bir ihtilaf hükümeti devirdi. Elbette bunun dışında başka nedenler de vardı.

1933 yılı Ocak ayında Hitler'in iktidara gelmesine kadar Reichstag'tan[3] hiçbir çoğunluk hükümeti çıkarılamadı. Avusturya, Polonya, Romanya ve Yunanistan'da yönetimi diktatörler ve yarı diktatörler devraldı. İspanya 1936 yılından 1939'a kadar süren bir iç savaş yaşadı. Liderleri Francisco Franco, onu her gün Zarzuela Sarayı'ndan Madrid'in merkezindeki ofisine götüren arabanın arka koltuğunda, 3.000 kişinin ölüm emrini imzaladığını gururla anlatıyordu. Ren Nehri'nin doğusunda yalnızca iki ülke medeni standartlarını koruyabildi: Eski liberal Habsburg monarşisi çizgisinde bir hukuk devleti (Rechsstaat) olarak kurulan Çekoslovakya ve eski moda aristokrasi standartlarının hâlâ geçerli olduğu muhafazakâr Macaristan. 1922 yılında Mussolini, 1930'lu yıllar faşizminin giysili provası niteliğinde bir zafer kazandı. 1920 yılında İtalyan ekonomisi çöktü ve onu iki yıllık anarşi dönemi izledi. İtalyan faşizmi, bir tür saygın koruma kalkanı bulabilen savaş dönemi subayları arasında doğdu ve bunlar Hitler'in modelini benimsediler. Bu model şaşırtıcı derecede başarılıydı. 1936 yılına kadar, nedeni ne olursa olsun, Almanya'daki işsizlik oranı 1.000.000'a düştü ve ülkenin yaşam standartları İngilizlere kıyasla düşük olsa da ekonomi yeniden canlanıyordu. Herkes ülkedeki yeni, coşkulu havayı fark ediyordu. İngilizlerin büyük çoğunluğu, Almanya'daki bu havadan içgüdüsel olarak nefret ettiler.

3 Berlin'deki Alman Parlamento binası. (ç. n.)

Levent Şahverdi Arşivi

Oysa Adolf Hitler bir vakumun sonucuydu. Bu vakum ona argümanlarla kaynak sağladı. Savaş sonrası antlaşmalarının teminatının Cenevre'deki Milletler Ligi olması bekleniyordu. Oysa Almanya'nın yeniden sahneye çıkması an meselesiydi. Asıl soru şuydu: Hangi Almanya? Saygın bir Alman devletine elbette ihtiyaç vardı; ancak özellikle Fransızlar bu ihtimali yok etmek için ellerinden gelen her şeyi yaptılar. Hatta 1931 yılında bile Alman ekonomisini ayakta tutmak adına İngilizlerle işbirliği yapmayı reddettiler. Bu anlamsız başarısızlığın nedenlerinin listesi uzundu. Weimar demokrasisi cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle yürütme şekline dönüştü. Reichstag işlevsiz kaldı. Uluslararası finans ve ticaret düzeninin sembolü olan altın standardı[4] bir deflasyon gücü hâline geldi ve merkez bankası sahiplerinin kibri dışında her şeyi aşağıya çekti. Almanlar, kısmen Versay Antlaşması'nın gerektirdiği tazminatları ödeyebilmek için, bu standardı benimsemişlerdi. Bu standart, kitlesel işsizlik için reçete olarak görülmüştü. Milletler Ligi, Majino Hattı ve Küçük Antant sözde Çekoslovakya, Romanya ve Yugoslavya'yı -Polonya hariç olmak üzere askerî bir ittifakta birleştiriyordu. Bunların hepsi hayalî ve tehlikeli idi; çünkü bunlara inancı korumak için bürokrasiler kurulmuştu. A.J.P. Taylor'ın *The Origins of the Second World War* adlı eserinin ilk yüz sayfası bu durumun klasik anlatımını oluşturmaktadır. Elbette iki dünya savaşı arasındaki dönem, Birinci Dünya Savaşı anılarının etkisi altındaydı. Özellikle Fransa çok kötü zayıflamıştı ve adeta içi boş kabuğa dönüşmüştü. Louis-Ferdinand Céline'in *Death on the Installment Plan*'da bir Rancy veya EurcquessurOurcqes'teki bir sosyal konuttaki kasvetli yaşamlar anlatılıyordu: George Orwell'in *Coming Up* adlı eserinin ağırlaştırılmış bir versiyonu idi. Sorun, Batılı güçlerin 1929 yılında ölen liberal Weimer devlet

4 Ülkelerin ekonomik alanda hızlı bir şekilde büyüdüğü, üretimin arttığı ve uluslararası sermayenin gelişim gösterdiği 1890 yılından Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar uygulanan, ülkelerin para birimlerinin standart olarak altına bağlandığı sabit bir döviz kuru sistemidir. (ç. n.)

Levent Şahverdi Arşivi

adamı Gustav Stresemann'a vermeyi reddettikleri tavizleri, Hitler'e vermek zorunda kalmalarıydı. Hitler'in fikri, doğuda Amerikan ve İngiliz hinterlantlarına benzer bir imparatorluk kazanarak Almanya'yı toparlamaktı. Hitler, güç kullanma ve ezici silahlara sahip olduğu tehdidini yaparsa, Batı'nın ona yol vereceğini ve hatta onu yönünü Doğu'ya dönmesi için teşvik edeceğini biliyordu. Doğu'da, Slav ırkının aşağılanması ve ezilmesi pahasına, bir Almanya imparatorluğu kurulacaktı.

Ve Almanya'yı yöneten Hitler'le birlikte İkinci Dünya Savaşı geldi. Hitler, Versay'ın temsil ettiği ikiyüzlülük ve sahtelik ağını zafer kazanarak yırttığı için çok popüler olmuştu. Alman ekonomisini yeniden canlandırmıştı. Milyonlarca Alman için, hipnotize edecek derecede güçlü bir hatipti. Artık Almanlar, intikamcı Fransa tarafından aşağılanmıyor ve güçsüzleştirilmiyordu. Ancak bu süreçte, Hitler özellikle İngilizleri çok kızdırdı. 1939 yılı yazında, Hitler herhangi bir İngiliz müdahalesi olmadan, Polonya'yı işgal edebileceğini düşündü. Sonra Stalin'le beklenmedik bir anlaşma yaptı. İngilizler artık Polonya için bir şey yapamazdı; bunu deneyemezlerdi bile. Ancak Hitler yanlış hesap yapmıştı. İngiliz siyasal sınıflarında isyan çıktı ve bir ültimatom verildi. Sonunda bu olay Büyük Britanya, Rusya ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Almanya'ya karşı savaşına dönüştü. Bu kez daha yıkıcı silahlarla, tanklarla ve uçaklarla yürütülen, 1918 şartlarından çok daha ötede bir savaş alanı hareketliliğine sahip bir savaştı bu. Savaş, altı yılın ardından sona erdiğinde, Orta Avrupa sürreal bir yıkıntıya dönüşmüştü. Hollanda-Almanya sınırındaki bir levhada şunlar yazıyordu: "Medeni dünya burada bitmektedir." Sonunda işler düzeliyordu: Alman problemi çözülmüştü; Almanya birçok yönden örnek bir devlete dönüşmüştü. Amerikalılar 1919 yılında göstermeyi reddettikleri bir sorumluluk duygusu içinde davranıyordu ve savaşlar hayal bile edilemeyen geçmişe ait gibi görünüyordu.

1945 yılı bir çağın bitip diğerinin başladığı bir anı simgeliyordu. O zamana kadar Avrupa imparatorlukları yeryüzünü

Levent Şahverdi Arşivi

yönetiyordu ve benim ilkokul ders kitaplarım -çoktan modası geçti 1950 yılında İngilizlerin tıpkı yeryüzünün dörtte biri gibi Hindistan'ı da İngiliz kırmızısıyla boyadığını yazıyordu. 1874 yılında, elektriğin bulunması öncesinde (elektrikle aydınlatılan ilk konak 1880 yılında Hatfield'daki Lord Salisbury'nin evi idi) Victoria döneminin emniyeti içine doğan büyük aristokrat Winston Churchill'in artık modası geçmişti. Aynı şey onun tarihî rakibi Adolf Hitler için de geçerliydi; ancak onunki farklı bir modası geçmişlikti. 1889 yılında Avusturya-Almanya sınırında dünyaya gelmişti ve onlu yaşlardayken, mucizevi enerji elektrik yavaş yavaş yayılıyordu.

Hitler daha sonra, yalnızca askerî yönleriyle ilgilenen Churchill'e nazaran, makinelere hayran oldu. Avusturya-Almanya sınır bölgesinde, bir zamanda Protestanları güç kullanarak baskı altına almış olan Katolik Kilisesinin tiranlığından büyük rahatsızlık vardı. Hitler Hıristiyan ahlakına karşı yoğun bir hoşnutsuzluk içinde büyüdü. Bu durum genç bir adamken onu ve çevresindekileri Yahudi karşıtlığından daha fazla etkiledi. Orijinal kayıtlara dayanan muhteşem tarihçi Brigitte Hamann'a göre, Yahudi karşıtlığını sonradan benimsedi ve kendi intikamcı tarzıyla, Viyana'da turistlere sulu boya resim satarken, yağmur yağdığında dükkânlarına sığındığında ona çok iyi davranan yaşlı bir Yahudi çifte zulmetti. Adolf Hitler türü milliyetçilik yani teknoloji, iradenin zaferi ve zayıfların yok edilmesini içeren anlayış da 1945 yılına gelindiğinde demode olmuştu. Hitler'in eski Avrupa versiyonu, Alman filmi *Der Untergang*'da [Çöküş][5] gayet güzel anlatıldığı üzere, Reichstag bahçelerinin çok altındaki sığınağının kara mizahı içinde kaybolup gidiyordu. Churchill'de 1951 yılındaki son başbakanlığı ile birlikte, naftalin ve alkol içinde ömrünü tamamladı. 1945 yılında atılan devasa atom bombasının temsil ettikleriyle birlikte yeni bir dünya doğdu.

5 2004 yılında gösterime giren film, İkinci Dünya Savaşı'nı Hitler'i merkeze alarak hikâye ediyor. Oliver Hirscbiegel'in yönetmenliğini yaptığı filmin yapımcılığını da Bernd Einhcer üstlenmiş. (ç. n.)

Levent Şahverdi Arşivi

Çok sonraları, ben Almanya'yı tanıyıp tarihini okurken, Hitler'in savaş mekanizması içinde rol almış insanlara rastladım. Bunların en sıra dışı olanının Albert Speer olduğunu sanıyorum. 1981 yılında, BBC televizyonu için Hitler ve sanat konusunda bir program yapıyordum. Hitler'in baş mimarı ve savaş dönemi silahlanma bakanı Speer'le bir röportaj yapmak istedim. Yetmiş altı yaşına gelmiş ve yirmi yıllık hapis cezasını ardında bırakmış olan Speer, beni çok şaşırtacak şekilde, programa gelmeyi kabul etti. Bir hafta sonu tatiliydi ve o günlerde Londra'da tatil günü her yer kapanırdı. Onu Brown Hotel'in restoranına götürmek zorunda kaldım ve Üçüncü Reich hakkında konuştuk. Nazilerin seçimlerdeki oyları konusunda bilmediğim en önemli gerçeklerden birisinin, onları Katoliklerden çok Protestanların desteklemesi olduğunu öğrenerek şaşırdım. Bavyera bu konuda ünlenmişti ve bu ününü üçte biri Protestan olan nüfusuna borçluydu.

Sanıyorum din konusu Speer'i pek ilgilendirmiyordu. Ayrıca şaşırmamam gerekse de İngilizlerin Alman kentlerini bombalamasını savunması beni çok şaşırttı. Gerekçesi; Almanların dikkatlerini cephelerden uzaklaştırıp anavatanın korunmasına yöneltmesiydi. Çok üzücü bir akşam geçirdik; röportajı ertesi gün tamamlayabildik. Hepsini daha önce anlatmış olsa da, röportaj güzeldi. Sonra gayet enerjik biçimde, otelin lobisindeki tüm kadınların hayranlığını kazanmış hâlde, çıkıp kendi oteline yürüdü ve orada öldü. Nazi Almanya'sı ile ilgili tuhaf bağlantılarımdan birisi de Auschwitz toplama kampında canlı insanlar üzerinde genetik deneyler yapan korkunç Dr. Josef Mengele'nin oğluydu. Mengele, Yahudiler trenden indirilirken platformda duruyor ve çalışabilecek olanları doğrudan gaz odalarına gönderilecek olanlardan ayırıyordu. Auschwitz'den son anda bir kutu göz küresi ve doku örnekleriyle ayrılmıştı. Bunları Frankfurt'taki profesörüne götürmüş, o da panikleyip kendisine kapıyı göstermişti. Mengele 1979 yılında Brezilya'da öldü ve ailesi olayı kamuoyuna duyurdu.

Levent Şahverdi Arşivi

Sempatik ve açık sözlü bir adam olan oğlu ile konuştum. Saygın bir sosyal demokrat olan üvey babası tarafından yetiştirilmişti ve gerçek babasının kim olduğunu on altı yaşındayken öğrenmişti. Onu görmek için Brezilya'ya gitmişti ve çok kötü kavga etmişlerdi. Mengele Romanya'dan bir Alman mülteci kadınla yaşıyor ve küçük paralar için bile kadınla sürekli tartışıyordu.

Savaş sonrası Almanya'dan kaçışı hakkında ruhsuz bir roman yazmıştı. Tirol'ün İtalya'da kalan bölgesi üzerinden Cenova'ya ulaşmış, orada bir Kızıl Haç pasaportu alarak Arjantin'e gitmişti. Burada kendi adına bir iş yeri açmıştı. Oğlunun anlattığına göre, Mengele'nin üniversitesi doktorluk unvanını geri alınca, onun iş arkadaşları olan Auschwitz toplama kampı sakinlerinden protestolar yükselmişti ve bu da inanılır bir öyküydü.

Öjenik, yani "ırk araştırmaları" yalnızca Nazilerin uzmanlık alanı değildi. 1910 yılının gelişmekte olan dünyasında, genel olarak tüm Batı dünyasının ilgisini çekiyordu ve 1970'li yıllara kadar İsveç, yetiştirmeye değmedikleri gerekçesiyle Laponları kısırlaştırıyordu. Speer'in yetenekleri ve Mengele'nin amaçlarını düşündüğünüzde, 1940 yılında Churchill'in şu sözleriyle ne demek istediğini anlayabiliyorsunuz:

> Hitler bizi bu adada yok etmediği takdirde savaşı kaybedeceğini biliyor. Eğer ona karşı dayanabilirsek, bütün Avrupa kurtulacak ve dünya hayatı geniş, güneşli ufuklara doğru ilerleyecektir. Eğer başaramazsak, o zaman Amerika Birleşik Devletleri dahil, bütün dünya, tüm tanıdıklarımız ve önemsediklerimiz dahil, yeni bir karanlık çağın uçurumlarına düşecek, bilimin sapkın ışıklarıyla bu uçurumlar daha sinsi ve belki de daha müzmin hâle gelecektir. Bu yüzden gelin görevimizi sahiplenelim ve kendimize eğer Britanya İmparatorluğu ve İngiliz Uluslar Topluluğu bin yıl yaşarsa, insanların "işte bu onların en güzel zamanıydı" diyeceklerini hatırlatalım."

Levent Şahverdi Arşivi

1940 yılında direnmek mantıklı olmadığı gibi, 1939 yılında savaş ilan etmek de akıllıca değildi. Ama Hitler insanların mantıklı tepki vermelerine fırsat vermedi. Herkes bir başka savaşın yaklaştığını kemiklerine kadar hissediyordu ve Büyük Britanya'daki parlak zekâlar yapılacak en iyi şeyin uçmayı öğrenmek olduğunu biliyorlardı. 1936 yılında Glasgow Üniversitesi'nde öğrenim gören hukukçu babam da öyle yapmıştı. Glasgow Kenti 602. Hava Filosu ile birlikte Britanya Savaşı'na katılmış, ancak sonra cepheden geri çekilerek, şiddetle ihtiyaç duyulan pilot eğitiminde görevlendirilmişti. Tarihçi Max Hastings'e göre, Kraliyet Hava Kuvvetleri (RAF) uçakları ustaca uçuracak personele sahip değildi ve babam da 1942 yılı Şubat ayında Galler'de düşmüştü. Pusulası hâlâ bendedir. Ancak o zamanlar iyilik egemendi ve subaylar benim Glasgow Akademi'deki eğitimim için aralarında para toplamışlardı. Onlara çok şey borçluyum. Bu yüzden bu kitabı, o subaylara ithaf ediyorum.

Levent Şahverdi Arşivi

Clemencau, Wilson ve Lloyd George,
Haziran 1919'da Versay Antlaşması'nı imzaladıktan sonra
(Hulton-Deutsch Koleksiyonu/Corbis).

Levent Şahverdi Arşivi

BİRİNCİ BÖLÜM

İKİ SAVAŞ ARASINDA

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Birinci Dünya Savaşı sona erdiğinde, o zamanlar yirmi dokuz yaşında bir piyade olan Adolf Hitler, kuzey Almanya'da bir askerî hastanedeydi. Onu geçici olarak kör eden bir gaza maruz kalmıştı. Almanya'nın yenildiği haberleri büyük bir şok meydana getirdi. Dört buçuk yıl boyunca savaşmış, zafere çok yaklaşmıştı ve hâlâ batı Avrupa ile Rusya'nın büyük bir kısmını işgali altında tutuyordu. Ancak Kasım 1918'de ani bir çöküş yaşandı. Sarhoş denizciler ve gürültücü grevciler isyan ettiler ve imparatorluk hükümeti paniğe kapılarak kaçtı. İktidar, solcu ve müttefiklerinden oluşan yeni koalisyonun eline geçti. Bu hükümet 11 Kasım'da ateşkesi sağladı. Hitler mağlubiyetin kabulü karşısında hıçkıra hıçkıra ağlamıştı. Savaş kazanılmalıydı ve eğer iktidardaki seçkin budalalar, hain Yahudiler, solcularla savaşı önemsemeyen duygusal akademisyenler olmasaydı, savaş kazanılacaktı. Artık hiçbir şeyin faydası yoktu. Birlikler Ren bölgesine geri dönecek ve batı Rusya'yı komünistlere teslim edecekti.

Tek ağlayan Hitler değildi. Çünkü Kasım ateşkesi çekilen acıları sona erdirmemişti. İngilizler Almanya'ya kuşatma uyguluyorlardı ve her kasaba açlık içinde inliyordu. Kuşatma devam ettikçe Viyanalı çocuklarda yetersiz beslenmeye bağlı vitamin eksikliğinden kaynaklanan raşitizm görülmeye başlandı. Almanların ifadesiyle "x-bacaklı" ve "o-bacaklı" (çarpık dizler ve eğik bacaklar) çocuklar ortaya çıktı. Sonra Rhineland'ı, yani Ren Nehri'nin batısıyla doğu yamaçlarındaki köprübaşlarını Müttefikler işgal etti. Özellikle Fransızların kendilerine

Levent Şahverdi Arşivi

yapılanları unutma ve affetmeye hiç niyeti yoktu. Şimdi "onarım gideri" gibi ikiyüzlü bir isim altında büyük miktarlarda tazminat istiyorlardı. Toplam tazminat miktarı 132.000.000.000 Alman markı olacaktı ve son taksitler (1920'li yıllarda asıl borç ödendikten sonra) 2010 yılına kadar uzayacaktı. Bu taksitler Alman ekonomisini sarsmayı, yeniden silahlanmasını ve hatta toparlanmasını önlemeyi amaçlıyordu.

Birinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonraki dönemin olayları, sonraki yirmi yıl boyunca Orta Avrupa'ya yayıldı. Zafer kazanmış Müttefikler 1919 yılında Paris'te toplandı ve barış antlaşmaları hazırladılar. Ortam çok acayipti. Dünyaya moral verme amacındaki Amerikan Başkanı Woodrow Wilson yeni bir dünya düzeni kurmaya koyulmuştu. Kahramanlaştırılmış ve etrafı çığlıklarla kutlamalar yapan kalabalıklar tarafından çevrilmişti. Amerika'nın artık parası vardı ve Müttefikler ona büyük miktarlarda borçluydu. Dünyayı daha önce hiç yapamadığı kadar çok şekillendirebilirdi. Nitekim Amerika kendi kendine üstlendiği bu misyonu takıntı hâline getirdi ve özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası Marshall Planı ile birlikte Avrupa'nın toparlanmasında da öncülük etti. Uluslararası ticarete büyük para yatırdı ve Avrupalıları korumacı yöntemlerini terk etmeye teşvik ederek, Fransızların "üçüncü görkemli yıllar" adını verdiği bir refah dalgasının yayılmasına yol açtı.

Bu dönem 70'lerin ortalarında petrol şoku ve durgunluk içinde artan enflasyon (*stagflasyon*) ile sona erdi. 1918 yılının galipleri, aile fotoğrafında, Rushmore dağındaki anıtta[1] yer alan kibir ve kurnazlık abidelerinin karikatür versiyonu gibi görünüyorlardı. Resimde öfkeli Alman delegesi Ulrich von Brockdorff-Rantzau tarafından, antlaşmanın kendisine ayrılan yeri imzalanırken

1 Amerikan tarihine damga vuran başkanların heykellerinin yer aldığı bu anıtın yapımına 1927 yılında Gutzon Borglum tarafından başlanmış ve anıt 1941 yılında tamamlanmıştır. (ç. n.)

Levent Şahverdi Arşivi

onu dikkatle izledikleri görünüyordu. İngilizler bu antlaşmalarla özellikle bir zamanlar Osmanlı

Ortadoğu'sunda bulunan milyonlarca dönüm araziyi, zaten uçsuz bucaksız olan imparatorluklarına kattılar ve ticaretlerine ket vuran Alman gemilerini müsadere ettiler. Fransızlar da Ortadoğu'dan bir dilim aldılar ve gelecek kuşaklar için tazminat parası almayı beklemeye başladılar. Öbür yandan Amerikalılar "eski dünya"nın sorunlarına karışma konusunda ikiye bölündüler.

Başkan Wilson'ın bir vizyonu vardı: Birinci Dünya Savaşı'nın savaşları sona erdirecek bir savaş olmasını sağlamak. Wilson demokrasi ve ulusların kendi kaderini tayin hakkını savunuyordu. Ancak Amerikan demokrasisi üçayaklıydı ve senato anlaşma şartlarının uygulanmasının sorumluluğunu üstlenmiyordu. Amerikalılar -veya en azından önemli cumhuriyetçi senatörler Birleşmiş Milletler'in prototipi olan ve herkesin moralini düzeltmek üzere Başkan Wilson'a bir platform oluşturması amaçlanan Milletler Ligi'ne katılmayı bile reddetmişlerdi. Olup bitenleri gören bir Fransız general şöyle diyordu: "Bu bir barış antlaşması değil, yirmi yıl sürecek bir ateşkestir." General haklı çıktı.

Barış antlaşmasını istikrarsız kılan unsur, uygulanması için Almanların işbirliğine duyulan ihtiyaçtı. 1918 yılı Kasım ayında Almanlar, Amerikalıların sempatisini kazanmak ve kendilerini bir parlamenter demokratik devlet olarak göstermek için ellerinden geleni yaptılar. Kayzer'i tahtından indirdiler ve Versay Antlaşması (Haziran 1919) imzalanmadan önce, Şubat ayında Weimar'da cumhuriyetçi bir anayasayı kabul ederek yürürlüğe koydular. Bu anayasa Germen hayal gücünün yoksunluğunun eseri idi. Bütün düzeylerde seçim, nispi temsil, kadınlara seçme hakkı verilmesi (Fransızların henüz yoktu), federal düzenlemeler, eğer yeterli imza toplanırsa referandum yapılmasına ilişkin hükümler içeriyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

Elbette sonuçta ortaya çıkan parlamento olan Reichstag, ciddi bir sorunla uğraşırken tıkanıp kaldığında, acil sorun cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle çözülebiliyordu. Koalisyonlar antlaşmanın ağır şartlarını yerine getirmeye çalıştığında bocalıyor ve yıkılıyordu. Sonunda Fransızlar maksimum tazminatlar istemeye devam edemeyeceklerini fark ettiler. Amerikalılar da Almanya'ya kredi verdiler ve birkaç yıllığına Wilson'ın halefi Warren Harding'in kendi ülkesi için söylediği gibi "normalleşme" sağlandı.

1920'li yılların başlarında Almanya genelinde Hitler, sağı küllerinden dirilterek ün kazandı. Ordu onu Münih'te casus olarak kullanıyordu ve bir gün Nasyonal (yabancı karşıtı anlamında) Sosyalist (çalma anlamında) Alman (Yahudi karşıtı anlamında) İşçi (ortanın altı sınıf anlamında) Partisi adı verilen küçük bir grubun toplantısına daldı. Orada olağanüstü özelliğini keşfetti: Hitabeti çok etkileyiciydi. Genel olarak, Almanlar yalnızca ders verdikleri ve bağırarak konuştukları için hitabette iyi sayılmazlardı. Hitler ise taklitte başarılıydı; mükemmel bir aktördü ve dili tercüme edilemeyecek kadar eğlenceli bir şekilde kullanıyordu. Sigmund Freud, Karl Kraus, Franz Werfel gibi Avusturyalılar ve Franz Kafka gibi Praglılar da aynı marifete sahipti.

Ayrıca Hitler Yahudi karşıtlığına güveniyordu. Bu tavır bazı çevrelerde popülerdi. Zira Yahudiler ekonomik krizden diğer bazı Almanlar ve Avusturyalılardan daha iyi bir durumda çıkmışlardı. Finans ve liberal medyada güçlü biçimde temsil ediliyor, kendisini sanatçı sayan Hitler'in tiksindiği türde tabloları tanıtan havalı sanat galerileri işletiyorlardı. Hitler intikam savaşından, yozlaşmış parlamentoya son verecek milliyetçi bir hükümetten söz ediyordu. İtalyan modelini benimsemişti. Bu ülkede manşetlerle düşünen bir gazeteci olan Benito Mussolini faşist bir parti kurmuştu. İsmini 19. yüzyılın sonlarındaki anti-kapitalist köylü isyancılarından alan bu parti, 1922

Levent Şahverdi Arşivi

yılında iktidarı ele geçirdi. Almanya 1923 yılında, Hitler iktidarı ele geçirmeye çalıştığında, buna henüz hazır değildi. Hatta eski grubundan insanlar bile ondan uzaklaştılar.

Birkaç aylık hapis cezası aldı. Hapis sürecinde Almanya'nın sorunlarını teşhis eden ve bir tedavi programı öngören kitabı *Main Kampf*'ı (Kavgam) yazdı. Almanya iki cephede birden savaşma hatasından kaçınmalıydı. Rusya gerçek düşmandı ve Rusya'yı yenmek, yeni doğuda yaşam alanları (*Lebensraum*) bulmak ve hammadde kaynaklarını ele geçirmek anlamına geliyordu. Hitler'e göre komünistler Yahudi idi. Her şeyi yozlaştırıyorlardı. Weimar Cumhuriyeti'nin başarılı yıllarında Hitler güçlenemedi ve Bavyera piskoposları turistleri kaçırdığı gerekçesiyle Yahudi karşıtlığına karşı çıkıyordu. Onlara göre Hitler marjinal ve hatta komikti.

Sonra 1929 yılında işler Hitler'in istediği yönde gitmeye başladı. O yıl dünya finans krizi başladı ve bu kriz Almanya'nın son gerçek parlamento hükümetinin düşmesine neden oldu. Almanlar başlarına gelenlerden dolayı yabancıları ve paralarını ülke dışına çıkardıkları için Yahudileri suçladılar. Mark baskı altına girdi ve dövize çevrilme imkânı (konvertibl) ortadan kalktı. Seyahat edenler gümrükte aranıyordu ve Londra'ya giden Prenses Schönburg bile dövizi olmadığından üçüncü sınıf seyahat etmek zorundaydı. Ticaret üçte iki oranında düştü ve Almanya ihracata dayandığından, kısa süre içinde 6.000.000 Alman işsiz kaldı. 1932 yılı federal seçimlerinde Almanların %37'si Naziler lehine oy verirken, %22'si Sosyal Demokratları destekledi. Seçmenin %14'ü ise komünistlere oy verdi. Reichstag güçsüz kaldı ve yalnızca kendisini feshetmeye yeten çoğunluk oyunu bulmayı başardı. Bir diğer yeterli oyu bulabilen konu ise, evli kadınlara memur kadrolarında tanınan teminatı kaldırmaktı. Berlin korkunç bir kargaşa içindeydi. Bu nefret ve huzursuzluk atmosferi içinde, muhafazakârlarla yapılan bir anlaşmanın sonucu olarak, Ocak 1933'te Hitler şansölye oldu.

Levent Şahverdi Arşivi

Yeni şansölyenin ilk önemli toplantısı generallerle idi. Onlara yeniden silahlanacaklarını anlattı. Yeniden silahlanma Alman sanayisine iş sağlayacak ve işsizlerin bir kısmına istihdam oluşturacaktı. Bu program Versay Antlaşması'na aykırı idi; ancak Hitler, Batılı güçlerin tepki veremeyeceğini hesaplıyordu. Uzun süredir ultra modern dönemin en önemli iki sembolü olan uçak ve motorlu taşıtlar konusunda düşünüyordu. Bu araçların imal edildiği fabrikalar kolaylıkla savaş uçağı ve tank üretir hâle gelebilirdi. Kısa süre içinde ne kadar çok uçağı ve tankı olduğuyla övünse de, aslında sayıları (o tarihte Londra ve Paris'te kabul edilen rakama göre) abartıyordu. Bu arada generalleri silahların nasıl kullanılabileceği konusunda kafa yoruyorlardı. Bu noktada İngiliz ve Fransızların son harekâtları tank ve uçakları birleştirerek kazandıkları 1918 savaşlarından ders alıyorlardı.

Yeniden silahlanma devam etti ve örneğin 3.000 çalışanla yılda birkaç düzine uçak yaparak işe başlayan Alman havacılık endüstrisi, 1939 yılında 250.000 personel çalıştıran ve yılda 3.000 savaş uçağı üreten bir kapasiteye ulaştı. Havacılık endüstrisindeki bu yükseliş tarımdaki yükselişle birleşince, 1936 yılında Almanların işsizlik sorunu sona erdi ve Hitler çok popüler hâle geldi. Elbette yaklaşan dehşetin bazı işaretleri de görülüyordu. 1934 yılında kontrolden çıkan Nazi radikallere karşı şiddetli bir darbe yaptı. 1935 yılında Yahudi karşıtlığına yasal dayanak sağlandı. 6.000 mensubu bulunan toplama kampları kuruldu. Ancak bunlar çok sınırlıydı ve birçok kişi hâlâ Hitler başarılı oldukça yönetimin yumuşayacağını savunabiliyordu. Özellikle Londra böyle düşünüyordu. Bu görüşü en çok güçlendiren 1936 yılı Ağustos ayında Berlin'de yapılan ünlü Olimpiyat Oyunları idi.

Oysa rejim daha nazik ve daha yumuşak hâle gelmek yerine gittikçe katılaştı. Yahudilerden zorla para aldı ve yüz binlercesini sürdü. Yahudiler ayrılırken zenginliklerinin üçte ikisini bırakmak zorunda kaldılar. Bu para silahlara harcandı.

Levent Şahverdi Arşivi

1936 yılı yazında Hitler, Almanya'yı dört yılda savunma savaşına, yedi yılda ise saldırı savaşına hazırlayacak çok kapsamlı bir yeniden silahlanma programı hazırladı. Hitler'in bu yedi yıl-lık programının kısmi nedeni, her şeyin kendisine bağlı olduğunu ve kendisinin de yakında öleceğini düşünmesiydi. Sağlığı konusunda çok takıntılıydı. Ancak ilan edilen resmî neden Sovyet Rusya'nın, Stalin'in Beş Yıllık (Kalkınma) Planları ile hızla sanayileşmesiydi. Hitler, SSCB ile rekabet edecek ve onları geçecekti. Burada aslında kumar oynuyordu. Almanya'nın bu kadar yoğun bir silahlanmaya yetecek hammaddesi olmadığı gibi, uçak ve motorize savaş araçları için gerekli olan petrol, kauçuk ve demir dışındaki metalleri satın alacak dövizi de yoktu. Sentetik petrol ve kauçuk yapmak için büyük ve pahalı bir araştırma programı uygulanıyordu. Hava Kuvvetleri (*Luftwaffe*) Komutanı Hermann Goering'in dört yıllık organizasyon planı çerçevesinde devasa bir metalürji kompleksi inşa edilmişti. Ülkenin totaliter yapısı derinleşmişti ve siyasal polis (kısa ismiyle Gestapo) 1936 yılında Nazi Partisi'nin seçkin unsuru olan ve Heinrich Himmler tarafından yönetilen SS ile birleştirildi.

1936 yılı yazında şartlar Hitler'in hamle yapması için çok uygundu. Batılı güçler İtalya'dan uzaklaşmıştı. Önceki Ekim ayında imparatorluk kurmak isteyen Mussolini, Milletler Ligi üyesi Habeşistan'a yürüdü ve özellikle yüce gönüllü İngiliz halkının nefretini kazandı. Ayrıca 1936 yılı yazında İspanya'da iç savaş patladı. Şaibeli bir seçimle iktidara gelen solcu hükümete bir askerî darbe yapıldı. Ancak darbe tam başarılı olmadı. Ordu lideri General Francisco Franco kendisini faşist ilan ederken, sol hükümetin iktidarda olduğu Fransa, İspanya Cumhuriyeti'nin yanında yer aldı. Fransa müdahale etmese de, Mussolini askerler ve savaş gemileriyle darbecilere saldırdı. İç savaş üç yıl sürdü ve Hitler tarafından havadan bombardıman denemeleri için deney alanı olarak kullanıldı. Stalin ise Batı Avrupalı güçlerin bölünmesinden çıkar sağladığı için çok

Levent Şahverdi Arşivi

memnundu. Savaşın sürmesini istiyordu. Bu yüzden hükümete savaşı kaybetme ihtimali belirdiğinde silah yağdırırken, kazanır gibi göründüğünde yardımı kesti.

Anarşistler Barselona'da gerçek bir devrim yapmaya kalkıştığında, Rusya'ya sadık komünistler eliyle onları bastırdı. 1936 yılının kirli atmosferi, Hitler'e saldırıyı başlatmak için ideal bir fırsat sunmuştu.

Mart ayında Alman birlikleri Ren Havzası'na, nehrin batısında kalan Almanya topraklarına ilerledi. Fransızlar bu bölgeyi ilhak etmek istemiş, ancak talepleri reddedilmişti. Bunun yerine bölge askerî birliklerden temizlenmiş ve garnizonlar kaldırılmış, böylece Fransızların bir işgal korkusu yaşamasına gerek kalmamıştı. Buna karşın Almanya işgale tamamen açıktı. Hitler'in 1936 yılındaki ilerleyişine karşı Fransızlardan gelecek tepki, İngilizlerin girişimleriyle önlendi. İngilizlerin niyeti Hitler'e istediğini vererek, onu başka konuları kurcalamaktan caydırmaktı. Bunun adı "Yatıştırma Politikası" idi.

Oysa Hitler Ren Havzası'na yeniden asker doldurduğunda, savaşın geri sayımı başlamış oldu. Uzak Doğu'da da Amerika Birleşik Devletleri'nin doğrudan katıldığı bir başka geri sayım vardı. Japonya, Avrupa ile ilginç paralellikleri bulunan tarihî bir serüvene sahipti. İngiltere gibi bir ada kimliği, Prusya gibi askerî kast sistemi mevcuttu. Birinci Dünya Savaşı sonrası, Pasifik'teki donanmaların boyutuna ilişkin antlaşma yapılırken, İngilizler tarafından hayal kırıklığına uğratılmıştı. Daha sonra 1930 yılında Büyük Buhran başladığında, Japon ticaretine karşı ayrımcılık yapılmıştı.

Japonya'daki militaristlerin buna tepkisi, 1931 yılında Çin'in sanayi bölgesi olan Mançurya'nın kuzeydoğusunu işgal etmek oldu. Bu işgal Milletler Ligi tarafından kınandı ve Japonya kendisini bir anda tek başına buldu. O dönemde baş düşmanı ve hedefi olarak gördüğü Sovyetler Birliği'ni dengelemek isteyen Hitler, bu fırsattan yararlanmak istedi. Böylece Kasım

Levent Şahverdi Arşivi

1936'da Almanya ile Japonya, Komünist Enternasyonal'e karşı bir Anti-Komintern Paktı kurdular. O tarih itibariyle ortaklığın vereceği pek bir şey yoksa da, artık Japonya'nın Avrupa'da bir dostu vardı. Sonra Temmuz 1937'de Uzak Doğu savaşını ateşleyen bir olay meydana geldi. Japon ordusu Pekin'e çok yaklaşmıştı ve onları Çin'den ayıran Marko Polo Köprüsü'nde bir olay gerçekleşti. Japon askerlerden birisi Çin tarafında kayboldu. Bunun üzerine Japonlar ilerlemeye başladı. Geçen on yıl boyunca zorlu bir mücadele vermiş olan, silah ve disiplin bakımından Japonlarla boy ölçüşemeyen Çinli milliyetçileri kolaylıkla yendiler.

Ancak ayrı bir Çin gücü olan ve kuzeybatı Çin'de, Sovyet sınırına yakın bölgede güçlü bir yeri olan komünistler bulunmaktaydı. Milliyetçiler ilk başta onlarla işbirliği yaptıktan sonra, onların karşı safına geçtiler. Mao Tse-tung dağlara kaçtı ve köylüleri örgütledi. Bütün bu savaş kargaşası içinde Çin, salgın hastalıklar ve bitmek bilmeyen katliamlar yüzünden yorgun düştü. Bu katliamların en ünlüsü Japonlar 1937 yılı sonlarında milliyetçilerin başkenti Nanking'i kuşattığında yaşandı. Tüm gözlemcileri iğrendiren bir toplu tecavüz ve katliam başlamıştı. Gözlemciler Japonların bu davranışları karşısında gözlerine inanamadılar.

Çin'in dört bir tarafında karmaşık bir savaş başlamıştı: Milliyetçiler Japonlara karşı; milliyetçiler komünistlere karşı; komünistler zaman zaman Japonlara karşı ve 1939 yılı yazında Mançurya sınırında Sovyetler Birliği, Japonlara karşı savaşıyordu. Amerikalılar milliyetçilere destek vermişse de, savaşa katılmaya istekli değildi. Hitler'in Japonlara desteği ise daha çok sözde kaldı. Yalnızca Çinli milliyetçilere danışmanlık yapan Alman generalleri geri çekti. (Bunlar önemli komutanlardı: 1920'li yıllarda Alman ordusunu yeniden kuran Hans von Seeckt ve Belçika genel valisi olan Alexander von Falkenhausen gibi.) Her hâlükârda bu olay Almanya'nın dünyanın geri kalanı ile ilişkilerini daha da sorunlu hâle getiren bir faktör

Levent Şahverdi Arşivi

oluşturdu ve Çin'deki kapsamlı çatışmaları İspanya'daki iç savaşla karşılaştıran, iyilik ile kötülük arasındaki doğrudan savaş olarak gören insanlar ortaya çıktı. Japonya, Amerika Birleşik Devletleri basınında çok kötü bir imaj çizmeye başladı.

Bu arada Avrupa'da uygulanan Yatıştırma Politikası'nın ardında dikkatli bir düşünce vardı. Hitler'in iktidara gelmesine neden olan acılar gerçekti; ama bunlar telafi edilebilirdi. Polonya ve Çekoslovakya'da milyonlarca Alman vardı ve bunlar içinde bulundukları ülkenin vatandaşı olarak yaşamak istemiyordu. Avusturya'daki 6.000.000 Alman'ın imparatorluk parlamentosundaki temsilcileri, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu 1918 yılında çöktüğünde, Almanya'ya katılma yönünde oy kullandılar ve yalnızca Almanya'nın çok fazla Protestan olduğunu düşünen bir Katolik piskopos buna karşı çıktı. Fransızlar bu katılımı durdurmak istediler; oysa daha yeni ülke için bir isim bile bulamıyorlardı. Şu sözüyle problemi çözen Fransız Georges Clemenceau oldu: "Geri kalan kısım Avusturya'dır."

Geriye kalan bağımsız, Katolik bir köylü ülke idi. Başkenti ise, bir zamanlar imparatorluğu yöneten memurlarla dolu sosyalist bir şehirdi (Viyana). 1934 yılında bir tür iç savaş çıktı. Ordu topçuları işçilerin lojmanlarını bombaladı. Avusturya'da doğan Hitler, 1932 yılına kadar Alman vatandaşı değildi. Almanya başarılı olunca, Avusturya'nın Almanya'ya katılması için bir propaganda başladı ve yerel Naziler zorbalıkla halka baskı yapıyorlardı. Hitler onların mücadelesini benimseyerek, Nazi yürüyüşlerinde boğuk sesle, sert konuşmalarla desteğini gösterdi. Bu yürüyüşlerde kahverengi formalı Naziler, Hitler'in gözde mimarı Albert Speer'in yönettiği ışık gösterisi altında yürüyorlardı. Speer bu teknikleri Weimer sinema dünyasından öğrendiğini anlatıyordu.

Londra'daki hükümete göre, Almanların ikinci sınıf vatandaş muamelesi gördüğü ülkelerde yaşamaya zorlanmasının

Levent Şahverdi Arşivi

gerçekten bir anlamı yoktu. Kasım 1937'de İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Halifax, Berlin'e gitti ve Hitler'e savaş sonrası antlaşmalarda değişiklik yapılması için barışçıl metotlara başvurmasına karşı çıkmayacaklarını ima etti. İngilizler kesinlikle savaş istemiyordu. Yalnızca 1916 katliamının hatıraları[2] hâlâ çok canlıydı. Her okul ve üniversitenin savaş anılarında bu katliam, kurbanlarının isimleriyle birlikte önemli bir yer tutuyordu. Öbür yandan her iki yarı kürede potansiyel düşmanlar ve Hindistan'da da isyan vardı.

Avusturyalı Nazilerin sabırsızlığı artınca, Katolik Şansölye Kurt von Schushnigg, onları kontrol altına alması için Hitler'e başvurdu. Zaten hükümetteki önemli görevlere Hitler tarafından belirlenen adayları atamıştı. Şubat 1938'de Hitler'in Berchtesgaden'daki konutuna gitti. O sırada en korkunç görünüşlü generallerini de davet eden Hitler'in, ona sigara içme yasağı getirerek sinir krizine girmesine yol açan zorbalığına maruz kaldı. Schushnigg ilk başta Hitler'in işbirliği şartlarını kabul etti. Bu şartlar Avusturya'yı bir uydu devlete dönüştürüyordu. Sonra Viyana'ya döndüğünde fikir değiştirdi ve bunun yerine kendisinin kazanacağı garanti olan bir plebisit yapacağını ilan etti. Batı ve Mussolini'nin onu kurtaracağını umuyordu.

Hitler kimsenin onu yardım etmeyeceği ihtimaline yatırım yaptı ve 14 Mart'ta Avusturya'yı işgal etti. Gerçekten de hiç kimse kılını bile kıpırdatmadı. Aksine hem kardinal hem de bir zamanların sosyalist cumhurbaşkanı Karl Renner Nazileri memnuniyetle karşıladı. Böylece Avusturya bir Alman vilayetine dönüşürken, Viyana'nın çeyrek milyon Yahudisi ağır hakaretlere, şiddete ve yağmaya maruz kaldı. Mussolini daha önce Avusturya'yı korumuştu. Ancak bu kez hiçbir şey yapmadı ve Hitler ağlayarak İtalya'daki temsilcisini arayıp Mussolini'ye bu

2 1916 yılında meydana gelen Verdun Muharebesi Birinci Dünya Savaşı'nın en kanlı çatışmalarından birisiydi. Fransızlar yaklaşık 550.000 asker kaybederken, Almanlar 434.000 asker kaybetmişti. (ç. n.)

Levent Şahverdi Arşivi

yaptığı iyiliği hiçbir zaman unutmayacağını söylemesini istedi. Ve Hitler bu sözünü tuttu. Avusturya, Almanya'nın bir parçası olunca, baskı artık daha uzun ve korunmasız bir sınıra sahip olan Çekoslovakya'nın üzerinde toplandı. Çekoslovakya'da 3.000.000 Alman yaşıyordu ve bunlar daha çok Almanya yakınlarındaki Sudeten'de bulunuyordu. Hitler onları çok korkuttu. Çekoslovakya Ren Nehri'nin doğusundaki tek demokratik ülke olması ve halkının seçim yapabilmesiyle ünlüydü. Almanların çoğunluğu bir milliyetçi partiyi destekliyordu.

1938 yılı yazında Nazi tiranlığı Viyana'ya yayılırken ve Yahudiler buradan sürülürken, Prag üzerindeki baskılar arttı. Çekoslovakya savaş sonrası antlaşmaların bir ürünüydü ve Almanların saldırması hâlinde yürürlüğe girecek olan Fransızlarla yapılan ittifaka güveniyordu. Fransa'nın hiçbir şey yapmamasını sağlamak ise yine İngilizlerin maharetiydi. Başbakanın bir radyo yayınında yakındığı üzere, hakkında hiçbir şey bilmedikleri ve umursamadıkları bir ülke için savaşmayı kesinlikle istemiyorlardı.

1938 yılı Eylül ayında yaşlı Neville Chamberlain şemsiyesini sallayarak, Mussolini'nin önerdiği, Hitler'in bulunacağı bir konferansa katılmak için Münih'e uçtu. Çekler davet edilmemişti. Çekoslovakya'nın diğer müttefiki Sovyetler Birliği de davet edilmemişti. İngiliz kamuoyu ikiye ayrılmıştı; ama sonunda Chamberlain, Hitler'e Çekoslovakya'nın Almanların yaşadığı bölgelerini verdi. Oysa bu bölgelerde çok sayıda Çek ve Yahudi de yaşıyordu. Münih bundan sonra dünya sözlüğüne utanç verici ve korkakça davranışın adı olarak girerken, Chamberlain bir süreliğine çok popüler oldu ve hatta Fransız Başbakanı Edouard Daladier, onun bir müttefikini sattığı için bu kadar popüler olduğunu öğrendiğinde çok şaşırmıştı.

Batıda ve özellikle savaş dönemi kuşağının erkeklerinin neredeyse yarısını yirmi yıl önce kaybeden Fransa'da, her kasaba veya köyde dilenen sakatlar yığını dolaşıyordu. Savaş

Levent Şahverdi Arşivi

tazminatları ödenmediğinden, Fransa'nın bu sakatlara verecek parası yoktu ve hiç kimse tekrar savaşmak istemiyordu. Bunun yanı sıra yeni bir savaşın ölümcül olacağı ve medeniyeti yok edeceğine dair yaygın fikirler dolaşıyordu. Birçok uzman bombardıman uçaklarının anında Londra ve Paris'i harabeye dönüştüreceğini söylüyordu. İngilizler savaşın ilk gününde Londra'ya 3.500 ton bomba düşeceğini ve ilk altı ayda 600.000 kişinin öleceğini tahmin ediyordu. Oysa savaşın başladığı 1940-1941 yıllarında yedi aydan uzun süre içindeki İngiltere'nin insan kaybı 60.000 kişi oldu. Eğer yapmak istedikleri buysa, neden Almanya'nın Çekoslovakya'daki Almanları ilhak etmesini önlemek için savaşılsındı? Londra'da bir başka hesap daha vardı. Silahlanma sürüyordu ve oldukça verimli bir şekilde yürütülüyordu. Zamanı geldiğinde bir anda savaş malzemesi üretimine dönüştürülecek "gölge" fabrikalar kurulmuştu. Bu fabrikalar da henüz tamamen hazır değildi.

Ayrıca bombardıman uçaklarına karşı radar savunması kurulmuştu. Hızlı savaş uçaklarını tehlikeden haberdar edecek ve böylece onlar hızla kalkıp düşman uçaklarına karşı koyabilecekti. Daha önce bunu yapabilmek için havada dolaşıyorlar, bu da yakıtlarını tüketiyordu. (O tarihte bir savaş uçağı ancak bir buçuk saat havada kalabiliyordu.) İngiltere kıyıları boyunca radar istasyonları zinciri kuruluyordu; ancak onlar da henüz tamamlanmamıştı. Almanya'nın bombardıman gücü çok abartıldığından, Münih'tekilerin tavırları anlaşılabilir hâle gelmişti.

Yatıştırma Politika'sının en ünlü muhalifi Winston Churchill'di ve onun harekete geçme zamanı geliyordu. Victoria döneminin bir yaz ortasında Blenheim Sarayı'nda, ünlü atası Marlborough Dükü'nün tarihî malikânesinde dünyaya gelmişti. Bu dük XIV. Louis'i yenilgiye uğratmasıyla ün kazanmıştı. Churchill başta liberal olmasına karşın, zamanla imparatorluk yanlısı olmuş ve gericilikle özdeşleştirilmeye başlanmıştı. İngiliz tarihini yaşamış, Britanya İmparatorluğu'nu temsil

Levent Şahverdi Arşivi

eden dünyanın üçte birinin kızıl renginin tadını almıştı. Cazibesi, zekâsı, çalışkanlığı ve zaman zaman da zorbalığı hızla yükselmesini sağlamıştı. Ama aynı zamanda düşüncesiz, muhalif davranışlarıyla biliniyordu. Hindistan'ın bağımsızlığı hareketine karşı çıkacak, "(Hindistan) Ekvator'dan daha birleşik bir ulus değildir" diyecekti. Ayrıca Kral VIII. Edward'ın iki kez boşanmış ve herkesin nefret ettiği bir Amerikalı kadınla evlenmesine izin verilmesi gerektiğini savunuyordu ve kralın tahttan indirilmesine karşı çıkıyordu. Churchill bir muhafazakârdı ve gerçek muhafazakârlar Alman tarihinin en devrimci şahsiyeti olan Adolf Hitler'den nefret ediyordu. Hitler'e taviz vermenin onu daha da azdıracağı konusunda politikacıları tekrar tekrar uyarmıştı. O tarihte Münih'e karşı onu destekleyen çok az insan vardı; ama destekçileri çok ateşliydi. Meydana gelen olaylar onu gündemin ilk sırasına çıkardı.

Sonradan *Kristallnacht* (Kırık Camlar Gecesi) olarak anılan 9 Kasım 1938 gecesi ve sonraki sabah, Almanya ve Avusturya'da Yahudilere karşı çok ağır şiddet olayları yaşandı. Dükkân camları kırıldı ve caddeler kırık camlarla doldu. Sinagoglar yakıldı. 91 Yahudi öldürüldü ve binlercesi kamplara alındı. Kamplardan kurtulmak için fidye ödemek zorunda kaldılar. Viyanalı Yahudilerin üçte ikisi (yaklaşık 120.000 kişi), beraberinde onları kabul eden (Granthamlı Thatcherlar dahil) birçok İngiliz aileye korkunç öyküler taşıyarak kaçtılar. Açıkça görüldüğü üzere, Münih artık Hitler'i "yatıştırmıyordu". Gittikçe daha saldırgan hâle gelmiş, Japonya ve İtalya ile birleşerek bir tür "faşist blok" kurmuştu. Çekoslovakya'nın geriye kalan kısmını rahat bırakacağına söz vermesine rağmen, sözünü tutmadı. Mart 1939'da ülkeyi parçaladı ve Çek kısmına yürüdü. Artık bağımsız olan, süt ve bal memleketi Slovakya, aslında bir Alman kukla devleti idi.

Hitler'in Çekoslovakya'yı işgali, Londra'da bir öfke dalgasına yol açtı. Almanlar bir kere daha sözlerini tutmamışlardı. 1939

Levent Şahverdi Arşivi

yılı Mart ayı İngilizler için karar anı oldu. Bir daha Hitler'e asla güvenmeyeceklerdi. İngilizler silahlanmayı hızlandırdılar ve diğer potansiyel Alman kurbanlarını araştırmaya başladılar. Bunların ilk ve en aşikâr olanı Polonya idi. Baltık kıyısındaki Danzig (günümüzde Gdańsk) neredeyse tamamen Alman nüfusa sahipti. Polonya'nın ticaret rotası olan Vistula Nehri'nin ağzında yer alıyordu ve burası buğday ticareti nedeniyle hayli zenginleşmişti. 1919 yılında Polonyalılar bu şehri ilhak etmek istediler ancak Başbakan Lloyd George Almanların daha fazla aşağılanmasını istemedi ve şehrin bağımsız devlet olması için zorladı. Bunun üzerine Polonyalılar bir alternatif liman inşa ettiler ve Danzig ekonomik durgunluk bölgesine dönüştü. Hitler yükselmeye başlayınca, Danzig'in Alman nüfusu Almanya ile birleşmeyi istedi.

1939 yılı ilkbaharında Hitler işleri hızlandırdı. Bir Litvanya limanı olan Memel (günümüzün Klaipėda'sı) yine büyük ölçüde Alman'dı. Hitler deniz yoluyla orayı ele geçirmeye gitti. Sonra Polonyalılara Danzig'i istediğini söyledi. Ancak burada yabancı bir bölgeye girmişti. Polonya kolaylıkla bir tür büyük Slovakya, çok Katolik ve çok fazla Slav olmayan bir ülke olabilirdi. Başka her yerden daha çok Rus karşıtı bir ülkeydi. Ancak ülkenin geçmişinde yaşananlar halkı çok güçlü Katolik milliyetçiler hâline getirmişti ve büyük ölçüde orduya dayanan hükümet, Çeklerin kaderi için değil, kendi kaderi için sağlam durmaya kararlıydı. İngilizler geldiler ve Çekoslovakya'nın yıkılmasından sonra Polonya sınırlarına "garanti" verdiler. Polonya Dışişleri Bakanı Albay Józef Beck, sigarasından bir nefes aldı ve İngiliz elçisinin teklifine "evet" dedi. 1939 yılı yazında Hitler, Danzig konusunda bastırmaya devam etti ancak İngilizlerin garantisi açık bir engeldi.

Garanti vermek yanlış bir davranıştı ve İngilizler ne yaptıklarını fark ettiklerinde taahhütlerinden vazgeçmeye çalıştılar. Polonyalılara mali olarak hiç yardım etmediler ve Yunanistan, Türkiye ve dışişleri bakanının uyardığı Romanya dahil,

Levent Şahverdi Arşivi

herkese ve her şeye garanti vererek, asıl verdikleri garantiyi ucuzlatmaya çalıştılar. Geriye dönüp bakıldığında bütün bunlar çılgınca görünüyor. Ancak Hitler dünyayı delirtmişti.

O ses, o sesin yakınmaları, ardındaki ulusun muazzam yetenekleri... Hepsi de evrensel bir yıkım sürecine girişin adımlarıydı veya öyle görünüyordu. 1939 yılını yaşayanlar, Almanya ile savaşın o yaz zaten başlamış olduğunu ve bahanesinin şu ya da bu olay olmadığını söylerler. Yalnızca Hitler'in durdurulması gerekiyordu.

Hitler karşılaştığı muhalefet nedeniyle Polonya'da durdurulabilirdi. Ancak yine sezgilerine güveniyordu. Her zaman olduğu gibi yine krizden bir kazanım çıkardı ve dünyayı şaşkına çevirdi. Sovyet Rusya ile anlaşmaya çalışan İngiliz ve Fransızlar, Moskova'ya heyetler gönderdiler. Sovyetler ittifakı tartışabileceklerini, ancak gerekli olması hâlinde ordularının Polonya topraklarında faaliyet göstermesine izin verilmesi gerektiğini söylediler. Polonyalılar bu şartı reddettiler.

İttifak tartışmaları boşa çıktı ve hiç gündemde yokken, Stalin aniden ölümcül düşmanı olduğu sanılan Hitler ile pakt kurdu. Alman Dışişleri Bakanı Joachim von Ribbertrop 22 Ağustos'ta Moskova'ya uçtu ve antlaşmayı 24 Ağustos sabahının erken saatlerinde imzaladı. Bu olay iki dünya savaşı arasında, gerilimlerin tehlikeli ve bozucu bir şekilde realiteden koptuğu öykünün bir diğer unsuru oldu. 1917 yılında komünistler iktidarı ele geçirmiş, işçi sınıfının kardeşliğini ilan etmiş, iç savaşı kazanmış ve köylü Rusya'yı dönüştürmeye koyulmuştu. Ancak devrim milyonların zulüm ve açlık içinde acı çekmesine yol açmıştı ve ancak Batı ile parazitçe ilişkileri sayesinde ayakta kalabilmişti.

30'lu yılların başlarında, Beş Yıllık (Kalkınma) Planı kapsamında Alman sanayiciler rejimin yürümesini sağlamıştı. Bu plana göre köylülerden ve çiftliklerin tohum depolarından alınan buğday, Alman domuzlarının beslenmesinde kullanıldı.

Levent Şahverdi Arşivi

Bir tür yamyamlığın sonucu olarak, 8.000.000 Ukraynalı öldü ve bu buğdayın karşılığında Rusya'ya Alman makineleri satıldı.

Hitler iktidara gelince bu ekonomik ilişkiler gerilemişti; ancak bu kez Amerikalılar ticareti devraldılar. Büyük çoğunluğu mühendislerden oluşan yaklaşık 100.000 kişi Rusya'da işe koyuldu. Daha sonra Sovyetler Birliği hiçbir ülkenin yaşamadığı ani bir krize sahne oldu. Kıdemli subayların dörtte üçü ve Komünist Parti Merkez Komitesi'nin üçte ikisi yargılandı ve idam edildi.

Bunu, mezarları çok sonradan bulunan masumların katledilmesi olayları izledi. Görünüşte Stalin dünya işçi sınıflarının sözde savunucusu, Adolf Hitler'in baş düşmanı idi. Bu yüzden hiç kimse o tarihte neler olup bittiğini anlayamadı ve tarihçiler o zamandan bu yana da olanları tam ortaya çıkaramadılar. Dönemin Batılı yorumcuları Stalin'in devletini yok sayarken, Polonya'yı daha güçlü kabul ediyordu ("Büyük babayiğit millet" demişti Başbakan Chamberlain). Her şeyden önce Polonyalılar 1920 yılında Sovyet ("Kızıl") ordusunu yenerek bağımsızlığını korumuştu. Bu zafer, tasfiyelerle birleştiğinde, SSCB'nin askerî değerini çok belirsiz hâle getirdi.

Hitler, Stalin'e Polonya'nın ve aslında tüm Avrupa'nın paylaşılması anlaşmasını sundu. İngilizlerin kendisine Buhara Emiri gibi muamele etmesine öfkelenmiş olan Stalin, bu anlaşmayı kabul etti. Polonya, Rusya ile Almanya arasında paylaşılacaktı ve Ruslar ayrıca başka bir yerde de baskın söz sahibi olacaktı. Ekonomik düzenlemeler vardı: Stalin için silahlanma, Hitler için hammadde gibi. Bu durum Almanya'nın ambargonun sorunlarından kurtulmasını ve hatta kauçuk, petrol, manganez, wolfram ve başka malzemeler temin etmesini mümkün kıldı.

Elbette rasyonel bir dünyada bu şartlar altında bir İkinci Dünya Savaşı olmazdı. Eğer Rusya ve Almanya, Polonya'yı

Levent Şahverdi Arşivi

bölüşüyorlarsa, Fransızların bu konuda yapabileceği hiçbir şey yoktu. Büyük bir ordusu olmayan ve hava kuvvetleri daha yeni gelişmekte olan İngilizlerin de elinden bir şey gelmezdi.

Ama o dönemin dünyası rasyonel bir dünya değildi. Hitler herkesi çılgına döndürmüştü. 1 Eylül'de Polonya sınırına tanklarını gönderdi. Başbakan arabuluculuk yapılabileceğini önerdiğinde Avam Kamarası isyan etti ve eğer aynı şekilde davranmazlarsa, İngilizlerin Hitler'le bir anlaşma yapacaklarından korkan Fransızlar da onlara uydu. İngilizler 3 Eylül sabah dokuz civarı ültimatomlarını ilettiklerinde, Fransız hükümetinin de kısa süre içinde aynısını yapacağını bildirdi (nitekim aynı gün akşam saat beşte gerçekleşti).

Hitler, Yeni Reich Şansölyelik binasındaki çalışma odasında masasında oturuyordu. Burası 13,5 metreye 27 metre genişliğinde, bahçeye bakan altı büyük Fransız penceresi bulunan bir odaydı. İçinde nadir Rosso Verona mermerinden yapılmış devasa bir harita masası vardı ve Hitler'in kahramanları Büyük Frederick ve Bismarck'ın tabloları duvarlarda ışıldıyordu. Bu oda dünyayı yönetecek lidere uygundu ve Reich Şansölyeliği zaten Albert Speer tarafından tam da bu düşünceyle inşa edilmişti.

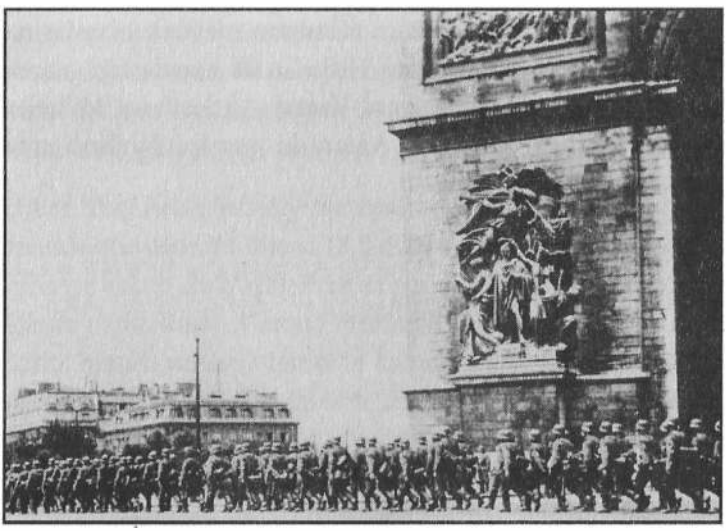
3 Eylül günü İngiliz büyükelçisi kusursuz bir diplomatik üniforma içinde dışişleri bakanlığına savaş ilanı ültimatomu tebliğ etmek üzere bulunuyordu. Oysa Hitler'in kendi Dışişleri Bakanı von Ribbentrop onu daha önce böyle bir şey olmayacağına dair temin etmişti ve şimdi bakan, Hitler'in masasının yanında ayakta duruyordu. Hitler bir veya iki dakikalığına sessizce durduktan sonra öfkeyle kükredi: "Şimdi ne olacak?"

Ribbentrop İngiltere'nin asla savaşa girmeyeceğini, hele Danzig için hiç girmeyeceğini düşünmüştü. Ancak söz konusu olan savaş Danzig için değildi. Hitler insanları köşeye sıkıştırmıştı ve onlar da direniyordu. Bu bir onur savaşıydı. Onur kavramı ne kadar eski moda olursa olsun, hâlâ çok önemliydi.

Levent Şahverdi Arşivi

Neville Chamberlain espri ve hayal adamı değildi ve şimdi bütün bunların nasıl biteceğini görüyordu. Amerikan Büyükelçisi Joseph Kennedy (geleceğin Amerikan başkanının babası) ile konuştu. Büyükelçi Başbakan Chamberlain'in şu sözlerini günlüğüne kaydetmişti: "Bütün bunların faydasızlığı bir yana, sonu korkunç bir şey; her şeyden önce (biz) Polonyalıları kurtaramayız. Bütün Avrupa'nın yıkımı anlamına gelecek bir intikam savaşına giremeyiz." Kısa sürede yerine Winston Churchill gelecekti. Churchill selefinin aksine Victoria döneminin askerî bir ürünüydü ve Nazilerin meydan okumasına kişisel olarak cevap verecekti. Hitler'in ilk karşılaştığı gerçek şok buydu. Geri kalanlar, yani Versay Antlaşması, Milletler Ligi, altın standardı, Küçük Antant bir yana atılabilirdi ama Churchill yabana atılamazdı.

Levent Şahverdi Arşivi

Alman askerleri Zafer Takı'nın (Arc de Triomphe) altından geçiyor; Haziran 1940 (Bettmann/Corbis).

Levent Şahverdi Arşivi

İKİNCİ BÖLÜM

ALMANYA YÜKSELİYOR

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

1939 yılında başlayan savaş, Avrupa tarihindeki savaşların tuhaf, senfonik kalıntılarını içinde taşıyordu. Polonya bir zamanlar büyük bir güçtü ve aklı başındaki Polonyalılar, ülkenin nasıl olup da Almanya ve Rusya tarafından işgal edilip sonunda yıkıldığını merak ediyorlardı. Fransa Polonya'nın hamisi idi ve geçmişte bu yüzden savaşlara katılmıştı: Napolyon'un 1812 yılındaki felaketle sonuçlanan Moskova Harekâtı ve hatta bir bakıma İngiliz ve Fransızların Rusya'ya saldırdığı 1853-1856 Kırım Savaşı'nın nedeni Polonyalılardı. Bu savaşların Avrupa sınırları ötesinde etkileri olmuştu ve şimdi de aynısı oluyordu. Ticari görünümlü bir Alman savaş gemisi *Graf Spee* bir Güney Amerika limanına kadar takip edilmiş ve orada batırılmıştı. Ancak İkinci Dünya Savaşı'nın ilk kırk bir haftası, özünde son Avrupa savaşını oluşturuyordu; Almanya tarafından çok hızlı bir şekilde kazanılan bir savaş... Napolyon'un Avrupa'nın patronu olması beş yılını almış ve sonunda 1805 yılındaki Austerlitz Muharebesi ile zafere ulaşabilmişti. Hitler'in ise dokuz ayını aldı: Birlikleri 14 Haziran 1940 tarihinde Napolyon'un o zaferinin anısına Paris'te yaptırdığı Zafer Takı'nın altından geçtiler. İngiliz Dışişleri Bakanlığında Sör Alexander Cadogan, Eylül ortalarında şöyle diyordu: "Belirgin bir zafer kazanmadan önce, dört yıl boyunca savaş kaybedeceğiz."

İlginç bir şekilde savaş sonunda haklı olduğu ortaya çıkacaktı. Polonya İkinci Dünya Savaşı'nın kurbanı, Büyük Britanya savaşın kahramanı, Amerika Birleşik Devletleri ise galibi idi.

Levent Şahverdi Arşivi

Birçok şehit gibi, Polonya da kendi akıbetini kendisi çağırmıştı. Kiev dahil, bir zamanlar Polonya'nın hakimiyeti altında olan Batı Ukrayna'da toprak kazanmak beklentisiyle, Almanya'yı müttefik seçebilirdi. Bunun yerine liderleri, hâlâ 1918'in galipleri olarak gördükleri İngiltere ve Fransa'ya sıkı sıkıya bağlı kaldılar. Polonya gibi onlar da 1918 yılının çok yapay şartlarından çıkar sağlamışlardı. Rusya ve Almanya devrilmişti ve Polonyalılar kendilerini büyük devlet, Avrupa'nın doğudaki güçlü kalesi olarak görüyorlardı. Tavizler veren ve sonra Münih'te parçalanan Çeklere neler olduğunu görmüşlerdi ve Nazi-Sovyet Paktı imzalandığında bile ilhak edilmeye yanaşmadılar. En küçük tavizleri bile reddettiler. İngiliz uçakları ve Fransız tanklarının Almanlara engel olacağını düşünüyorlardı. Oysa 1939 yılı Eylül ayında çok dayanamadılar. Hitler savaş bile ilan etmeksizin saldırdı ve Polonya hava kuvvetlerinin çoğu yerde imha edilirken, birçoğu da Romanya'ya kaçmayı başardı. Polonya orduları Almanya'yı işgal etme niyetiyle hayli ileri yerleştirilmişti. Bu yüzden kuzeyde Prusya'dan ve batıda Silezya'dan saldırılarla birbirinden koparıldılar. Varşova yakınlarında cesurca direndiler; ancak şehir ağır biçimde bombalandı ve 17 Eylül'de doğu sınırlarından Kızıl Ordu girdi. 70.000 asker, bazı gemiler ve bir kısım uçak kaçmayı başardı ve kaçanlar Batı'da sürgün hükümeti kurdu. Ancak Polonya artık işgal edilmişti. Almanya batı kısmının çoğunu, Sovyet Rusya ise doğuyu ilhak etmişti. Geri kalan "genel idare" adı verilen bölge ise, Alman işgali altındaydı. Korkunç ölümlerle dolu bir işgal oldu. Bu esnada 3.000.000 Polonyalı Yahudi ve 3.000.000 Polonyalı öldürüldü. Sovyet bölgesinde ise kitlesel bir sınır dışı etme vardı ve birçok Ukraynalı milliyetçinin ve Sovyet yönetiminden yararlanması beklenilen kişilerin kaderi zulüm altında inlemek oldu.

Almanlar bütün kaynaklarını Polonya'ya yığmak zorunda kalırken, Batılı müttefikler Polonya'ya yardım etmek için hiçbir şey yapmadılar. Fransa devasa savunma setleri olan,

Levent Şahverdi Arşivi

Almanya ve İtalya sınırı boyunca inşa edilen Majino Hattı için 7.000.000.000 frank harcadı. Herkes bu hattın Fransa'yı güvende tutmasını bekliyordu; oysa bu hat Fransızların saldırı stratejisini savunma stratejisine dönüştürmüştü. Fransızlar Majino Hattı'ndan parmak uçlarında sessizce ilerlediler ve üzerlerine ateş geldiğinde yine parmak uçlarında geri döndüler. Londra devasa bir bombardıman harekâtı bekliyordu ve Chamberlain BBC'de savaş ilanı hakkında konuştuktan sonra, hava saldırısı sirenleri çaldı. Aslında bu yanlış bir alarmdı. Almanların bir bombardıman başlatma niyeti yoktu. Denizde bazı çatışmalar vardı; ancak güz başlarken batıda çok fazla bir şey olmuyordu ve tanklar çamurda kolaylıkla hareket edemediğinden, sonraki birkaç ay tüm olup biten, ağır kış şartlarında devam eden "dandik bir savaş"tı. Batılı Müttefikler hiçbir şart altında saldırmak istemiyordu. Yirmi beş yıl öncesinin büyük insan kayıplarının anısı hâlâ tazeydi. Fransızlar Birinci Dünya Savaşı'nda 1.500.000 kişi kaybetmişlerdi ve 30'lu yılların kasvetli ortamı (Orwell'in Parislilerin müze ile genelev arasında koşuşturma içinde olduğunu söylediği yıllar) insanların yalnızca bebek yapmasına yol açmadı.

1939 yılı yazında mutedil bir toparlanma vardı. Çünkü Fransız devriminin 150. yılı kutlanıyordu. Ancak Cumhuriyet'in son dönemi politikacılarının tuzağa düşmüş yüz ifadelerinden, devrimin gururu pek hissedilmiyordu. Peki, İngilizler Fransızlara nasıl yardım edebilirlerdi? 1914 yılında olduğu gibi, Boulogne'daki iskelede gayda sesleri yükselecek ve birkaç İskoç alayı, alayın maskotu bir teriyer ve pipo içen bir albay ile karaya çıkacaktı. İngilizler, 1936 yılında Hitler Fransa sınırındaki Ren Havzası'nı yeniden işgal ettiğinde, Almanya'yı durdurabilecek güçteydi. İngilizlerin desteğiyle, Fransız ordusu çeşitli anlaşma maddelerinden yararlanarak, Ren Havzası'nı işgal edebilir ve bu bölgenin askerden arındırılmasını zorlayabilirdi. Ama yapmadılar. Bu yüzden Fransızlar kendilerinin güven içinde olmalarını engelleyenin daima

Levent Şahverdi Arşivi

İngilizler olduğunu düşünüyordu. Fransız solu komünistler tarafından ayartılmıştı ve bu yüzden bir kısmı savaşmayı zaten reddediyordu. Fransız sağı, 1936-1938 yılları arasında sol kanat hükümet deneyimiyle sarsılmıştı ve birçoğu Nazizm'e hayrandı. Bunca bölünmüşlüğün arasından mutlu bir ittifak veya başarılı bir savaş formülü çıkamazdı. 1939-1940 soğuk kışı devam ederken, Batı Cephesi'nde biraz siper kazma dışında hiçbir hareket yoktu. Belçika işbirliği yapabilirdi; ama bu ülke de ağır bir biçimde bölünmüştü ve bu yüzden Brüksel, Hitler'i kışkırtmak istemiyordu.

Savaş, beklenenin aksine, başka bir yere, kenarlara kaydı.

Nazi-Sovyet Paktı, Baltık Devletleri'ni Stalin'in nüfuz alanına dahil ediyordu ve bu durum Finlandiya'yı da kapsıyordu. Vyborg'taki Fin sınırı, Leningrad'dan birkaç kilometre uzaklıktaydı ve kendisini güvende hissetmeyen Stalin, bu şehri ve güneybatı Finlandiya'daki donanma üssünü talep etti. Ülkeleri 1918 yılının yapay galiplerinden olan Finler, bu talebe "hayır" dediler. Ancak iklim ve bölge, Polonya'dan çok daha kolay savunma imkânı veriyordu ve Kasım ayı sonunda üç aylık olağanüstü bir savaş gerçekleşti. Bu savaşta ormanlardan kızaklarıyla gelerek tümenleri tuzağa düşüren becerikli Finler yüzünden, Kızıl Ordu utanç verici bir yenilgi tattı. Finler İngilizlerin onları kurtarmaya geleceğini hesaplamıştı ve gerçekten de İngilizler böyle bir harekât için toplandı. Ama bu harekâtın nedeni dolambaçlı bir yol izleyerek Almanların İsveç'ten demir cevheri tedarik yolunu tıkamaktı. Fransızlar da az sayıdaki nakliye uçağını kullanarak, geceleyin tarafsız Türkiye hava sahasından geçerek, petrol kuyularının bulunduğu Azerbaycan, Bakü'yü bombalama yönünde olağan dışı bir plan hazırladılar. Ancak İngilizler makul gerekçelerle bu planı veto etti.

İskandinav seferi zaman aldığı için Stalin aklı başında, işini bilen generallerini toplayarak Rusya'nın gücünü hesaplattı. Nitekim başkentleri bombalanınca, Finler teslim oldular.

Levent Şahverdi Arşivi

Böylece İngiliz-Fransız birliklerinin İskandinavya seferi daha başlamadan bitmiş oldu. İngilizler, Norveç sularını mayınlamayı planladılar. Onlar buna kalkışmadan Hitler sessizliğini bozdu. İskandinavya rotasını güvenceye aldı ve 9 Nisan'da Danimarka üzerinden Norveç'i işgal etti.

Tuhaftır ki, Norveç'in işgali, doğurduğu neticeler itibariyle, Hitler'in savaşı kaybetmesine yol açan ilginç olaylardan birisidir. Alman donanması *Kriegsmarine* hiçbir zaman çok büyük değildi ancak doğru şartlar altında güney İngiltere'nin işgaline önemli bir katkı sağlayabilirdi. Norveçliler bunu imkânsız hâle getirdiler. Eski Norveç kalesinin toplarını ve Oslo'daki torpidoları çılgınca ateşleyerek ana Alman savaş gemisini havaya uçurdular ve birçok Alman destroyeri de İngilizlerle çatışmada battı. Bu şanslı kırılma anı, bir başka açıdan da belirleyici oldu. Chamberlain'i koltuğundan etti ve bu yüzden Londra'da Hitler ile bir tür anlaşma yapmayı kabul edecek kimse kalmamış oldu. Savaş patladığında Chamberlain, Churchill'i donanma bakanı -donanmanın sivil lideriyaptı. Churchill bu görevdeyken Norveç olayını çok kötü yönetti. Alman ve İngiliz birlikleri arasında ilk kez doğrudan muharebe yaşandı. İngilizler pek başarılı olamadılar ve böylece savaşa bir bozgunla başlamış oldular. İngilizlerin deniz kuvvetlerinin gücünü abarttıkları ortaya çıktı. Devasa savaş gemileri vardı. *King George V* modern bir fabrika kadar pahalıya mal olmuştu ve böyle bir fabrikadan daha fazla personel istihdam ediyordu. Bir yakıt tankeri kadar, yani 3.000 ton akaryakıt taşıyabiliyordu ve motorları bir enerji santrali kadar beygir gücü üretiyordu. 10 büyük topunun her biri 80 ton geliyordu ve 20 mil menzilli 700 kilogramlık gülle fırlatabiliyordu. Top kuleleri 1.500 ton ağırlığındaydı. İnşası iki yıl alan bu devler batabilir miydi? Oysa onlar tıpkı yüzen Majino hattı gibiydiler ve uçaklar bu hattı delip geçebiliyordu.

Bu arada Londra'da, yanlış giden her şeyden Chamberlain sorumlu tutuluyordu. Avam Kamarası'nda dramatik bir an

Levent Şahverdi Arşivi

yaşandı. Chamberlain'e karşı bir oylamada büyük çoğunluğu muhafazakâr olan hoşnutsuz emperyalistler başbakana karşı solla birleşirken, diğer muhafazakârlar çekimser kaldı. Bir muhafazakâr milletvekili olan Leo Amery (ironiktir ki, büyük oğlu Nazi radyosunda yayın yapmaya devam ediyordu ve savaş başladıktan sonra vatana ihanetten idam edilecekti) Chamberlain'e yönelik suçlamalarını Oliver Cromwell'in başına bela olan parlamento hakkında söylediği ünlü sözlerle tamamladı: "Orada hiçbir yararlı iş yapmadan çok fazla süre oturdun. Oradan git diyorum; artık seninle işimiz kalmadı. Tanrı aşkına git!" Bu İngiliz şişesinden çıkan güçlü ve yeni bir cinin habercisiydi. (Sonradan adlandırılacağı adıyla) "derin devlet", alternatifler arasındaki Churchill'i bir başıboş boğa kadar istikrarsız görüyordu. Malcolm Muggeridge'nin bir defasında söylediği gibi, İngiliz politikacıların başarılı olmak için bahisçi veya papaz olması gerekiyordu. 1940 yılında bahisçi Lloyd Georg iken, Chamberlain'in yerini alacak muhtemel kişi, çok yüceltilmiş, boğuk sesli papaza benzeyen Lord Halifax idi. Derin devlet onu istiyordu; ama şansları yaver gitmedi ve Halifax'ın kendisi de Lordlar Kamarası'ndan ülkeyi yönetemeyeceğini itiraf etti. İşçi Partisi'nin yani sendikaların temsil ettiği kamuoyunun talebi belliydi: Churchill bir koalisyon hükümeti kurdu. Koltuğa oturan Churchill politikasını oluşturan vaatlerini ilan etti: Kan, gözyaşı, ter ve acı. Zaten Batı'da büyük bir savaş başladığından, sunabileceği tek şey bunlardı.

Fransa'da bir Churchill çıkmadı. Klasik yazar General Edward Spears'ın söylediği gibi "İngiliz orta sınıfı savaştan korkmamışken, Fransız burjuvası korkudan titriyordu".

Hitler önceki güz, yani 1938'de saldırmak istiyordu, ancak Alman generaller çok istekli değildi. Mazeret bulup durdular: Ordu hazır değil, mevsim çok yağmurlu, toprak çamurlu ve daha birçok bahane... Hatta bazıları Hitler'i devirmeye niyetlense de, çok daha geç bir tarihe kadar bunlar laftan öteye geçmedi. Kışkırtmalardan sonra, generaller bir plan sundular.

Levent Şahverdi Arşivi

Bu plan, 1897 tarihli orijinal Schlieffen Planı'nın bir benzeri idi ve Fransa ile savaşa girilmesi hâlinde, Hollanda ve Belçika'nın işgalini öngörüyordu.

Sonra şans devreye girdi. Köln'den kalkan bir uçaktaki subay, savaş planlarını bir toplantı için yanında götürüyordu. Uçak rotadan çıktı ve Belçika'da düştü. Belçikalılar tarafından yarısı harap olmuş hâlde bulunan belgeler hâlâ okunabiliyordu. Planları Fransızlara verdiler ve bu belgeler Fransız genelkurmayının tahminlerini teyit ediyordu. Bunun iki sonucu oldu. Almanlar planlarını değiştirdikleri için, Fransızlar tarihin en büyük askerî hatalarından birisini yapmaya sürüklendi. Çoğu zaman olduğu gibi Hitler yine, gerçekten cesurca yapılmış bir planın başarılı olacağını gördü. Ancak generalleri Fransız ordusunu gözlerinde çok büyütmüşlerdi ve yalnızca Ruhr sanayi bölgesini saldırıdan korumayı düşünüyorlardı. Daha hırslı bir general olan ve tank ve uçakların neler yapabileceğini anlayan Erich von Manstein, gerçekten çok cesur bir plan önerdi ve genelkurmay tarafından dışlandı. Şans eseri, Berlin'de Hitler'le görüştü ve ona planından söz etti. Belçika ve Hollanda'ya doğru kuvvet sevk ediliyormuş gibi bir hile yapacaklardı ve Fransızları oraya çekeceklerdi. Oysa gerçek Alman saldırısı güneydoğu Belçika üzerinden, ormanlar ve tepelerle kaplı Ardennes bölgesinden yapılacaktı. Bölgeye giden yalnızca birkaç yol vardı ve durumları çok iyi değildi. Ancak usta bir trafik yönetimi bu yolları kullanılabilir hâle getirebilirdi. Devasa bir Alman ordusu Ardennes'ten geçip sınırdaki Meuse at Sedan Nehri'ni aşacaktı. Burada yetmiş yıl önce Prusyalılar, Fransız ordusunu yenmiş ve birleşik Almanya'yı kurmuşlardı. Aslında bu harekât durdurulabilirdi. Tanklara havadan saldırılsa ve durdurulsa, her şey felakete dönüşebilirdi.

Hitler bu riski göze aldı.

10 Mayıs'ta Batı Cephesi'nde silahlar ateşlendi ve burada askerî kargaşa ve yanlış anlamanın en tuhaf öykülerinden birisi

Levent Şahverdi Arşivi

yaşandı. Fransızlar Majino Hattı kale sisteminin koruyuculuğuna çok fazla yatırım yapmışlardı. Savaş döneminde çavuş olarak görev yapmış olan André Maginot 1929 yılında savaş bakanıydı. Fransız birliklerinin güvenlik nedeniyle Ren Havzası'nı işgal etmelerine izin verilmişti. Hiçbir Alman işgali söz konusu değildi. 1929-1930 yıllarında İngilizler, Almanları "yatıştırmak" için Müttefik birliklerinin buradan çekilmesini önermede öncülük ettiler. Maginot artık güvenliğin daha gelişmiş kaleler inşa etmekte yattığını söylüyordu. Bu program Fransızların boynuna takılmış devasa bir değirmen taşıydı. Çünkü kuvvetlerinin üçte birini savunma amacıyla buralarda tutmaları gerekiyordu. Bu yüzden Almanların orta yaşlı savaş gazilerinden oluşan birkaç birlik dışında, ordularını bu hattın önüne yerleştirmesine gerek yoktu. İyi birliklerini ve silahlarını başka yerde kullanabilirlerdi. Bu şekilde Alman birleşik ordu kuvvetleri *Wehrmacht*, tank sayısı bakımından geride olmalarına rağmen, önemli olan yerlerde ezici bir yerel üstünlük sağladılar.

Belçika içlerine doğru hareket edebilirlerdi ve Fransızlar da bunu bekliyordu. Fransızlar, savaşı kuzey Fransa'dan uzak tutmak için, birliklerini Belçika'ya kaydırmışlardı ve burada çok yanlış bir şekilde ana Alman saldırısı sandıkları bir saldırıyla karşılaştılar. Oysa saldıran 30 piyade ve 3 Panzer zırhlı tank tümeninden (her birinde 200 tank vardı) oluşan B Ordu Grubu idi. Mükemmel bir taktikle gerçek bir darbeyi gerçekleştirdiler. Dünyanın en büyük ormanı olan Belçika'nın Hollanda sınırındaki ormanda yer alan Eben-Emael Kalesi'ni ele geçirdiler; gürültü yapmamak için lastik ayakkabılarla kale çatısına inen paraşütçüler, havalandırma bacaları ve silah mazgallarından içerine bombalar attılar. Sonra hızla hareket ederek, Dyle Nehri hattına geldiler. Burada Belçika'ya girmiş ve Hollanda'ya ulaşmaya çalışan Fransız ordusu ve İngiliz Sefer Gücü'nün (BEF) neredeyse tamamıyla karşılaştılar.

Karşılaştıkları Fransız ordusunun en büyük kısmı ve en iyi birlikleriydi. Bu birlikler şimdi devasa bir fil tuzağına itiliyor,

Levent Şahverdi Arşivi

Fransa'yı savunmak için yalnızca az ve güçsüz birlikler bırakılıyordu. Almanlar, Fransız ordusunun haberleşme şifrelerini kırdıklarından, Majino Hattı'nda hangi birliklerin tutulduğunu ve dolayısıyla rakiplerinin en zayıf yerini biliyordu. Fransız ordusunun ana gövdesi ve bütün İngiliz Sefer Gücü Belçika'ya geldiğinden, Belçika ile Majino Hattı'nın kuzey ucu arasında çok az birlik kalmıştı. Bu birlikler Meuse Nehri boyunca dizilmişlerdi ve iyi yönetilmiyorlardı. İnsanlar Üçüncü Fransa Cumhuriyeti'nin moralsizliğinin resmi gibiydiler: kirli, asık suratlı, tütün çiğneyen ve ucuz şarap kokan (Ortalama her Fransız günde üç litre içiyordu; adil olmak gerekirse, bunların yarısı köylüydü ve onlar için su güvenilir değildi). Neredeyse hiç kimse Almanların buraya muazzam bir kuvvetle saldıracağını öngörememişti. Gerçekten de 1914 yılında 47 Alman ordu kamyonu bu yolları kullanmaya kalkışmış, birisi hariç hepsi bozulmuştu. Ancak o zamandan bu yana kamyon ve tanklar çok gelişmişti ve şimdi Ardennes uzun, burun buruna giden tanklar, kamyonlar, Luftwaffe üniformasıyla ilerleyen ve devriye gezen birliklerle doluydu. Yüksek Komutanlık Meuse'a ulaşmanın on gün alacağını hesaplarken, tank komutanı Heinz Guderian dört günde ulaşacağını düşünüyordu. Oysa birlikler iki günde Meuse'a ulaştılar ve 15 Mayıs öğle sonu saat üçte lastik botlarla nehri geçtiler.

Fransızlar Almanlarla boy ölçüşemedi. Neredeyse dikey olarak dalıp bombalayan, sirenlerinden kükremeler gelen, çeyrek tonluk bombalar atan bombardıman uçağı olan Stuka'ların pikeleri onları oyalıyor ve dehşete düşürüyordu. Aslında Stuka'lar son derece yavaştı ve eğer uçaksavarcılar paniklemeseydi korunmasızlardı. Ancak Lutfwaffe'nin coşkuyla yönetilmesi nedeniyle 1940 yılında panikleldiler. Bu önemli Alman avantajı şimdi Ardennes'te meyvesini veriyordu. Luftwaffe (Alman Hava Kuvvetleri) orduya destek birliği "uçan topçular" olarak yapılandırılmışken, İngiliz Hava Kuvvetleri (RAF), uzun menzilli bombalamanın önemli rol oynayacağı

Levent Şahverdi Arşivi

(1936 yılında Bombardıman Komutanlığı oluşturulurken, bu durum resmen kabul edilmişti) bağımsız bir hava savaşı için tasarlanmıştı.

Almanların Ardennes'ten geçişi konusunda Fransız ve İngiliz bombardıman uçakları çok geç uyarılmıştı ve gün ışığında saldırdıklarında, Almanların Messerschmitt 109 savaş uçakları onlarla kolayca başa çıkabilmişti. İlk gün savaşa katılan 32 "savaş" uçağından 13'ü düşürüldü ve diğerleri de hasar gördü. Savaş tarihçisi Max Hastings'e göre bu uçaklar "tabut" idi. Güvenilmez makineleri yüzünden Fransız pilotların moralleri bozulmuştu. Fransız savaş uçakları aşırı derecede yavaştı ve karşılık vermeye isteksizdi. RAF ise, savaş uçaklarının Fransa'da savaşa katılması hâlinde İngiliz Adaları'nın nasıl korunacağı konusunda zaten kaygılıydı.

Almanlar yola devam ettiler. 16 Mayıs'ta tankları Meuse'dan geçirdiler ve Guderian durma emirlerini göz ardı ederek hızla ilerlediler. Bu metot tarihe "Yıldırım Savaşı" (*Blitzkrieg*) olarak geçecekti ve aslında bu harekâtın orijinal hedefi bu değildi. İlk planlanan hedef Müttefikleri Ruhr sanayi bölgesini tehdit edebilecekleri Belçika'dan uzak tutmaktı. İlerlemek Guderian'ın fikriydi ve Hitler dahil üstleri güneyden saldırıya uğrayıp bağlantısının kesilmesinden endişe ediyordu. Ancak o devam etti. Yalnızca terk edilmiş Fransız petrol istasyonlarından mazot almak için duruyor; adamları ise stresli ve terk edilmiş Fransız ineklerini sağıyordu. Sağ tarafında ise, geleceğin göz kamaştırıcı Mareşali Erwin Rommel de tankları ile Meuse'u geçmişti ve o kanadı koruyordu. Boş kalan sol kanat korunmasızdı ama burada da Alman piyadeleri mucizevi bir hızla ilerleyerek bir hafta süren muhteşem erken yaz havasından yararlanıp günde 62 kilometre yol aldılar. Sonunda Fransız karşı saldırısı başladığında, güçlenen direnç karşısında (ve ayrıca umutsuzca yolları doldurmuş olan mülteci akımıyla yavaşlatılarak) mağlubiyete uğradılar. Rommel bir günde 80 kilometre ilerlemeyi başardı.

Levent Şahverdi Arşivi

Bu arada Fransız komutanı Maurice Gamelin'in Paris'i savunması gerekiyordu. Bu yüzden Guderian'ın A Ordu Grubu Komutanı Gerd von Rundstedt Manş Denizi'ne doğru, düz arazide serbestçe ilerliyordu ve hava tanklar için idealdi. Fransız tankları bu ilerlemeye karşı koyacak şekilde düzenlenmemişti ve yanlış yerdeydiler. Fransız birlikleri ardı ardına teslim olmaya başladılar. Rundstedt Amiens'e, oradan eski Somme savaş alanlarına ve nihayet 20 Mayıs'ta, yani Meuse'u geçtikten birkaç gün sonra Abbeville'de Manş Denizi'ne ulaştı. Fransız komutanı hâlâ Almanların Paris'e yönelecekleri̇nden kaygılanıyordu ve Almanlar Manş Denizi'ne yöneldiği için bir kez daha yanlış manevra yaptı. Felaketin adı, Fransız ve İngilizlerin şimdi Belçika'da birbirinden koparılmasıydı. Hollandalıların savunması da çökmüştü. Rotterdam ağır biçimde bombalanıyordu.

Fransızlar Belçika'daki B Ordu Grubuna karşı oldukça iyi dayandılar ve neyi kaybedeceklerini anladıkları için performansları arttı. Ancak o tarihe kadar artık Fransa'dan A Ordu Grubu tarafından koparılmıştılar. Luftwaffe'nin merhametine sığınıp İngilizlerle birlikte Manş Denizi'ne doğru sürüklendiler. Belçikalılar ise teslim oldu. Daha sonra Belçika kralı ağır biçimde eleştirilse de, Belçika ordusu İngiliz ve Fransızların sahile ulaşmasını sağlayacak kadar uzun süre savaşmıştı. Bu arada Fransızlar toparlandı ve Alman B Ordu Grubu birlikleri güçlü direnişle karşılaştı. Lille'deki 4 tümenlik bir cep, Almanları durdurdu ve hayranlık verecek bir biçimde Fransızlara onurlu bir teslim fırsatı sağladı. Fransız ve İngilizler 21-22 Mayıs'ta Arras yakınlarında bir karşı saldırı başlattılar ve bu durum Almanlarda teyakkuza yol açtı.

Bunun yanı sıra Luftwaffe ağır biçimde erozyona uğramıştı. Uçaklar yükü artık kaldıramıyordu ve tamirhaneler aşırı doluydu. Bombardıman uçaklarının yarısı devre dışı kalmıştı. Ayın 23'ünde Hitler dur emri verdi. İngiliz komutan Lord Gort iyi bir savaşçıydı ve ordusunu Müttefik girdabından

Levent Şahverdi Arşivi

kurtarmaya kararlıydı. Savaştan çekilerek Manş Denizi'ne, Dunkirk Limanı'na yöneldi. Burası kanallarıyla iyi bir savunma arazisine sahipti. Kurtarma harekâtı 27 Mayıs'ta başladı ve yalnızca 10.000 askerin geri getirilmesi bekleniyordu. Ancak İngiliz savaş uçakları artık Alman bombardıman uçaklarını vuruyordu ve hava sonunda lehlerine dönmüştü. 1.000 kadar teknenin de yardımıyla, destroyerler neredeyse tüm askerleri aldı. 229.000'i İngiliz, geri kalanları Fransız ve Belçikalı olmak üzere 340.000 asker kurtarıldı. Ama ağır ekipmanlarını geride bırakmışlardı.

Dunkirk olağanüstü bir dönüm noktasıydı ama bu başarı geri çekilenleri koruyan Fransızların gayretiyle gerçekleşmişti. Kurtarma tamamlanınca kendi başına kalan 180.000 kadar Fransız askeri esir düştü. Her iki taraf da Alman zaferinin büyüklüğünün farkındaydı ve 14 Haziran'da Paris de düştü. Majino Hattı geriden hasar görmeksizin ele geçirildi ve 22 Haziran'da ateşkes imzalandı. Alman birlikleri Kuzey ve Batı Fransa'yı işgal ettiler. Geri kalan kısımlar ise bir kaplıca kasabası olan Vichy'de kurulmuş işbirlikçi rejimin kontrolüne bırakıldı. Bu rejim Birinci Dünya Savaşı kahramanı, 84 yaşındaki Mareşal Philippe Pétain'in liderliğinde millî diriliş planları yapıyordu. Dört yüzden fazla esir Luftwaffe pilotunu İngilizlere teslim etmeyi reddetti ve Almanların eline düşmemesi için İngilizlerin hararetle istediği gibi donanmasını batırmayı da kabul etmedi. Bu Fransız imparatorluğu bir süreliğine ayakta kaldı. Ancak daha ateşkes bile imzalanmadan, 18 Haziran'da isyancı bir subay olan Charles de Gaulle az sayıdaki sempatizanı ile Londra'ya giderek "Özgür Fransa"yı kurdu ve kısa sürede Fransız Afrika'sında taraftar kazandı.

Bu arada Fransa, Alman işgalciler tarafından acımasızca sömürülüyordu. Fransız donanmasının da Almanların eline geçeceğinden korkan İngilizler, Fransız donanma komutanları başka yerde İngiliz komutanlarla görüşürken, bu donanmanın çoğunu Cezayir'deki limanda batırdı. İşte bu çaresizlik

Levent Şahverdi Arşivi

zamanında, Mussolini sonunda savaşa girdi. Büyük Britanya artık Avrupalı müttefiklerden yoksundu ve İtalya'nın müdahalesiyle Akdeniz bile güvenli değildi. Dunkirk kurtarması döneminde bazı kabine üyelerinin tereddütleri üzerine, Churchill bir süreliğine barış yapmayı değerlendirdi. 1917 yılında Almanlar, mağlup Rusya'ya şartlarını dikte edip İngilizlere Fransa pahasına bir anlaşma yapabilecekleri imasında bulunurken, benzer bir durum yaşanmıştı.

Başbakan Lloyd George bu teklifi bir süre düşünmüş, sonra bir kenara atmıştı. Çünkü Rusya'yı kontrol eden bir Almanya dayanılmaz ve yenilmez olacaktı. 1940 yılında bu durum daha da aşikârdı ve Churchill riske girmeye karar verdi: Savaşa devam edeceğiz. Bu, olağan dışı bir karardı ama milletin desteği ardındaydı ve kabine üyeleri, bir kısmı duygulanıp ağlayarak, onu kutladılar. Hitler de bu kararı pek anlayamadı ve galibiyetini gösteren bir tonda, sanki "hayır" denmesini istermiş gibi barış şartlarını bildirdi.

Churchill savaş hedeflerini belirlemişti. Bu hedefler çok basitti: Almanya kazandıklarını geri verecek ve aynı suçları bir daha işlemeyeceğini eylemleriyle garanti edecekti.

Modern savaş hız kazanırken mantık geride kaldı. İngiliz kamuoyunun büyük çoğunluğu açısından savaş zaten 1939 yılı yazında başlamıştı ve şimdi yarım bırakmayacaklardı. Ancak başarı umudu çok azdı. Manş Denizi'nin karşı yakasında bütün Alman orduları toplanmıştı ve liderleri İngiliz adalarının işgali planlarını (*Unternehmen Seelöwe-Deniz Aslanı Operasyonu)* yapıyordu. Ancak Almanlar (kısmen Norveç Harekâtı yüzünden) başarılı olmaya yetmeyecek kadar az sayıda savaş gemisine sahipti ve Luftwaffe Fransız kıyısına toplanan mavnalara da koruma sağlamak zorundaydı. Lutfwaffe'nin hedefi RAF'ı havada vurmaktı. Sonunda savaş uçaklarının koruması altında gelen bombardıman uçakları, İngilizlere dehşet yağdırıp teslim olmaya zorlayacaklardı. Almanların planı çok

Levent Şahverdi Arşivi

ayrıntılı düşünülmemişti ve yeterli savaş uçağı yoktu. 10 Mayıs'tan 31 Temmuz'a kadar Luftwaffe neredeyse 4.400 uçak kaybetmişti. Yakın üslerden hareket eden RAF, yakıt bakımından çok daha özgür iken, Luftwaffe'nin pilotları üslerine geri dönmek zorundaydı.

Almanların verdiği kod adıyla *Unternehmen Adlerangriff* (Kartal Saldırısı Operasyonu) resmen 13 Ağustos'ta başladı ve sonradan verilen adıyla Britanya Savaşı, 15 Ağustos'tan 15 Eylül'e kadar sürdü. Almanlar hedeflerini çok net belirlememişlerdi ve çok ağır kayıplara uğradılar: 15 Ağustos'ta 75 uçağa karşı 34 uçakları kalmıştı. RAF Savaş Uçakları Komutanı Hugh Dowding adamlarını propaganda amacıyla havada it dalaşına girmekten uzak tuttu ve bombardıman uçaklarını yok etmek için kullandı. Sonra Lutfwaffe hedef değiştirerek, güney İngiltere'deki hava üslerini imha etmeye çalıştı. Bu kez ağır kayıplar veren İngilizler oldu. Sonra bir kaza meydana geldi. 24 Ağustos'ta, üssüne dönebilmek için yükünü hafifletmesi gereken bir Alman uçağı bombalarını boş arazi olduğunu düşündüğü bir yere bıraktı. Oysa orası karartma uygulanan Londra idi. RAF bunun kentlerin bombalanması harekâtının başlangıcı olduğunu düşündü ve Berlin'e saldırarak karşılık verdi.

Hitler sabrını kaybetti ve Londra'nın sivilleriyle birlikte bombalanmasını emretti. 7 Eylül'den 15 Eylül'e kadar bir hafta boyunca Londra hedef hâline geldi. Son büyük saldırı 15 Eylül'deydi. Bu saldırılarda İngilizler 26 uçağını, Almanlar ise 60 uçağını kaybetti (İngilizler gerçek rakamın 185 olduğunu ilan etti). Toplamda Luftwaffe (Alman Hava Kuvvetleri) 1.773 uçak kaybederken, İngilizler 915 uçak kaybetmişti. Bu arada o tarihte pek dikkat çekmeyen bir rakam daha vardı: İngilizlerin imal ettiği savaş uçağı sayısı, Almanların ürettiğinden fazlaydı. Bu uçaklar sonradan silahlandırılmıştı ve her şey ayrıntılı olarak hesaplanmıştı. Almanlar ise öncelikle yanlış hesap yapmışlardı. Birbiriyle yarışan birçok kuruma ve 17 farklı araştırma laboratuvarına sahip olmalarının cefasını çekiyorlardı.

Levent Şahverdi Arşivi

İngiltere'de Lord Beaverbrook uçak üretiminin sorumluluğunu yüklendi; ancak her uçak için üç sivil memurun bulunması saçmalığını sona erdirdi. Kestirmeden gitti; telefonda kaba konuşuyordu ve komiteleri göz ardı ediyordu. Alistair Horne'un söylediği gibi "kükreyerek yönetiyordu". Uçak üretimi önemli bir İngiliz başarı öyküsü iken, Alman hava kuvvetlerinde işler karışıktı ve 1945 yılında ilk jet savaş uçağı alana yakıt tasarrufu için öküzler tarafından çekildiğinde artık tükenmişti. 1940 yılında İngilizler haftada 500 uçak üretirken, Almanlar bunun yarısı kadar üretebiliyordu.

İngiltere'nin işgali planı zorunlu olarak iptal edildi. Hitler ve Goering intikam almak amacıyla Londra'nın sürekli bombalanmasını emretti ve sonraki altı ay boyunca, hava şartları izin verdikçe bombardıman sürdü. Bu bombalama, dünyaya St. Paul Katedrali'nin etrafındaki yanan tüm binalardan yükselen alevler arasındaki resmiyle sembolize edilen bir millî destana dönüştü. Şehre 1941 yılı Mart ayına kadar her ay 90.000 ton ağır patlayıcı atıldı. Özellikle East End'deki tersaneler hedefti ve Cockney halkı gecelerini sığınaklarda ve bir kısmı da Londra metro tünellerinde geçiriyordu. Metro tünellerinde çok iyi bir disiplin vardı ve George Orwell'in dikkat çektiği üzere, panik olayları çok az görülüyordu. Yazara göre olağanüstü bir dayanışma vardı. Orwell bu olayı anlattığı, bir tür duygusal sosyalist kurtuluş öyküsü niteliğindeki "Aslan ve Unicorn" *(The Lion and Unicorn)* adlı eserini yazdı. Graham Greene Oxford, Beaumont Street'te ailesini bırakmış, British Museum yakınlarında bir dairede ilişki yaşıyordu. Binanın yangın bekçisiydi ve binaya bir bomba isabet edince, incelemekte olduğu evin üst katından yere duvardan inmek zorunda kaldı. Bu olay onun ilişkide olduğu kızı terk etmesine (anlaşılan kız hayli çirkindi) yol açtı ve romanlara ve "İlişkinin Sonu" *(The End of Affair)* adlı filme konu oldu.

İkinci Dünya Savaşı'nda buna benzer birçok kurtuluş öyküsü vardır. En önemli öykü ise; gücünün zirvesinde olan devasa

Levent Şahverdi Arşivi

Churchill figürüne aitti. Ülkesini korumak için birleşmiş bir millete "En Parlak Saatimiz" (*Our Finest Hour*) adını verdiği bir mücadelede liderlik yapıyordu. Oysa tek umut Amerika Birleşik Devletleri'nin müdahalesiydi ve bunu sağlamak da kolay değildi. Amerikan hukuku katı bir tarafsızlığı öngörüyordu. Birinci Dünya Savaşı'na karşı muazzam bir tepki vardı. Birçok Amerikalı, Doğu Yakası'nın mali çıkarları uğruna[1] kandırılarak savaşa sokulduklarına inanıyordu. Bu yüzden Başkan Franklin Roosevelt'in elleri kolları bağlıydı. Teoride nakit ödeme yapılmadıkça silah satılamazdı.

İngilizlerin Amerika'da büyük yatırımları ve devasa mülkleri vardı. Şimdi bunlar silahlanmanın bedelini ödemek için neredeyse yok pahasına satılıyordu. Ancak Atlantik Okyanusu'nda Alman denizaltıları vardı ve Amerikan ticaretini baltalıyorlardı. Ayrıca Roosevelt, İngilizlerin kaybetmesi hâlinde, Amerika Birleşik Devletleri'nin bir Alman-Rus dünyası ile karşı karşıya kalacağını biliyordu. Öte yandan Japonya şimdiden yalnızca Çin'e değil, önemli Amerikan çıkarlarının bulunduğu Doğu Asya'nın diğer bölgelerine de yayılmaya başlamıştı. Bu yüzden iki Atlantik ülkesi resmî yasalar uyarınca legal alanlarda işbirliği yapıyorlardı.

Roosevelt, kendi deniz nakliyelerini savunmaları için İngilizlere 50 Amerikan destroyeri verdi ve bunun karşılığında İngiliz Karayip Adaları'ndaki üslerini kiraladı. Bu arada Amerikan savaş gemilerine Alman denizaltılarına ateş açma izni verildi ve 1940 yılı Ekim ayına gelindiğinde, bu uygulama başlamıştı. İki ülke savaş hâlinde olmadığı için, Hitler karşılık verilmemesi yönünde sıkı emirler vermişti. Ancak zaman zaman denizaltı komutanları kışkırtılıyordu ve bir defasında da karşılık verildi. Hitler'in bakış açısına göre, aslında Amerika

1 Doğu Yakası Amerika'nın orta Atlantik bölgesinin ekonomik üretiminin büyük çoğunu kontrol eder. New York, Boston ve Washington gibi şehirler bu bölgenin ekonomisini yönlendirir. Ülkenin bankacılık merkezi ve en büyük borsası bu bölgededir. (ç. n.)

Levent Şahverdi Arşivi

ile zaten savaş başlamıştı. Aslında asıl savaş Atlantik'teydi ve imal edilen Alman denizaltı sayısı gittikçe artıyor ve bunlar İngilizlerin hayati yardım yolunu tehdit ediyordu.

Bu arada İngilizler hayati bir alanda önemli bir güce sahipti: İstihbarat toplamada doğal bir yetenekleri vardı ve bunu bir tür oyun gibi yapıyorlardı. Gizli Alman şifrelerinin büyük bir kısmını çözdüler ve aslında Almanların çok karmaşık olan Enigma şifreleme makinesinin bir kopyasını yaptılar. Daha önce İngiliz istihbaratı "çok gizli" deyimini ulusal güvenlik için hayati önem taşıyan en önemli sırlar için kullanıyordu. Şimdi ise Alman (ve diğer ülke) şifrelerinin kırılması için yeni ve daha yüksek bir gizlilik düzeyi belirlenmişti: "Ultra gizli" veya yalnızca "Ultra" (Enigma ve ultra bilgisayarın icadında kritik aşamaları oluşturdular). Elbette eğer Almanlar, İngilizlerin onların şifrelerini çözdüğünü bilseydi, o zaman oyun biterdi. Bu yüzden Almanların planlarını bildiklerini gizlemek için, zaman zaman kasıtlı olarak onları yenilgiden kurtarabilecek önlemler almaktan kaçınırlardı. Bunun en bilinen örneği; 1941 yılı Mayıs ayında Almanların saldırmak üzere olduğu Girit'teki ana havaalanını savunmamaları idi. 1943 yılına gelindiğinde Hitler askerî sırları kendisine yakın birisinin sızdırdığına o kadar inanıyordu ki, öğle yemeklerini çoğu zaman yalnız, genellikle de uşağı Straub'la birlikte yiyordu.

Hepsinden öte, 1941 yılının ilk aylarında, Hitler tam bir hayal kırıklığı içindeydi. Amerikalıların silahlandığını ve müdahale edebileceğini biliyordu. Ayrıca ileri yaşlara kadar yaşayamayacağı fikrine kapılmıştı ve sıklıkla kendisi olmasa Almanya'nın asla o gün bulunduğu yere gelemeyeceğini söylüyordu. Ülke içinde kamuoyu bir sonraki mucizeyi bekliyordu ve bu arada halk savaşta anlamlı gelmeyen bazı ağır yoksunluklara katlanmak zorunda kalıyordu. Bu şartlar altında Hitler şöyle düşünüyordu: İngilizler için tek gerçek umut, Rusların hâlâ iyi durumda ve oyunda olmasıdır. Öyleyse Rusları devirmeliydi.

Levent Şahverdi Arşivi

Lviv halkı Alman birliklerinin gelişini kutluyor,
Temmuz 1941 (Berliner Verlag/Archiv/dpal/Corbis).

Levent Şahverdi Arşivi

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BARBAROSSA

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Fransa düşünce, Hitler zafer sarhoşu oldu. Yeniden Almanların eline geçen Alsace bölgesinin başkenti Strasbourg üzerinden Almanya'ya döndü ve müthiş coşkulu kalabalıklar tarafından karşılandı. Almanlar bekledikleri uzun savaşı yaşamamışlardı ve kayıpları da olağanüstü derecede azdı. 30.000'den az asker ölmüştü. Şimdi artık Avrupa'da bir düşmanları kalmamıştı. Hitler'in jeopolitik başlangıç noktası olan 1918 yılında Rusya da çökmüştü. Mart ayında Ruslarla Almanlar arasında yapılan Brest-Litovsk Anlaşması'yla birlikte, Alman generaller başkenti Berlin olan bir doğu Avrupa imparatorluğunun planını yapmaya başladılar. Hitler başkenti buna göre yeniden inşa edecekti ve genellikle taş ocaklarına yakın kurulan toplama kamplarındaki esirler, inşa edilecek devasa yapılar için gerekli yapı malzemesini çıkarmak için çalışacaklardı. Reich Şansölyeliği binası zaten inşa edilmiş ve dünyaya pençesini geçirmiş Gamalı Haçlı kartalla tamamlanmıştı. Ayrıca bir de "doğu-batı ekseni"nde bir devasa bulvar inşa edilmişti. Bu tören caddesinde hızlı araçlarla coşkulu kalabalıklar arasından geçerek geçit töreni yapmak mümkün olacaktı. Hitler dokuz ay içinde kendisinden önceki tüm Alman liderlerden daha fazla başarı kazandı. Brest-Litovsk'un ilham ettiği *Kavgam*'da yazdığı orijinal programına geri dönebilirdi: Adolf Hitler tarafından yönetilen büyük Avrupa. Artık Sovyet Rusya'ya karşı harekete geçmenin zamanı gelmişti.

Ancak Hitler'in, Rusya'yı işgal etmek için İngilizlerle anlaşması gerekiyordu. Ama onlar bunu kabul etmiyordu. Tem-

Levent Şahverdi Arşivi

muz ayında barış teklifini geri çevirmişlerdi. Sonra karşı saldırıya geçtiler ve Hitler'in odak noktası Rusya'dan uzaklaşarak güney ve batıya yöneldi. Bu durumda Rusya ile işbirliği yapmak zorundaydı ve Stalin buna çok istekliydi. Çünkü Stalin kendisini devirmek için yapılan büyük askerî komployla karşı karşıya kalmış, ülkenin beş mareşalinden üçü ve en iyi askerî mucitlerden bazıları dahil, 35.000 kıdemli subayı ordudan atmış, hapsetmiş veya öldürmüştü. Hayatta kalanlar bir Alman *Blitzkrieg*'ine dayanabilecek durumda değildi. Bu yüzden Hitler'i satın almaya çalıştı. 2.000.000 ton petrol, 140.000 ton manganez, 26.000 ton krom ve başka birçok mal gümrükten Almanya'ya geçerken, karşılığında gönderilmesi gereken Alman askerî ihraç malları çok titiz bir şekilde teslim edilmedi. Diplomatik ilişkilerin gerektirdiği çok fazla sürrealizm vardı: 1938 yılında Alman karşıtı bir epik film olan *Alexander Nevsky*'nin muhteşem yapımcısı Sergei Eisenstein, Bolşov Tiyatrosu'nda Richard Wagner'ın *Die Walküre*'nin hazırlanmasıyla görevlendirildi. İşgal altındaki Polonya'da ilişkiler gayet nazikti. Gestapo subayları güvenlik notlarını Stalin'in gizli polisi NKVD'deki meslektaşlarıyla karşılaştırıyor ve kayak yarışmaları yapıyorlardı. Hitler'in elli birinci doğum günü için, birisi kamplardaki hatıralarını kitaplaştıran (Sovyet kamplarında zaman zaman insani dokunuşlar varken, daha verimli olan Alman kamplarında böyle bir şeye yer yoktu) Margarete Buber-Neumann'ın da aralarında bulunduğu elli Alman komünisti armağan olarak sundu. Elbette çıkar çatışmaları da yaşandı, ama bunlar savaşa yol açacak kadar önemli değildi. Hitler'in başka yapacak işleri vardı.

Churchill ve Hitler birbiriyle savaşmanın yollarını arıyorlardı. Britanya Savaşı'nı izleyen altı ay boyunca, İngiliz şehirlerine yönelik hava saldırıları sürdü ve çok fazla zarara yol açtı. 1941 yılı Mayıs ayı geldiğinde 3.500.000 konutun yanı sıra, Avam Kamarası ve Londra'nın büyük bir kısmı harap olmuştu ve 30.000 kişi hayatını kaybetmişti. Ama ne üretim durmuş ne

Levent Şahverdi Arşivi

de moraller bozulmuştu. Öbür yandan düşmanı bombalama konusunda çok istekli olsalar da, İngilizlerin yeterli teknik araçları yoktu ve atılan her 10 ton bombada bir bombardıman uçağı kaybediyorlardı. Bu, sürdürülebilir bir durum değildi ve zaten düşmana çok az zarar verebiliyordu. Alman denizaltılarının Fransız limanlarını kullanabildiği ve dolayısıyla Atlantik'teki öldürücü noktalara çok yakın olduğu denizlerde durum daha da tehlikeliydi.

1941 yılı Nisan ayında, yaklaşık 700.000 ton gemi yükü Atlantik'e gömüldü. Bu miktar telafi edilebilecek bir miktar değildi. Ancak Almanların denizaltıları çok azdı ve her hâlükârda Alman şifrelerini çözen İngilizler onların nerede olduğunu biliyordu. 1940-1941 yıllarında Müttefik gemileri sistematik olarak konvoylar hâlinde seyretmeye başlayınca, gemi batma oranları dramatik olarak düştü (aynı olay 1917 yılında da yaşanmıştı). Amerika Birleşik Devletleri İzlanda'dan sonraki deniz yollarını koruyarak önemli bir yardım sağlıyordu. Hitler bir süreliğine Akdeniz'deki İngiliz üslerine saldırmayı düşündü ve İspanya lideri Franko'ya bu konuda ne düşündüğünü sordu. Franko gururluydu ve İspanya'nın Hitler'in uydu devletlerinden birisi olarak muamele görmesini istemiyordu. Oysa iç savaş sonrası İspanya harabe hâlindeydi ve Franko hâlâ acımasızca savaşıyordu.

Gestapo'yu kullanarak Paris'te sürgünde bulunan Katalonya'nın eski başkanı Luis Companys'i getirdi. Companys aslında 1936 yılında Franko'nun kardeşini kurşuna dizilmekten kurtarmıştı. Ama Franko onu kurşuna dizdirdi. İngiltere büyükelçisine savaşa girme ihtimaline karşı İspanyol generallere rüşvet vermesi için 10.000.000 sterlin gönderilmişti. Fakat İspanya savaşın dışında kaldı. Franko ihtiyatlıydı ve her hâlükârda Hitler, Fransa, İtalya ve İspanya'nın talepleri konusunda arabuluculuk yapmak zorunda kalmak istemiyordu. Destek arayan Nazi ajanları Ortadoğu'yu dolaştılar;

Levent Şahverdi Arşivi

ancak hiçbir yerden destek sağlayamadılar. Evet, (Genç Subaylar'dan Cemal Abdülnasır dahil) bazı sempati sözcükleri duydular; ama hiçbir önemli katkı sağlayamadılar. Fakat bu çabalar yine de başka bir şeyi doğurdu.

Ne tuhaftır ki; Avrupa savaşı İtalya bağlantısı yüzünden bir dünya savaşına dönüştü. 1940 yılı yazında Akdeniz'in *mare nostro* (bizim denizimiz) hâline gelmesi sorunu çıktı. İtalyanlar uzun süredir Kuzey Afrika'daki Fransız üstünlüğüne karşı çıkıyordu ve şimdi İngilizleri Mısır'dan çıkaracak konumda olduklarını düşünüyorlardı. İngiliz ve Fransızların yenilmesiyle, Yunanistan'ı harcama pahasına bir Balkan imparatorluğu kurabileceklerdi. Arnavutluk ve Ege Adaları'nı çoktan ele geçirmişlerdi. Mussolini, damadı olan dışişleri bakanı Galeazzo Ciano'ya, bir zamanlar öğrencisi olan Hitler'le hesaplaşma vaktinin geldiğini söyledi. Ekim ayında Mussolini Yunanistan'a saldırdı. Saldırı felaketle sona erdi. Yunanlılar Balkan dağlarında nasıl savaşacaklarını iyi biliyorlardı; İtalyanlarsa bilmiyorlardı. Soğukta dondular ve açlık çektiler.

İtalyanlar Mısır'ı işgal etmeye çalıştıklarında da bir başka felaket yaşadılar. Churchill'in İngiltere'yi Almanların işgal etmesinden pek korkmadığının işareti bu olay oldu. Çünkü geriye kalan tüm tanklarını Mısır'a göndermişti. Eylül ayında 200.000'den fazla İtalyan askeri doğuya kaydırıldı ve tankların nasıl kullanılacağını iyi bilen, parlak bir İngiliz generali Richard O'Connor tarafından saldırıya uğradı. İngilizler çölde İtalyanların çevresinden dolandı ve onlar büyük düşmanlarıyla, dizanteri ve daha kötü hastalıklara yol açan temizlik sorunlarıyla uğraşırken, batıdan saldırdı. Sonra bir başka mükemmel İngiliz generali Amiral Andrew Cunningham, uçakların gemilere karşı ne yapabileceğini gösterdi ve Kasım ayında Taranto'da bulunan en önemli İtalyan gemilerinin yarısını batırdı. İngilizler için işler iyi gidiyordu. Hitler hem Balkanlar'ın hem de Mısır'ın cazibesine kapılmıştı. Aslında Mısır'a

Levent Şahverdi Arşivi

çok fazla ilgi duymamasına rağmen, en başarılı generali Erwin Rommel'i 2 Panzer bölüğüyle birlikte oraya gönderdi. Rommel, İngilizlerin çok zayıf olduğu bir anda saldırdı. O'Connor tuhaf bir biçimde ele geçirildi ve diğer subaylar onun ayarında değildi.

İngilizlerin Yunanistan'a yardım etmeye karar vermesi, işleri daha da kötüye götürdü. Hitler ilk başta Yunanistan'dan söz edilmesini istemediğini, "bunun güneydoğu misyonu" olduğunu söylemişti. Her şeyden önce Romanya petrolüne çok bağımlıydı ve 1940 yılı Ekim ayında bu petrolü muhtemel Rus veya İngiliz saldırısına karşı korumak için askerî birlikler gönderdi. Sonra Nisan ayında, Bulgaristan'ı müttefik olarak kullanarak Yunanistan'ı işgal etti. İngilizler Yunanistan'a yardım etmek için Kuzey Afrika harekâtını askıya aldılar ve felaket devam etti. RAF büyük ölçüde ülke içinde tutuluyordu ve Luftwaffe Akdeniz'e 1.500 bombardıman uçağı yığmıştı. Mayıs ayında Alman paraşütçü birlikleri Girit Adası'na indi ve 13.000 İngiliz askeri esir alındı.

Akdeniz, Hitler'in en iddialı harekâtı olan Rusya saldırısının arka planını oluşturuyordu. Kuzey Afrika'yı düşünmekten vazgeçtikten sonra, artık orijinal planına dönmek için özgürdü. 1940-1941 yıl dönümünde, Ruslarla çeşitli çatışmalar yaşandı. Berlin, 1940 yılı Eylül ayında Japonlarla bir anlaşma yaparak, onların Avrupalı imparatorluklar çökerken Uzak Doğu'da toprak edinmelerini teşvik etti. Ancak Japonların da Moskova ile kuzeydoğu Çin'deki sınır bölgeleri konusunda ihtilafları vardı. Hitler, küresel ölçekte işleri düzeltmek için, Sovyet Dışişleri Bakanı Vyacheslav Molotov'un 1940 yılı Kasım ayında Berlin'e gelmesini istedi. Ona Napolyon'un Çar Alexsander'a teklif ettiği türde bir proje teklif etti: Afrika için İtalya'yla, Avrupa için Almanya'yla ve Uzak Doğu için Japonya ile ittifak kurmak. Bu arada SSCB, İran ve Hindistan'ı alabilirdi. Ancak Molotov, Karadeniz'den Akdeniz'e inmek için boğazları, Türk karasularını

Levent Şahverdi Arşivi

istiyordu ve kazıklanmak istemiyordu. Almanların Finlandiya ve Romanya'ya müdahalesinden yakındı. Yakın ve düşman komşular (Romanya'da bir faşist darbeyle iktidar değişmişti) oldukları için Stalin bu ülkeler konusunda çok hassastı.

Bu görüşmeler devam ederken İngilizlerin Berlin bombardımanı gerçekleşti. Churchill o toplantıya davet edilmemesinin intikamı olduğu şakasını yaptı. Hitler savaşın gerçekten bittiğini ileri sürerken, Molotov "eğer savaş bitmişse, neden bu sığınakta oturuyoruz?" diye sordu. Hitler'in planlarına hiç ilgi göstermedi; bunun yerine Türkiye'ye odaklandı. Molotov, Hitler'in gördüğü en rahatsız edici müzakerecilerden birisiydi. Her şeye cevabı "hayır" idi. Belki Hitler'in iltifatlarına kansa ve Türkiye yerine İran'ı kabul etseydi, işler farklı bir yöne gidebilirdi. Her hâlükârda Molotov oradan ayrıldığında Hitler, Sovyet Rusya'ya dev bir saldırı için hazırlık yapılmasını emretti. Saldırının kod adı Ortaçağ'ın Haçlı Seferi yapan imparatoruna atfen *Barbarossa* idi.[2]

Hitler zamanın onun lehine işlemediğini görüyordu. Aksine Amerikalılar güçlü bir ekonomiyi harekete geçiriyorlardı ve Kuzey Atlantik'te Alman denizaltılarla çoktan çatışmaya başlamışlardı. En iyi kısa vadeli karşılık Japonya ile ittifakı güçlendirmekti. 1929 yılında dünyanın sarsılmasından bu yana, militarist bir yarı diktatörlüğün pençesindeki Japonya, hammadde ve pazar konusunda umutsuzca bir arayış içindeydi. 1931 yılından itibaren, Çin kıyılarını işgal etmişti ve Çin'i bir tür himayesi altında tutan Amerikalılarla araları gergindi. Anti-Komintern Paktı hiçbir zaman düzenli bir ittifaka dönüşmedi. Ancak Hitler Avrupa'yı işgal ettiğinde, Doğu Asya'daki Hollanda ve Fransız sömürgeleri gibi, elinde sunacağı çok şey vardı. Japonların petrole ihtiyacı vardı ve onu Hollanda'ya ait olan Doğu Hint Adaları'ndan temin edebilirdi. Bu yüzden

2 I. Frederich veya Friedric Barbarossa, 12. yüzyılda yaşamış Alman kralı ve Kutsal Roma Cermen imparatoru idi. (ç. n.)

Levent Şahverdi Arşivi

1940 yılı Eylül ayında İtalya ve Almanya ile bir üçlü pakt imzaladılar ve buna göre taraflardan birisi saldırıya uğradığında diğer iki taraf da saldırgana savaş ilan edecekti. Hitler, Japonların Rusya'ya karşı yardım etmesini istemiyor, ancak yeni müttefikinden Amerika Birleşik Devletleri'ni meşgul etmesini bekliyordu. Japonlar da onun mantığını benimseyerek, Moskova ile bir saldırmazlık paktı imzaladılar ve sonrasında Çin'i acımasızca bombalayıp Güneydoğu Asya'yı işgale hazırlandılar.

Japon-Sovyet Paktı, Almanların Rusya ile savaşa hazırlanmasının tuhaf bir yoluydu. Bu savaşta Japonların Sibirya'yı işgali belirleyici olabilirdi. Ancak Barbarossa'nın tek tuhaf yönü bu değildi. Her şey ters gittikten sonra, bunun sorumlusunun kim olduğu konusunda bir tartışma vardı. Barbarossa planlanıp başlatılırken, Fransa'ya saldırı öncesinde yaptıklarının aksine, generallerin neredeyse hiç birisi itiraz etmedi. Führer kendilerinin karşı çıkmasına rağmen Fransa'yı yendiğinden, Hitler'in bu kez uydurduğu efsaneye inanmış göründüler. Başka bir efsaneye daha inanmış görünmeyi seçtiler: Sovyetlerin zayıf olduğu efsanesi. Neredeyse tüm bilgi kaynakları aynı görüşte birleşiyordu: Almanlar on günde (İngiliz istihbaratı), bir ayda (Moskova'daki İngiliz Büyükelçisi), "muhtemelen maksimum üç ay içinde" (Amerikan ordusu) Rusya'ya karşı savaşı kazanacaktı. Stalin muhtemelen "bir hafta sonunda" diye düşünüyordu. Kendisine karşı bir tür askerî darbeden korkmuştu ve ordunun düşünen, stratejiyi belirleyen ve askerî mühendislikten anlayan kıdemli subaylarını yok etmişti. Müstakbel Mareşal Konstantin Rokossovsky gibi adamların, Barbarossa Harekâtı onları kurtarana kadar dişleri sökülmüş ve ayak parmakları kırılmıştı. Batı dünyasındaki genel izlenim, Rusya'nın çökmekte olduğuydu. Köylülerin ürettiği tarım ürünleri karneye bağlanmış ve bu durumu bir de kıtlık izlemişti. Ruslar 1952 yılına kadar devrim öncesi standartlarda yiyecek bulamadı. Hitler'in şöyle dediği rivayet edilmektedir: "Kapıyı tekmeleyeceğiz ve ev yıkılacak."

Levent Şahverdi Arşivi

Barbarossa Harekâtı'nın stratejik planlaması aceleye getirildi ve neredeyse kimse itiraz etmedi. Hitler bir taşralıydı ve kendi doğal düzeyinin çok ötesine geçmişti. Böyle bir başarı başını döndürmüştü. Bismarck veya Churchill bu tarz bir başarıdakendisini kontrol edebilirdi; Hitler ise edemezdi. Kendisinin yenilmez olduğunu, "taşra"nın kendisini koruyacağını düşünüyordu. Almanya'nın Büyük İskender'i olacaktı. Doğudaki tiran imparatoru devirecekti ve çok sayıda Batı Avrupalı, tıpkı İskender'in devrinde Yunan şehir devletlerinin yaptığı gibi, ona katılmaya gönüllü oldular. Leningrad'ın çevresinde bir İspanyol birliği Macar ve Romanya orduları, Hollanda, Fransız ve İskandinav SS lejyonerleri ile birlikte savaşıyordu. Ancak Rusya'ya saldırmanın büyük tehlikesi, geri kalmış, komünizm yönetimi altında daha da gerilemiş taşranın işgalcileri yutması ve işgalcilerin ülkede yollarını kaybetmeleriydi. Avrupa'nın yolları, köyleri, kiliseleri, köy gelenekleri, küçük kasabaları vardı. Buna karşın Rusya tıpkı Victor Hugo'nun Napolyon'un Moskova'dan geri çekilmesi hakkında söyledikleri gibiydi: "bir beyaz ovanın hemen ardından bir başka beyaz ova." Oysa Hitler, generallerinin hiçbir itirazı olmadan, onlara kuzey-güney hattını, kabaca Arhangelsk'ten Kırım'a inen hattı hedeflemelerini emretti. Yine Batı'da kazanılan zafer ve donanma savaşları yüzünden, ekonomik hazırlıklar zayıftı. Almanya'daki sivil yaşam çok kısıtlanmadığından, askerî birlikler daha da zayıftı. Fransa Harekâtı'na kıyasla SSCB'ye karşı savaşa gönderilen ordunun çok fazla tank ve uçağı yoktu. Bir Panzer tümeninde 17.000 asker ve yaklaşık 200 tank ile motorize piyadeler bulunması gerekiyordu. Oysa tankların sayısı 125'e düşürülmüştü. Alman tankları genelde Rusların T-34 orta ve KV ağır tanklarından daha kalitesizdi. Çünkü topları daha kısa menzilli ve zırhları onlar kadar kalın değildi. Hitler'in ordusunda kış giysileri ve antifriz gibi temel ihtiyaç maddeleri rinin deşifresinden öğrenmişti ve iletmişti; Alman ordusundan kaçanlar Ruslara haber vermişti; İsviçre'de Lucy adında

Levent Şahverdi Arşivi

İngilizlerin kurduğu usta bir sahte komünist casus çetesi vardı ve onlar da İngilizlerin öğrendiklerini teyit ediyordu. Stalin, İngilizlerin verdiği bilgiyi ciddiye almalıydı. Ünlü "Cambridge Beşlisi"nin[3] uzayıp giden raporlarını tercüme ettirmeye bile tenezzül etmedi. Hileci İngilizler Stalin belki Lucy'ye inanır diye düşünüyordu.[4] Ama boşunaydı.

Aleksandry Soljenitsin'in yazdığına göre, Stalin'in hayatta güvendiği tek bir kişi vardı. Stalin, Lev Troçki'ye güvenmiyordu; Politbüro'ya güvenmiyordu; generallerine güvenmiyordu; yazarlara güvenmiyordu. Joseph Stalin'in güvendiği tek adam Adolf Hitler'di. Stalin'in Hitler'in gönlünü almak için gönderdiği mal dolu son tren, Brest-Litovsk'taki Bug Nehri üzerindeki demiryolu köprüsünü 22 Haziran 1941 gecesi saat 02.00'de gürültü ile geçti. Saldırı ise saat 03.00'de başladı. Komünistlerden kaçmış eski bir komünist olan bir Alman askeri nehri yüzerek geçti ve Rusları saldırının başladığı konusunda uyardı. Askeri vurup öldürdüler. Bazı yazarlar, Rus birliklerinin sınırdaki düzeninden hareketle, Stalin'in Hitler'den önce saldırmayı planladığını savunmaktadır. Aslında Hitler Rus birliklerinin hareketlerini işgal için bir bahane olarak kullanacaktı. Ancak 1939 yılında sınır 160 kilometre Polonya içine kaydırıldığı için, Sovyetlerin önceki sınır tahkimatları ihmal edilmişti. Yenileri ise kötü inşa edilmişti. Yine de birlikler içine girdi. Ancak bu hareket başka bir şeyin daha göstergesiydi: Stalin kendi askerî kuvvetlerinin sadakat ve yetkinliğini o kadar küçümsüyordu ki, onlara yalnızca cephenin en önündeyoktu. 3.000.000 Alman ve 3.400 tank (3.000 uçakla birlikte) Polonya ve Romanya sınırlarına sorunsuz olarak kaydırıldı ve

3 I. Frederich veya Friedric Barbarossa, 12. yüzyılda yaşamış Alman kralı ve Kutsal Roma Cermen imparatoru idi. (ç. n.)

4 İngiliz istihbarat sistemine sızmış ve KGB'ye İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş'ın ilk döneminde kritik bilgiler aktaran beş kişilik casus çetesi. Çetede Donald Maclean (1913-1983), Guy Burgess (1911-1963), Harold 'Kim' Philby (1912-1988) ve Anthony Blunt (1907-1983) yer alıyordu. (ç. n.)

Levent Şahverdi Arşivi

Sovyet gözlemciler neler olup bittiğini merak edip sorduğunda, saçma bir bahaneyle kandırıldılar: Eğitim manevraları.

Stalin yaklaşan işgal konusunda tekrar tekrar uyarıldı. Tokyo'daki casusu harekâtı bildirmişti; Churchill Alman belgeletampon oluşturmaları için güvenebilirdi. Arkalarına ise panik içinde kaçabilecek askerleri anında vurmaya hazır NKV[5] birlikleri kordonu konulmuştu.

Uzun vadede Stalin'in Hitler'le savaşmaya hazırlanması gerektiği barizdi; devrimci askerî doktrin aşırı milliyetçi saldırganlara karşı son derece açıktı. Ancak Stalin o zaman ve orada saldırıya uğramamak için kendisini küçük düşürüyordu. Saldırı geldiğinde, Molotov Alman Büyükelçisi Werner von der Schulenburg'a sordu: "Bunu hak edecek ne yaptık?" Cevap şöyleydi: "Var oldunuz." Hitler bütün Sovyet şovunu sona erdirmek istiyordu ve komünizmden sorumlu tutulan tüm komünistler ve Yahudilerin görüldüğü yerde öldürülmesini emretti. Avrupa medeniyetinin zaferini Nazizm temsil ediyordu ve kötü niyetli Yahudiler tarafından yönlendirilen barbar Rusların yok edilmesi gerekiyordu.

22 Haziran 1941 günü gecenin üç ila dördü arasında Alman ordusu ilerlemeye başladı. Ana kuvvet Ordu Merkez Grubu idi ve komutanı Prusyalı bir asker ailesinden gelen General Fedor von Bock idi. Çok uzun boyluydu. Birinci Dünya Savaşı'nın genelkurmay başkanı Erich von Falkenhayn da onun ataları arasındaydı. Bock, bir süreliğine Hitler'i bile yıldırmış ve diğer generaller için oldukça güç bir adama dönüşmüştü. Merkez Ordu Grubu, ordunun yarısıyla birlikte büyük bir kısmı düz ova olan araziden geçerek Moskova'ya gidecekti. Yolda 600 kilometre kadar ileride bir engel vardı: Uzun bir yoldan gelip Karadeniz'e dökülen Dinyeper ve Baltık Denizi'ne dökülen Dvina nehirleri arasında kalan dar arazi. Geleneksel işgal ro-

5 KGB'nin selefi olan istihbarat örgütü (ç. n.)

Levent Şahverdi Arşivi

tası böyleydi ve rota üzerinde Smolensk'te eski bir kale vardı. Zamanı geldiğinde bu kale çetin çatışmalara sahne olacaktı. Ancak başlangıçta Almanlar olağanüstü derecede üstündü. Kızıl Ordu tank ve uçak sayısı bakımından üstündü; ama bunların büyük bir kısmı eskiydi. Yalnızca müfreze komutanlarının tanklarında telsiz varken, Alman tanklarının tamamında telsiz bulunuyordu. Almanların taktik şaşırtma harekâtının ilk sonucu olarak, gün doğarken 1.000'den fazla Sovyet uçağı, üzerlerinden görünmeden uçan Alman uçakları tarafından yerde imha edildi. Pilotların yalnızca dört saatlik uçuş eğitimi vardı ve eğer bir kaza olursa, sabotajla suçlanacaklarından korkuyorlardı. Bu yüzden hiç kimse bir şeyler yapmak için gönüllü olmadı. Büyük mekanize tümenler vardı; ancak bu birlikler de komuta edilemeyecek kadar büyüktü. Her birinde 1.000 tank ve 36.000 adamla Alman çevikliğinden eser yoktu. İlk hafta boyunca mekanize birliklerin büyük çoğunluğu da imha edildi.

Almanların ilerleyişi gösterişli idi. Güneydoğu Polonya şehri Lviv gibi yerlerde, Ukraynalılar tarafından kurtarıcı olarak görülerek coşkuyla karşılandıkları için ihtişam daha da artıyordu. Taktik hazırlıklar ve istihbarat çok ayrıntılıydı ve Sovyet tarafında bir kafa karışıklığı başlamıştı. Karargâhtan gelen karşı saldırı emirleri yüzünden şaşkına dönen bölükler teker teker yok ediliyordu. Batı Ordu Grubu komutanı General Dmitry Pavlov görevinden alındı; yetersizlik ve ihanetten yargılandı ve kurşuna dizildi. Bock'un grubunun solunda bulunan Hermann Hoth'un Panzer Grubu Minsk yolundaki Vilna'ya ulaştı ve 25 Haziran'da iki Sovyet ordu grubunu bölüp parçalamayı başardı. Güney kanadında, Guderian dört Sovyet ordusunu yutacak devasa bir cep oluşturmak için ilerledi. Kıskaç Berezina Nehri'ne doğru ilerleyip kapanırken, piyadeler cebi mühürlemek için peşlerinden geliyordu. Kuzeyde 26 Haziran'da Almanlar Dvina Nehri boyunca köprübaşlarını tuttular ve Minsk civarında merkez Panzer hareketleri Rusları Bialystok ve başka yerlerde devasa ceplerde tuzağa düşürdü.

Levent Şahverdi Arşivi

Rusların tedarik yolları kesildi, neler olup bittiğinden habersizdiler ve Alman Hava Kuvvetleri (Luftwaffe) tarafından bombalarla paramparça edildiler. Her ne kadar Brest-Litovsk ormanı 12 Temmuz'a kadar elde tutulabilse de, 29 Haziran tarihine kadar 290.000 asker teslim oldu. Ruslar üç haftadan kısa süre içinde 500.000 askeri, 1.200 uçağı, 5.000 tankı ve 10.000 topu kaybettiler. Kuzey Ordu Grubu da benzer bir zafere imza attı. Litvanya'yı iki günde aldı. Bir birlik ilk gün 80 kilometre yol alan hızlı bir grubu kritik nehir geçişini hazırlamak için gönderdi.

Güney Ordu Grubu yavaştı; çünkü en güçlü Sovyet direnişiyle karşılaşmıştı. Olayların gelişimi, bu yavaşlığın da Almanların lehine olduğunu gösterdi. Dunkirk döneminde olduğu gibi, Ewald von Kleist'in Birinci Panzer Grubunu yöneten Gerd von Rundstedt, 11 Temmuz'a kadar Kiev'in 4-5 kilometre yakınına kadar geldiyse de şehri alamadı. Bu başarısızlık zamanı geldiğinde Stalin'in yol açacağı bir başka felaketi davet etti. Stalin'in kendisi birkaç gün boyunca perişan hâldeydi ve tek yayın 3 Temmuz'da yapılabildi. Bu tarihe kadar Politbüro'nun çok ihtiyatlı tavsiyesinden sonra bir merkezî savunma idaresi kuruldu. (Politbüro temsilcileri Stalin'in banliyödeki konutuna geldiklerinde, Stalin onların kendisini görevden almaya geldiklerini sandı). Olağanüstü bir toplumsal hareketlenme başladı. Altmış yaşına kadar olan askerler, günde bazen on iki saat ateş altında siper kazmaya zorlandı ve bu siperlerin büyük çoğunluğu işlevsizdi.

Neler olup bittiğini anlayabilecek kadar zeki ve sinirlerine hâkim olacak kadar sert tek bir Rus vardı: Stalin'in sorun çözücüsü Mareşal Georgy Zhukov. Çok nadir bir durum olarak, Stalin etrafındaki diğerlerine yaptığı gibi onu yıldıramamıştı ve ayrıca 1939 yılında Japonlarla sınır çatışmaları yüzünden başlayan önemli bir savaşı kazanmıştı. Ne yaptığını biliyordu ve planlarını acımasızca uyguladı. Rusların Batı Ordu Grubu-

Levent Şahverdi Arşivi

nun mevcut cephe hattındaki birlikleri, kuzey-güney yönünde akan Dvina ve Dinyeper nehirleri boyunca, Kiev'e ulaşmadan önceki hat boyunca feda edilecekti. Smolensk etrafında arazi boynu oluşuyordu. Burada kanatlar oldukça güvenli bir konumdaydı. Burada direniş sağlanacak; onların hemen ardında özellikle Sibirya'dan getirilen ihtiyat birlikleri hattı yer alacaktı. Çok yetersiz askerî eğitime sahip 600 Sovyet bölüğü (Orta Asyalılar dahil 14.000.000 asker) bulunuyordu. Bu rakam Almanların beklediğinin iki katıydı. Bunun yanı sıra olağanüstü doğaçlama bir önlem olarak, sanayi tesislerinin önemli bir kısmı Urallara nakledildi. N.A. Voznesensky'nin beş yıllık plan ofisi 24 Haziran'dada bu emri verdi ve emir Ukrayna Don Nehri Havzası'nı ve tribünlerin imha edildiği Zaparozhye'de aşağı Dinyeper bölgesini etkiledi. 500 fabrika ve 500.000 işçi Moskova bölgesinden çıkarılarak, silah endüstrisinin 10.000 ton hidrolik presle birlikte Urallar ve ötesinde, yani Kazakistan'da hayatta kalması sağlandı. Oraya yerleşir yerleşmez, fabrika patronlarının makinelerini düzenli olarak kullanması gerekiyordu. Aynı uygulama İngiltere'de uçak üretimi için yapılmıştı. Ardından bir mucize gerçekleşti.

Zhukov'un hesaplamaları, Almanları durduran bir başka felaketle başarıya ulaştı. Minsk'te oluşturulan cep karakol direndi; ama sonunda çöktü ve Temmuz ortalarında Almanlar, Moskova'dan önceki son coğrafi engel konumunda olan Smolensk toprak köprüsündeydiler. Aynı zamanda Leningrad'da da hayli ilerlemişlerdi. Artık Almanların büyük kararı vermesinin zamanı gelmişti: Merkez Grubun komutanı Bock'un istediği gibi Moskova'ya mı ilerleyelim? Yoksa Ukrayna'nın hammadde bölgelerine mi? İkinci seçenek Guderian'ın Panzer grubunun güneye doğru kaydırılması anlamına gelecekti. Bu tartışmalar Sovyet hatlarının güçlenmeye başladığı bir dönemde yapılıyordu. Rusların Smolensk'in güneyinde kalan Dinyeper'de bulunan Yelnya'daki karşı saldırısı oldukça başarılı geçmişti. Bu, Almanların ilk ciddi duraksamasıydı.

Levent Şahverdi Arşivi

Ruslar kuşatılmış olmalarına rağmen iki ay boyunca yerlerini koruyarak, Almanları durmaya ve savaşmaya zorladılar. Alman Silahlı Kuvvetleri (Wehrmacht) 213.000 asker kaybederken, hareketli altyapılarının maksimum menzili 650 kilometre, yani Simolensk'e kadar olduğu için Bock zaten durmak zorunda kaldı. Tanklar ve kamyonların dinlenmeye ve onarıma ihtiyacı vardı. Oysa Fransa'da bu mesafe, hoş yollardan geçerek Manş Denizi'ne ulaşmak anlamına geliyordu. Aynı duraklama, halkı Stalin'den kurtulduğu için memnun olan Baltık ülkelerinde de yaşandı.

Kapı tekmelenmişti ve gerçekten de ev yıkılıyordu; ama yalnızca bazı kısımları... Her şeyden önce Almanya'dan altmış kez daha büyük olan Sovyetler Birliği, sıradan bir ev değil, büyük bir konaktı.

Alman Ordusu her şeyini yeniden depolarken, bir aylık durma emri verildi. Şimdi Hitler ile generalleri arasındaki birkaç sert tartışmanın ilki yaşanıyordu. Generaller Moskova'ya gidilmesini istiyorlardı. Hitler ise Moskova'nın önemli olmadığını, bu savaşın kömür ve petrol savaşı olduğunu ve güney Rusya'yı istediğini söylüyordu. Hitler, Sovyet ordularını Kiev etrafında tuzağa düşürmek için güneye dönülmesini emretti. Bu arada Stalin orduların geri çekilmesine izin vermeyi reddettiği için çok şanslıydı. Guderian'ın Panzer Grubu güneye kayarken, Kleist'in Panzer Grubu Kremenchug'tan kuzeye yöneldi ve Gomel civarındaki bir cepte kıskaca alınan iki büyük Rus ordusu 17 Eylül'de 500.000 asker kaybı verdirilerek imha edildi. Bu zafer en büyük Alman zaferiydi. Bu galibiyetle Don Nehri Havzası, Kırım ve hatta Kafkaslar'ın yolu açılmıştı. Kiev düştü; sivil ve asker 665.000 savaş esiri alındı. Luftwaffe kuru zemin üzerinde ilerleyen Panzerlerle mükemmel bir işbirliği yapmıştı ve Ruslar buna adapte olamadı.

Güneyde ise Almanlar Kiev'i geçip ilerlediler. Kleist Dinyeper'i geçerek, Rostov-na Donu'na yöneldi ve Azak Denizi kı-

Levent Şahverdi Arşivi

yısındaki Berdyansk'ta 100.000 Rus'u asıl ordudan kopardı (6 Ekim). 24 Ekim'de Harkov, 20 Kasım'da Rostov düştü. Sivastopol Kalesi, Kuzey Kafkasya (Kerç'e doğru uzanan ince bir yarımada hariç) hatta Kırım geçildi. Kuzeyde Almanlar Eylül ortalarında Leningrad'ı bombalıyorlardı ve bu saldırı şehrin düşüşünün başlangıcıydı. Finler de şimdi şehri kuzeybatıdan, Karelya Kıstağı ve Vyborg'tan kuşatarak intikamlarını alıyorlardı. 15 Eylül'e gelindiğinde Leningrad'ın dışarıyla bağlantısı kesilmişti ve Almanlar şehrin açlıktan ölmesine karar vermişlerdi. Bu kuşatma sonunda İngiliz ve Amerikan savaşlarının tamamından daha fazla ölüme, toplam 1.000.000 kişinin ölümüne yol açtılar. O kış şehir, hemen yakındaki Ladoga Gölü üzerinden sağlanan ince bir can suyu hattı ile ayakta kaldı. Ocak ayında hem kurtarma hem de buzların kalınlaşması nedeniyle aynı yoldan tedarik arttığı için, şehir biraz nefes aldı. Öbür yandan Finler de ne zaman duracaklarını biliyorlardı. 1939 yılında kuşatmayı kaldırdılar. Liderleri Mareşal Carl Gustaf Emil Mannerheim, eskiden Çar dönemi şövalye generali olduğu için Rusları tanıyordu ve "eğer bundan fazlasını yaparsak, bizi asla affetmezler" diyordu. Leningrad büyük ölçüde Rusların (ünlü içki alışkanlıklarına gönderme yaparak) alaycı ifadeyle *Chukhontsy* olarak adlandırdığı Finler sayesinde hayatta kaldı.

1941 yılı Ekim ayı başlarında Moskova'ya yönelik büyük Alman saldırısı, *Tayfun Harekâtı* başladı. Guderian'ın Panzer Grubu, şimdi Rusya'nın askerî tarihinde ünlü isimler olan Oryol, Bryansk ve Tula yoluyla yukarı doğru kaydı. Kuzeyden General Hoth'un bir diğer panzer grubu, Vyazma ve Napolyon'un savaş alanı Borodino üzerinden geldiler. Almanların yaklaşık 1.000.000 askeri, 1.700 tankı ve 14.000 topu vardı. Yalnızca 550 uçakları kalmıştı (hava kuvvetleri 1.603 uçak kaybetmişti ve 1.028 uçak da hasarlıydı). Plan olağan kıskaç operasyonları içindi ve önce Vyazma ve Bryansk'a ulaşılacak, sonra da kuzey ve güneyden Moskova'ya odaklanacaklardı.

Levent Şahverdi Arşivi

Kızıl Ordu 1.250.000 asker, 1.000 tank ve 7.600 topla birlikte 1.000'den az sayıda uçağa sahipti. Öbür yandan ordunun hâlâ eğitim ve kalite sorunları vardı. İki Panzer grubu kuzey tarafındaki tamamlanmamış savunma hatlarını geçtiler ve Vyazma'da buluştuklarında büyük bir direnişle karşılaştılar.

Bir yıl önce benzer şartlar altında Fransızların yapamadıklarını yaparak, savaşmaya devam ettiler ve 30 Alman tümenini meşgul ettiler. Birçokları başkentin batısındaki Mojaysk'ta cephe oluşturmak için kaçtı.

Bryansk'tan güneye doğru benzer bir öykü yaşanıyordu. Guderian Kızıl Ordu'yu Oryon yoluyla çevreledi ve havadan gelen yardımla 6 Ekim'de Bryansk'ı aldı. İki Sovyet ordusu kuşatıldı; ama teslim olmadılar ve Mtsensk çevresinde yeni bir cephe oluşturuldu. 7 Ekim 1941 tarihine gelindiğinde, Alman saldırısı Rus sonbaharının direnişiyle karşılaştı. Sonbaharla birlikte çamur da geldi. Her şey hızla çamura batıyordu. Şimdi yeni Rus T-34 tankları Alman tanklarını ormanlardan gelerek tuzağa düşürüyor ve düşük kaliteli Panzer IV ile vahşice savaşıyordu. Bu tanklar 75 mm'lik toplara sahipti ve bu toplarla bir T-34'ü arkadan imha edebilirlerdi. Ekim ayı ortasında Mojaysk hattında, Almanlar ciddi savunma güçleriyle karşılaştılar. Zhukov Leningrad'dan, bir curcuna ile Moskova'nın savunmasına komuta etmek üzere geldi.

Burada içinde yaşayan herkesin bilinçaltına bir daha çıkmamak üzere yerleşen ünlü Moskova paniği yaşandı. Komünist Parti, genel kurmay, hükümet özel trenlerle Volga kıyısındaki Samara'ya gitmek üzere ayrıldılar. Yağma başladı ve merkezdeki yeni apartmanlarda yönetim, NKVD vurmak için devreye girene kadar yağmacıları hoş gördü. Stalin kamuoyunun gözü önünden ayrılmayıp şehirde kaldı. Böylece 7 Kasım'daki devrimin 34. yıldönümü nedeniyle yapılacak büyük geçit törenine başkanlık edebildi. 13 Ekim'e gelindiğinde, Almanlar

Levent Şahverdi Arşivi

Kalinin'den[6] (Besteci Modest Musorgsky ölene kadar içince Tver adını aldı) Moskova'nın 130 kilometre kuzeybatısındaki Volokolamsk'ın kasabalarına ve başkentin 140 kilometre güneybatısındaki Kaluga'ya kadar uzanan bir hatta ulaştılar.

Bu arada Moskova'da erkek ve kadınlar makinaların yardımı olmaksızın kürekle tonlarca toprağı yığarak Moskova'yı kaleye dönüştürdüler. Sonra şehre havadan saldırı başladı. Almanlar bu savunma hatlarını baypas etmeye çalıştılar ve zemin sertleştiği için de bunu başardılar. Moskova'nın 165 kilometre güneyinde Tula sanayi şehri dirense de, 18 Ekim'de Mozhaisk hatlarına saldırarak, 27 Ekim'de Volokolamsk'ı aldılar. Hava artık iyice soğumuştu ve motor çalıştırmak maceraya dönüşüyordu. Bu yüzden ikmal problemleri çok arttı. Hava sıcaklığı düştüğü ve soğuk yakması arttığından, kış giysilerinin yokluğu çok önemli bir soruna dönüştü. Motorlu araçların yalnızca üçte biri hâlâ çalışıyordu ve piyade tümenleri gücünün üçte birini kullanabilecek durumdaydı. 600.000 güçlü Alman atı zayıflamış, çökmüş veya ölmüştü.

15 Kasım 1941 tarihine gelinip toprak tamamen donduğunda son sınav başlamıştı. İki Alman Panzer grubu başkenti kuzeyden kuşatmak üzere harekete geçerken, güneydeki bir Panzer grubu da Kolomna üzerinden, Moskova'nın doğusunda kıskacı tamamlayacaktı. Bir süreliğine paletler çalıştı ve subaylar dürbünleriyle Kremlin Sarayı'nın altın kubbelerinde ışıldayarak batan güneşi görebildi. Moskova'ya bu kadar yaklaşan Almanlar, Leo Tolstoy'un çiftliğine, Krasnaya Polyana'ya ulaştılar. Burası merkezden 20 kilometre kadar uzaktaydı. Ancak Tula hâlâ direndiğinden, Guderian o taraftan Moskova'ya hiçbir zaman bu kadar yaklaşamadı. Moskova'nın kuzey ve güneyindeki direnç yüzünden, Bock batıdan doğrudan saldırmayı denedi. Ancak çok az tankı vardı ve saldırı dört gün sonra durdu.

6 1931 ila 1990 yılları arasında Kalinin ismi kullanıldı. (ç. n.)

Levent Şahverdi Arşivi

Bugün Moskova Havaalanına giderken Himki'de bir anıtla karşılaşılır. Burada devasa bir tank tuzağı kurulmuştu. Kremlin'den 24 kilometre uzaklıktaki bu nokta, Almanların ulaştığı son sınır oldu. 5 Aralık 1941 tarihinde kış savaşına hazırlanmış taze Sovyet Sibirya birlikleri Moskova önünde Alman güçlerine saldırdılar. Sovyet liderler Japonların Hitler'e olan vaatlerinden çok, Sovyetlere olan sözlerini tutacaklarından emin oldukları için, bu önemli takviye birlikleri batıya gönderilebilmişti. Savaşın kritik kararlarından birisi bu oldu. Zaten bu ihtiyat kuvvetleri başka bir yerde titiz biçimde korunmuştu. Almanların Moskova Harekâtı böylece sona erdi. 1942 yılı Ocak ayına gelindiğinde, Sovyetler yer yer Almanları 300 kilometre kadar geriye itmişlerdi. Almanlar çok zayıflamıştı.

1.000.000 askerlerinin dörtte üçünü kaybetmişlerdi ve yerlerine takviye birlik gelmemişti. Güneyde Rostov'da, 30 Kasım'da başlayan Sovyet saldırısı bir kuşatma tehdidi oluşturunca, Güney Ordu Grubu komutanı Rundstedt birliklerini, daha sonra ün kazanacak bir yer olan Mius ve Don nehirleri hattına çekti. Almanlar devasa cephe boyunca her yerde savunmadaydı. Kuzey cephesinde Ladoga Gölü'nün güney kıyısında, Tihvin'den geri çekilmeye zorlandılar ve Leningrad'la aralarında çok dar bir bağlantı yolu açık kalabildi.

Çetin bir kış başladığından Almanların durumu perişandı. Mevcut Sovyet demiryolu sistemi, zaten onarım bakımından yetersiz olduğundan çok verimsiz işliyordu. Schmeisser makineli tüfeklerini yağlamak için kullanılan yağ dondu. Alman kış üniformaları çok yer kaplamaması için Polonya'da bırakılmıştı. 20 Aralıkta Goebbels Alman halkına askerlere sıcak tutacak giysiler göndermeleri için çağrı yaptı. Hitler bir gün önce, ordu komutanı Mareşal Walther von Brauchitsch'i görevden almıştı. Brauchitsch'i Moskova Harekâtı'nda başarısız olmakla suçluyordu. Bu tarihten itibaren Ordu Yüksek Komutanlığı Rus Savaşı'nı Berlin'in hemen dışındaki Zossen'den

Levent Şahverdi Arşivi

Hitler'in emirleri doğrultusunda yönetecekti. Oysa Harekâtta Almanlar neredeyse Kafkaslara ulaşmışlar ve aynı zamanda Kırım'a ilerlemişlerdi. Kuzey Kafkasya'ya girişler ve Kırım'ın kuzeydoğu kıyısının büyük bir kısmı artık Almanların elindeydi. Ancak buralara ulaşan ikmal hatları, kış aylarında korkunç durumdaydı ve Sovyet donanması Karadeniz'i kontrol ettiğinden Romanya, Köstence'den gelen deniz yolu bile Almanlar tarafından çok iyi işletilemiyordu.

Artık Ruslar Odessa'dan batı Kırım'daki Sivastopol'a Dunkirk türü bir kurtarma operasyonu yapabiliyorlardı.

Haritadaki bütün devasa ilerlemelere rağmen, Almanlar ölümcül bir tehlike içindeydi ve bazı generaller Polonya'ya kadar geri çekilmeyi öneriyordu. Ancak böyle bir çekilme, Hitler'in tarzı değildi. Bir çekilmenin başlaması hâlinde, öncelikle bunu gizlemenin çok güç olacağını ve paniğe yol açacağını tahmin ediyordu. Napolyon'un Ekim ayında başlayan çekilmesinden bile daha kötü olacaktı. Birliklerin bulundukları yerlerde, sağlamlaştırılmış mevzilerde, korunaklı yerlerde kalmalarını, havadan ikmal sağlanmasını emretti. Ruslar buralara tekrar tekrar saldırdılarsa da, ancak bazı lokal başarılar elde ettiler. Sonuçta Hitler'in haklı olduğu ortaya çıktı. Bu güçlendirilmiş mevziler Rusları durdurdu ve bu onlara pahalıya mal oldu. İlkbaharda Almanlar hâlâ çok ilerideydi; Leningrad'ı kuşatmış, Moskova'yı yalnızca 160 kilometre uzaklıktaki Rjev'den tehdit ediyorlar ve Dinyeper Nehri boyunca uzanan, doğuya Kırım içlerine kadar giden hattı ellerinde tutuyorlardı. Dünya ölçeğinde, büyük bir savaş yaklaşıyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

Yeni Zelanda Birlikleri Batı Çölü'nde,
Aralık 1941 (Bettmann/Corbis).

Levent Şahverdi Arşivi

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

PEARL HARBOR VE KUZEY AFRİKA

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Almanların Moskova önlerine kadar ulaşmışken, herkesi şaşırtacak şekilde geri çekilmesi, yarım küre ötede bir büyük çatışmanın başlamasıyla hemen hemen aynı zamana denk geldi. Japonlar hiç beklenmedik bir zamanda, orta Pasifik'te, Hawaii'deki Pearl Harbor Limanı'nda bulunan Amerikan üssüne gösterişli bir saldırı düzenlediler. Aslında bu olayın geçmişi hayli eskiydi: Japonlar bir Avrupa donanması olan Rus donanmasını 1904 yılında yenilgiye uğratan ilk Avrupalı olmayan devletti ve artık planlarını bir imparatorluk olarak yapıyordu. Hammadde kaynakları olmasa da, şartlara akıllıca adapte olabiliyordu ve Asya'daki birçok Batı pazarını ele geçirmişti. Büyük Buhran döneminde, Japonya'nın dev komşusu Çin parçalanmıştı ve üç taraflı, yani Japonlar, komünistler ve cumhuriyetçi milliyetçiler arasındaki bir savaşa sahne oluyordu. Japonlar Pekin'i ve ticaret limanlarını işgal etmiş, "Açık Kapı Politikası" (serbest ticaret ve müdahale etmeme) temel kuralına uyan Amerika Birleşik Devletleri'ne düşmanlığını açıkça göstermeye başlamıştı.

Amerikalıların Japonlara sert tepki vermesinin nedeni, Japonların Çin'deki katı politikaları idi. Japonya bu ülkede bazı Avrupa uluslarının uygulamasını taklit ederek, üstün ırk politikası güdüyordu. Japonlar aşırı derecede zalimleşmişti ve 5.000 Amerikalı misyoner her gün bu zalimliğin örneklerini ülkelerine bildiriyorlardı. (Bir misyonerin kızı olan Pearl Buck, romanlarında Çin köy yaşamını duygusal bir tarzda anlatıyordu ve tartışmalı bir biçimde Nobel edebiyat ödülü almıştı.) Japonlar hiçbir eleştiriye aldırmayınca, Amerikalılar

Levent Şahverdi Arşivi

yaptırımlarla tehdit etmeye başladılar. Petrol Japonya'nın en zayıf noktalarından birisiydi ve 1940 yılında Fransa ve Hollanda'nın çöküşünden yararlanan Japon birlikleri Fransız Çin Hindi'ne[1] ve Hollanda Doğu Hindi'ne (şimdiki Endonezya) ilerlediler. Bunun sonucu; Japonya ile Büyük Britanya ve Amerika Birleşik Devletleri arasında husumetin büyümesi oldu ve her ikisi de Japonya'ya petrol ambargosu uygularken, ülkelerindeki Japon mal varlıklarını dondurdular.

Sovyet-Japon Saldırmazlık Paktı'nı da dikkate alan Japonların savaş planları, Pearl Harbor'daki ABD donanmasının imha edilmesi; Guam ve Wake adalarının ele geçirilmesi; Hollanda Doğu Hindi ve Filipinlerdeki (1898 yılından bu yana Amerikan toprağı idi) petrolün kontrol altına alınması ve İngilizlerin Singapur'daki deniz üssünden çıkarılmasını içeriyordu. Daha sonra bir Japon Milletler Topluluğu (tuhaf bir şekilde Ortak Zenginlik Cephesi olarak adlandırıldı) kurulacak ve Batı müdahale edemeyecekti. Elbette bazı liderleri Amerika ve Büyük Britanya hakkında doğrudan bilgiye sahip olan Japonlar, yenilebileceklerini biliyorlardı. Ancak olağanüstü ırkçı gururları ve imparatorlarını tanrı gibi görmeleri nedeniyle başka bir alternatif göremiyorlardı. Küçük de olsa bir zafer kazanma şansları olduğunu düşündüler.

7 Aralık 1941'de Japonya, çok iyi uygulanan bir sürpriz saldırı ile Pearl Harbor'ı vurdu. Ancak üssün tam bir uyuşukluk içinde yönetilmesi onlara yardım etmişti. Uçaklar bombalanmalarını kolaylaştıracak şekilde piste düzenli şekilde sıralanmıştı, uçaksavarlarda nöbet tutulmuyordu, mühimmat depoları kilitli ve anahtarları ise gizliydi. Üç Amerikan uçak gemisinin uçaklar için kullanılabilecek bir başka adayı korumak üzere gönderilmiş olması bir şanstı. Yine de büyük zarar verilmişti. Sekiz Amerikan savaş gemisi devre dışı bırakılmıştı ve 2.402 Amerikan aske-

1 Günümüzün Kamboçya, Laos, Malezya, Myanar, Singapur, Tayland ve Vietnam'ını kapsayan bölge (ç. n.)

Levent Şahverdi Arşivi

ri ölmüştü. Japonlar, Amerika Birleşik Devletleri'nin böylesine ani ve büyük bir yenilgiyle karşılaştığında müzakere yoluyla anlaşmayı kabul edeceğini ve Japonya'nın Çin'de serbestçe at koşturmasına izin vereceğini hesaplayarak bir kumar oynamışlardı.

Günün kahramanı olan Donanma Komutanı General İsoroku Yamamoto'nun kendisi, saldırının doğru bir hamle olduğunu düşünmüyordu. Amerikalıları tanıyordu; ilk kargaşa ve şaşkınlığın ardından karşılık vereceklerini, aşağılanmayı asla unutmayacaklarını biliyordu. Her hâlükârda Amerikan kayıpları ilk başta düşünüldüğünden daha azdı: Amerikan uçak gemileri savaş gemilerinden çok daha önemliydi ve hayati donanma altyapısı (yakıt tankları ve doklar), denizaltılar ve muhabere elektronik istihbarat birimleri, Japonların uçak gemilerinin orada olmadığını görünce, bir karşı saldırıdan korkarak gereğinden erken çekilmeleri yüzünden hasar görmeden kalabilmişti.

1942 yılının ilk altı ayı, Pafisik'te daha fazla Amerikan ve İngiliz felâketine sahne oldu. Churchill güç gösterisi yapmaya kararlı eski bir emperyalistti. Asya imparatorluğunu elinde tutmak için, "tavır koyma"nın önemli olduğunu biliyordu. Buna rağmen olağan dışı ve çoğu zaman düşüncesizce hareket etmesine yol açan kendine güveni, onu 400.000.000 nüfuslu Hindistan'ı 60.000 İngiliz ve çoğu yerlilerden oluşan bir ordu ile yönetme hatasına düşürmüştü. Güç gösterisi olarak Hint Okyanusu'na 2 savaş gemisi gönderdi; ancak havadan saldırıya uğradılar ve bu gemiler battı. Japonlar şimdi Malaya'nın işgali için Tayland ve Hindiçin'i kullanıyorlardı. Ayrıca Guam ve Wake adalarındaki Amerikan hava üsleri de donanma saldırısıyla düşmüştü.

1 Ocak 1942 tarihinde Birleşmiş Milletler bildirgesiyle (bu terim ilk kez kullanılıyordu) güneydoğu Asya'da İngiliz kontrolünde bir yüksek komutanlık kuruldu. Ancak Japonlar Filipinler'de Manila'yı ve Yeni Gine'nin büyük bir kısmını

Levent Şahverdi Arşivi

ele geçirerek, bu bildirgeyi etkisiz kıldılar. 15 Şubat 1942'de Singapur'un düşmesiyle büyük bir felaket yaşandı. Singapur yüzyılı aşkın süredir İngilizlerin elindeydi ve kârlı bir ticaret merkeziydi. 8 Şubat'ta Japonlar işgal ettiğinde, ülkeyi korumak için 130.000 İngiliz emperyal ordusu askeri vardı. Bu sayı işgalci Japonların asker sayısının beş katıydı; ama Japonların 200 tankına karşın, İngilizlerin hiç tankı yoktu. Japonların hava üstünlüğü de tartışmasızdı. Teslim olan İngiliz, Avustralyalı ve Hintlilerden oluşan 80.000 savaş esiri çok zalimce bir kadere, zorla çalışma ve açlığa mahkûm edildiler.

1942 yılı Şubat sonu ve Mart ayı başında, Japon donanması öncekilerin hepsini geride bırakan bir saldırıyı Hint Okyanusu'ndaki Seylan Adası'nda (Sri Lanka) başlattı. Bir İngiliz uçak gemisi battı ve İngiliz gemileri ihtiyat gereği Hint Okyanusu'ndan uzak durdular. Japonlar ayrıca Burma'yı (Myanmar) işgal etti. Bu harekâtın amacı, Japonların planlarını bozan ve hâlâ direnen milliyetçi Çinlilere giden tedarik hattını kesmekti. Amerikalılar askerî danışmanların yardımıyla, uçaklar ve tedarik malzemelerini Burma Yolu boyunca taşındı. İngiltere ilk başta sömürgelerini ellerinde tutmayı amaçlıyordu. Ancak çok az askeri vardı ve Burmalılara güvenmek mümkün değildi. Ayrıca 1942 yılında Japonlar havanın kontrolünü elinde bulunduruyordu. İngilizler çok zor bir arazide 1.600 kilometre geri çekilmek zorunda kaldı. Bu çekilme Mayıs ayı başında Hindistan sınırında bitti. O sırada muson yağmurları başladı ve Japonların daha fazla ilerlemesini engelledi.

Milliyetçi Çinliler artık Himayalar'ı geçerek gelen hava hattından ulaşan yetersiz tedarik dışında, tamamen tecrit edilmişti. Yine de Japon ordusunun beşte üçünü durdurmayı başarmışlardı. Antony Beevor'ın doğru biçimde yazdığı üzere, "Çin-Japon çatışması uzun süre boyunca İkinci Dünya Savaşı yapbozunun kayıp parçası gibiydi". Japon dalgasını engelleyen başka hiçbir yer yoktu. En ünlü ABD generali Douglas MacArthur

Levent Şahverdi Arşivi

Filipinler'i elinde tutabileceğini söyledi; ancak uçakları büyük ölçüde yerdeyken imha edildi ve Mart ayında MacArthur'dan ülkeden ayrılması istendi. MacArthur 1937 yılında ordudan emekli olarak Filipinler İngiliz Uluslar Topluluğu hükümetine askerî danışman olmuştu. 1941 yılında yeniden aktif göreve çağrıldı ve Avustralya'ya kaydırıldı; ancak şu ünlü vaadinde bulundu: "Geri döneceğim."

80.000 askeri 8 Mayıs'a kadar Manila Körfezi'ndeki Corregidor Adası'nda tutuldu. Avustralya'da ise Amerikan ve Japon imparatorluklarının ani çöküşünün asabiyeti egemendi. Bir ada ülkesi olan Japonya, çok geniş bir alana yayılmıştı ve birlikleri Çin'in büyük bir kısmında at koşturuyor, Hindistan'ı tehdit ediyordu. Donanması ise, Pasifik adalarını üs ve güç noktası olarak kullanarak çok geniş bir deniz alanını kontrol ediyordu. Yeni Gine açıklarındaki Rabaul Adası ana donanma üssü olarak inşa edilmişti. Ancak Japonlar Solomon Adaları'na yayılmış, Gudalcanal'da bir hava üssü kurmuşlardı. İşgal ettikleri Guam ve Wake Amerikan adalarını da hava üssü olarak kullanıyorlardı.

İngilizler çok korunaksız bir durumdaydı. Hindistan'daki yönetimlerinin sonunun geldiği görünüyordu; ancak ne bırakıp gidebiliyor, ne de yeterince savunabiliyorlardı. Singapur ve başka yerlerde prestijleri bozulunca, Hindistan'ın yönetilmesi güçleşti. Japonlara direnme çabası, başka yerlerdeki savaş gayretlerinin zayıflaması anlamına geliyordu ve en kötü İngiliz felaketleri 1942 yılı içinde yaşandı. Asıl gerçek İngilizlerin zamanında çok fazla toprak almış olmasıydı. İmparatorlukları olağanüstü bir anormallik içeriyordu: Kuzeybatı Avrupa açıklarındaki bir ada, dünyanın kara yüzeyinin dörtte birini nasıl yönetebilirdi? Böyle bir görev, Amerika'nın desteği olmaksızın mümkün değildi ve Churchill kumarını bu konuda oynadı. Pearl Harbor saldırısı Amerika'nın, İngilizlerin savaş gayretlerine katılmasının yolunu açtı.

Levent Şahverdi Arşivi

Amerika küresel bir savaşa girmemek için direniyordu ve Amerikan Kongresi 1930'lu yıllarda savaşan devletlere silah satışını yasaklayan birkaç tarafsızlık yasasını onaylamıştı. Ancak 1940 yılı Aralık ayında, Hitler'in Polonya'yı işgalini dikkate alan Başkan Roosevelt, Amerika'nın "demokrasi cephaneliği" olduğunu ilan etti. Hedefi savaşa girmeksizin Britanya'ya yardım etmekti. Bir ödünç verme planı tasarladı ve kongre 1941 yılında bir yetki yasasını onaylayarak hükümete belli uluslara "herhangi bir savunma malzemesini satma, patentini aktarma, karşılıklı değişim yapma, kiralama veya başka bir biçimde verme" yetkisi verdi. Bu çerçevede ilk olarak Mart ayında Britanya'ya, ikinci olarak Nisan ayında Çin'e ve Ekim ayında Sovyetler Birliği'ne yardım edildi. Nihayet Aralık ayında Amerika savaşa girdi. Artık Müttefiklerin birinci hedefi, Atlantik'i kontrol etmek, Amerikan birlikleri ve ikmal malzemelerinin karşıya geçişini mümkün kılmaktı.

1942 yılı Temmuz ayında, Amerikalılar nihayet kendi karasularında konvoyları örgütlemeyi başarmışken, Alman donanma komutanı Karl Dönitz, denizaltılarını Kuzey Atlantik'e yönlendirdi. Uzun bir hat oluşturacak kadar denizaltıları vardı ve bazen 15 tekneye birden saldırabiliyorlardı. Müttefik savaş uçakları en iyi ihtimale İngiliz üslerinden veya doğudan Amerika'ya uçarak, konvoyları denizaltılardan koruyabilirdi. Elbette uçakların yakıtlarını gözetmesi ve daima üslerine dönecek kadar yakıt bırakması gerekiyordu. O tarihte savaş uçakları, konvoyların rotasının yalnızca bir kısmını koruyabilecek yakıt alabiliyordu ve "Orta Atlantik Boşluğu" adı verilen bir alan korunmasız kalıyordu. Zaten Müttefik konvoylarının en korunmasız olduğu ve denizaltı saldırılarının en çok meydana geldiği bölge burasıydı. Yalnızca 1942 yılı Ekim ayında, toplam tonajı 250.000 ton olan 56 gemi, müttefik uçakları tarafından korunmayan Grönland ile İzlanda arasında batırıldı. Öbür yandan birçok Alman denizaltısı da battı. Ağustos-Eylül aylarında batan her 10 ticari gemiye karşılık 1 denizaltı olmak üzere toplam 60 denizaltı battı. Daha önce bu oran 40 gemiye 1 denizaltı idi.

Levent Şahverdi Arşivi

Batılı Girişimler Başkomutanı İngiliz Amiral Max Horton Büyük Britanya'nın batı kıyısından Atlantik içlerine doğru uzanan dikdörtgen bölgeyi yönetiyordu. İhtiyat birliklerinden eskortlar düzenledi ve bunlar gerekli olan yerlerde denizaltıları avlamak için ayrılıyorlardı. Eğer komutanın elinde daha fazla uçak olsaydı, daha iyi sonuçlar alınabilirdi. Yeni taktikler uygulanıyordu: Eskortlar bir denizaltının üzerinde havası bitene kadar bekliyorlardı. Eski su altı bombalarını kullanmak zordu ve suları bulandırıyordu. Bunların yerini çoğu zaman temas hâlinde patlayan anti-denizaltı kirpi havanları aldı. Bu arada squid havanlarının daha uzun bir menzili vardı (denizaltıların dörtte birini bunlar yok etti). Sonra dâhice bir icat olan Leigh Işığı ortaya çıktı. Bu ışık geceleyin bir uçak radarı yüzeydeki (dolayısıyla daha hızlı hareket edebilen ve bataryalarını yeniden doldurabilen) bir denizaltı ile temas kurduğu anda otomatik olarak açılıyordu ve böylece denizaltı aydınlatılmış bir hedef hâline geliyordu. Aynı sonuç uçakta taşınabilen ve kurban tarafından fark edilmeyen, santimetrik radarla da elde ediliyordu. Kurban denizaltı hiç beklemediği bir anda imha edilebiliyordu.

1942 yılı Şubat'ından itibaren on aylık süre boyunca İngiliz şifre kırıcıları, Enigma şifre makinesinin geliştirilmiş versiyonu yenmeyi başardı. Denizaltılar büyük ölçüde tespit edilmeden gidiyordu. Almanlar, İngiliz donanma şifrelerini okuyup, konvoyun yerini tespit ederken; İngilizler Alman şifrelerini okuyamıyorlardı. Müttefikler için çıkış, 30 Ekim 1942 tarihinde büyük bir coşkuyla geldi. İngiliz denizciler Doğu Akdeniz'de yüzeye çıkmış bir denizaltıyı ele geçirdiler. Tahrip olmuş denizaltıya çıkarak bulabildikleri her şeyi aldılar. Buldukları malzemeler savaşın yönünü değiştirdi. Almanların mesajlarını şifrelemek için kullandıkları yeni Enigma anahtarları ve şifre defterlerini bulmuşlardı. Kısa süre içinde Enigma kırıldı (şifreyi kıran ilk bilgisayar dehâlarından Alan Turing oldu). İngiliz Donanma Komutanlığı denizaltıların

Levent Şahverdi Arşivi

konumlarını tespit edebiliyor, Kuzey Amerika'dan İngiltere ve Sovyetler Birliği'ne tedarik malzemesi taşıyan Atlantik konvoylarının fark edilmeden yolculuklarını tamamlamasını mümkün kılıyordu.

1942 yılı Aralık ayına gelindiğinde, kayıplar çok azalmıştı ve kış şartları da başlamıştı. Ancak ilkbaharda konvoy savaşları yeniden başladı ve o kadar çok denizaltı devriye geziyordu ki, konvoyların tespit edilmeden geçmesi çok nadir görülüyordu. Mart ayında Atlantik'te 82 gemi (toplam tonajı 476.000 ton) ve 12 denizaltı battı. Bir süreliğine İngilizler ağır ikmal problemleri yaşadılar; ancak daha sora işler değişti.

Nisan ayında yalnızca 39 gemi (235.000 ton) batarken, 15 denizaltı tahrip edildi ve Mayıs ayında yavaş bir konvoy olan (İngiltere'ye) giden (Kuzey) Yavaş ONS5 konvoyunda 43 ticaret gemisine 16 savaş gemisi eşlik ediyordu ve 30 denizaltı hücum etti. Kısmen konvoyu dağıtan fırtına yüzünden 13 ticari gemi batarken, eskort ve uçaklar tarafından 6 denizaltı batırıldı. Yavaş Konvoy SC130 ise hiç kayba uğramadan 5 denizaltının batırılmasına tanık oldu. Mayıs ayında toplam 43 denizaltı imha edilirken, Atlantik'te batırılanların sayısı 34 idi. Bunlar Almanların bölgedeki operasyon gücünün %25'ini oluşturuyordu.

Müttefikler 34 gemi (134.000 ton) kaybetti. Bunun temel nedeni, Orta Atlantik Boşluğu'nun yeni uçaklar B-24 Liberatörler ile daha uzun mesafelere ulaşılarak boşluğun kapatılması ve ayrıca konvoyla birlikte seyreden ticari veya eskort uçak gemileri idi. Portekiz, Müttefiklerin Azor Adaları'ndaki hava üslerini kullanmasına izin vermişti ve RAF Kıyı Komutanlığı savaşın son üç yılı içinde (1942 yılı Nisan ayından sonra) diğer tüm Müttefik güçlerinden çok daha fazla uçak düşürmüştü. 1943 yılında 258 denizaltı batırıldı. Bunun 90 adedini Kıyı Komutanlığı batırırken, 51 adedine de hasar verdi. Bunun anlamı İngiltere'nin şimdi batı Avrupa'nın Amerika tarafın-

Levent Şahverdi Arşivi

dan işgali için kullanılabilecek makul bir hareket üssü hâline gelmesiydi. Stalin bunu uzun süredir istiyordu.

1941 ve 1942 yılları Müttefikler için iniş ve çıkışlarla doluydu. Güneydoğu Asya'da İngilizlerin egemenliği çöküyordu ve Kuzey Afrika dışındaki tüm küresel stratejik konumlar sıkıntı içindeydi. Kuzey Afrika'da ise İngiliz güçleri, İskenderiye yakınlarındaki El-Alameyn ile Libya'daki Tobruk arasındaki 1.600 kilometrelik boş çölü geçen bir demiryolu inşa ediyorlardı. 22 Ocak 1941 tarihinde İtalyanların elinde bulunan Tobruk Kalesi'ni kurtardılar. Ancak daha sonra ikmal problemleri başladı. Hatta su bile bulamıyorlardı ve İtalyanlarla Almanlar karşı saldırıya geçmişlerdi. İngiliz Sekizinci Ordusu Battleaxe (Savaş Baltası) Harekât'na girişmeye hazırlandı. Harekât, Tobruk'u da içine alan, Sirenayka Doğu Libya bölgesi içlerine doğru yapılacaktı. Battleaxe Harekât'na katılan birlikler 100.000 asker, 849 tank ve 604 uçaktan oluşuyordu ve düşmanları daha az güce sahipti. İngilizler her türlü Panzer saldırısını yönlendirmek için gelişmiş mayın tarlaları donatmışlardı ve yeni bir donanım gelmekteydi: Panzer IV'leri yenecek zırh ve topa sahip büyük tanklar (altı dövmeli topu Almanların 50 mm Pak 38'ine denkti).

"Çöl Tilkisi" Erwin Rommel, Kuzey Afrika'da Müttefiklerin en büyük rakibi idi. Karizması vardı, askerleri ona tapıyordu ve hatta en büyük İngiliz silahı Ultra'yı etkisizleştirmeyi başarmıştı. Roma'daki yüksek komuta merkezinden gelen talimatlara uymadı ve İngiliz istihbaratını gafil avladı. Aynı zamanda Kuzey Afrika'daki yerel telsiz trafiğini okuyabildiğinden, ne yapması gerektiğini biliyordu. 26 Mayıs 1942'de zayıf bir nokta buldu ve bir zırhlı tümenin karargâhını ezip geçti. İngiliz zırhlı tugayları tek tek, Almanların aksine anti-tank silahlarının ve motorize piyadenin desteği olmaksızın çatışmaya girdiler. Rommel ayrıca İngiliz mayın tarlalarını dâhice kullandı ve mayın tarlalarını imha eden mühendislerini koruyan anti-tank silahlarına sahipti.

Levent Şahverdi Arşivi

Bu arada iyi bir personel subayı olan İngiliz Generali Neil Ritchie yavaş davrandı ve birlikler koordinasyonsuz bir şekilde savaşıyordu. Hepsi de sırasıyla yeniliyordu. Rommel, güney kanadına dönme manevrasıyla, statik İngilizleri kendi mayın tarlalarına sürdü. Güney tarafta Özgür Fransızlar Bir Hakeim'de (daha önce bu yerin ismi Paris'te bir metro istasyonuna verildi), Fransa'nın toparlandığına dair güzel bir örnek sergilediler. Ancak Rommel onları da geçti ve Panzerler üç taraftan saldırarak, geride İngilizlerin kurtarabilecekken kurtarmadığı tanklardan bir hasarlı tank mezarlığı bıraktılar. Sekizinci Ordu Mısır sınırına gerileyerek Tobruk'u tecrit edilmiş hâlde bıraktı. Kale zayıflamıştı; muhkem siperler ve kuleler yapmak için mayınları temizlenmişti. Toz bulutları, hiç durmayan bombalamalar ve birliklerin tecrübesizliği, kalenin düşmesine yol açtı. Geride muazzam miktarlarda ikmal malzemesiyle

25.000 savaş esiri kaldı (21 Haziran). Washington'da Roosevelt tarafından Churchill'e bu hezimet nazik bir şekilde duyuruldu. Ayrıca yardım teklif edildi. Kahire'deki Amerikan ataşesi İngilizlerin yöntemlerinin verimsizliğine ilişkin ağır raporlar gönderiyordu ve İtalyanlar onun şifresini çözmüşlerdi. Bu şartlar altında Rommel bir kez daha ilerlemeye karar verdi. Bu kez ele geçirilen araçların ve yakıtın da desteğini almıştı.

1942 yılı Haziran ayında Tobruk'un düşmesinin ardından, Mısır sınırında bir başka darbe daha yediler. İngilizlerin tank sayısı yüze düşmüştü ve ağır silahlarının yarısını kaybetmişti. Şimdi bile ders kitaplarının savunma sistemleri bakımından korkakça bir ihtiyat olarak kaydettiği bir tavırla, birlikler statik olarak mayın tarlalarınca korunan kendi karakollarına yerleştirildi ve Rommel bu karakolları kolayca baypas etti. Ancak İngilizler yaşananlardan ders alıyordu ve komutanları Sör Claude Auchinleck, korkudan büzülmüş, itibarını yitirmiş bir adamın yerine zorla geçerek birlikleri hareketli hâle getirdi. Çok geç kalmıştı ve bir başka darbe daha geldi. Bu son darbeden sonra

Levent Şahverdi Arşivi

Mareşal Auchingleck, kederli bir şekilde bol şortu içinde yolun kenarında dikilirken fotoğraflanmıştı. Ordusu o yoldan en yakın güvenli ve savunulabilir noktaya geri çekiliyordu.

İşte tam burada İngiliz ordusunun öğrenme grafiği yükselmeye başladı. Akdeniz kasabası El-Alameyn'deki ("İki Bayrak", İngiliz ve Mısır bayrakları anlamına geliyordu) tren istasyonunda yükseliş başlamıştı. El-Alameyn en dar cephe idi. Hemen önünde 60 kilometrelik bir çöl uzanıyordu ve "sırt" adı verilen, hem gözlem hem de bir tür gizlenme imkânı bağlayan hafif yükseltisi vardı. Çöl devasa bir çukurla sona eriyordu. Burada askerî veya sivil hiçbir işe uygun olmayan tuzlu bataklıklar bulunuyordu. Tek çıkış güney kanadına olabilirdi; ama orada da tankların kullanamadığı Sahara Çölü yer alıyordu. Alameyn'de zaten tahkim edilmiş karakollar, en gelişmiş, dikenli telle çevrilmiş tren istasyonu vardı. İngiliz donanması İskenderiye'den ayrılırken ve karargâh personeli belgeleri yakarken, ortama panik havası egemendi. Mussolini Kahire'ye girişinde kullanacağı beyaz atı yetiştiriyordu ve 30 Haziran'da Rommel El-Alameyn mevzilerine yaklaşıyordu. Ancak askerleri çok yorulmuştu ve kayıpları vardı. İçme suyu sorundu. Auchinleck Irak'tan gelen bir Hintli tugayı ve daha üstün anti-tank silahlar temin etmişti ve RAF da hava üstünlüğünü ele geçirmişti. Kısa süre içinde Rommel'in tank sayısı 37'ye düştü ve üç Alman tümeninin her birinin asker sayısı 2.000'in altındaydı. Bunun yanı sıra İtalya'dan gelen ikmal yolları ciddi biçimde engellenmişti. Mayıs ayında 34.000 ton malzeme gelmişken, Haziran ve Temmuz aylarında yalnızca 5.000 ton gelebilmişti. Cephe savaşı tarafları bitkinleştirirken, bir karşı saldırı Rommel'in en temel güçlerinden olan sinyal alıcının ele geçirilmesini sağladı.

Bütün Kuzey Afrika Harekâtı boyunca, Churchill tam bir baş belası idi. Kesin emirler içeren telgraflar gönderiyor, saha komutanları inanılmaz güçlüklerle boğuşurken, o eylem ve zafer istiyordu. Sonunda Kahire'ye geldi ve Auchinleck'i görevden

Levent Şahverdi Arşivi

alarak yerine sonra halefi olacak Bernard Montgomery'yi getirdi. Monty geçimsiz, kibirli ve aşırı detaycı bir adamdı. Askerlerine kendisini tanıtmak için üstün gayret gösterdi ve hatta Churchill'i bile yıldırdı. Churchill sonunda daha önce hiç tolere etmediği bir şeyi yapıp, Monty'nin hazırlık ve bakıma zaman ayırmasını kabul etti. Oysa önceki komutanların bunu talep etmeleri, görevden alınmalarına neden olmuştu. Montgomery asker ve malzeme bakımından muazzam bir üstünlüğe sahipti. Yine de acele etmedi. İkmal hatları düzenli işleyene ve hava üstünlüğü kurulana kadar bekledi. Artık önemli bir İngiliz zaferi ufukta görünüyordu.

Ancak Alameyn'in konumu, Mongomery'den daha az tank ve uçağa sahip olmasına karşın, şimdi Rommel'in savunmasına yardım ediyordu. Bir kısmı Tobruk'tan çıkarılanlar olmak üzere, yarım milyon mayın döşenmiş mayın tarlaları oluşturdu. İtalyanlar da sahte mayın tarlaları konusunda uzmandı. Yandan sarma, tüm yönlerden düşmana saldırıp onu çevreleme, dolayısıyla çıkış yeri bırakmama şansı yoktu. Yine de Montgomery 115.000 askeri ve 559 tankıyla Rommel karşısında muazzam bir üstünlüğe sahipti. Sahte tanklar (boyalı ahşaptan giydirme yapılmış jeepler) ve diğer konularda büyük bir zekâ sergilenmişti. Ancak asıl olan havada mutlak üstünlüğün sağlanması ve Alman-İtalyan ikmal hatlarının sürekli olarak kesintiye uğratılmasıydı. Stresten bitkin düşmüş Rommel'in hastalanmasının da yardımı oldu. Montgomery kuzeye doğru mayın tarlalarında geçitler açmak istedi ve bu koridorları hızlı çalışan Polonya tasarımlı mayın dedektörleriyle temizlemek için istihkâmcıları gönderdi. Her bir geçit bir tank geçecek genişlikte olacaktı ve 1916 yılında olduğu gibi büyük bir bombardımanla önündeki her şeyi yok edecekti.

Bu harekât neredeyse 1.000 topla 23 Ekim'de başladı ve altı saat sürdü. Her top 600 kez ateşlenmişti. Sonra piyade istihkâmcılarla birlikte sahaya girdi. İstihkâmcıların görevi onların önünde gitmekti. Mayın tarlaları 8 kilometre uzunluğundaydı. Eğer

Levent Şahverdi Arşivi

tek bir tank bozulur veya motoru kum ve tozdan etkilenirse, tüm yürüyüş kolu duracak ve menzilleri ve nüfuz güçleriyle büyük korku veren 88 mm'lik Alman anti-tank topları için sabit hedef konumuna gelecekti. Daha zayıf (ama umutsuz değil) İtalyanlara saldıran İngilizler biraz mesafe kaydettiler; ama ilk teşebbüs genel olarak başarısız oldu. Hasta Rommel iyileşiyordu. Ancak onun yerine vekâlet eden komutanın bir kalp kriziyle ölmesiyle Alman komutanlığı başsız kalmıştı. Rommel tam iyileşmeden göreve döndü. Şimdi toplar ve uçaklar (RAF bin sorti yaptı) Almanlar ve İtalyanları yıpratma görevlerini yerine getirdiler ve 135 ton bomba attılar. Ancak düşman saflarında bir yarılma gerçekleşmedi. Montgomery ana saldırı hedefini kuzeye yönelterek, El-Alameyn'e doğru uzanan Alman-İtalyan hattını koparmayı hedefledi. Ama Avustralyalı ve İskoçyalılar çok çalıştıkları gibi, Rommel'in etkin bir saldırı yapmak için ne ihtiyat kuvveti ne de yakıtı vardı.

26 Ekim'e gelindiğinde, Montgomery çıkmaza girmişti ve Churchill başını ellerinin arasına almış düşünüyordu: "Savaş kazanacak bir general bulmak gerçekten imkânsız mı?" Ancak RAF (İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri) yardıma geldi. Son Alman tankeri Tobruk Limanı'nda batırıldı ve Montgomery cephe hattını incelterek, bir başka saldırı başlatacak bir ihtiyat gücü oluşturdu. Savaş meydanı cehenneme dönmüştü: Sıcak yakıyordu; sinekler cesetler, yaralılar ve insan dışkıları üzerinde devasa kara bulutlar oluşturmuşlardı. Parçalanmış toplar, yanan kamyonlar ve tanklar her yeri kaplamıştı. İngilizler Almanlardan daha iyi hareket edebiliyordu. 29 Ekim'e gelindiğinde, Almanların 148 ve İtalyanların 187 zar zor hareket edebilen tankına karşılık, İngilizlerin 800 tankı vardı. Yunanistan hava sahasından gelen bir torpille bir Alman tankeri vurulurken, iki tanker de 1 Kasım'da Tobruk açıklarında battı. Rommel geri çekilmenin bile zor olduğunu biliyordu: Kalmak ve bulunduğu yerde savaşmak zorundaydı.

Levent Şahverdi Arşivi

Montgomery yön değiştirdi ve baskıyı kuzey tarafından yapmaya başladı. Yedi saatlik havadan bombardımanı 360 topun dört saatlik bombalaması izledi. Şimdi mühendisler tam koruma altında mayın tarlasında beş yol açabiliyorlardı. Anti-tank topunun tarama alanı ötesindeki Alameyn istasyonuna yapılan saldırı bir zırhlı tugayın tamamen kaybına yol açtıysa da, Almanların kayıpları daha fazlaydı. Kullanılabilir en fazla 35 tankları vardı ve topların da gücü üçte bire inmişti. Rommel, Hitler'e çekilmek zorunda olduğunu bildirdiyse de, çekilmemesi emri geldi ve sonra 3 Kasım'da 1.208 sortide uçakların bıraktığı 400 ton bombayla karşılaştı. Rommel geri çekildi. Daha sonra yapılan açıklama şöyleydi: "Hiçbir ihtiyat kuvveti yoktu, mümkün olan her adam ve top cepheye sürülmüştü. Yapabileceğimiz her şeyi yaptık. Ön cephemiz yarıldı ve tamamıyla motorize olan düşman arkamıza dolaşıyordu. Üstlerin emirlerinin artık bir önemi yoktu. Artık kurtarılabilecek olanı kurtarmak zorundaydık." Yardımcısı esir düştü. 4 Kasım'da Montgomery düşman saflarını yarmasına rağmen yine de ihtiyatlı davrandı. Geçmişte bu alanda İngilizler ilerlerken, Rommel'in direnci yüzünden nasıl bir kanlı sürprizle karşılaştıklarını kuşkusuz hatırlıyordu. Ancak Almanlar bozulmuş 5.000 asker, 20 tank ve 50 topa kadar düşmüşlerdi. Gayet ustaca Tunus'a kadar 1.600 kilometre boyunca çekildiler.

15 Kasım'da İngiltere'de kilise çanları çalıyordu. 1940 yılından bu yana yalnızca bir Alman işgali hâlinde çalınmaları öngörüldüğü için suskundular. Şimdi artık bu tehlike kalmamıştı ve İngiliz halkına sonunda bir zafer armağan edilmişti. Churchill ulusa şöyle seslendi: "Rommel'in ordusu yenildi. Bozguna uğratıldı. Savaş gücü büyük ölçüde yok edildi." Mesleğini fiilen icra eden bir tarihçi olarak, zaferi bağlamına yerleştirmeyi ihmal etmedi: "Bu bir son değil. Hatta sonun başlangıcı bile değil. Yalnızca başlangıcın sonudur." Savaştan sonra Churchill şunları yazacaktı: "Alameyn'den önce hiç zafer kazanmadık. Alameyn'den sonra ise hiç yenilmedik."

Levent Şahverdi Arşivi

1942'nin sonuna doğru İngilizler için en önemli olaylar deniz ve havada geçiyordu. Eğer Atlantik yarı kapalı durumda olursa, yardımsız kalacaklardı. Eğer Almanlar hava üstünlüğünü korursa, o zaman da Ruslar yardımsız kalacak, Almanları tutamayacaklardı. Her ikisinin de anahtarı İngilizlerdi. Kuzey Afrika'da yalnızca 3 Alman tümeni bulunduğu ve bunların birisinin "hafif" olarak adlandırılırken, geri kalanların İtalyanlardan oluştuğu gerçekti. Ancak Kuzey Afrika'da söz konusu olan çok kıymetli bir şeyin korunmasıydı: Ortadoğu, yani Ortadoğu'nun petrolü ve stratejik bağlantıları.

Sorun, savaşın gelişimiyle yalnızca İngilizlerin değil, Amerikalıların da büyük ölçüde çeşitli cephelere dağılmış olmasıydı. En büyük güçlük General O'Connor'un 1940 yılında İtalyanlar karşısındaki erken gelen zaferiydi. Bu zafer İngilizlerin moralini yükseltmişti ve sonra Kuzey Afrika Harekâtı 1941-1942 yıl dönümünde ters gittiğinde, birlikleri zaten Mısır'daydı. Yapılacak en doğru hareket onları güçlendirmekti. Burada yine mandal-takoz etkisi devreye girdi: İngilizlerin tüm savaş çabaları, Amerikalıların ya sinsi (emperyalizm bağlamında) veya ilgisiz olarak gördüğü dünyaya ilişkin çatışmaların bir parçasıydı. Yine de İngilizler kaybettiğinde, bu kaybın giderilmesi onlara düşüyordu. Bunu yapmanın en görünür yolu; Fransız Kuzey Afrika'sını fethedecek ve dolayısıyla doğudan tüketilemeyen Rommel'i batıdan bitirecek bir İngiliz-Amerikan gücü oluşturmaktı. Amerikalıların önerdiği alternatif ise, Pasifik'te Japonlara yoğunlaşmaktı. Önce Atlantik formülünü benimsemesi Roosevelt'in devlet adamlığının bir alametifarikasıydı. Çünkü eğer Pasifik'e odaklanmış olsaydı, ülkesinde daha popüler olabilirdi.

Güçleri arttıkça, öncelikle Kuzey Afrika'ya müdahale etmek Amerikalılara mantıklı geldi. Bu fikri onların kafasına Churchill sokmuştu. Meşale Harekâtı (*Operation Torch*) tasarlandı. Buna göre Fransız Kuzey Afrika'sına muazzam bir İngiliz-Amerikan gücü gönderilecekti (Fransızcada *torcher*

Levent Şahverdi Arşivi

"kıç silmek" anlamına gelmektedir). Filmdeki aktör Viyanalı olsa da, Kazablanka'da gerçekten de bir Polonya istihbarat ağı vardı ve bunlar Ekim ayında yerel Vichy (Fransız) makamlarıyla gizli temas hâlindeydiler. Çok cesur ama yeterince zeki olmayan Fransız General Henri Giraud, Müttefiklerin adamı olmak üzere Vichy Fransa'sından kaçırıldı. Giraud genelkurmay başkanı olmak istiyordu ve bu talebi reddedilince geri çekildi. Müttefikler kilit limanlar ve havaalanlarını ele geçirecek ve sonra da doğuda Tunus'a ve Rommel'in arkasına ilerleyecek, amfibi çıkarma yapacak üç kuvvet planladı. Mevcut şartlar dikkate alındığında, bu harekât olağanüstü bir başarıydı. General Patton Amerika'dan 100 gemi ve 35.000 askeriyle Fas, Kazablanka'ya gelmişti. Diğer İngiliz-Amerikan birlikleri ise büyük ölçüde Glasgow'dan çıkıp, Cebelitarık Boğazı'nı geçip, Cezayir'e çıkarma yapacaktı. Bölgedeki denizaltılar bir ticaret konvoyuna saldırmak için bölgeden uzaklaştı ve 8 Kasım'da Patton çıkarmayı yaptı. Biraz direnişle karşılaştı. Fransız Vichy yönetiminin bazı adamları özellikle İngilizlere şiddetli düşmanlık hissediyordu. Sonunda, Vichy yönetiminin en yüksek rütbelilerinden birisi olan Amiral François Darlan şans eseri oradaydı ve onlara teslim olmalarını emrettiği için yenildiler. Darlan çok uzlaşmacı bir şahsiyetti. Rommel'in Fransız ikmal hatlarını kullanmalarına bile izin vermişti ve onu kullanmakta olan Müttefikler bile kendisine kuşkuyla yaklaşıyorlardı. Özgür Fransa lideri Charles de Gaulle'ün elbette ne onun için ne de Giraud için ayıracak vakti yoktu. De Gaulle'ün en büyük şansı Fransa içindeki kapsamlı komünist direnişiyle birlikte çalışabilmesiydi ve Darlan'ın suikasta uğraması onun için çok yararlı olmuştu (Bu suikastın nedenleri hâlâ bilinmiyor. Zira suikastçı genç, hızlıca yargılanıp, konuşmasına fırsat verilmeden öldürüldü).

Bütün hataları ve beceriksizliklerine rağmen, İngiliz ve Amerikalılar nihayet Rommel'in arkasındaydılar. Fransız birliklerinin (aslında Faslı ve Cezayirliler) yeniden savaşta olması

Levent Şahverdi Arşivi

da bir diğer avantajdı. Churchill ve Roosevelt şimdi Kazablanka'da zafer buluşmasındaydılar ve Rommel ulaştığı sırada, Anglo-Amerikan güçleri Tunus'u işgal ediyorlardı. İlk başta utanç verici bir olay yaşandı. Şubat ayındaki Kasserin Geçidi Muharebesi'nde tecrübesiz Amerikan birlikleri utanç verici bir başlangıç yaptılar. Burada "Çöl Tilkisi" eski hünerini göstermişti. Ancak Müttefikler çok güçlü olduğu gibi deniz ve havanın kontrolü de ellerindeydi. Bunu çok saçma bir olay izledi. Hitler bu umutsuz bölgeye Alman birliği yağdırdı ve Mayıs ayında hemen hemen yarısı Alman olmak üzere 250.000 asker savaş esiri oldu. Hitler'in hamlesi anlamsız görünse de, tuhaf ve belki de öngörülmüş bir yan etki yaptı. İşgal mevsimi çok ilerlemiş olduğundan, 1943 yılında Fransa işgal edilemeyecekti. Meşale Harekâtı hakkında pek bilinmeyen bir yön daha vardı. Bütün bunlar Mısır'daki İngilizlere yardım etmek için gerçekleştirilmişti ve eğer Montgomery El-Alameyn'de savaşmamış olsaydı sonuç daha iyi olabilirdi. Çünkü Rommel'in batıyla iletişimi tehdit altındaydı ve her hâlükârda zaten çekilmek zorundaydı. Moskova'dan (ve hatta Washington'dan) bütün bu harekâtın bir emperyalist şov olduğu görülebiliyordu. Hatta Stalin, İngilizlerin Ortadoğu'daki kendi pozisyonlarını korumak için milyonlarca Rus'un ölümüne yol açtığını düşünmüş olabilirdi. Ancak Meşâle Harekâtı Tobruk'u getirmiş, Tobruk da Mussolini'nin 1940 yılı Haziran ayındaki müdahalesine yol açmıştı. Yüzbinlerce asker, yüzlerce gemi Polonya'da başlamış bir savaş yüzünden artık Kuzey Afrika'daydı. Peki, şimdi hedef neresi olacaktı? Bu sorunun Amerikalıların çok hoşuna giden cevabı İtalya idi. Fransa için mevsim çok geçti. Bir başka deyişle, savaşın karada bir başka bölümü daha yaşanacak ve Ruslar kendi başına kalacaktı.

Levent Şahverdi Arşivi

Friedrich von Paulus Stalingrad'da teslim olduktan sonra, Şubat 1943 (Georges de Keerle/Sygma/Corbis).

Levent Şahverdi Arşivi

BEŞİNCİ BÖLÜM

RUSLARIN GERİ DÖNÜŞÜ

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Adolf Hitler'in askerî alandaki son parlak fikri, Rusya'daki cepheyi tutmadaki ısrarı oldu. Kızıl Ordu kış dönemindeki doğrudan saldırılarda tüm kaynaklarını tüketmişti. Ayrıca Almanlar geri çekilmesine rağmen, havadan ikmal yapılan karakollarında tutundular. 1941 yılı ilkbaharında donmuş toprakların çözülmesiyle her şey kar, çamur ve sel içinde kıpırdayamaz hâle geldi. Cephe hattı zikzak şeklindeydi ve derin bükülmeler vardı ve Leningrad'dan uzun bir parmak gibi Moskova'yı işaret eder şekilde uzanmıştı. Sonra güneydoğuda Ukrayna'nın ikinci kenti Harkov'u geçiyor, kabaca Don Nehri boyunca Kırım'a kadar iniyordu. 1941 yılı Aralık ayında Ruslar, Kırım'ın kuzeydoğu kıyısında, Azak Denizi'nin ağzındaki Kerç Yarımadası'nı geri almışlardı. Her iki tarafın da sarılması gereken yaraları vardı ve Almanlar sayısız problemle karşı karşıyaydı. Her gün yüzün üzerinde subay kaybediyorlardı ve kayıpları 1.100.000'i bulmuştu. 1941 Kasım'ından sonra hastalık yüzünden verdikleri kayıplar ise 600.000'e ulaşmıştı. 74.000 motorlu araç arızalanmış ve zaten yetersiz olan demiryolunun yalnızca üçte biri Alman ikmal malzemelerini taşıyacak şekilde adapte edilebilmişti. Bu sınırlı kapasite içinde her gün 11 tren petrol taşıyordu; bu yüzden ordu atlara bağımlı kalmıştı ve onların da sorunları vardı: 180.000 at, kış yüzünden öldü.

Elbette Almanlar çok fazlasını istiyorlardı ve savaş ekonomileri uzun bir savaşa hazır değildi. Öncelikler neler olacaktı? Donanma mı? Uzun menzilli ağır bombardıman uçakları mı? Savaş uçakları mı? Ağır tanklar mı? İşgal edilen Avrupa

Levent Şahverdi Arşivi

nasıl kullanılacaktı? 1941 yılında bu sorunlar henüz çözülmemişti ve Almanya ancak savaş öncesi düzeyde günlük tüketim malı üretmeye devam ediyordu. Bu düzeyler ise bırakınız Amerikan standartlarını, İngilizlerin bile çok aşağısındaydı. Örneğin; güney Bavyera'daki Messerschmitt Fabrikası'nda alüminyum yanlış bir tahsisle sivil kullanım için merdiven yapmaya ayrılmıştı. Oysa İngilizler çoktandır alüminyumu savaş uçaklarını hafifletmek ve daha uzun menzil kazandırmak için kullanıyorlardı. En büyük problem petroldü. Almanya, Romanya'dan elde ettiği petrole güveniyordu. Onun yokluğunda Leipzig yakınlarındaki Leuna'da ve diğer rafinerilerde linyitten elde edilen çok pahalı sentetik akaryakıtı kullanmak zorundaydı.

Sonunda bu problem Almanya'nın savaş gücünü tüketecekti ve 1945 yılında hareket edemez hâle getirecekti. Buna karşın Ruslar, Bakü petrol kuyularından çıkarılan ham petrolün Hazar Denizi üzerindeki Astrakhan yoluyla ve Volga boyunca Güney Kafkaslar'a getirilmesiyle, bol miktarlarda yakıta sahipti. İngilizler de özellikle Afrika ve Uzak Doğu harekâtları için İran'dan gerektiğinden fazla petrol temin ediyorlardı. 1942 yılına gelindiğinde Hitler, mutlaka petrole sahip olmaları gerektiğini, aksi hâlde savaşı kaybedeceklerini söylüyordu. Gerçekten de sonradan ortaya çıktığına göre 1942 yılı bu konuda harekete geçebilecekleri son yıldı. 1943 yılında o zamana kadar etkisiz olan İngiliz bombardımanı ölümcül bir tehdit oluşturmaya başlayacaktı ve Luftwaffe Alman şehirlerinin savunması için görevlendirilecekti. Luftwaffe'nin kendisi de 1930'lardan sonra hızla geliştirilmişti ve yapısının dayanabileceğinden çok daha fazla yük almaya zorlanıyordu. Ayrıca ne yeterli savaş uçağı ne de uygun bombardıman uçakları vardı. 1942 yılının Haziran ayından başlayarak, Prusya'nın bayrak rengine atfen *Fall Blau* [Mavi Dava] adı verilen harika bir operasyon başlatıldı. Bu bir kumardı ve çoğu zaman olduğu gibi Hitler'in düşmanları ona çok yardım ettiler.

Levent Şahverdi Arşivi

Hitler'in Moskova'ya ulaşmasına ramak kala Kızıl Ordu'nun kazandığı başarı, Stalin'in aklını başından aldı. Moskova'yı terk etmeyi reddedip, Almanlar o kadar yakındayken, Kızıl Meydan'da devrimin yıldönümünde geçit töreni yaparken aslında çökmek üzere olduklarını düşünüyordu. Güneyde Rostov'u, doğuda Leningrad ile şehri ayakta tutan demiryolu hattı üzerinde önemli bir kasaba olan Tihvin'i kaybettikten sonra, bir şekilde yenileceklerdi. O bölgede yapılan tüm faaliyetler Leningrad'ı kurtarmak içindi. Felakete uğramış şehre ulaşmanın tek yolu Volkhov Nehri'nin aktığı bir iç deniz olan Ladoga Gölü'nün buzlarından geçmekti. Kış bu şehir için korkunç bir deneyim olmuştu. Binlerce insan açlıktan ve soğuktan donarak ölmüştü. Buzdan geçen ve zaten şehrin ihtiyaç maddelerini sağlamak için yetersiz olan ikmal hattının, savaş ekonomisi için hayati önem taşıyan Leningrad'ın sanayi makinelerini kurtarmak için de kullanılması gerekiyordu.

1942 yılı Ocak ayından Haziran'a kadar Leningrad ve Volhov Ordu Grupları tekrar tekrar çatışmaya sokuldu. Almanların, donmuş bataklık toprağında manevra yapabilen Sovyet T-34 tanklarına denk hiçbir şeyleri yoktu; bu yüzden Sovyetler karşısında güçsüz kaldılar. Ancak havalar iyileşince Almanlar, Sovyetler'in çemberi ilk kırdığı noktaya saldırdılar ve Rus birliklerini bataklık ve sinek dolu olan cepte sıkıştırdılar. Çok hırslı bir adam olan ve son dakikada sahaya sürülen komutanları Andrey Vlasov'a kesin talimatlar verilmişti ve birlikleri tam bir çamur deryasının içine düşmüştü. 25 Haziran'a gelindiğinde askerlerinden 60.000'ini kaybetti. Vlasov'un kendisi de Almanlara esir düştü; taraf değiştirdi ve onlar için bir Rus Kurtuluş Hareketi başlatmaya çalıştı. Savaştan sonra da Ruslar tarafından idam edildi.

Kırım'da daha da büyük bir felaket yaşandı. Batı kıyısındaki Sivastopol donanma kalesi kuşatma altındaydı. Doğu kıyısındaki Kızıl Ordu bu kaleyi kurtarmak için saldırıya geçti. Şubat ayından Nisan'a kadar bazı başarısız çabalar gösterildi ve

Levent Şahverdi Arşivi

ağır kayıplar verildi. Hava sahasını kontrol altında tutan Almanlar, Sovyet ikmal gemilerine zarar vermek için ellerinden geleni yaptılar. Sonra 8 Mayıs'ta Kırım'daki On Birinci Ordu Komutanı Erich von Manstein, Kerç Yarımadası'nı temizlemek için iyi hazırlanılmış bir harekât başlattı. Önden saldırılıyordu; ancak saldırı o kadar ustaca sergilendi ki, büyük bir kısmı yanlış kanada yerleştirilen Rus askerleri teslim olmak zorunda kaldılar. Almanlar 170.000 esir, 250 tank ve 1.100 top ele geçirdiler. Yine 1942 yılı Haziran ayında bir ay süren kanlı savaşta harabe hâline dönmüş olan Sivastopol, 95.000 savaş esiriyle birlikte ele geçirildi. Sivastopol'ün alınması, Tobruk'un düşmesiyle aynı zamana denk geldi. Ancak henüz en kötüsüyle karşılaşılmamıştı.

Doğu Cephesi geniş, uzun nehirleriyle öne çıkıyordu. Dinyeper Nehri'nin yatağı Kiev'den güneydoğuya doğru şişiyor, sonra Karadeniz'e dökülüyordu. Kuzey Don Nehri, Harkov'dan geçerek akıyordu ve Don Nehri doğuya doğru eğildikten sonra, bir diğer güneydoğu eğimiyle Rostov'dan geçerek Azak Denizi'ne dökülüyordu. Bunların ötesinde hepsinden de daha büyük olan Volga vardı; petrol zengini Hazar Denizi'ne dökülüyordu. Kızıl Ordu, Ocak ayında Harkov'a yaptığı saldırılarda Don Nehri üzerinde İzyum civarında bir köprü kurmuştu. Harkov ve demiryolu hattı cephenin yalnızca 60 kilometre gerisindeydi. Eğer *Fall Blau* devam edecekse, İzyum'un temizlenmesi gerekiyordu. Mart ayında Kızıl Ordu, İzyum'un kuzeyinde Don üzerinde daha sığ bir köprü daha kurduğunda işler iyice karmaşıklaştı. Stalin ön cephe komutanı Semyon Timoşenko'yu büyük plana uymaya teşvik etti ve çıkıntının tam ucundan 540.000 asker, 1.200 tank, 10.000 top ve 900 uçakla yeni bir saldırı başlatıldı. Belirtilen amaç, Harkov'un 160 kilometre güneybatısında "Dinyeper üzerindeki önemli geçiş noktalarını almak" idi. Bu saldırı 12 Mayıs'ta olacaktı ve Kızıl Ordu Harkov'a yakındı. Almanlar cesaretle karşılık verdi; Timoşenko'nun ilerlemesine izin verdikten sonra, Kleist'in Pan-

Levent Şahverdi Arşivi

zer grubu tam bir şaşırtmaca ile arkasından saldırdı. Bütün hava filoları (500 uçak) destek veriyordu. Timoşenko Harkov saldırısını zayıflattı ve 22-23 Mayıs'ta tuzağa düşürüldü. 26 Mayıs'ta yakıtı bitince bir cepte sıkışan güçleri çöktü. 22 tümen, 15 tank tugayı, 7 süvari bölüğü, 540 uçak, 1.200'den fazla tank ve 2.000 top kaybedildi. 240.000 asker esir düştü. Ayrıca kuzey köprübaşında (Volçansk) da bir Alman saldırısı vardı ve 15 Haziran'a kadar 21.000 Rus esir alındı.

Şimdi steplerde ilerleme sırası Almanlara gelmişti. Bu kez tank bakımından 1'e karşı 6 tankla üstünlükleri vardı. Oysa daha öncesinde Ruslar 1'e karşı 3 tankla avantajlıydı. 28 Haziran'da *Fall Blau*, Don Nehri boyunda devam etti. Vorenej'de Ruslaın elinde bulunan köprübaşı Bock'u kaygılandırıyordu. Çünkü eğer burası alınmazsa Kızıl Ordu onun açıkta kalan kanadı tarafında kalacaktı. Hitler ise doğrudan ve mümkün olduğu kadar hızlı biçimde ilerlemesini istiyordu. Bir tartışma çıktı. Aslında Ruslar geri çekilmeyi öğrenmişlerdi. Güçlerini geride yeniden topladılar ve 7 Temmuz'a gelindiğinde Rusların kendilerini Bock'un saldırısından tamamen kurtardığı anlaşıldı.

Asıl problem yeterli mobil güç bulunmamasıydı ve olanlar da yakıt sıkıntısı yüzünden yeterince hareket edemiyordu. Hitler'in Ukrayna'nın Vinnitsa kentindeki yaz karargâhındaki tartışmalar hararetlendi. Generaller kimin, ne zaman, ne dediği konusunda Hitler'le tartıştılar. Gelecek için belgelemek maksadıyla karargâh kulübelerinde, pervaneler dönüp, sivrisinekler vızıldarken, konuşulan her şey stenograflar tarafından kaydedildi. Bu durum gerekli askerî operasyonlara güveni teşvik etmiyordu. Ancak henüz Sovyetler yeterli direnç gösteremiyordu ve Almanlar güçlerini böldüler. A Ordu Grubu Kafkaslar'ı işgal edecek ve petrolü ele geçirecekti. B Ordu Grubu ise, aşağı Volga bölgesinde kuzey kanadı koruyacaktı. Altıncı Ordu öne geçti ve Don Nehri yamaçlarının doğu ucuna ulaşarak, Ağustos ortalarında nehri geçti. Bu bölgeyi Volga'dan dar bir kara köprüsü ayırıyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

Aşağı Volga'nın en önemli kenti Stalingrad idi. Bu şehir beş yıllık modern sanayileşme planı için inşa edilmiş eski bir kasaba idi ve diğer şehirler gibi devrimci şahsiyetlerden ismini almıştı. Kızıl Ordu burada savaşa hazırlandı ve bu şehirden adını alan yeni bir ordu grubu kuruldu. Bu orduda 200.000 asker, 400 tank, 2.000'den fazla top ve 454 uçak vardı. Şehir hazırlandı. Canlı hayvanlar ve makineler Volga'nın doğusuna nakledildi ve asıl tehdidin Moskova'ya yönelik olduğu düşüncesiyle aldanan Stalin, Almanların 23 Temmuz'da Rostov-na-Donu'nu almalarıyla neler olup bittiğini anladı. Astrahan'daki motorize birlikler Hazar'a doğru kaydırıldı. Ancak yakıt ikmali bir sorun olmaya devam etti. 1.500 ton yakıt B Ordu Grubuna bağlı kamyonlarla Don Cephesi'ne getirildi.

Bu gruba bağlı Altıncı Ordu yakıt kıtlığı yüzünden hayati bir haftayı kaybetmişti. Bunun yanı sıra birliklerin hareket yönleri değiştiriliyordu. Bazı iyi birlikler artık korkulan ikinci cepheye, batıya yönlendirildi. Manstein'in komutası Leningrad'a aktarıldı. Orada şehri sıkıca kuşatmak için Finlerle bağlantı kurma planları gerçekleştirilememişti. Sonraki aylarda, güneyde oyalanma yüzünden Leningrad saldırısına yeterince odaklanılamadı. Güneyde Kızıl Ordu güçlü saldırılar düzenliyordu. Sonradan yenilmelerine rağmen anlatılanlardan çok daha güçlü saldırılardı bunlar. İleri görüşlü Alman tarihçi David Glantz bunları tekrar incelediğinde, Alman generallerden birinin olağanüstü mucitliğiyle karşılaştı. General Walter Model, Moskova'dan çok uzak olmayan Rjev ve Gzhatsk'ta[2] ön cepheyi tutuyordu. Moskova 1942 ilkbaharında istikrarlı hâle gelmişti. Şimdi ise patateslerin askerî gözetim altında toplanması gerektiğinden, partizanlar problem oluşturuyordu ve Ordu Grup Merkezi bölgesinde her gün beş altı saldırı gerçekleştiriyorlardı.

1942 yılında SSCB'nin içinde bulunduğu kriz bu şekildeydi. Sanayisinin üçte birini kaybetmişti ve nüfusunun beşte ikisi

2 1968 yılında Gagarin ismini aldı. (ç. n.)

Levent Şahverdi Arşivi

Almanların işgal ettiği bölgelerde yaşıyordu. Don Havzası kömür ihtiyacının %57'sini karşılıyordu ve ayrıca demir, bakır, cıva, kalay ve kurşun cevheri, fosfat, grafit, iyot bakımından büyük kayıplar vardı. Ayrıca orduda moral bozukluğu işaretleri görülüyordu. Örneğin; Rostov düştüğünde, güney Don üzerindeki geliştirilmiş savunma hattı da çökmüştü. Almanların oradan ilerleyişi hızlı oldu. Temmuz ayı sonlarında o bölgede Avrupa ile Asya'yı birbirinden ayıran Manych Nehri'ni geçtiler. A Ordu Grubu Karadeniz kıyısından Batum'a doğru ilerledi; hem Sovyet donanma üslerinin önünü kesti hem de Adıgey bölgesinin başkenti Maykop petrol kasabasını ele geçirdi. Yerli halkın Kızıl Ordu ile işbirliği yapacağını ve Kızıl Ordu'nun çözüldüğünü varsayıyorlardı. Yalnızca bu ordu grubu 1 Temmuz'dan 10 Ağustos'a kadar 309.000 esir almıştı.

Romanya ve Almanya'nın planörlerle yaptıkları saldırı Azak Denizi'nin doğu ucundaki Taman Yarımadası'nı temizledi ve Almanlar Novorossysk Limanı'nı ele geçirdiler. Bu, Almanların son ciddi kazanımlarıydı. Ancak burasını ve Kuban köprübaşını bir yıl daha elde tutabildiler. Maykop 9 Ağustos'ta düştü. Fakat Kafkaslar'da katırların geçebileceği dört patika yol vardı. Arazi mutfaklarının bile geride bırakılması gerekiyordu. Kullanılan tek taşıt bir tür motosiklet tankı olan Kettenkrad idi. 22 Ağustos'ta usta dağ birlikleri, Kafkasların kuzey tarafına egemen olan Elbruz Dağı'na Alman bayrağını diktiler. Güney tarafına ise Ağrı Dağı egemendi. Almanlar Karadeniz kıyısındaki Sukhumi (Sohum) kentinin 40 kilometre yakınına kadar geldiler. Ancak üslerinden çok uzaklaşmışlardı ve buraya yiyeceğin ulaşması bile bir hafta sürüyordu. Yalnızca 2.000 katırları vardı. Karargâhta ordunun ihtiyatlılığı konusundaki tartışmalar zirveye ulaşmıştı. Bu arada petrol yataklarının en küçüğü olan Maykop'a 3.500.000 ton petrol çıkarma umuduyla gelen 6.500 uzman, partizanların saldırısına uğradı ve petrol şantiyeleri imha edildi. Yalnızca 50 varil kurtuldu ve mühendis lojmanları maharetli partizanlar tarafından havaya

Levent Şahverdi Arşivi

uçuruldu. Almanlar takılıp kalmıştı ve Hitler o kadar öfkelenmişti ki, 1942 harekât hedeflerine ulaşamayacağını fark ederek tüm sosyal ilişkilerini kopardı. Öfkesi kasırga hızındaydı ve bütün orduyu kötüleyerek askerî üniformasını çıkarmaya yemin etti. Ağustos ayında ordu 200.000 asker kaybetti ve bunun yalnızca yarısı telafi edilebildi.

24 Temmuz'a kadar Don içlerinde Kalaş'a kadar olan saldırı iyi gitti. 30 Temmuz'da Hoth'un Dördüncü Panzer Ordusu, Romanya birlikleriyle birlikte B Ordu Grubu altında toplandı. Altıncı Ordu (bir ilkokul öğretmeninin oğlu olan Friedrich Paulus komutasındaydı; karısı Romanyalı bir aristokrat, bir Rosetti-Solescu ailesi mensuptu) piyade sayısı bakımından Stalingrad'a saldıramayacak kadar zayıftı. Hava çok sıcaktı ve Almanlar steplerde ilerlerken yeterli suları yoktu. 7 Ağustos'ta, Stalingrad'ın batısında Kalaş'a yaklaşırken ani bir zafer kazanıldı. 57.000 savaş esiri, 1.000 tank, 750 top ve 650 uçak ele geçti. Ancak harekâtın uzaması Ruslara zaman kazandırmıştı. 24 Ağustos'ta Almanların Panzer Ordusu güneyden geldi; direniş zayıfladı ve Eylül ayı başında Almanlar Stalingrad'ın banliyölerine ulaştılar.

Ancak kimsenin şehri kolayca teslim etmeyeceği açıktı.

26 Ağustos'ta Zhukov Stalingrad'a atandı. Zhukov, Stalin'i yalnızca yerel karşı saldırılar düzenlemekle yetinmemeye ikna etti ve zayıf Alman-Romanya kanatlarına karşı daha büyük bir karşı saldırı planlamaya başladı. Hazırlıklar iki ay sürdü. 800 kilometrelik Don kanadı müttefikler tarafından oldukça zayıf ve ince bir hat şeklinde kontrol ediliyordu. Macaristan ordusu anti-tank toplar bakımından zayıftı, İtalyan ordusu 950 kilometre yürümüştü. Romanyalılar bu müttefik askerlerinin en iyisi olarak kabul ediliyordu. Zhukov'un planlarını açıklamak için Moskova'ya uçacağı gün Palus, Hitler'i Vinnitsa'da gördüğünde, bir fırsat yakaladığını anladı ve (içme suyu kıtlığı olsa da) 10 Eylül'de Panzer birlikleri Stalingrad'ın

Levent Şahverdi Arşivi

hemen güneyindeki Volga'ya ulaştılar. Kuzey tarafındaki demiryolu istasyonu 13 Eylül'de alındı. Artık savaş karakter değiştiriyordu. Ev ev, birlik birlik (Mamayev Tepesi'ndeki çatışmalarda) savaşılıyordu. Silo traktör fabrikası gibi her şey savaşın tarihinin ve sahnenin bir parçası hâline geliyordu. Paulus birliklerinin yorgunluğundan yakınsa da, Hitler 6 Ekim'de ordu grubunun ana görevinin Stalingrad'ın ele geçirilmesi olduğunu ilan etti.

Ne kadar harap olmuş olsa da, bu şehrin açık steplere göre, yaklaşan kış şartları için daha iyi bir sığınak olacağı argümanına dayanıyordu ve Goering havadan koruma vaat ediyordu. Ancak gıda ikmal yolları güvenli değildi ve nakil hatları zayıftı. 2.400 kilometre boyunca, Almanya'ya kadar üç ordu için üç dönüştürülmüş tek raylı hat vardı. Bu hatlarda yüzlerce trenden oluşan bir kargaşa egemendi. Altıncı Ordunun gelişi için 8 ila 10 tren gerekli iken yalnızca 4 tren vardı. Çamurlu yollar da sorun teşkil ediyordu. İkmal malzemeleri depolarda yığılıp kalmış, atlar ahırlarda ölüyordu. Hitler ise kendi propagandasına inanmış ve hatta 30 Eylül'de en kötü günlerin bittiğini, şehrin kısa sürede düşeceğini söylemiş, yeni emirler vermişti. Ekim ayı ortalarında Almanlar gerçekten de Volga'ya ulaşarak savunma hattını ikiye böldüler. Ancak ev ev çatışan bitkin birlikler ve çok geniş hava ve topçu katılımı, sanıldığı kadar etkin olmadı. 17 Ekim'de silah fabrikası ve metalürji tesislerine yapılan ilave saldırılar başarısızlıkla sonuçlandı.

Zhukov'un Kletskaya ve Bolşoy'daki Don köprübaşları yoluyla yaptığı karşı saldırılar çok iyi planlanmış ve hazırlıkları tamamlanmıştı. Çünkü Rostov'u ele geçirip Alman A Ordu Grubunu Kafkaslar'da tuzağa düşürmek istiyorlardı. İşlerini büyük bir gizlilikle yürütüyorlardı. Birlikler yalnızca geceleri hareket ediyordu. Volga köprübaşından yirmi gün içinde 160.000 asker, 10.000 at, 430 tank ve 6.000 top karşıya geçirildi. Cepheden dinlenme ve eğitim için çekilen birliklerin yerine, akıllıca bir tedbir olarak, ihtiyatlar yerleştirildi.

Levent Şahverdi Arşivi

Don Cephesi'ndeki Romanyalılar (Çek vs.) gibi çeşitli birliklerden ele geçirdikleri farklı toplara sahiptiler ve ihtiyat kuvvetlerini neredeyse hiç atı olmayan bir süvari tümeni oluşturuyordu. Tümenlerin hepsinin savunacak 19 kilometrelik bölgesi vardı ve olumsuz şartlar egemendi. Hatta onların İtalyan hatlarının bir kısmını da devralması bekleniyordu. Güney tarafında Romanyalıların konumu daha da kötüydü: 240 kilometrelik bir hat için 100.000 asker vardı ve hattın bir kısmı yalnızca gözlemcilerle korunuyordu. Yalnızca 34 adet 7,5 santimetrelik anti-tank topları (zaten tüm Don boyunca altmış adet vardı) ve ihtiyaç duyulan miktarın altıda biri kadar mayın temin edilebilmişti.

Hitler, Don kanadı konusunda kaygılı olsa da, o ve hatta Genelkurmay Başkanı General Franz Halder Rusların aşırı derece zayıfladığı kanaatindeydi. İstihbarat zayıftı ve Hitler Münih ve Bayvera Alplerindeki ikameti Berghof'tan çıkıp, Doğu Prusya kasabası Rastenburg'daki Doğu Cephesi Askerî Karargâhı Kurt Yatağı üzerinden Vinnitsa'ya 7 Kasım'da döndü. Bu arada büyük olaylar gerçekleşiyordu. 8 Kasım'da El-Alameyn'de Rommel parçalanırken Hitler, Münih'teki Nazi Partisi'nin kuruluş yıldönümü kutlamalarında halka son kez hitap ediyordu. Sesinden eski gücüne kavuştuğu izlenimini edinmek mümkündü. Konuşmasında Stalin'in fiilen yenildiğini anlattı.

Oysa karşı tarafın intikam saldırısının başlamasına daha on gün vardı. Almanların neyin yaklaştığından haberleri yoktu. Saldırı başlayana kadar Sovyet tanklarının büyük çoğunluğu gizli kaldı. 19 Kasım'da 30 tümen birden Romanya Üçüncü Ordusu'na saldırdı. Bu ordunun onları koruyacak tankları çukurlara gizlenmişti. Çünkü yakıt yokluğundan hareket edemiyordu. Ancak fareler elektrik kablolarını yemiş olduğundan ateş edemediler. Ruslar cepheyi güney, güneydoğu ve güneybatıdan yardılar ve Altıncı Ordu'nun arkasına 30 kilometre yaklaştılar. İkinci saldırı ertesi gün şehrin güneyindeki Volga köprübaşından gerçekleşti ve bir diğer Romanya ordusunu vurdu.

Levent Şahverdi Arşivi

İki kıskaç Don üzerinde Kalaş'ta Almanları kuşatacak şekilde kapandı. Alman Panzer birlikleri hem yakıttan yoksun hem de yalnızca bir Panzer alayı gücündeydi. 80 tankları vardı ve hava şartları Dördüncü Hava Filosunun uçmasını engelliyordu. Ayın 21'inde kuzey saldırısı Altıncı Ordunun karargâhına ulaştığında, karargâhtakiler her şeyi terk edip kaçmışlardı. Don'un batısındaki iki Alman tümeni yakıt yokluğundan hareket edemiyordu. Paulus kaleyle çevrili bir karakola havadan ikmal yapmanın güçlüğünü biliyordu ve bir çıkış bulmak için planlar hazırladı. Ancak Hitler bu planların uygulanmasını engelledi. Oysa ordu grup komutanlığı kendisini Stalingrad'ın 112 kilometre güneybatısındaki Kotelnikovo'dan yardım harekâtını 10 Aralık'a kadar başlatamayacağı konusunda uyarmıştı. Hava Kuvvetleri adına da Wolfram von Richthofen havadan ikmal fikrinin unutulması gerektiğini ilan etti.

Alman yüksek komuta kademesinde bir kargaşa egemendi. Hitler hareket hâlindeydi; diğerleri Salzburg'taydı. Yeni Genelkurmay Başkanı Kurt Zeitzler ise Rastenburg'taydı ve Hitler'e Stalingrad'daki askerlerin neler çektiğini gösterebilmek için, askere verdikleri kumanyanın aynısını yemiş ve iki haftada 12,5 kilo kaybetmişti. Umudu yeni Tiger tanklarıydı ve geçen kış elde tutulabilen karakol örneklerini uygulamayı planlıyordu. Yeni Don Ordu Grup komutanı olarak Manstein aday gösterilmişti. Kendisine 12 tümen garanti edilmişti. Yüklenen görev için bu kuvvet çok azdı ve dağınık hâldeki 179 uçak ise yalnızca rutin görevleri yapıyorlardı. Üç günü aşkın sürede yalnızca 32 kilometrelik ilerlemeden sonra, saldırı 19 Aralık'ta tavsadı. Stalingrad'ın çilesi asıl şimdi başlamıştı.

Goering havadan ikmal sözü vermişse de, katkısı hiçbir zaman yeterli değildi ve zamanla azaldı. Uçaklar için gerekli tüm üs altyapısı (kış koruması, meteoroloji istasyonları, onarım gibi) yetersizdi ve Ruslar çoğu zaman uçakları, eğitim makineleriyle birlikte yok ediyordu ve uçak mürettebatı büyük

Levent Şahverdi Arşivi

baskı altındaydı. Ordu her gün 132 ton mühimmat kullanırken, uçaklar 2 Aralık tarihine kadar 18 ton, o tarihten sonra ise 53 ton mühimmat getirebiliyordu. İhtiyaç duyulan yakıtın yalnızca onda biri ulaştırılabiliyordu ve atlar da yemsizlikten ölüyordu. Askerlere iaşe olarak günde yalnızca 311 gram ekmek, 113 gram et (buna at eti de dahildi) ve 28 gram yağ verilebiliyordu. 16 Aralık'ta hava sıcaklığı eksi 30 santigrada düştüğünde, askerlere at eti çorbası ve iki dilim ekmek verilebildi. Paulus'un kendisi de yalnızca 18 Aralık'a yetecek kadar yiyecek bulunduğunu söylüyordu. Bu yüzden 18-21 Aralık arasında mühimmat yükünden fedakârlık yapılarak, neredeyse 500 ton yiyecek nakledildi. 21 Aralık'ta, Paulus ilk açlıktan ölümlerin haberini verdi. Yalnızca 3-5 kilometre yol gidecek kadar yakıt bulunduğundan, başarılı bir yarma harekâtı düzenleme umudu yoktu.

Bu arada Ruslar güçlerini topladılar ve İtalyan ordusunu (19 Aralık'ta) Don Nehri üzerinde kırıp geçerek, Alman Dördüncü Hava Filosunun gücünü Don saldırılarına dağıtmasına neden oldular. Bir iniş pisti düşmanın eline geçti ve 70 uçak tüm ikmal malzemeleriyle birlikte kaybedildi. 12 Ocak'a kadar Almanlar yalnızca 110 ton malzeme nakledebildi ve bunlardan bazıları oldukça gereksizdi. Buna karşın ihtiyaç duyulan mühimmatın yalnızca %2'si getirilebilmişti. 15 Ocak'ta konuşlanılan bölge üçte bir oranında daraldı ve ana havaalanı (Pitomnik) düşerken, bütün uçaklar kalktı ve bu durum paniğe yol açtı. 25 Ocak'ta yine de terk edilen en yüksek binaya bir gamalı haç bayrağını gururla astılar ve hatta Paulus "güçlü irade"den söz etmeye devam etti. 28 Ocak'ta yaralılar ve silahsızlara hiçbir şey yapılamıyordu ve uçakların attığı ikmal malzemeleri çoğu zaman Rusların ellerine geçiyordu. Sonunda Paulus'un kalan kurmaylarının da bulunduğu Univermag mağazasını yöneten bir tümen komutanı beyaz bayrak çekti. Sonra alt düzey komutanların bulunduğu kuzey kesimindeki traktör fabrikasındakiler de teslim oldu.

Levent Şahverdi Arşivi

Zhukov'un hedefi, A Ordu Grubunu Kafkaslar'dan çekilmeden tuzağa düşürmekti. Bu şartlar altında böylesine bir çekilme zaten aşırı derecede güç olacaktı. Hitler en azından Maykop'u elinde tutmak istiyordu; ancak gerçek zorunluluk Rostov'da tutunmak ve Kafkaslar'daki Kliest'in Grubunun bağlı bulunduğu Manstein'in Don Ordu Grubu'nun yeniden oluşturmaktı. İki ordu şimdi geri çekilmek zorundaydı. Beraberlerinde ekipmanı götürmeye çalışsalar da, çok kötü olan zemin şartları yüzünden bunu her zaman başaramıyorlardı. 20 tümenden (400.000 asker) oluşan ordu grubu, Kırım'ın doğu çıkıntısı üzerindeki bir konuma geri çekiliyordu. Buranın adı Gotenkopf idi (Got'un başı: Kırım antik Germen Gotların soyundan gelenlerin bir tür kaynağı gibiydi; dilleri 18. yüzyıla kadar hayatta kalmıştı) ve geri çekilme Şubat başında hemen hemen tamamlandı. Kış şartlarında, hava koruması olmaksızın 480 ila 550 kilometre yol alınmıştı.

Kırım yoluyla kaçan birlikler Manstein'e ve Orta Don bölgesine gönderildi. Burada Güney Ordu Grubu (Maximilian von Weichs'in komutasındaydı), Stalingrad'ın teslim olmasından sonra, Manstein'in kuzey kanadını koruyan çok az birlikle birlikte 320 kilometre yol almıştı. Voronezh köprübaşı terk edilmişti, ancak Don Havzası'nı terk etmeleri söz konusu değildi. Çünkü yönetimi elinde bulunduran Paul Pleiger, bu havzanın kaynakları olmaksızın yeni tank programlarının uygulanamayacağını belirtiyordu. Ancak Manstein'in batı kanadına yönelik tehdit Ocak sonuna kadar o kadar artmıştı ki, Maximilian Fretter-Pico ve Karl-Adolf Hollidt'in komutasındaki doğu kanadının ustalığıyla, birliklerini Harkov'u korumak için geri çekmeyi başardı. Şubat ayı başında Ruslar batıda Kursk'u ele geçirmeyi başardılar ve 160 kilometre güneyden Harkov'a yönelik tehdit oluşturur hâle geldiler. Hitler SS Panzerkorps'u topladı. 9 Şubat'a gelindiğinde acil durum havası hâkimdi. Belgorod ve Izyum düşmüştü ve SS komutanı Rusların kıskacından kurtulabilmek için, Hitler'in emirlerine aykırı davrandı: 16 Şubat'ta Harkov'dan çekildi.

Levent Şahverdi Arşivi

Hitler genel olarak generallerine geri çekilmemelerini emretmişti; oysa artık çaresizdiler ve Manstein'in esnek olmaya ihtiyacı vardı. İki ana ordu grubu arasında Dinyeper Nehri üzerinde bir boşluk vardı ve Ruslar o boşluğa doğru giriyor, Harkov'u almalarının verdiği aşırı güvenle ikmal hatlarını geçmeye çalışıyorlardı. Manstein'in dağılmış birlikleriyle birlikte kalabalık Gotenkopf konumundakiler beraberlerinde SS takviye birlikleriyle geldiler. Ruslar bu askerî hareketliliği yanlış anlayarak, geri çekilme sandılar. Kırım'dan getirilen Birinci Panzer Ordusunun kuzeye doğru çok iyi organize edilmiş saldırısı Rusların o kanadını ve gerisini vurdu. Harkov geri alındı ve Mart ayı başında Donets hattı yeniden kuruldu. Yaklaşık 1.000 uçağa sahip olan Dördüncü Hava Filosu, günde bin sorti ile gayet etkili oldu. Genel durum 1942 yılı Mayıs ayında olduğu gibiydi ve Harkov, doğru idare edildiğinde Alman askerlerinin hâlâ önemli bir savaş gücüne sahip olduğunu gösterdi. Belgorod dahil tüm Donets pozisyonları yeniden işgal edildi.

Kuzey ve merkezde başka problemler vardı. Schlüsselburg'taki Ladoga Gölü'nün tam güneyinde Almanlar, Rusların Leningrad'a uzanan bağlantısının geri kalan kısmını tehdit edebiliyordu. Minyatür Stalingradlar ve dayanıklılık sınavları yaşandı. Ancak en önemlisi Almanların Leningrad ablukasının 1943 yılı Ocak ayında kırılmasıydı. Ladoga Gölün'de şimdi petrol boru hatları vardı ve don olayı zeminin yazdan (şehrin doğusundaki Volhov cephesinin çamur kaplandığı mevsimden) daha iyi kullanılmasını mümkün kılıyordu.

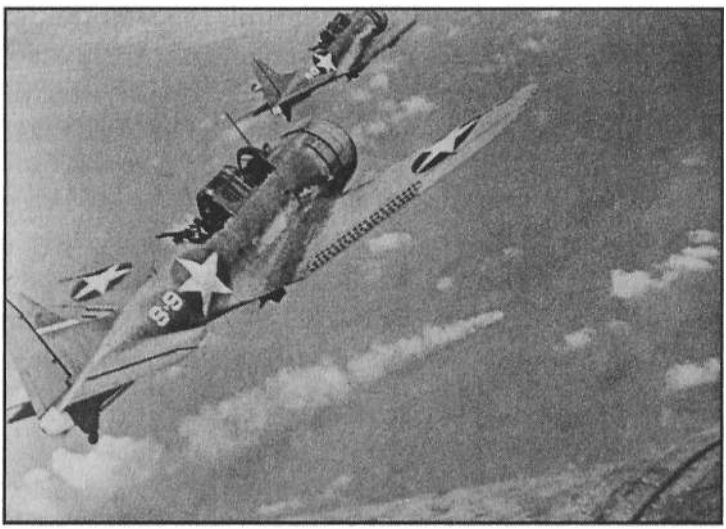
Kızıl Ordu, Almanların Ladoga Gölü'nün güney ucunda, Leningrad'ı savunanlarla doğudaki müstakbel kurtarıcıları arasında, Schlüsselburg'ta oluşmuş dar kara parçasına bir saldırı başlattı. Alman birliklerinin bağlantıları kopmuştu ve Hitler geri çekilmelerine izin vermiyordu. Kuzey Ordu Grubunun ihtiyat kuvvetleri yoktu. Çünkü Moskova'ya ilk ilerlendiği gün-

Levent Şahverdi Arşivi

lerden kalan uzun Demyansk çıkıntısındaki güney kanadında da çatışmalar vardı ve bu çatışmalar Rybinsk'i tehdit ediyordu. Burası Moskova'ya su temin eden büyük bir havza idi.

Korunmasız kalan Demyansk mevkii terk edildi; ancak Rjev çevresindeki daha geniş bir mevzi iki ay daha elde tutulabildi. Çok ağır bir bedel ödenmiş olsa da, 506 gün sonra nihayet Leningrad'la bir kara bağlantısı yeniden kurulabilmişti. Ancak bu bağlantı yalnızca 13 kilometre genişliğindeydi ve bu hattı kullanan trenler Alman toplarının menzili içinde kalıyordu. Doğu Cephesi'nde yeniden denge kurulmuştu. Acaba Müttefikler 1944 yılına kadar beklemek yerine, Fransa'ya bir yıl önce çıkarma yapsalardı, Ruslar için zafer bir yıl önce kazanılabilir miydi?

Levent Şahverdi Arşivi

ABD donanmasının cesur bombardıman uçağı pilotları Midway Muharebesi esnasında, Haziran 1942 (Bettmann/Corbis).

Levent Şahverdi Arşivi

ALTINCI BÖLÜM

FANATİZM VE NEFRET, KARMAŞA VE GECİKME

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Nazi İmparatorluğu'nun [Third Reich] sonu görünüyordu. Stalingrad'a sıkışıp kalan askerlerin üçte ikisi ölmüştü ve geriye kalan 90.000 esir kar altında, kamplarda büyük ölçüde açlığa mahkûm edildi. Bazı Almanlar, özellikle Merkez Ordu Grubu karargâh subayları, artık Hitler'i öldürmeyi düşünmeye başlamışlardı. Zaten bir iki kez başarıya çok yaklaşan girişimlerde bulundular. Ancak artık savaş kendi momentumunu yaratmıştı ve Alman halk kitleleri sürreal bir cezbeye kapılmışlardı. Hitler barıştan söz etmeyi çoktan unutmuştu ve birçok Alman *Ensieg*'den (nihai zafer) kuşku duydukları için ihanet gerekçesiyle idam ediliyordu.

Batılı Müttefikler bununla nasıl başa çıkacaklardı? Churchill ve Roosevelt, 1943 yılı Ocak ayında, hemen hemen Paulus'un Stlalingrad'da teslim olduğu günlerde, Kazablanka'da buluştular. Şimdi artık zafer kazanan Kızıl Ordu ile işbirliğini planlamaları gerekiyordu. Stalin de mümkün olduğu kadar çabuk bir ikinci cephenin açılmasını, Fransa'nın amfibi bir harekât ile işgalini istiyor ve Churchill'in oyalanmasını kınıyordu. Sonunda Churchill 1942 yılı Ağustos ayında Moskova'da Stalin'e patladı: "Dunkirk sonrası, direnecek hiçbir ordu yokken, Hitler'in İngiliz Adaları'nı neden işgal etmediğini biliyor musunuz?"

Gerçekten de Manş Denizi üzerinden bir amfibi harekât yapılması çok zordu. İngiliz tarihinde 1066 yılındaki Hastings Muharebesi sonrasında, tek bir başarılı işgal vardı. 1688 yılında Oranjlı William tarafından gerçekleştirilmişti. Bu işgal bile İngiliz halkının çoğu ondan taraf olduğu için başarılabilmişti.

Levent Şahverdi Arşivi

Aynı şekilde İngilizlerin de Avrupa'da çok fazla işgalleri yoktu ve bazı girişimler, tıpkı Walcheren'in 1809 yılında Napolyon'a karşı yaptığı savaş gibi, saçma bir şekilde sonuçlanmıştı.

Buna rağmen Stalin haklıydı. 1943 yılında bir işgal mümkündü. Amerikalılar ve özellikle George C. Marshall, sarsılmaz dürüstlüğü ve olayları idrak kabiliyetiyle, bunun mümkün olduğunu biliyordu. Ancak Kazablanka'da buluştuklarında, henüz buna hazır değillerdi. İngilizler yapılacak bir harekât açısından Amerikalılara göre askerî üstünlüğe sahipti. Şimdi hem tecrübe kazanmışlardı hem de sundukları olgu ve rakamlarla, söylem bakımından da üstünlük kurarak Amerikalıları ikna ettiler. Eğer Tunus çabucak alınmış olsaydı, Manş Denizi'ni aşarak bir harekât gerçekleştirmek için hâlâ zaman kalmış olacaktı. Ancak büyük gecikmeler oldu ve Tunus, Mayıs ayı ortalarına kadar temizlenemedi. İşgal için gereken büyük bir ordu, İtalya'nın güneyinde Kuzey Afrika kıyısında toplanmıştı. İngilizler (veya büyük çoğunluğu) Sicilya'nın işgal edilmesini desteklerken, Amerikalılar (veya onların büyük çoğunluğu) başka bir yerin işgalini destekliyorlardı. Sonunda tartışmayı İngilizler kazandı. Bu tartışma savaşın geri kalan kısmını şekillendirdi.

İngilizlerin büyük çoğunluğu, 1916 ve 1940 yıllarındaki Batı Cephesi savaşlarının asla tekrarlanmaması gerektiğini düşünüyordu. Alman ordusu tarafından tekrar tekrar yenilmişlerdi ve kendilerinin hava ve denizde üstün olduklarını biliyorlardı. Uçak üretmede Almanlardan daha başarılı olmuşlardı ve hava bombardımanının etkinliğine çok inanıyorlardı. Gerçekten de bunun için dünyanın ilk stratejik enstrümanını kurdular: Bombardıman Uçakları Komuta Merkezi. Bu inanç onları tuhaf biçimde 1916 yılı Batı Cephesi harekâtının dengi bir saldırıya, ilk girişimlerde başarısızlığa uğramanın bir sonraki girişimin daha güçlü biçimde yapılmasına, onda da başarısız olunması hâlinde bir sonrakinin daha da güçlü biçimde yapılmasına götürecekti. Hava savaşı, savaş ekonomisinin büyük

Levent Şahverdi Arşivi

bir kısmını oluşturdu. Bir bombardıman uçağı yarım milyon parçadan oluşuyor; hassas bir imalat ve ayrıntılı bir bakım gerektiriyordu. İngiliz savaş çalışmalarının üçte biri, şu ya da bu biçimde uçaklarla ilgiliydi. Dâhice icatlar ve adaptasyonlarla bombardımanlar, 1941 yılından daha etkin bir hâle getirildi. Şaşırtıcı biçimde, bombardıman saldırısına karşı çok az itiraz geldi ve bu yöntem uzun yıllar sonra İngilizlerin, savaşı başlatan Almanlara karşılık verebildikleri tek yöntem oldu.

1945 yılına gelindiğinde, Orta Avrupa'da göklere bakan herkes, kasabaları ve şehirleri yok edecek yangın bombaları ve ağır patlayıcılar taşıyan gümüş renkli bombardıman uçaklarına aşina idi. Bu süreç 1942 ve 1943 yıllarında zaten sürüyordu. Alman Hava Kuvvetleri (Luftwaffe) kara güçlerine yardım etmek üzere tasarlanmıştı ve önce Polonya'da, sonra ise Hollanda'da şehirleri, bilhassa kendisini savunan Rotterdam'ı bombalamak üzere hareket hâlindeydi. Askerî hedeflere saldırılırken hata yapılması ve "istenmeyen hasarlar"ın meydana gelmesi kaçınılmazdı. Alman bombardımanında da bu tür olaylar gerçekleşti ve RAF da karşılık verdi. Hitler bombalamayı çok iyi yapıyordu ve Almanlar gerçek dışı bir basın bildirisiyle her yirmi dört saatte Londra'ya 2.000.000 pounddan fazla bomba attıklarını duyurdular. Bu saldırılar 1941 yılı ilkbaharına kadar sürdü.

Buna karşılık İngilizler 16 Aralık 1940 tarihinde Mannheim'e saldırdılar. Bu saldırıyla dehşet ve terör yaratmayı hedefliyorlardı. Bu bombardımanın 1940 yılı Eylül ayında Southampton'ın ve Kasım ayında Coventry'nin harabeye döndürülmesinin intikamı olduğunu duyurdular; ancak beklenen olmadı. Savaş uçakları yollarını kaybettiler ve bombaları tam hedefe isabet ettiremediler. Sonra 1942 yılı Nisan ayında daha kolay hedefler buldular. Çok görkemli olan tarihî ahşap mimarisiyle ünlü Lübeck'e ağır biçimde saldırdılar ve bundan sonra bu politika resmen "düşman sivil halkın ve özellikle sanayi işçilerinin moralinin bozulmasına odaklandı". Renland'ın en

Levent Şahverdi Arşivi

önemli şehri Köln'e karşı "bin savaş uçağıyla saldırı" başlatıldı ve yeni taktiklere başvuruldu: 12.000 bina yıkılır veya hasar görürken, yalnızca 400 insan öldü.

Şehirlere yönelik harekâtın başında 1943 yılında Bombardıman Komuta Merkezi başkomutanı yapılan Hava Mareşali Arthur Harris vardı. Takılan lakabıyla "bombacı" Harris dar görüşlü ve acımasızdı. Şehirlerin bu şekilde harap edilmesinin savaşı hemen kazandırmamasının nedeninin yeterince sert saldırılar yapılmaması olduğu kanaatindeydi. Harekât geliştikçe, isabet oranları artıp mürettebat daha iyi eğitilirse, elektronik aygıtlar düşman radarını karıştırabilirse ve yeni taktikler uygulanırsa kazanacağını ileri sürüyordu. Bu yeni taktiklerden birisi; ilk önce Pathfinder filosunun ana gücün ağır patlayıcılarına hedefleri işaretlemek üzere yangın bombası atması idi. 1943 yılı Mart ayındaki saldırılar için, RAF'ın 669 ağır bombardıman uçağı varken Amerikalıların 300 uçağı vardı.

ABD Hava Kuvvetleri (o tarihteki adıyla USAAF) savaşın büyük bir kısmında askerî hedeflerin "hassas" bombalanmasıyla sınırlı kaldıklarını iddia etmiştir. Oysa 1943 yılı Aralık ayında H2X radar setlerinin gelmesiyle (kötü havada seyir imkânı sağlıyordu) Amerikalılar şehirleri de bombalamaya başladılar. İngilizler sanayi tesislerini vurmayı denediler ve 1943 yılı ilkbaharında Ruhr Muharebesi'nde 34.000 ton bomba attılar. Barajları yıkan saldırılar yüzünden çelik üretimi 200.000 ton azaldı. Ancak Harris, Alman Silahlanma Bakanı Albert Speer'in aşırı derecede tehlikeli gördüğü bu saldırılara devam etmedi. RAF bunun yerine şehirleri bombalamaya devam etti. Temmuz ayında Hamburg harap oldu. Bombalamadan sonra çıkan yangın fırtınası yüzünden her şey yandı ve kömüre dönüşen cesetler kanalları tıkadı. Hayatta kalanların üçte ikisi evlerini taşımak zorunda kaldılar. Elbette bundan uçak üretimi ve yeni tank üretimi de etkilendi. Sonra Harris yönünü Berlin'e çevirdi. Amacı bu şehri yok ederek savaşı 1944 yılı ilkbaharına kadar bitirmekti. 1943 yılı Ekim ayında hükümete

Levent Şahverdi Arşivi

sivil hedeflere yönelik bu saldırılar konusunda halka karşı dürüst olmalarını önerdi. Almanların öldürülmesine birkaç aydın dışında hiç kimse gerçekten karşı çıkmayacaktı. "Birleşik Bombardıman Uçakları Saldırısı'nın maksadı, Alman şehirlerinin yok edilmesi, Alman işçilerin öldürülmesi ve Almanya genelinde sivil hayatın kesintiye uğratılması şeklinde kuşkuya yer bırakmayacak biçimde açıklanmalıdır." diyordu. Şunları da ekliyordu: "Evlerin, kamu tesisleri, ulaşım ve hayatların bu şekilde yok edilmesinin, beklenmedik boyutlarda bir mülteci sorunu yaratılmasının, hem yurtta hem de savaş cephelerinde, genişleyen ve yoğunlaşan bombardımanın moral bozukluğuna yol açmasının bu bombalama politikasının kabul edilen ve kastedilen amaçları olduğu açıklanmalıdır. Bunlar fabrikaları vurma girişimlerinin yan tesirleri değildir." George Orwell bu yaklaşımı hayalî gazete manşetiyle şu şekilde eleştiriyordu: "Berlin Bombalandı: Bebekler Yandı."

Ancak bombardımanın sınırlı ve hatta zararlı etkileri de kısa sürede görüldü. İlk olarak İngiliz savaş ekonomisine belirgin bir karakter kazandırdı. Çünkü İngiltere'nin sanayi üretiminin çok büyük bir kısmı ağır bombardıman uçaklarına gidiyordu ve bu durum örneğin çıkarma gemisi üretimini etkiliyordu. 1944 yılına kadar, bu bombardımanın Almanya'nın üretimi üzerinde etkisi oldukça azdı, çünkü sanayi üretimi dağıtılmıştı. Ancak o yıl RAF ile koordineli bir şekilde, ABD operasyonları da Point Blank Harekâtı ile başladı. Bu harekât Schweinfurt'taki rulman fabrikası gibi Alman ekonomisinin hayati unsurlarını vurmak ve böylece Alman Hava Kuvvetlerini kaybedeceği bir savaşa çekmek üzere tasarlanmıştı. Ancak kılavuzsuz Amerikan savaş uçakları saldırıya açıktı ve Amerika uzun menzilli savaş uçağı üretene kadar operasyonları durdurdu. Bu savaş uçaklarının en iyisi P-51 Mustang oldu. Çok hafifti (ahşap ve alüminyumdan yapılmıştı) ve bu yüzden ona uzun menzil kazandıracak yakıt kapasitesine sahipti. Böylece Berlin'e gidip, İngiltere'deki üslerine dönebiliyorlardı.

Levent Şahverdi Arşivi

Bombalama saldırısı 1944 yılının Nisan ayında Müttefiklerin, Haziran ayında işgale hazırlık olarak kuzey Fransa'yı bombalama ihtiyacı yüzünden, Harris'in hoşuna gitmese de durduruldu. Bombalamanın moral üzerinde sınırlı bir etki yaptığı ileri sürülüyordu. Savaş sonrası İngiliz Bombardıman Araştırma Birimi saldırının plana göre yürümediğini kabul etti: "Bölgesel saldırı için kasabaların birim hedef olarak ele alınması, yani Alman ekonomik sisteminin tamamen hedef alınması temel politikası doğru değildi." Hava kayıpları çok fazlaydı. RAF yaklaşık 300.000 gece sortisi yaptı ve 7.500 uçak kaybetti. 67.000 adet gündüz sortisinde ise 876 uçak kaybetti. Yaklaşık yarısı İngilizlere ait olmak üzere 2.800.000 ton bomba atıldı. En kötü dönem 1944-1945 yıllarıydı. Bombalamada 500.000 Alman, 60.595 İngiliz öldü (Fransızların 67.078 kaybından biraz daha az). Genelde Avrupa'da 160.000 Müttefik havacısı hayatını kaybetti.

Bombalamalarla ilgili iddialar hiçbir zaman genel kabul görmedi ve son tahlilde bombardıman lehine iki argüman vardı. Birincisi; Alman ekonomisine büyük zarar verdi. Çünkü şehirlerin savunulması için Almanya genelinde sayısız uçak ve topun kullanılması gerekiyordu ve cephelerde, özellikle Rusya'da ağır yenilgiler alındı. Ancak aynı sonuç yalnızca ordunun hareket etmesini sağlayan sanayi ve ulaşım sistemlerinin seçilerek bombalanması politikasıyla da elde edilebilirdi. Bir diğer argüman ise Almanların moraliyle değil, ahlakıyla ilişkiliydi. Sonraları Londra'da saygın bir hukukçu olan Lionel Bloch, savaş döneminde Bükreş'te bir Romanyalı Yahudi olarak hayatından endişe eden genç bir adamdı. Alman askerlerin 1941 yılında zaferler kazanılırken çalımlı ve havalı biçimde etrafta dolaştıklarını görmüştü. Bu askerlerin sağduyulu ve insani biçimde davranmayı öğrenmelerinin tek yolunun doğrudan başlarına tonlarca ağır patlayıcı atılması olduğunu söylüyordu. Bu kanıtlanamayan bir iddia olsa da, o dönemde Almanlardan nefret o kadar yaygındı ki, böyle bir

Levent Şahverdi Arşivi

argüman destekleniyordu ve kamuoyu yaptığı her şeyde Harris'i destekliyordu. Hatta savaşın sonunda 1945 yılının Nisan ayında savaş uçakları oldukça olağan biçimde Würzburg'un güneyindeki *Romantische Strasse*'ye (Romantik Yol) uçarak kasabayı yangın yerine çeviriyor ve bazen de yollardaki mültecileri makineli tüfeklerle tarıyorlardı. İngilizlerin ana katkısı buydu; ancak 1943 yılında genel stratejiyi belirlemede asıl söz sahibi onlardı ve bunun anlamı bombardımanın Akdeniz'e odaklanmasıydı.

Öbür yandan Franklin D. Roosevelt, kendi genelkurmayından Pasifik'e öncelik verilmesi yönünde baskı görüyordu. Önce Almanya politikası üstün geldiğinden, kamuoyunun Japon karşıtlığı dalgası muazzam bir şekilde büyümüştü ve masum Japon kökenli Amerikan aileleri yakalanıp Kaliforniya kıyısının açıklarındaki kamplara sürülüyordu. Oldukça hızlı bir şekilde yakalanan Amerikalı ve Filipinlilere aşırı derecede zalimce davrandıklarına dair rivayetler yayılmıştı ve intikam çağrıları çok popüler hâle gelmişti. Bunun yanı sıra güçlü Japon donanması ve hava kuvvetleri Pasifik'in büyük bir kısmında üstünlük kurarak Hindistan ve Avustralya'yı tehdit ederken, bir felaket yaşanması ihtimali de hayli yüksekti. Almanya ile savaş öncelikli olsa da, Pasifik savaşı da özellikle donanma açısından muazzam kaynak tüketiyordu. Özellikle sayıları oldukça az olan çıkarma gemilerine ihtiyaç vardı.

İngilizler bombardıman uçaklarına yoğunlaşırken, Amerikalılar denizaltıların neden olabileceği kayıpları kapatmak için gemi inşasına odaklanmıştı. Ayrıca uçak gemilerinin yapımı için büyük çaba gösterildi ve Pearl Harbor saldırısı meydana gelir gelmez, 13 uçak gemisi birden inşa edilerek, sonunda ezici bir üstünlük elde edildi. Aynı çaba denizaltılar için de gösterildi. Bu olağanüstü çabalar donanmaya Japonların önce püskürtülmesi sonra geriletilmesinde avantaj sağladı. Filipinler düştüğünde ordu büyük darbe almıştı; ancak Amerikalılar, Japon şifrelerinin büyük çoğunluğunu okuyabiliyorlardı ve

Levent Şahverdi Arşivi

Japon donanması kuzeydoğunun 500 mil açıklarındaki Mercan Denizi'ne ulaştığında savaşa hazırdılar. 1942 yılı Mayıs başında gerçekleşen Mercan Denizi Muharebesi, gemilerin birbirini bile görmediği ilk büyük donanma savaşıydı ve uçak gemilerinin birbiriyle çatıştığı ilk savaştı. Her iki taraf da birer uçak gemisi kaybetti ve Japonlar geri çekildi.

Asıl sonucu belirleyen savaş, Haziran ayında Midway'da gerçekleşti. Japonların donanma komutanı Isoroku Yamamoto Amerika'yı tanıyordu ve karşısındaki devin uyandığını anlamıştı. Ansızın gelebilirler ve geriye kalan uçak gemilerini imha etmeye çalışabilirlerdi. Bu yüzden Amerikalıları Pasifik Okyanusu'nun merkezinde çatışmaya çekmek için büyük bir kuvvet gönderildi. Japonlar Aleut Adaları'na şaşırtıcı bir saldırı yaptılar; oysa asıl hedefleri Wake Adası ve özellikle de Midway Atolü idi. Ancak Amerikalılar Japon şifrelerini okuyabildikleri için, donanmalarını hissettirmeden uzaklaştırdılar. Japonlar muazzam bir kuvvet hazırladılar ve 4 Haziran'da Midway'deki Amerikan Hava Üssü'nü ağır biçimde bombaladılarsa da sonucu değiştiremediler. Amerika'nın birkaç başarısız karşılık verme denemesi, Japonlara güvende oldukları hissini verdi. Yerden atılan toplar hedeflerini kaçırdılar ve sonra hedeflerini vurmak için uzun ve düz bir alana ihtiyaç duyan torpidolu uçak gemisi uçakları da Japon Zero savaş uçakları tarafından ezildiler. Sonrasında Japon Amiral, Midway'a tekrar saldırması mı yoksa Amerikan savaş gemilerini arayıp vurması mı gerektiğine karar veremedi. Önce birine, sonra ötekine karar veriyor, sonra tekrar karar değiştiriyordu.

Tam bu sırada uçakları, uçak gemisinin güvertesinde yakıt ve mühimmat yüklü bir hâldeyken, bir başka Amerikan filosu bu kez bombardıman uçaklarıyla saldırdı. Dört Japon uçak gemisi battı. Bu saldırı tarihteki en hızlı, en kararlı muharebeydi. Beş dakika içinde Japonlar büyük üstünlüklerini kaybettiler ve uçak gemisi sayısı bakımından eşit düzeye indiler. Yamamoto'un heybesinde bir başka büyük güç daha vardı ve

Levent Şahverdi Arşivi

Amerikalıların zaferlerinin peşinden koşmasını bekledi. Ancak koşmadılar. Artık bu savaş iki farklı bölgede yürütülecekti. Avustralya tarafında ordusuyla birlikte MacArthur vardı. Yeni Gine Fransa'dan daha büyüktü ve ele geçirilmesi bir yıl aldı. Amiral Chester Nimitz de donanmasıyla birlikte ele geçirilmesi güç birçok adası bulunan orta Pasifik'te bulunuyordu.

Bir sonraki büyük çatışma Yeni Gine'nin güneyinde, Solomon Adaları içinde yer alan ve Japonların büyük bir hava üssü inşa etmekte olduğu Guadalcanal Adası'nda olacaktı. Bu adaya Japonlar 1942 yılı Ağustos ayında 16.000 denizciyle çıkarma yapmış; ancak sonraki altı ay boyunca asker ve uçak bakımından takviye etmişti. Bu arada ikmal konvoyları da denizde çatışıyordu. Her iki tarafta da büyük kayıplar vardı; ancak Amerikalılar bu kayıplara dayanabilirken, Japonların dayanacak gücü kalmamıştı. Mücadeleyi 1943 yılı Şubat ayında Amerikalılar kazandı ve Haziran ayında Rabaul'daki Japon üssünü tecrit etmek için adadan adaya geçiş başladı. Tüm harekât ustalık gösterisi şeklinde geçiyordu; ancak Japonların direnişi görülmeye değerdi. Bu direniş, Tokyo'ya daha uzun, çok uzun bir yol olduğunu gösterdi.

İngilizlerin Hintli ordusu için de benzer bir uzun yol görünüyordu. 1942 yılında Japonların saldırısı üzerine Burma'dan çıkmak zorunda kalmışlardı. Hindistan sınırına kadar ıslak, çamurlu ormanda korkunç ve zorlu bir yürüyüşe mecbur olmuşlardı. İngilizlerin Hint ordusu bir dünya savaşına hazır değildi. Asıl görevleri ülke içi güvenliği sağlamaktı ve milliyetçi Hintliler İngilizlerin bu utanç verici başarısızlıklarını kullanmaya çalışıyordu. "Hindistan'ı Terket!" sloganlarını hayata geçirmeye istekliydiler. Aslında İngilizler bu ülkede oldukça kolay biçimde düzeni sağlamayı başarmışlardı ve Hint ordusu sadakatini koruyordu. Bu yüzden Ortadoğu dahil çeşitli savaş alanlarında hizmet etmişti. Ancak Burma'daki ilk felaketler Bengal'de yumruk etkisi yaptı; gemi ticareti ve pirinç ithalatı kötü şekilde kesintiye uğradı. Churchill ise savaşa

Levent Şahverdi Arşivi

öncelik veriyor, sivillerin ihtiyaçlarını göz ardı ediyordu. Sonuçta ağır bir kıtlık yaşandı ve 3.000.000 insan açlıktan öldü.

Burma savaş alanı önemliydi; çünkü Çin'e karadan geçiş yolu sağlıyordu. Çin'de ise, Japonlar bu geniş ülkeyi kontrolleri altına almaya çalışırken, Amerikan güçleri Çan Kay Şek'in milliyetçileriyle işbirliği yapıyordu. 1943 yılında İngilizler Burma sınırını zorladılar; ancak çok etkin olamadılar. Sonra da Japonlar 1944 yılı ilkbaharında Hindistan'ı işgal etmeyi denediler. İkmal zorlukları yaşama sırası onlara gelmişti ve 85.000 askerden 55.000'i öldü veya yaralandı. Bunların 30.000'i açlıktan ölmüştü. İngilizler, Çinlilerin yardımıyla Çan Kay Şek'in Chungking'teki başkentine giden yolu açtılar. Ancak 1944 yılında Japonlar bir saldırı başlattılar ve milliyetçi Çin Ordusu'na büyük zarar verdiler. Ama Asya savaşındaki asıl büyük olaylar, Amerika'nın adadan adaya geçme harekâtı esnasında meydana gelmişti.

Bütün bu cephelerin hepsi zordu. Japonlar savaşı nasıl kazanabilecekleri konusunda bir fikirleri olmasa da, bulundukları her yerde canla başla direniyorlardı. İşgal edilmesi gereken çok sayıda Pasifik adası vardı. Buralardaki üslere havadan saldırıldı ve üsler birbirinden koparıldı. Filipinlere ulaşmak için, Mariana Adaları'nın ele geçirilmesi gerekiyordu. Onlara ulaşmak için Marshall Adaları'na ulaşmak, bu adalara ulaşmak için de Mercan Denizi'nin ötesinde, Guadalcanal Adası'nın kuzeydoğusundaki küçük atolleri ele geçirmek şarttı. Ancak adalar çok güç hedeflerdi.

Bunlardan birisi olan Tarawa'ya 1943 yılı Kasım ayında saldırı başladı. Adayı savunan 4.500 askerden pek hayatta kalan olmadı. 1944 yılı Haziran ayında Filipinler'in doğusunda yer alan ve mağaralarda saklanan 30.000 kişi tarafından savunulan Saipan Adası işgal edildi. Neredeyse hiç kimse hayatta kalmadı. Kadın ve çocuklar esir olmamak için kayalıklardan atladılar. Japonlar şimdi deniz imparatorluklarına ikmal sağlamakta

Levent Şahverdi Arşivi

büyük güçlükler yaşıyorlardı. Çünkü denizaltıları ve 1.300 ticaret gemileri (bunların 124'ü tank ve 320'si asker taşıyordu) battı. Japonlar şaşırtıcı bir hata yapmışlardı. Yine de sahip oldukları direniş fanatizmi bu kayıplardan pek etkilenmedi.

1944 yılı Haziran ayında, Amerikalılar 15 uçak gemisi, yaklaşık 1.000 uçak ve bir savaş gemileri armadasıyla ilk kez Japonya'ya, Mariana Adaları'na girdiler. Japon uçakları demode hâle geliyordu ve Büyük Mariana Hindi Avı olarak bilinen savaşta yeni Amerikan radarı ve uçaksavar mermilerinin hedefi olarak vuruldular. Japon denizaltılarının büyük çoğunluğu yok edildi. Bu çatışmada 30 Amerikan uçağı düşerken (ayrıca diğer 100 uçak da inişte yere çarparak veya yakıt yokluğu yüzünden devre dışı kaldı), Japonlar neredeyse bütün müretebatıyla birlikte 450 uçakla, telafi edilmesi mümkün olmayan 3 uçak gemisi kaybettiler. Bu olay Japon uçak gemisi gücünün sonu oldu. 1944 yılı sonlarında MacArthur, vaat ettiği gibi, Filipinler'e döndü ve Amerika'nın iki ordusu asıl Japon adalarına yaklaşıyordu.

1943 yılından itibaren Alman direnişi de Japon direniş fanatizmini geride bırakacak derecedeydi. Savaşın onlar için felaket boyutunda bir yenilgiyle sona ereceği artık açıktı; ancak Hitler hâlâ eninde sonunda şansının döneceğine ve kurtulacağına inanıyordu. Bu inancını tarihte daha önce görülen bir olayla destekliyordu. Prusya'yı Yedi Yıl Savaşı'nda çöküşten kurtaran Rus İmparatoriçesi Elizabeth'in 1762 yılında kazara ölümü ve halefinin fanatik bir Prusya ordusu hayranı olmasıydı. Hitler korkunç bir sona hazırlanıyordu: Jet motoru ve Schnorkel denizaltısı gibi yeni silahlara güveniyordu. Nükleer füzyon üzerindeki çalışmalar öncelikli olmasa da sürüyordu. Ölüm ışığı adı verilen bir elektromanyetik silahın yapıldığı dedikoduları vardı. Eğer bu savaş eski moda bir savaş olsaydı, Hitler ittifakını gözden geçirmesi için Ruslarla temas kurabilirdi. Ancak şimdi Alman Dışişleri Bakanlığı'nda Stockholm'deki Sovyet temsilcisi ile gizlice görüşenler olsa da,

Levent Şahverdi Arşivi

onları destekleyen kimse yoktu. İngilizlerle temas kurduklarında da bir yere varamadılar.

Bazıları 1944 yılı Temmuz ayında Hitler'le havaya uçurmaya kalktıklarında, Stalin'in onun ardından iş çevirip Hitlerle anlaşmaya çalıştıklarını düşünmesinden korkan İngilizler, panik içinde verdikleri ani bir kararla, kendileriyle temas kurmaya çalışan Almanların isimlerini BBC'de yayınladılar. Bu kişiler Almanya'da idam edildi ve aileleri toplama kamplarına gönderildi. Böylece Almanların krizi derinleşirken, krizin gerçeküstü tarafı öne çıkmaya devam etti. Stalingrad'da esir alınmış bazı aklı başında kıdemli subaylar, Hitler'e karşı ordu toplayacak bir Alman askerî ortaklığı kurulması çağrısı yaptığında, pek cevap alamadılar. Ve nihayet Baden'deki köylüler Amerikalılar tarafından kurtarıldıklarında, bazıları Gestapo'nun saklandığı tepeye kadar giderek, komşularını ihanetle suçladılar. Bu savaşın hem Almanya hem de Japonya ile yapılacak bir savaş olacağı ve çok kötü bir sonla biteceği kesindi. Henüz savaşın son çatışmalarının yaşanacağı Fransa'da savaş başlamamıştı. İngiliz-Amerikan mücadelesinin henüz ana direğini Mihver Güçleri'nin en zayıfı olan İtalya'ya karşı Akdeniz'de yürütülen şaşırtmacalar ve küçük şovlar oluşturuyordu.

Artık İtalya'nın savaş dışı bırakılabileceği açıkça görülmüştü. Ordusu felaket durumdaydı. Müttefikler 9 Temmuz 1943'te Sicilya'yı işgal ettiler. Ancak ortada övünülecek bir performans yoktu. İhtiyatlı davranıyor, adanın etrafında dolaşıyor ve yalnızca Almanları İtalyan çizmesinin dar boğazına doğru sürüyorlardı. Temmuz ayı sonlarında bir darbe ile Mussolini devrildi ve Kral III. Victor Emmanuel, kraliyete sadık birlikleriyle onu tutukladı. Mussolini gizlice kaçırılarak Apenin Dağları'ndaki bir tesiste saklandı. Daha sonra Hitler bir hava operasyonu ile onun kurtarılmasını sağladı. Alman himayesi altında Garda Gölü kenarındaki küçük bir kasaba olan Salò'da kurulan faşist cumhuriyetin başına getirildi. Bu, uğursuz küçük bir uydu devletti.

Levent Şahverdi Arşivi

İtalya 8 Eylül'de taraf değiştirdi; ancak teslim şartları konusunda birçok muğlaklık bulunurken, anakaranın işgaline ilişkin daha fazla belirsizlik vardı. Çizmenin ucuna (3 Eylül'de ateşkes imzalandı) çıkarma yapılması anlamsızdı. Zira İngiliz Sekizinci Ordusu Salerno içlerine 480 kilometre boyunca hiçbir direnişle karşılaşmadan ilerlemişti. Havadan indirme yapılması planları da boşa çıktı. Tek gerçek başarı çizmenin topuğunda yer alan Taranto'nun düşmesiydi. Ancak burada da yine gecikme ve başarıyı kendi yararına kullanmada beceriksizlik vardı. Elbette Almanlar artık Mussolini'ye karşı yapılana benzer bir darbeyi Hitler'e karşı düzenlemeyi düşünüyorlardı; ancak böyle bir olay olmadı. Nazizm muhalefeti yok etmede monarşi, kilise ve ordunun potansiyel direniş merkezi olduğu İtalya'daki faşizmden daha başarılıydı.

Ağustos ayı ortalarında Almanlar, Rommel komutası altında bir ordu grubunu ve yenilmez Albert Kesselring komutası altında güney İtalya'da yeni bir orduyu harekete geçirdiler. İtalya'nın çizme ucundaki arazi yapısının Müttefiklerin engelleri baypas ederek geçmesini güçleştirmesi nedeniyle şanslıydılar ve Almanlar bölgedeki köprüleri etkin bir şekilde imha etmişlerdi. Bu yüzden başka bir yere odaklandılar. Amerikalılar İtalyanların teslim olmasının Salerno'ya çıkarma yapılmasını formalite hâline getirmesini bekliyorlardı. Oysa çıkarma yaptıklarında bir araya toplanmış Alman savaş gruplarıyla karşılaştılar. Alman takviye kuvvetleri geldi, karşı saldırıya geçti ve gerçekten de bu saldırı yalnızca hava ve denizden topyekûn bombalama ile durdurulabildi. Her gün 1.000 tondan fazla bomba atılıyordu. Müttefikler nihayet 18 Eylül'de Salerno'yu ve dokuz gün sonraki güney Almanya ve Balkanlar saldırısı için önemli olan Foggia Havaalanı'nı ele geçirdiler.

Ekim ayı başında güney İtalya müttefiklerin elindeydi. Ancak Kesselring'in muazzam bir direniş sergilediği bir dizi güçlü savunma hattıyla karşılaştılar. Almanlar Pontine Bataklıkları'na akın ettiler ve vadileri de bataklığa çevirmek için

Levent Şahverdi Arşivi

nehirlerin yönünü değiştirdiler. Amerikan Beşinci Ordusu'nun 10 kilometre ilerideki asıl Alman Gustav Hattı'na ulaşması altı haftalık bir mücadele gerektirdi. Burada klasik kalın ve antik surlarıyla manzaraya egemen olan Monte Cassino Benedictine Manastırı'nın büyük kalesi yer alıyordu. Tarihî önemini takdir eden Almanlar bu manastırı askerî maksatlarla kullanmama sözü vermişlerdi. Ancak Amerikalılar bu manastırın kendi hatlarının gözlemlenmesine yardım ettiğinden kuşkulandıkları için dört kez saldırdılar. Almayı başaramayınca yerle bir ettiler. Ancak bu çaba hiçbir işe yaramadı. Çünkü Almanlar şimdi harabelerde daha iyi saklanıyorlardı ve hava durumu da 17 Ocak'tan 18 Mayıs'a kadar tüm gayretleri boşa çıkaracak kadar kötüydü. Sonunda 20 Müttefik tümeni 32 kilometre uzunluğundaki bir cepheden Almanları söküp attı. Buradaki başarı, tepelerin etrafından dolanarak cephenin ardına geçen Cezayir kökenli Fransızlar ve Faslılara aitti.

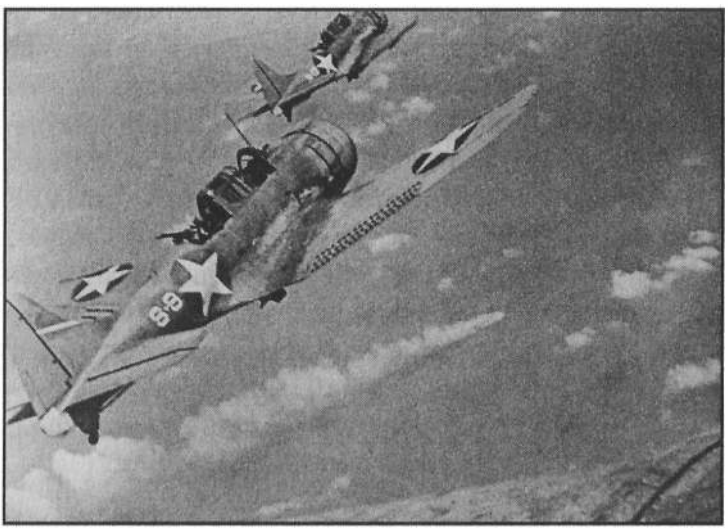
Churchill, İtalya harekâtını hızlandırmak istiyordu. Bir başka amfibi saldırı için donanma ve hava üstünlüğünü kullanmayı umut ediyordu. Bu kez Roma'nın güneyinde, Anzio'ya çıkarma yapılacaktı. Bu, son bağımsız stratejik girişim oldu. Plan yalnızca enerji ve şaşırtmaca bağlamında anlamlıydı. Ancak genelkurmay çıkarma gemilerinin Şubat ayında başka bir yere kaydırılmasını istedi ve böylece Anzio çıkarmasının zamanlaması bozularak, birliklerin hâlâ yorgun olduğu Ocak ayı sonunda yapıldı, iyi başladı. Hatta bir devriye cipi Roma'ya kadar ulaştı. Ancak Amerikan General John Lucas aşırı derecede ihtiyatlıydı. Üssünü güçlendirme kaygısına düştü. Alman birlikleri (Pontine'den yağan sivrisinek salgınının da yardımıyla) büyük bir enerji ile karşılık verdiler. Çıkarma noktalarını hiç durmadan bombaladılar ve Müttefikler Mayıs ayı sonlarına kadar bu savunmayı aşamadılar. Bu tarih geldiğinde ise Cassino hattı çoktan bozulmuştu. Her şeyden önce kibir, olası bir zaferi engellemişti.

Levent Şahverdi Arşivi

Almanların Cassino'dan geri çekilme yollarını kesmek için ülke içine saldırmak yerine, çoktan Dwight Eisenhower ve George Patton'ın gölgesinde kalan Mark Clark, isminin Roma fatihi olarak neonlarla yazılmasına karar verdi ve hatta şehre girme yasağını ihlal eden İngiliz subaylarını bile tutuklattı. Almanlar hiç rahatsız edilmeden 7 tümen hâlinde doğuya kaçmayı başardılar ve Müttefiklerin Roma'yı ele geçirmesi saçma biçimde gecikti ve Normandiya Çıkarması'nın gölgesinde kaldı.

Anzio için şunları da belirtmek gerekir: Çıkarma sonrası Alman yüksek komuta merkezi, Kesselring'in en iyi tümenlerinden beşini kuzeybatı Avrupa'ya aktarma planlarından vaz geçtiler. Bu da Müttefikler için Fransa'nın işgalini kolaylaştırdı. Ancak Müttefiklerin ödediği bedel çok yüksekti. Roma düşünceğe kadar 43.000 kayıp verdiler. Bu arada Alman ordusu güney ve orta İtalya'da bir yıl daha hasarsız kalabildi. Her şeyden önce Almanların 1942 yılı sonunda yaşadığı geri çekilmeler dikkate alındığında, bu olay olağanüstü bir geri dönüştü. Ancak 1944 yılında Sodom ve Gomore'nin akıbeti Orta Avrupa'nın üzerine yağacaktı. Eğer İtalya'ya güç kaydırmaları bombardıman komuta merkezinin aldanışları biraz daha az olsaydı, sonuca bir yıl önce ulaşılabilirdi.

Levent Şahverdi Arşivi

Varşova gettosunda kuşatılan Yahudiler, 1943 yılı içinde belirsiz bir zaman (Corbis).

Levent Şahverdi Arşivi

YEDİNCİ BÖLÜM

NAZİZM VE KOMÜNİZM

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

"İngiliz-Amerikalılar" ve "Asyalı akınlar" giderek yaklaştı ve artık Almanya kuşatma altındaydı. Naziler gittikçe artan bir yoğunlukta, "yeni Avrupa" için savaştıkları propagandası yapıyorlardı. Propaganda Bakanı Josef Goebbels'in yayınladığı bir derginin adı da *Yeni Avrupa* idi. Manşetleri ve makaleleri benzer temalar içeriyordu: "Avrupa birlik için savaşıyor", "Gençlik Avrupa'nın geleceğini güvence altına alıyor" ve "Avrupa ekonomik birliği". Biraz daha sakin bir başlık ise şöyleydi: "Yeni Avrupa: Anglo-Sakson Husumeti Karşısında Zafer". Özellikle 1942 yılından sonra, bombalar Alman şehirlerini harabeye döndürürken ve orduları doğuda geri çekilirken, bu tür konuşmalar yapılıyordu ve yüksek rütbeli Fransızlar da bazen bu tür konuşmalara katılıyordu (Ruhları ve zaman zaman da bedenleri 1950'lerde Avrupa'da meydana gelecek gelişmelere doğru yürüyordu).

Yenilginin şoku altında, küçük başkenti Vichy ile birlikte boyunduruk altına alınmış Fransız hükümeti, ulusal bir diriliş programı başlattı. Bazı bakanları sanayi teknisyenleri idi ve Fransa'yı acımasızlığı ve verimliliğine hayran oldukları Almanya ile işbirliği içinde yeniden büyük bir ülke yapmak için sabırsızlanıyorlardı. Müttefikler Fransa'yı işgal ettiğinde kaçmak zorunda kaldılar ve Güneybatı Almanya'da bir Sigmaringen Kale'sine sığındılar. Tıknaz, takım elbiseli bu adamlar kendi aralarında manzaralı odayı kimin alacağı konusunda tartışıyorlardı (Roman yazarı, kara mizah ustası, Marshal Pétain'in doktoru Louis-Ferdinand Céline bu sahneyi çok güzel

Levent Şahverdi Arşivi

anlatmaktadır). 1943 yılında Alman patronlarıyla birlikte, Fransız ve Alman ekonomilerini nasıl uyumlu hâle getireceklerini tartışıyorlardı. Oysa bu ekonomileri içinden çıkılmaz hâle getirmişlerdi. İşgal edilmiş ve uydu Avrupa'nın kaynakları, Amerikan ve İngilizlere yetişecek bir savaş ekonomisi oluşturmak için Hitler'in emrine verilmişti. Bu şartlar altında Fransa, 1940 yılından 1944 yılına kadar, büyük çoğunluğu eğitim uçağı olmak üzere yalnızca 2.500 uçak yapabildi. Savaş öncesine göre daha çok uçak üretebilecekleri yerler Belçika ve Çek topraklarıydı. Buralar da tabiri caizse şımartılmıştı (ve ayrıca adil olmak gerekirse bombardımandan etkilenmemişti).

Alman işgal makamları ellerine geçirdikleri her ekonomiyi sömürdüler. Döviz kurları saçma biçimde Alman parası lehine yükseldi. Satın alabildikleri her şeyi çok ucuz bir şekilde aldılar. Goering[3] örneğinde bu alışveriş, Parisli Yahudi sanat tüccarlarına şantaj yapılarak ünlü tabloların alınması şeklinde gelişti. Parisliler her yere iğreti bisikletleriyle gidiyorlardı ve kilolarının üçte birini kaybetmişlerdi. Ancak bu zayıflamanın bir nedeni de şehirlilerle köylüler arasındaki nefret dolu ilişkilerdi. Hollanda'da 1944-1945 kışında gerçek bir açlık vardı. İnsanlar lale soğanlarını yiyorlardı; ancak Viyana'da gıda stokları savaşın sonuna kadar yetti. Hatta Mödling ve Slovakya banliyölerinde Ruslar varken bile, tarımla uğraşan köylere sahip ve büyük şehirleri olmayan bölgenin gıda depoları hep doluydu. Ancak Batı Avrupa'nın ekonomik gücünü kullanmak, Alman makamlarının aklına gelmiyordu. Bir kısmı zaten acımasız, aptal şahsiyetlerdi.

Fransız sanayinin devam edebilmesi için Alman kömürü ve makinelerine ihtiyaç vardı ve Alman tarafındaki baş planlayıcı Albert Speer gerçekten de mevkidaşı Jean Bichelonne'a dostça davranıyordu. Ancak makineler batıya giderken, savaş dönemi işgücünden sorumlu Fritz Sauckel yüzbinlerce

3 Dönemin Alman Hava Kuvvetleri Komutanı. (ç. n.)

Levent Şahverdi Arşivi

Fransız'ı çalışmak için doğuya gitmeye zorluyordu. Utanç verici ücretler ve Almanya'da yabancı işçilere sağlanan korkunç şartlar, bu zorunlu işçiliği işkenceye dönüştürüyordu (Bu çalışmalarda yer alan bazı sanayiciler daha sonra savaş suçlarından yargılandılar). Bombalama insanları aklını kullanmaya teşvik ederken, mühimmat üretimi rasyonelleştirildi. Acemi Ukraynalı kadınlar hareketli bir fabrika bandında çalıştırılıyor; tek bir parça üzerindeki aynı mekanik egzersizi tekrarlayıp duruyor; bandın sonundan bir uçak veya top çıkıyordu.

Hâlbuki bundan önceki dönemde, ustalardan oluşan takımların tek bir uçağı tamamlamak için birbiriyle yarışması gerekiyordu ve çok yüksek standartlarda ürün çıkıyordu. Alman işçiler ayrıca adanmışlıklarıyla tanınıyordu ve savaşın sonuna kadar, çıraklık hâlâ resmen dört yılda tamamlanıyordu ve her çırağın dört ayrı beceri setinde uzmanlaşması zorunluydu. Ancak bu titizlik üretimi çok sınırlıyordu. Devasa yanlış yatırımlar vardı. 1938 yılında üç büyük Avusturya aero-motor çalışması başladı; ancak o kadar verimsiz yönetildiler ki, üretime ancak 1943 yılında başlayabildiler. O tarihte de bombalanarak yok edildiler.

Almanya yalnızca İngiltere'nin ürettiği kadar savaş malzemesi üretebiliyordu ve bazen de ürettiği uçak sayısı daha azdı. Speer üretimi hızlandırdı. Ancak bu hızlanma, güvenilirliği büyük ölçüde azalttı. Örneğin; 1944 yılında donanma tersanelerinde sonunda çok uzun süre denizaltında kalabilecek, bataryalarını fark edilmeden şarj edebilecek bir denizaltının prototipini üretti. Ancak Danzig'te halka ilk tanıtımı gülünç biçimde sonuçlandı. Kaynak yerleri açılmıştı ve batıyordu. Geceleyin kızağa geri çekildi. Elbette 1944 yılında uçak üretildi; ancak tecrübeli pilot kalmadığından çabucak vurulup düşürüldüler. Savaşın son yılında eğitim okullarından yeni mezun olmuş toy pilotlar bir ay sonra vuruldular. Bu şartlar altında 1943 yılı, Almanya'nın gücünün zamanın ihtiyaçlarına

Levent Şahverdi Arşivi

hâlâ karşılık verebildiği son yıl oldu. Ağır tanklar üretiliyordu; ama sayıları yeterli değildi.

Naziler işgal ettikleri Avrupa'dan istediklerini elde edememiş olsa da, sinsice başarılı oldukları bir alan vardı. 1941 yılı Eylül ortasında Kiev işgal edilip, yarım milyondan fazla Sovyet savaş esiri alındığında, Hitler savaşı kazandığını düşünmüştü. Rastenburg'da zafer havası egemendi ve Heinrich Himmler, Hitler'i ziyaret etti. Himmler, Nazi Partisi'nin seçkin unsuru SS'in başı ve aynı zamanda polis şefi, işgal bölgelerindeki güvenlik güçlerinin yöneticisi ve toplama kampları imparatorluğunun patronu idi. Adolf Eichmann yönetimindeki bir Gestapo birimi Yahudi sorunuyla uğraşıyordu. Yahudi sorunlarının gizlice tartışılmasına karşın, o Eylül ayında Himmler ve Hitler'in Yahudilerin Avrupa'dan silinip yok edilmesiyle ilgili bir plan yaptıkları sonucuna varıyoruz. Hitler 1939 yılı Ocak ayındaki bir konuşmasında eğer tahrik edilirse, Yahudileri yok edeceğini söylemişti. Gerçi o tarihte plan, Yahudilerin Almanya'dan veya en azından kamusal görevlerden sürülmesiydi. Gerçekten de o dönemde Alman Yahudilerin yarıdan biraz fazlası ülkelerinden ayrılmayı başardı. Ancak işgal altındaki Doğu Avrupa'da Naziler daha pervasız davranıyorlardı. Yahudiler ve komünistlerin aynı şey olduğu kanaatine varmışlardı ve Hitler, Sovyetler Birliği'ne karşı harekete geçmeden önce, her iki grubun da hemen yok edilmesi emrini verdi.

Zaten Polonya'da 3.000.000 Yahudi çoktan aşırı kalabalık ve temiz olmayan caddeleriyle gettolara yığılmıştı ve hastalıklar yayılıyordu. Ordunun gerisindeki özel örgütler -*Einsatzkommandos*- Yahudileri katletmeye devam etti. Çukurlar boyunca diziyor ve sonra onları vuruyorlardı. Böylece ölenler doğrudan toplu mezara düşüyorlardı. Yerel halk komünistlerden nefret ettikleri için, bazen Nazilere yardım ediyor ve bazen de Yahudilerle birlikte hareket ediyorlardı. Himmler -öyle sanıyoruzher şeyin keşmekeş içinde olduğunu ve durumun düzeltilmesi gerektiğini söylemeye gelmişti. O andan itibaren,

Levent Şahverdi Arşivi

Alman Yahudileri ve işgal altındaki Avrupa'nın bütün Yahudileri ölümcül tehdit altındaydı. Bürokratik engeller vardı ve vicdan sahibi bazı kimseler bu engelleri kaçınılmazı ertelemek için kullandılar. Yahudilerin malları hakkında neler yapılacağı, Yahudi'nin nasıl tanımlanacağı, yabancı pasaportlu Yahudilere ne yapılacağı ve benzeri sorunları onları korumak için kullanıyorlardı.

Bu tür sorunları çözmek için 1942 yılı Ocak ayında Berlin'in Wannsee banliyösündeki bir villada bir konferans düzenlendi. Bu konferans, tam doğru olmasa da, Yahudilerin yok edilmesi kararının alındığı zaman olarak tarihe geçti. Konferansta yasal engelleri ortadan kaldırıldı ve felaket başladı. Rus ve Polonya Yahudileri zaten açlık ve hastalık gibi başka yollarla katledilmişlerdi. Program artık Batı Avrupa'yı kapsayacak şekilde genişletilmişti ve Yahudiler Polonya'daki kamplara nakledileceklerdi. Savaşın patlamasına kadar, odak noktası Yahudilerin kötü etki yaptıkları –sarı basın, modern sanat, komünizm vs. gerekçesiyle sürülmesiydi. Geride kalanlar ise, önemli önemsiz birçok aşağılamayla karşılaşıyorlardı. Örneğin; evcil kuşları için yem almaları veya yurtdışından kargo almaları yasaklandı. Ama henüz öldürülemiyorlardı. Goebbels, *Gauleiter* yani Berlin Nazi Parti başkanı olarak, şehirde kalan Yahudileri acımasızca sıkıştırdı. Wannsee'den sonra, artık Avrupa Yahudilerinin yok edilmesinin yolu açılmıştı.

Böylece Yahudi soykırımı başladı. Yahudiler kayıt altına alınıyor ve trenlerle doğuya Riga, Minst ve Polonya'nın çeşitli bölgelerine sürülüyordu. Fiziksel olarak çalışabilecek olan kişiler, sonraki bilinen adıyla *derbehandlung*, yani "özel muamele"ye tabi tutulacaktı. Sonunda gaz odaları kullanılmaya başlandı ve bunların en ünlüleri eski Alman-Polonya sınırındaki büyük Auschwitz kampındaydı. İlk sürgün edilenler Almanya'dan 1941 yılı Aralık ayında geldi ve vurularak öldürüldü. 1942 yılı ilkbaharından itibaren, Polonya gettoları boşaltıldı ve 1943 yılı yaz ayında neredeyse hiç kimse kalmadı. Çünkü o tarihte geride

Levent Şahverdi Arşivi

kalanlar bir ayaklanma başlattılar. Bazıları Polonya direniş güçlerinden tabancalar bulmuşlardı. Hayatta kalan birkaç kişi getto duvarlarının ardında saklanmayı başardı. Roman Polanski'nin filmi *Piyanist* o günlerin muhteşem bir betimlemesidir.

Fransa ve İtalya Yahudileri, ağır yasalara tabi tutulmalarına rağmen, dinî kurumlar, özel kişiler ve yetkili makamlarda olan bazı kimselerin sınır dışı etmeyi önlemek için yaptığı hileler sayesinde hayatta kaldılar. Örneğin; Fransa'daki Huguenot belediye başkanları sahte belgeler düzenlediler. Belçikalı Yahudiler Alman askerî vali Alexander von Falkenhausen tarafından titizlikle korundu. Bu yüzden savaştan sonra yargılanmasına rağmen affedildi. Tıpkı Fransız Yahudiler gibi, Belçikalı Yahudiler de kurnazlık yapacak kadar serbestiyete sahiptiler ya da Belçika ve Fransa halkı baskıcı ve hafiye devletle başa çıkmaya alışkındılar. Bir Yahudi konseyi kurmaları söylendiğinde, bunu yapmamanın yollarını buldular. Kuzey Avrupa geleneğine bağlı olarak, devletin dürüst ve saygın görüldüğü Hollanda'da böyle bir konsey kurdular ve bürokrasi yardım başvuruları listelerinde bulunan isimler ve adresleri onlara teslim etti. Bu Yahudiler (Hollandalı Yahudilerin %90'ı) alındı ve Hollanda polisi tarafından peyderpey ölüm kamplarına gönderildi. Oysa bu ülkede anti-Semitizm o kadar sınırlıydı ki, bu insanların akıbetlerini protesto etmek için genel grev bile düzenlendi.

1945 yılı Ocak ayında Yahudi konseyi, toplumu bir arada tutmayı başardıkları için küçük bir parti düzenlediler. Aslında onlar da sürgün edilmişti; ancak Prag yakınlarında bulunan ve Kızıl Haç müfettişlerine asıl kampların durumunu gizlemek üzere göstermelik olarak kullanılan ayrıcalıklı kamp olan Thresienstadt'a gönderilmişlerdi. Hollanda'ya döndüklerinde düşmanla işbirliği yapmaktan yargılandılar. Vatikan çok dikkatli davranıyordu. Bu yüzden Yahudileri korumak için yeterli çalışma yapmadığı için çok eleştirildi. Yine de Hitler savaş bit-

Levent Şahverdi Arşivi

tiğinde, bir sonraki düşmanının Katolik Kilisesi olacağını ve Papa'nın tarafsız statüsünü bir işaretle kaldıracağını bile söylemişti. Vatikan, Katolik Slovakya ve Hırvatistan'daki sürgünleri ise gayet ateşli bir şekilde protesto etti ve durdurmayı başardı. Papa ve diğer etkin tarafsız kişiler de 1944 yılında Macaristan'da meydana gelen dehşet olaylarına müdahale ettiler.

Öldürülen Yahudilerin sayısına ilişkin en ihtiyatlı rakam 6.000.000'dur. Ancak kaçının gaz odasında öldürüldüğü, kaçının ise aç bırakılarak ve ölene kadar çalıştırılarak yok edildiğini belirlemek imkânsızdır. Auschwitz yalnızca bir ölüm kampı değildi. İçinde Monowitz adında bir alt kamp bulunuyordu. Burada IF Farben Kombini adı altında sentetik kauçuk yapmak için çalışmalar yapılan bir kimya fabrikası vardı (Günümüz Polonya'sında hâlen faaliyettedir). Ancak sentetik kauçuk yapmayı başaramadılar. Yahudi ustalar değerli oldukları için hayatta kalabilse de, genel olarak orada bulunanlar moralsizlik veya zalimce muamelelerin sonucu olarak öldüler. Daha kötü hâllerde, hırslı doktorlar kamplarda kalanları deneylerde kullandılar. Örneğin; bir insan bedeninin soğuğa veya açlığa ne kadar dayanabileceği veya ikizlerin şu veya bu tedaviye nasıl tepki verdikleri deneylerinde kullanıldılar.

En ünlüsü olan Dr. Josef Mengele, tarımsal makine üretilen Baden'de küçük bir kasabada yaşayan Katolik bir ailenin hırslı çocuğu idi ve tıp eğitimi almıştı. Genetik ise tıbbın o tarihteki en ilerici dalı olarak kabul ediliyordu. Doğu Cephesi'nde askerliğini yaptıktan sonra, Frankfurt'taki bir üstü aracılığıyla Auschwitz'de görevlendirildi. Tifüs salgınını durdurmakla övünüyordu. (Tifüs hastalarını öldürmek için gaz kullandı ve cesetlerini de ünlü fırınlarda yaktı). Sonra genetik deneylerine girişti ve kamp kurtarıldığında profesörlüğü için hazırladığı tüyler ürpertici ceset parçaları kutusu yanındaydı. Kabul görmediği için incinmişti ve ailesinin bir an önce kaçması yönündeki emirlerine uymadı. Sonunda Buenos Aires'e kaçtı ve orada bir süreliğine "Mengele" adlı bir eczane çalıştırdı.

Levent Şahverdi Arşivi

İşlediği bütün suçlara çok kıdemli doktorlar da katıldı. Buna rağmen, Mengele'nin profesörü Baron Otmar von Verschuer, savaştan sonra Batı Almanya'da hayli yükseldi. Churchill savaşı Nazilerin kazanması hâlinde sapkın bilimlerin yayıldığı büyük karanlık çağın geleceği uyarısında bulunmakla kesinlikle haklıydı. Orwell de Hitler'in gelecek vizyonunun yalnızca kendilerini çoğaltan 250.000.000 sarışın insandan ibaret olduğunu söylediğinde, aynı hususu vurguluyordu.

Savaştan sonra sık sorulan sorulardan birisi, sıradan Almanların olup bitenler hakkında ne kadar bilgiye sahip olduklarıydı. İngiltere'nin bombardımanı devam ederken, sıradan Almanlar bunu Yahudilere yapılanların intikamı olarak görüyordu. Doğudaki gizli katliamlar hakkında dedikodular vardı. Bu dedikodular İngilizlere esir düşmüş Alman generalleri tarafından da dile getiriliyordu. Ancak bunları hiç de şok olmuş bir ifadeyle anlatmıyorlardı. Nihai çözümün ayrıntıları bilinmiyordu; *Sonderbehandlung* gibi kamuflaj sözcüklerle mümkün olduğu kadar gizleniyordu. Programın çoğu yerli işbirlikçilere, hatta bazen Yahudi konseylerinin işbirliğine dayanıyordu. Örneğin; Hollanda'da yalnızca altı SS subayı görev yaparken, 1.000.000 insanın sürgün edildiği Auschwitz'i koruyan asker sayısı 3.000'i geçmiyordu ve bunların da büyük çoğunluğu Alman değildi. Eğer SS düzenli bir engelleme veya direnişle karşılaşsaydı, ciddi biçimde zarar görürdü.

Yahudi karşıtlarının bile Yahudileri en kötü saldırılardan korumak için harekete geçtiği Fransa ve İtalya'da böyle oldu. 1945 yılı başlarındaki Budapeşte kuşatmasında, Alman subayları kasıtlı olarak, kale bölgesindeki siperlerin birinin altındaki Lutherci bir rahip tarafından yönetilen Yahudi sığınağının varlığını görmezden gelmişlerdi. Avrupa Yahudilerinin yok edilmesi fikri kabul edilemez bir fikirdi ve 1 Ağustos 1942 tarihinde tarafsız İsviçre'deki Yahudi komitesine şok olmuş bir Alman sanayici tarafından ilk kez anlatıldığında, Yahudiler dahil birçok kimse bu öyküye inanmadı. Bölük pörçük bil-

Levent Şahverdi Arşivi

giler geliyordu. Gerçeklerin açığa çıkması ancak 1944 yılında gerçekleşti. Bu da Rusların Almanların imha etmeye çalıştığı kampların kanıtlarını ortaya çıkarmaları sayesinde oldu. Auschwitz ancak 1945 yılı Ocak ayında kurtarılabildi. O tarihe kadar iskelete dönmüş kamp sakinlerinin birçoğu karlı yollar boyunca Almanya'daki başka kamplara aktarılmıştı.

Hitler'in temel inancı Aryan ırkının üstünlüğü idi. Bu inanç Germen romantizminin antik Yunan hayranlığına kadar uzanıyordu. Bu üstünlük, Aryan zekâsı ve içgüdülerinin, Aryan iradesiyle birleştiğinde her şeyi başaracağı anlamına gelen "İradenin Zaferi"ne dönüştürülebilirdi. (Yahudi ataya sahip) Leni Riefenstahl'ın bu temayı işlediği *Triumph of the Will* filmi Nüremberg'te yapılan 1934 yılı Nazi Parti Kongresi'ni anlatıyordu. Bir diğer film olan *Olympia*'da peştamallı cinsiyetsiz mükemmel bedenlerin geçit töreniyle, tüm zamanların en ünlü olimpiyatı olan Berlin'deki 1936 olimpiyatı (Afrika kökenli Amerikalı atlet Jesse Owens, Nazilerin beyaz ırkın üstünlüğüne yönelik yıkıcı eleştirileriyle sembolleşti) anlatılmaktadır. Hitler'in kendi kariyeri de iradenin zaferinin örneğiydi ve Alman biliminin sonunda yozlaşmış Batı'yı ve oğul gibi çoğalan Doğu'yu yenecek mucize silahlar üreteceğinden emindi. Rusların Prusya Finans Bakanlığını ele geçirdiği son ana kadar, Almanlar bir tür öldürücü ışının üretileceği ve düşmanlarını yok edeceğine inanmaya devam ettiler.

1945 yılında Prag'da yetkililer hâlâ okulları dolaşarak ırk bakımından Alman olup olmadıklarını belirlemek için ayak ölçmeye devam ediyorlardı. Oysa çok çarpıcı bir biçimde, Hitler'in kendisi 1945 yılı Şubat ayında bütün bunların boşuna bir gayret olduğunu ve gerçekten ırka dayalı bir çalışma yapılmasının imkânsız olduğunu itiraf edecekti. Oysa artık bir ulusun, özellikle de birçoğu üniformalı olan gençliğin beyinlerini yıkamıştı. Bu gençler Alman olmayanlara, özellikle de Slavlar ve Yahudilere, olan nefretleri ve aşağılamalarında fanatikliklerini koruyorlardı.

Levent Şahverdi Arşivi

Stalingrad'ın teslim edilmesi, Hitler'in prestijini tamamen sarstı. Artık bütün cephelerden (hava, deniz, batı ve güneyde) tehdit altındaydı. Bu arada müttefikleri uzaklaştırılmış veya Japonya örneğinde olduğu gibi kontrollü bir yıkıma maruz kalmıştı. Harkov'daki toparlanma yine de Hitler'e bir nefes aldırmıştı ve bu fırsatı Rusya'da inisiyatifi tekrar ele almak için kullanmak istiyordu. Cephaneliğinde yeni silahlarla birlikte, "Hisar Harekâtı" adı verilen ve Kursk ve Oryol'a odaklanan bir saldırı başlatılmasını emretti. Hisar Harekâtı, Rusların yeterince güçlü olmadığına dair kısmen hatalı istihbarata dayanıyordu. O tarihe kadar Rusların kaybı 12.000.000 asker ise de, hâlâ sahada Almanların 2.700.000 askerine karşı 5.700.000 Rus askeri vardı. 21.000 tank kaybetmişlerdi. Almanlar da büyük miktarda kayba uğramışsa da, üretim kalite ve miktarları artıyordu. 1943 yılında Almanlar beşte ikisi ağır Tiger veya orta Panter türü olmak üzere 6.000 tank ürettiler. Bu tanklar o kadar heybetli görünüyordu ki, bazı Rus tank mürettebatı korkudan tanklarından fırlayıp koşarak kaçmışlardı.

Ancak tüm olanlardan sonra, artık Alman yüksek komuta kademesi Stalin'in Dinyeper büyük cephesine saldırabileceğini görebiliyordu. Çünkü ince bir savunma hattı olup, güney ve kuzeyden korunmaya muhtaçtı ve Alman savaş ekonomisi için hayati önem taşıyordu. Stalino (Donesk) kömürü, Zaparozhye hidroelektriği (Ocak 1943'te açılmıştı) ve Nikopol manganezi bu bölgeden sağlanıyordu. Hatta Nazi kömür ikmalini yöneten Paul Pleiger, 6 veya 7.000.000 ton Donbass kömürü olmadan silah üretimini artıramayacaklarını söylemişti. Hisar Harekâtı'nın orijinal planı akla yatkındı. Hitler Zaporozhye'deki karargâha gidip gelerek, Manstein'in mobil bir savunma için tercih ettiği planına, bazı bölgelerin terk edilemeyeceği gerekçesiyle karşı çıkıyordu. Yine de birliklerin transferi, hava saldırıları, partizanların saldırıları, köprülerin yıkımı ve hatta bir treni aksi istikamete döndürme güçlüğü yüzünden beklenenden çok daha uzun sürecekti. Saldırının

Levent Şahverdi Arşivi

Nisan ayında yapılması anlamlı olabilirdi; ancak sürekli ertelendi. Bu arada Ruslar birçok istihbarat kaynağından Alman ordusunda neler olup bittiğini çok iyi öğreniyordu. Alman mesajlarını okuyan İngilizler de biliyordu. Ayrıca İngilizler, Stalin'in onlara güvenmeyeceğini de biliyorlardı. Bu yüzden Barbarossa Harekâtı öncesinde olduğu gibi, İsviçre'deki sahte casus çetesi "Lucy"yi kullandılar. Güya bu örgüt bir Alman kurmay subayından bilgi alıyordu ve bu bilgiyi doğrudan Stalin'e komünist casusluk çalışması olarak iletiyordu. Buna karşın Stalin de kendisine bağlı İngiliz casusu olan ve 1940-1941 yıllarında iktidardaki hükümetlerde yüksek görevlerde bulunan John Cairncross aracılığıyla, ne tür ince aldatmacaların devam ettiğini öğreniyordu.

Alman planı açıktı. Hat batıda çok ileriye gitmişti ve ucunda Kursk kasabası vardı. Ancak Almanlar ayrıca ünlü kıskaç faaliyetlerini yürüttükleri kuzeyde Oryol'da ve güneyde Belgorod'da da çıkıntı yapmışlardı. Kursk Muharebesi 5 Temmuz'da başladı. Bu muharebe tarihteki en büyük kara muharebesiydi: 3.000.000 asker, 69.000 top, 13.000 tank ve 12.000 uçak katıldı. Saldırının tamamı yanlış tasarlanmıştı.

Şaşırtma olmaksızın doğrudan cepheden saldırılmıştı ve bu durum 1940 yılından alınan derslere oldukça aykırıydı. Guderian, 1918 yılında şok birlikleriyle o zaman Panzer saldırısını gerçekten geliştirmiş, en az dirençle karşılaştığı hatlar boyunca ilerlemişti. Şimdi ise saldırının yeri ve zamanı bile biliniyordu ve savunma hazırlıkları çok iyi yapılmıştı. Yalnızca Voronej cephesinde 4.160 kilometre siper kazılmış, cephenin önemli kısımlarına yaklaşık 1.000.000 mayın döşenmişti. Yayılan efsanelerin aksine, Almanlar tank bakımından oldukça zayıftı. 2.500 tank arasında yalnızca 328 ultra-modern tank vardı. Savaş 5 Temmuz, sabah saat 03.30'da başladı.

Kızıl Ordu Hava Kuvvetleri de harekete geçti. Ancak Alman Hava Kuvvetleri, havalanan 4.000 Rus bombardıman

Levent Şahverdi Arşivi

uçağının büyük çoğunluğunu düşürdü. General Walter Model, kuzey kıskacı ile birlikte, kanatlarının yalnızca bir kaçını kullandı. Büyük ihtimalle tanklarını yaklaştığını bildiği Sovyet saldırısına saklıyordu. 70 ton ağırlığında olan ve asla yenilmez görülen bazı Ferdinand tankları Rus siper sisteminde saplanıp kaldı ve Tigerların yarısı da mayınlarla kullanılamaz hâle geldi. Ayın 13'ünde Model'in saldırısı, bir Panzer kurmay subayının toprak kaymasına benzettiği büyük Rus saldırılarından birisinin savuşturulabilmesi için tamamen durdu.

Güney tarafta ise Manstein 100 Tiger ve 200 Panter dahil olmak üzere, tüm tanklarını kullandı. Rus tanklarına çok üstün olmalarına rağmen henüz deneme testleri tamamlanmamıştı ve daha harekete geçmeden dörtte biri bozuldu ve bazıları hatalı pompalama sistemleri yüzünden yandı. Temizlenmemiş bir mayın tarlasında 25 kurban verilmişti ve istihkâmcılar topçu atışı altında çalışmak zorundaydı. Sağda Prohorovka'ya yönelik saldırı daha hızlı gitti. Çünkü Ruslar Tigerlar ve Panterler karşısında paniğe kapıldılar. Bu tanklara önden bir zarar verilmesi mümkün değildi ve yüksek hızlı toplarıyla bir T-34 tankını 2 kilometreden vurabiliyordu. 6 Temmuz'da Voronej Ordu Grubundan Nikolai Fyodorovich Vatutin'e stratejik bir ihtiyat gücü verilmişti. 2.924 tankla (20 Temmuz'a kadar) karşı saldırıyı başlatması gerekiyordu. O ise bu tankların büyük çoğunluğunun mevzilere sokulmasını emretti.

8 Temmuz'da bir ikmal merkezine büyük bir Sovyet tank saldırısı gerçekleştiğinde bile, tamirde ancak kullanılabilir durumda olan tek bir Tiger, 50 tanka karşılık verdi ve 22 T-345'i devirirken diğerleri kaçtı. Prohorovka 12 Temmuz'da muazzam bir tank çatışmasına sahne olarak ün kazandı. Ancak bu olay kendi kötü eylemlerini gizlemek isteyen bir Sovyet generalinin zekice düşüncesinin sonucuydu. Almanlar yalnızca 30 tank kaybederken, Kızıl Ordu beceriksiz biçimde en azından 1.000 tankı devreye soktu ve hepsinin bir Alman tuzağına düşmesine ve korunmasız taraftan vurulmasına neden oldu. Unut-

Levent Şahverdi Arşivi

tukları bir anti-tank çukuruna düştüler. Bu gerçekler, olaydan neredeyse elli yıl sonrasına, 1990 yılına kadar açıklanmadı.

Aslında Hitler'in Kurs Muharebesi'ni iptal etmesinin kısmi nedeni, uçakların güneye gönderilmiş olması ve özellikle de Müttefiklerin 10 Temmuz'da Sicilya'ya çıkarma yapmış olmasıydı. Manstein devam etmesi gerektiğini, Rusların 1.800 tank kaybettiğini ve ihtiyatları bile kullanmadığını, aslında daha alt düzeyde bir operasyona hazırlandığını ileri sürerek protesto etti. Ancak Hitler yine de 16 Temmuz'da harekâtı durdurdu. Rusların Kursk'taki kayıpları çok ağırdı. 319.000 asker (Almanların 55.000 asker kaybına karşı), 2.000 tank (250 tanka karşı) ve 2.000 uçak (159 uçağa karşı) kaybettiler. Ancak Manstein'in söylediği gibi, Kızıl Ordu çok başlı bir yılandı. Henüz kesilmiş iki başı vardı. Peşinden Kursk'a intikamı için sıkı karşı saldırılar geldi. Model'ın Oryol tarafındaki ordusu, 12 Temmuz'dan 18 Ağustos'a kadar vuruldu ve Leningrad'ı rahatlatmak için doğudan (Volhov Nehri'nden) ve Almanların hâlâ Moskova'yı tehdit ettiği Tver'den (Kalilin) saldırılar yapıldı. Bu tarihe gelindiğinde Manstein'in komutanlarının 240 tankı vardı ve Dördüncü Hava Kolordusunun 800 uçağının doğuya kadar uzanan güney cephesinin tamamını koruması gerekiyordu ve bütün doğu cephesi alevler içindeydi. Harkov, 23 Ağustos'ta bir kez daha ve bir daha ebediyen geri alınmamak üzere kaybedilmişti. Şehrin büyük çoğunluğu harabeye dönmüştü. Ruslar yine büyük kayıplar (bire karşı sekiz kayıp) verdiler.

Kızıl Ordu hayal kırıklığına uğramıştı. Oysa Stalin 1943 yılı sonuna kadar Doğu Prusya'ya ulaşmayı umuyordu; ancak bu başarılamadı.

Kursk'tan sonra Almanlar artık geri çekilme hâlindeydiler. Şurada burada kısa süreliğine inisiyatifi ele alsalar da, genel itibariyle hep gerideydiler. Ayrıca petrol olmadığından at ve arabalarla çekildikleri için geç kaldılar. Buna karşın Ruslar

Levent Şahverdi Arşivi

artık Amerikan taşıtlarıyla ve Amerikalıların konserve yiyecekleriyle ilerliyorlardı. Kışın en ağır aylarında bile hareket hâlindeydiler.

Hitler gücünü hem Akdeniz'deki savaş sahalarına hem de Fransa'ya yöneltmek zorundaydı; bu yüzden doğu orduları Rus saldırısı karşısında korunmasızdı. Bunun yanı sıra genel olarak cephenin tamamı olağanüstü derecede zorluk içindeydi. Kursk'tan sonra cephe Dinyeper Nehri boyunca doğuya ilerliyordu ve Mansetin'in karargâhı Zaporijya'da, cephenin en doğu ucundaydı. Sonra cephe yeniden doğuya, Mius Nehri'ne genişliyordu. Bu nehir Don ve Azak Denizi'ni birbirine bağlıyor ve Kırım'ı koruyordu. A Ordu Grubu Kerç Yarımadası ve Rostov üzerinden güçlükle kaçmıştı. Manstein geri çekilip sonra karşı saldırıya geçmeyi tercih ediyordu. Ancak Hitler Donbass madenlerini elinde tutmak istediği için gerilim arttı. Diğer ordu grupları daha iyi yoğunlaşmışlardı; fakat problem büyük ölçüde aynıydı: Güç zafiyeti, iletişim yetersizliği, ulaşımın korunma altında olmaması.

Kafkas ucundaki Alman güçleri Ağustos ayı geldiğinde, bir Sovyet saldırısını püskürtemeyecek kadar zayıftı. Donbass üzerinden Dinyeper'e kadar geri çekilmişler, böylece sanayi kaynaklarını ve Sovyetler Birliği'ni işgal eden Almanya'nın kullanmayı amaçladığı tarım alanlarının yarısını kaybetmişlerdi. Ekim ayında Almanlar, Sovyet köprübaşlarının artması, önemli kasabaların düşmesi yüzünden Dinyeper hattının korunmasının imkânsız olduğunu gördüler. İlk önce Zaporijya düşmüş, onu Dnipropetrovsk izlemişti. Nihayet Kasım ayı başında Sovyetler, Kiev'in iki tarafındaki köprübaşlarına saldırdılar ve ele geçirdiler. Sovyetler'in ilerleyişi 1939 tarihli Polonya-Sovyet sınırına kadar demiryolu hattı boyunca devam etti ve bu noktaya 3 Ocak 1944 tarihinde ulaştılar. Almanlar yoğun kar yağışı ve sonrasındaki çamurun Kızıl Ordu'yu durduracağını düşünüyorlardı; oysa Ruslar gelmeye, ilerlemeye

Levent Şahverdi Arşivi

devam ettiler. Alman tümenleri küçük bir şansın yardımıyla tam bir felaket yaşamaktan kurtuldular ve 1943-1944 savaş dönemi Rusları 800 kilometre batıya taşıdı. 1944 yılında Kızıl Ordu 10 Nisan'da Odessa'yı ve bir ay sonra da Sivastopol'u geri aldı. Bryansk'ın ve daha önemlisi 25 Eylül'de Smolensk'in kaybı, Almanların bütün savunma sisteminin anahtarını kaybetmelerine yol açtı. Ertesi yılın Ocak ayında tam bir sürpriz olarak Volkhova ve Baltık ordu grupları Leningrad'da birleştiler ve Almanları, Novgorod ve Estonya sınırına sürdüler. Artık Almanların çöküşünün yolu açılmıştı.

Levent Şahverdi Arşivi

Amerikan Birlikleri Normandiya yolunda,
Haziran 1944 (Bettmann/Corbis).

Levent Şahverdi Arşivi

SEKİZİNCİ BÖLÜM

BATI VE DOĞU

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Almanlar Kafkaslar'dan çekilirken, ne Kafkas ne de İran petrolü artık tehdit altında değildi. Bu durum Stalin'i daha da güçlendirmişti. Bir bakıma Rusya, Kırım Savaşı öncesi konumuna geri dönmüştü. Tehditkâr ideolojisiyle yeniden süper güç olmuştu. Bütün bunlar Hitler'in eseriydi. 1941 ve 1942 yıllarındaki ağır kriz Sovyet liderliğinin sonunda rasyonelleşmesini (ekonomiyi kötü yönetmeyi bırakmasını ve silahlı kuvvetleri doğru adamların doğru şekilde yönetmesini) sağlayan bir sistem şoku işlevi görmüştü.

Her hâlükârda Moskova artık sahnelere geri döndü. Bunun bir göstergesi olarak, Stalin'in İngiliz ve Ruslar tarafından işgal edilmiş İran'ın Tahran şehrine kadar seyahat etmesi planlanmıştı. Orada 1943 yılı Kasım ayında, tam da Kızıl Ordu'nun Kiev'i geri aldığı ve eski sınırlarına yaklaştığı bir tarihte, müttefikler arasında konferans düzenleniyordu. Tahran'da Rusya'nın Doğu Avrupa egemenliği dolaylı olarak tanındı ve bu da Churchill'in başı pazarlık konusu edilerek sağlandı. Bir noktada Churchill, Stalin'in Almanya'da işleyeceği cinayetler hakkındaki sözlerini protesto etmek için resmî yemeği terk etti. Stalin daha sonra şaka yaptığını söyledi.

Churchill ile Roosevelt arasındaki bağlar gittikçe zayıflıyordu. İkisi savaş esnasında kamuoyunu memnun etmek için iyi geçiniyor görünmek zorundaydı. Her ikisi de aktördü ve elbette Atlantik dünyasının iki aristokratı arasında bir ölçüde ortak bir anlayış egemendi. Churchill'in çalışmaları mükemmeldi ve kendisini çok rahatsız edenleri bile ikna etmeyi başarıyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

1944 yılı ilkbaharında İngiliz ordusunda azaltma yapmayı düşünürken sıkıntıya girdi. Başını elleri arasına aldı. Karısı Clementine şöyle dedi: "Canını sıkma, neşelen, şu anda Mussolini'nin ne hissettiğini düşün!" (Bu arada Mussolini Ocak ayında Verona'da vatana ihanetten yargılanmak üzere Galeazzo Ciano'ya konulmuştu.) Roosevelt çok neşeli görünmeye çalışırken, öbür yandan da bir sonraki adımının ne olacağını hesaplıyordu. İkili arasında zaman zaman gerilimler yaşandı. Artık savaş kazanıldığına göre İngilizler (ve Fransızlar) imparatorluklarını yeniden kuracaklar mıydı?

Roosevelt ve neredeyse tüm Amerikalılar imparatorlukları onaylamıyordu ve kesinlikle mevcut imparatorlukların sürdürülmesinin bedelini ödemek istemiyorlardı. İngilizlere ödünç verme politikası konusunda bitmek bilmeyen tartışmalar yapılıyordu. İngilizlerin onlardan aldığı yardımları kendi mallarının ihracatını artırmak için kullanmasını durdurmak istiyorlardı. (Churchill bu görüşü protesto ediyordu: İmparatorluklar pazarlık etmez derken, mevkidaşı cumhuriyetler pazarlık eder diyordu.)

1944 yılı Temmuz ayında New Hampshire'daki Bretton Woods'ta savaş sonrası dünya ticareti ve finansını düzenlemek için yapılan önemli bir toplantıda, İngilizler yıldız oyuncuları John Maynard Keynes'i sahaya sürdüler. O bile bütün konferans katılımcılarını ayakta alkışlamaya sevk eden söylem gücüne rağmen, Amerikalıları kesenin ağzını açma konusunda ikna edemeyerek, konferanstan bitkin ayrıldı.

İngilizler bu problemlerle nasıl başa çıkacaklarını ancak 1947 yılında öğrendiler. Eğer Amerikalılar onları çökmekle tehdit ederse, gerçekten çökeceklerini biliyorlardı. 1943 yılı 1944'e dönerken Amerikan ordusunun Avrupa'daki ağırlığı neredeyse İngiliz varlığı kadardı ve kısa süre içinde daha da fazla olacaktı. Bu iki ülke arasında strateji konusunda ciddi görüş ayrılıkları vardı. Amerikalılar savaşı mümkün olduğu kadar

Levent Şahverdi Arşivi

çabuk bitirmek istiyorlardı ve devasa bir Fransa işgaline hazırlanıyorlardı. Buna karşın İngilizlerin çoğu felakete uğramaktan korkuyordu ve bu korkuları tamamen anlamsız değildi.

Şimdiye kadar yalnızca üç başarılı amfibi harekât gerçekleştirilmişti. Bunlar yanlış yönde gelişen Dunkirk kurtarma harekâtı; zayıf mukavemet karşısında başarılı olan Meşâle Harekâtı ve 1942 yılı Mayıs ayında Madagaskar'da Japonlara yardım eden Vichy sömürge hükümetini durdurmak için yapılan harekâttan ibaretti. Tahran toplantısının yapıldığı tarihlerde Kızıl Ordu Kırım'a yaptığı çıkarmada kötü bir deneyim yaşamıştı. Tankları çok uzağa çıkarılmış, topçularla piyadeler işbirliği yapamamıştı. Hava kuvvetleri de etkisiz kalmıştı. İngilizler bombalama harekâtını sürdürmeyi tercih ettiler ve Akdeniz konusunda hayli hırslı davranıyorlardı. Anglo-Amerikan konferansları gergin hâle gelmeye başladı ve Montgomery'nin (Churchill'e göre "yenilgide inatçı, işinin başında yenilmez; zaferde çekilmez" bir adam idi) kibirli davranışları da işleri zorlaştırdı.

Churchill amfibi işgale bir alternatif aramaya devam etti ve Akdeniz'den çıkarma konusunda ikna edildi. Ancak İtalya kuzeyden işgal edilecek bir ülkeydi ve şimdi güneyden, ıslak ve soğuk bir güz mevsiminde Müttefikler, Gotik Cephesi'yle karşılaştılar. Bu cephe Apenin Dağları boyunca 16 kilometre derinliğinde kalelerle, olağan beton ateş noktaları, anti-tank çukurları, mayın tarlaları ve yüz binlerce metre uzunluğunda dikenli telle kaplıydı. Churchill (ve oradaki Amerikan komutanları) İtalya harekâtının ayrıntılı yapılması gerektiğini anlattılar. Bu harekât 1.000.000'dan fazla asker ve bombardıman uçağını (İtalya'nın anıt yapılarını da tahrip eden) içeren bitmek bilmeyen bir operasyon oldu. Churchill harekâtın Balkanlar'a doğru genişletilmesi hâlinde daha kolay olacağını düşünüyordu. Bir Alman ordu grubu Yunanistan'da bir diğeri ise Yugoslavya'da idi. Eğer Türkler savaşa girerse, İngilizlerle birlikte bu kuvvetleri durdurabilirlerdi. Bu düşünce harita

Levent Şahverdi Arşivi

üzerinde akla yatkın görünüyordu. Churchill, Tahran'dan ayrıldıktan sonra Türk lider İsmet İnönü[1] ile görüştü.

İlginçtir ki; tarihin daha sonraki bir döneminde sahneye çıkan hayal gücü daha yüksek Türk lideri Turgut Özal, İnönü'nün en büyük hatasının bu savaşa katılmamak olduğunu söyleyecekti. İngilizler ve Yunanlılarla büyük bir pazarlık yapabilir ve Ege Adaları'nı İtalya'dan alabilirdi. İnönü'nün kusuru, harekete geçemeyecek kadar ihtiyatlı oluşuydu ve belki de son tahlilde haklıydı: Türkiye'nin müdahalesi yanlış gidebilir ve ülke Sovyetler Birliği tarafından "kurtarılabilir" ve topraklarını ve bağımsızlığını, hatta İstanbul'u kaybedebilirdi.

Churchill ne yapabileceğini göstermek için Türkiye'nin açıklarındaki büyük ve gösterişli adaları, asıl ödül Rodos olmak üzere işgal etmeye girişti. İşgal fiyaskoyla sonuçlandı. İtalyanların teslim alınması yanlış yönetildi; hava kontrolü sağlanamadı; amfibi operasyonlar yanlış gitti ve Rodos'a hiçbir zaman ulaşılamadı.

Almanlar iki büyük ada olan Kos (İstanköy) ve Leros'u (İleryoz) yeniden işgal etti. Binlerce İngiliz askerini esir aldılar. Bu Almanların son önemli zaferi oldu ve bunu yerel Rodos Yahudilerini toplamak için kullandılar. Bu Yahudilerden bir kısmı Türkler tarafından kurtarıldı. Amerikalılar bu fiyaskoyu izlemekten pek rahatsız olmadılar. Birçoğu Churchill'in Manş Denizi'ni geçerek bir işgal planlamayı istememesinden hoşnutsuzdu. Şimdi ise İngilizler kendi başlarına bir plan uygulamaya kalkmış, ellerine yüzlerine bulaştırmışlardı. Zamanı geldiğinde Güney Fransa işgalini başlatmak üzere, İtalya'da bulundurulan 7 tümeni bu harekât için götürmüşlerdi. Bu anlamsız bir eylemdi ve İtalya'daki İngilizler orada yapmaları bekleneni yapamayacak kadar güçsüz kaldıklarından yakınıyorlardı. Bu konudaki tartışmalar sürüp gitti.

1 O tarihte cumhurbaşkanı idi. (ç. n.)

Levent Şahverdi Arşivi

Tahran'da Doğu Avrupa'nın komünistleştirileceği üstü örtülü de olsa belli olmuştu. Yalnızca Kızıl Ordu aracılığıyla değil, aynı zamanda direniş hareketleri yoluyla da komünistleştirme başlamıştı. Polonya hariç, Doğu Avrupa ülkelerinin büyük çoğunluğunda ülkelerini Nazilerden kurtarmak için kurulan direniş hareketleri komünistlerden büyük oranda etkileniyorlardı. Herhangi bir gelişmiş, kentli nüfusun ağırlıkta olduğu ülkede (Fransa ve Çek toprakları bunun açık örnekleriydi) direniş çok iyi yürütüldü. Buralarda şu veya bu Alman'ın rastgele öldürülmesi çok ağır intikam eylemlerini doğurduğu için, bu tür eylemler yerine daha çok sabotajlara ağırlık veriliyordu. Komünistler sabotajları teşvik ettiler. Böylece yerel halk Almanlardan gittikçe daha fazla nefret ederken, komünistlerin safları kalabalıklaşıyordu. Ancak bu sabotajlar Yunanistan ve Yugoslavya gibi partizanların çıplak dağlarda, hava desteğiyle dayanabildiği ülkelerde mümkündü.

1943 yılına gelindiğinde direniş hareketleri gelişmiş ve Nazi işbirlikçileri mümkün mertebe ortadan kaybolmuşlardı. Vichy Fransa'sından ünlü şahsiyetler Müttefiklere sığınıyordu. Komünistler artık birçok yeri kontrol altına almıştı. Hatta Almanlar terk ettiğinde Kuzey İtalya'da yönetimi bile devralmışlardı. Tahran'da Polonya'nın batıya kaydırılması, böylelikle SSCB'ye Molotov-Ribbentrop Paktı'nda verilen toprakların devri ve buna karşı Polonya'nın batıda Almanya'nın sanayi bakımından zengin bölgesini alması kararlaştırılmıştı. Zamanla 5.000.000 milyon Polonyalı doğudan batıya göç ettirilecekti. Artık Churchill'in suç ortaklığıyla, Sovyet nüfuzunun başka ülkelere yayılması daha büyük ihtimal hâline gelmişti. Nitekim 1944 yılı Ekim ayında Moskova'ya gitti ve anlaşmayı ayarladı.

İngilizler, Süveyş Kanalı ve Ortadoğu petrolüyle birlikte Doğu Akdeniz'deki kilit konumları nedeniyle, Yunanistan'ı gerçekten istiyorlardı. Stalin Yunan komünistleri dizginlemeyi kabul etti. Nitekim Yunan komünistler, savaşın sonunda iktidarı ele geçirmeye çalıştıklarında öldürüldüler. Stalin onlara yardım

Levent Şahverdi Arşivi

etmek için hiçbir şey yapmadı. Buna karşılık Churchill, nüfuz bölgesini yarı yarıya paylaşmayı kabul ettiği Yugoslavya hariç, bölgenin geri kalan kısmından tamamen vazgeçti. Tito'nun komünist Yugoslav partizanlarına muazzam yardımlarda bulundular. Özel Operasyonlar Yönetimi (SOE) görevlileri Dalmaçya kıyılarında ömür boyu süren maceralara giriştiler. Bir Katolik olan romancı Evelyn Waugh orada askerî istihbarat için bulunuyordu. Karşılaştığı ikiyüzlülük ve zulümlerden duyduğu tiksinmeyi o dönemde yazdığı müthiş üçleme *Sword of Honour*'da (Şeref Kılıcı) anlatıyordu.

İngiliz derin devletinin Yugoslav komünistlerle işbirliği konusunda gerçekçiydi ve bu işbirliği iki kez meyvesini vermişti: Stalin 1948 yılında Tito ile yollarını ayırdığında ve Yugoslavya 1991 yılında sonunda parçalandığında… Bu bölünmede İngiliz Dışişleri Bakanlığı, Sırplara sinsice destek vermişti. Ancak Anglo-Amerikanlar için başka kazanımlar da vardı.

Stalin, Fransız ve İtalyan direniş güçlerindeki komünistlere Paris ve Milan kurtarıldığında iktidarı ele geçirmemeleri talimatını verdi. Oysa bunu kolayca yapabilirlerdi. Bunun yerine Stalin, Amerikalılardan önce tanıdığı (Amerikalıların nefret ettiği) Fransız lider General Charles de Gaulle ile bir anlaşma yaptı. Zamanı gelince Başkan de Gaulle, Anglo-Amerikan mali ve askerî sistemini zayıflatacaktı. 1968 yılında de Gaulle'e karşı Paris'te bir isyan başladı ve komünistler onu devirebilecek durumdaydı. Ancak Moskova yine onlara bunu yapmamaları talimatını verdi. Çünkü de Gaulle kendileri için bir komünist rejimden daha yararlı idi. Bütün bunlar Tahran'daki toplantıda biliniyordu.

Bu dönemdeki İngilizler mantıklı hiçbir nedeni olmayan bir taviz daha verdiler. Bazı hâllerde açlıktan ölmekten kurtulmak için, yüzbinlerce Sovyet ve Yugoslav vatandaşı Almanlara gönüllü olarak hizmet etmişti. Savaşın sonunda İngilizler onları Stalin ve Tito'ya teslim ettiler. Bu insanlar ya yıllarca hapiste tutuldu veya idam edildiler. Otuz yıl sonra Alexande

Levent Şahverdi Arşivi

Soljenitsin dünyaya olup bitenleri anlattı. Bu açıdan Amerikalılar daha insancıl davrandılar. Esirleri teslim etmeyi kabul ettiler; ancak pratikte onların kaçmalarına izin verdiler.

Artık savaş gittikçe artan oranda Washington'dan yönetiliyordu. Bunun arka planında Amerikan savaş ekonomisindeki sarsıcı değişim yatıyordu. Amerikan *New Deal* (Yeni Anlaşma) politikası,[2] tıpkı savaş sonrası Avrupa'da uygulanan Marshall Planı gibi işe yaradı. Bu yaklaşım sinirli, mazeret kabul etmeyen yönetici yaklaşımıydı. 1943 yılına gelindiğinde, büyük otomobil şirketleri uçak şirketlerine dönüştürüldü ve 1944 yılında 1939 yılına göre otuz kat daha fazla uçak üretildi. Toplamda 50.000 bombardıman uçağı ve 60.000 savaş uçağı üretildi. Almanların aynı dönemdeki toplam uçak üretimi sayısı ise 40.000 adet idi.

Amerikalılar kalite bakımından çok önemli iyileştirmeler yaptılar. Berlin'e kadar gidip İngiltere'ye geri dönebilecek menzile sahip savaş uçağı ve çok ayrıntılı yön bulma, hız ve bomba yükü özelliklerine sahip B-29 bombardıman uçaklarını yaptılar. Ayrıca birkaç yüz tersanede siviller tarafından seri üretim metotları uygulandı. Amerikan tersaneleri 1930 ila 1936 yılları arasında 70 gemi inşa etmişti.

1942 yılı sonrası ise 6.000 gemi inşa etti. 1944 yılında 1940 yılına göre yirmi kat fazla gemi inşa edildi. Bunlar çirkin, kısa ömürlü *Liberty* gemileriydi (ve prototipi İngiliz'di); ama amaca hizmet etmeye yetiyordu. Bu gelişmelerin sonuçları Amerikalıların aktif olduğu her iki dünya savaşı cephesine de yansıdı: Uçak gemileri, gelişmiş bombardıman uçakları ve nihayet atom bombası.

Amerikalılar fırın ve kükürt nakletmek için uygun bir üs kurmayı başarınca Japonya'yı kıyamet beklemeye başladı. Kıyamete

2 Büyük Buhran'ın yaralarını sarmak maksadıyla ABD Başkanı Roosevelt tarafından 1933 yılında başlatılan bir dizi ekonomik program ve projeyi içeren politika. (ç. n.)

Levent Şahverdi Arşivi

doğru sürüklendiklerinin farkındaydılar. 15 Haziran 1944 tarihinde, 555 gemi Saipan Adası'na 128.000 Amerikan kara ve deniz personeli indirmeye başladı. Burada Tokyo'ya ulaşacak B-295 uçakları için bir havaalanı inşa etmeleri bekleniyordu.

Bu havaalanı doksan gün içinde tamamlandı ve şimdi Amerikalıların 75 nakliye gemisi, 1.000 uçağı, 7 savaş gemisi, 70 destroyer ve daha birçok aracı vardı. Buna karşın Japonya'nın filosunda ise 9 nakliye gemisi ve 500 uçak kalmıştı. Japonlar neredeyse tüm denizaltılarını kaybetmişlerdi. Amerikan destroyerler üstün istihbarat gücünden yararlanıyordu ve Japonya'nın karada konuşlu uçaklarını imha ediyorlardı.

Japon ordusunun hepsi Amerikalıların karşısına yığılamıyordu. Çünkü ordu uçsuz bucaksız Çin'e dağılmış hâldeydi. Çin'i devirip savaş dışı bırakmak için başarılıydılar ama son tahlilde anlamsız bir saldırıyı gerçekleştirmekle meşguldüler. Bu arada İngilizler, Hindistan sınırında Japon ordusunun bazı kollarını sonunda yenmeyi başarmışlardı. Amerikan ilerleyişinin çok iyi koordine edilmemiş bir başka kolunda ise, MacArthur Yeni Gine'yi düşman birliklerden temizlemiş ve Endonezya'ya çıkarma yapmıştı. Kısa süre sonra Leyte'ye çıkacak ve söz verdiği gibi Filipinler'e dönecekti. Bu ülkede Japonların yerli halka ve savaş esirlerine yaptığı kötü muamelelere dair birçok örnek birikmişti. Artık görkemli bir sona giden yol açılmıştı. Amerikan bombardıman uçakları istedikleri anda Japon anakarasını harabeye çevirebilirlerdi.

Saipan Adası'nın işgal edildiği iki hafta içinde, aynı zamanda büyük bir kuvvet de Fransa'da saldırıya geçti. Müttefikler acele etmemiş, çok titiz ve uzun hazırlıklar yapmışlardı. Eski İngiliz aceleciliğinden eser yoktu. Birkaç düzine Alman Hava Kuvvetleri pilotundan birisi (daha sonra başarılı bir sanayici olmuştu), 6 Haziran'ın erken saatlerinde, uçağıyla devriye görevine çıktığında müthiş bir hava kuvvetleri bulutu gördü:

Levent Şahverdi Arşivi

150.000 asker taşıyan 7.000 gemi ve onların üzerinde binlerce uçak vardı. Savaşın kaybedildiğini o zaman anladı. Bu arada bulutlara gizlenerek, yakıtı bittiği için yere inmeden önce bu uçaklardan altısını vurdu. Aynı zamanda bir zamanların yenilmez denizaltılarından birisi, yalnızca bir gemiyi, bir Norveç destroyerini batırmayı başarmıştı. Harekâtı neşeli Amerikan generali Dwight D. Eisenhower (ismi Alman kökenli idi ve anlamı "demirci"ydi) yönetiyordu.

Elbette Anglo-Amerikan ittifakının her iki tarafında da derin küskünlük dalgaları vardı; ancak *Ike* (Eisenhower'a verilen lakap) bunları aşıp ilerlemeyi başardı ve İngilizler de zayıf müttefiklerin yaptığı gibi, önemsiz prestij sembolleri için mücadele etmeyecek kadar makul davranıyordu. Genelde işgale inanmadıkları hâlde, yine de plana uydular. Amerikalıların tamamen haklı olduğu ortaya çıktı; işgal olağanüstü derecede başarılı olmuştu.

Geriye dönüp baktığımızda, Normandiya işgalinin 1943 yılında yapılması gerektiğini görebiliyoruz. Ancak ilk planlar çıkarma gemisi eksikliğinden ve aynı zamanda bombardıman saldırısının gerektirdiği malzemeden yoksunluktan dolayı sınırlı kalmıştı. 1944 yılında, savaşı planlayanlar apaçık savunulan limana saldırmamayı seçtiler. Zaten kısa menzilli savaş uçakları potansiyel çıkarma alanlarını sınırlamıştı. Geriye Calais ve Normandiya kıyısı kalmıştı.

Normandiya'da yan taraftan müdahale edilebilecek Cherbourg Limanı vardı. Normandiya seçildi ve dikkatlice araştırıldı. Plan Roosevelt, Churchill ve Kanada Başbakanı Mackenzie King tarafından 1943 yılı Ağustos ayında Quebec Konferansı'nda kabul edildi. Çıkarma gemilerinin toplanması, Haziran'a kadar erteleme anlamına geldi ve işgal güçlerinin sayısı 1.000.000 kişiye ulaştı. Hepsi de İngiltere'nin güneyinde toplandı. Hazırlıklar çok titiz yapıldı ve hatta deniz kumunun yapısı bile incelendi. Bu yüzden çamurlu alanlarda tanklar özel bir hasır üzerinde yürütüldü.

Levent Şahverdi Arşivi

Normandiya kumsallarında kargo boşaltmak için iki yapay liman inşa edildi. İngiltere'den parçalar hâlinde çekilecek ve Normandiya açıklarında monte edilecekti. Manş Tüneli'nin altından bir petrol hattı inşa edilecekti. Almanlar saldırının yönü konusunda tamamen kandırıldı ve her bir Alman subayı teşhis edilip aldatma maksadıyla kullanıldı.

Bir hafta boyunca Almanlar, Normandiya işgalinin göstermelik olduğuna, gerçek saldırının Calais'ten geleceğine inandılar. Rommel savunmayı düzenlemişti ve buradan çıkarma yapılması imkânsızdı. Gelgitin üst sınırında çelik tuzaklar; kalın yeraltı sığınakları ve uçaklar için pistlerde bubi tuzaklı çukurlar vardı; alçak bölgelere su doldurulmuştu. Her yerde dikenli tel vardı. Bölgede 4 tümen bulunurken, ihtiyat olarak da Panzer tümenleri vardı. Oysa Normandiya bölgesinde tek Panzer tümeni vardı ve ilk gün müdahale edebildi.

Kara yolundan, Müttefiklerin denizden gelebileceğinden daha hızlı ulaşabilecekleri için (çünkü tek bir tümenin nakledilmesi için standart boyutlarda 40 ticari gemiye ihtiyaç bulunmaktaydı) Alman ihtiyat kuvvetlerinin hareketinin önlenmesi şarttı. Bunun için işgalin doğu kanadının Orne Nehri üzerinden izlenmesi gerekiyordu. Bu nehir Calvados ve Caen kasabalarından geçiyordu ve İngilizler, Alman zırhlılarını durdurmak üzere köprüleri ele geçirmek için paraşüt birlikleri indirecekti. Bu arada belirlenen beş sahile denizden saldırılacaktı.

Tam bir sürpriz oldu. Her şey ay ışığına, dalgalara ve havaya bağlıydı ve işgal ancak her ayın sayılı birkaç günü içinde gerçekleştirilebilirdi. Belirlenen günde (5 Haziran) hava çok kötüydü ve Almanlar dinleniyordu. Rommel ise bir doğum günü partisine gitmişti.

O sırada maharetli bir hava uzmanı 6 Haziran'da, yani D-Günü (buradaki "D", "day", yani İngilizcedeki gün kelimesini temsil ediyor ve planlanan manevranın başlayacağı

Levent Şahverdi Arşivi

belirsiz geleceği ifade ediyordu) devasa bir uçak ordusunun kalkmasına izin verdi. Bu ilk havadan indirmenin başarılı olmasının asıl nedeni, indirme yerlerinin tam boyutlu maketleriyle uzmanlarca bir hazırlık yapılmasıydı. Yerdeki Fransız direnişçilerin işbirliğinin çok yardımı oldu. Amerikalılar çıktıkları sahillerden birinde (Omaha) büyük güçlükler çekse de, ilk indirmeler başarılıydı. Omaha sahilinde tepelerden ateş edildiği için yüksek kayıplar verdiler; ancak küçük piyade grupları sonunda savunma hattını aşmayı başardı.

İngilizler ilk hedefleri olan Caen'i alamadıkları gibi, çok az sorun yaşadılar. İlk kıyı başı tutulduğunda, yapay limanların inşası başladı ve günde 9.000 ton parça taşındı. Ancak bu limanlardan birisi 19 Haziran'da yaşanan büyük fırtınada yok oldu. Bu olay 6 Haziran'da böyle bir fırtına çıkması hâlinde neler olacağına dair bir gösterge oluşturdu. Kayıplar beklenenden daha azdı. Churchill'in iki katını tahmin etmesine karşın, 10.000 kayıp vardı. Köprübaşları tutuldu; bire on hava üstünlüğü ve *Maquisardlar* (Fransız Direnişi) tarafından demiryollarına yapılan sabotaj dikkate alındığında şaşırtıcı değildi. Yerel Alman ihtiyat kuvvetleri sert direnişle karşılaşırken, diğer ihtiyat tümenleri çok uzaktaydılar. Çünkü onlar hâlâ ana saldırının Calais üzerinden geleceği aldanışı içindeydiler. Zaten yalnızca geceleri, bisikletle hareket edebiliyorlardı.

Müttefikler ülke içine doğru ilerledikçe önemli bir külfetle karşılaştılar. Amerikalılar kuzeybatıya ilerlediler ve 18 Haziran'da derin suları olmasına rağmen kullanılamaz durumda olan Cherbourg Limanı'nı ele geçirdiler. İngilizler (Kanadalılar, Polonyalılar ve diğerleriyle birlikte) çok güç arazi şartlarında, savunma için ideal olan yüksek çalılıklar ve dar caddelerde *(Bocage)* ilerlemek zorunda kaldılar. Daha çok İngilizlerden (Polonyalılar ve Kanadalılarla birlikte) oluşan Yirmi Birinci Ordu Grubu komutanı olarak Montgomery, Amerikalılar Bradley komutasında kendi ordu grupları olan

Levent Şahverdi Arşivi

On İkinci Ordu Grubu'nu kurana kadar işgalin genel yönetimini elinde bulundurdu.

17 ila 22 Haziran arasında meydana gelen büyük fırtına nedeniyle, Montgomery Almanların ilk baştaki zafiyetinden yararlanmayı başaramadı. Almanlar sonunda Caen etrafına güç yığmayı başardılar. Bu şehir tekrar tekrar saldırıya uğradı ve Temmuz sonuna kadar düşmedi. O tarihte düştüğünde harabeye dönmüştü.

Montgomery'nin stratejisinin özü, mümkün olduğu kadar çok Alman ordusunu bu yakada, yani doğuda tutmaktı. Böylece çok daha zayıf biçimde savunulan batı tarafını temizleyen Amerikalılar sonunda Almanları kuşatabileceklerdi. Bunu yapmak zaman alsa da, Montgomery sonunda başardı: Kendisine karşı 7 Panzer tümeni varken, Amerikalılara karşı yalnızca 2 tümen direniyordu. Temmuz ayı sonunda, Amerikalılar Alman batı kanadının arkasına geçmeyi başardılar ve Brittany'i kurtardılar. Alman kuvvetleri Caen'in güneyinde kuşatıldı ve generaller Seine'e geri çekilmek istediler. Eisenhower artık sahadaki başkomutandı ve görevlerini başarıyla yerine getirdi; özellikle sağı solu belli olmayan Montgomery'e dair olanları…

Hitler büyük bir karşı saldırıya koyuldu. Artık rasyonel düşünemiyordu. 20 Temmuz'da kıdemli subaylardan birisi, Rastenburg karargâhındaki bir personel kulübesinde onu öldürmeye çalıştı. Başarısız oldu; ancak Hitler sarsılmıştı. Kollarındaki titreme hiçbir zaman tamamen geçmedi. Doktorlar ona ilaç verdiler; ilaçlar da midede gaz oluşmasına yol açtı. Artık onunla görüşmeye gelen generallerin bir arama cihazından geçmesi, ceplerinin boşaltılması, revolverlerinin bir tepsiye bırakılması gerekiyordu.

Hitler'in Normandiya için verdiği emirler, şifre kırıcılar sayesinde Müttefikler tarafından biliniyordu. Müttefiklerin hava kontrolü de artık eksiksizdi ve böylece Alman karşı

Levent Şahverdi Arşivi

saldırısı başarısız oldu. Müttefikler artık çok fazla sayıda Almanı tuzağa düşürmeyi düşünebilirlerdi ve bunu gerçekleştirme görevi, doğuya ve sonra da kuzeye Alençon'a doğru neredeyse hiç mukavemetsiz ilerleyen General George Patton'a verildi.

Almanlar bir kuytuda sıkıştırıldı. Savaştılar. Falaise kasabasına (1066 yılında tam tersi yönde bir işgal başlatan Fatih William'ın doğum yeri) uzanan bir yolu açık tuttular. 21 Ağustos tarihine kadar 50.000 Alman askeri esir düştü. Bu ezici bir zaferdi ve üç gün sonra, 24 Ağustos'ta Paris kurtarıldı. Sonra gereksiz olmasına rağmen Müttefikler Güney Fransa'yı işgal ettiler. Hiçbir direnişle karşılaşmadılar ve Eylül ayına gelindiğinde Fransızlar dahil, sahadaki 7 ordu büyük ölçüde Alman sınırına ulaşmıştı. Hepsinin de ikmal durumu çok iyiydi ve Temmuz'da Alman savunmasını yarmalarından bu yana, asker sayısı bakımından büyük bir üstünlüğün yanı sıra, tank bakımından dört kat güçlenmişlerdi.

Uçak sayısı bakımından tartışmasız bir üstünlükleri vardı. Peki, şimdi ne olacaktı? Müttefiklerin 36.000'i ölü olmak üzere 240.000 kaybı vardı ve 4.000 tankları devre dışı kalmıştı. Oysa Almanlar, Fransa'da üçte ikisi savaş esiri olmak üzere 300.000 asker ve 2.000 tank kaybetmişlerdi. Yalnızca 120 tank, Seine Nehri'ni geri geçmeyi başarabilmişti. Alman Hava Kuvvetleri etkinliğini yitirmişti. Çünkü Almanlar son bir yıl içinde Müttefiklerin altıda biri kadar uçak yapabilmişlerdi.

İtalya'da hâlâ önemli sayıda Müttefik gücü vardı ve Churchill bunları verimli şekilde kullanmak istiyordu. Belki de bu birliklerle Orta Avrupa'ya ilerleyen Rusları durdurabilir ve genel olarak Akdeniz'deki komünist tehdidini kontrol altına alabilirlerdi. Kaprisli generaller ve aşırı nezaketten kırılan genel komutanları Sör Harold Alexander sayesinde, harekât çok yavaş ilerledi. Bazı tuhaflıklar vardı: Almanlar Kazakları ve bir Türkmen tümenini kullanıyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

Müttefikler Ağustos sonunda Gotik Hattı'na saldırdı ve Eylül ortasında Lombardy Ovaları ufukta görünüyordu. Sonra yağmur başladı. Toprak kaymaları ve seller her yeri kaplamıştı. Hareket umutsuz derecede yavaştı; Almanlar kibirli biçimde yeniden örgütlendi; İtalyan işbirlikçi güçleri hâlâ Almanların Garda Gölü'nde Mussolini için himaye ettiği gölge faşist rejim altında faaliyet gösteriyorlardı. Partizanlar Müttefiklerin himayesinde kurulan hükümeti tehdit ediyordu.

Bu durum, sondan on gün önce Alman komutanların ayrı bir teslim anlaşmasını müzakere ettiği ve Mussolini'nin cesedinin Milan'daki bir garajın dışında baş aşağı asılı hâlde bulunduğu 1945 yılı Nisan ayına kadar sürdü. Onu öldüren İtalyan partizanlar komünistti ve kuşkusuz orada güçlüydüler. Ayrıca Stalin, liderleri homurdanan Palmiro Togliatti'ye kesin talimat vermişti: Batılı güçler ve onların adaylarıyla işbirliği yapınız. İngiliz ve Ruslar artık Balkanlar'ın farklı bölgelerine doğru ilerliyordu. Alman E Ordu Grubu Hırvatistan ve Trieste'ye geri çekiliyordu.

Almanya'nın doğudaki çöküşü, batıdaki çöküşüyle eş zamanlı gerçekleşmişti. Kızıl Ordu artık muazzam bir güce sahipti. Batılı müttefikleriyle koordinasyon içinde, Normandiya işgaliyle aynı zamanda büyük bir saldırı başlattı ve bu harekâta Napolyon devri Rus generalinin ismi olan "Bagration" adını verdi. 23 Haziran'da Kızıl Ordu, korunmasız bir konumda bulunan Merkez Ordu Grubu'na saldırdı. Bu grup, nehirler arasında Smolensk'in batısındaki bir kara köprüsünü tutmaya, Baltıklar'dan baskı altında Kuzey Ordu Grubuyla bağlantısını açık tutmaya çalışıyordu. Batıyı korumak için ayrılmış tanklar ve uçaklardan yoksun olduğu gibi, Alman şehirlerini korumak için de uçak tahsis etmek zorunda kalmıştı. Ruslar artık *Maskirovka* adını verdikleri, saldırılarının ağırlığı ve yönü konusunda Almanları çeşitli hilelerle yanlış yönlendirme konusunda ustalaşmıştı.

Levent Şahverdi Arşivi

Herhâlükârda Almanlar Odessa'yı terk etmiş ve Romanya'nın kendisi tehdit altında olduğundan, güneyde Alman hattına yönelik ciddi bir tehdit oluşmuştu.

Ağustos ayı sonunda, Romanya kralı baskı altında İtalyan mevkidaşının bir yıl önce yaptığını yaptı ve Mussolini'nin dengi Mareşal Ion Antonescu'yu tutukladı. Artık Romanya Sovyet müttefiki hâline gelmişti. Hitler, Sovyetler'in Merkez Ordu Grubuna oluşturduğu tehlikeyi yanlış hesaplamıştı. Bu yüzden bu ordu grubunun topları ve tanklarının neredeyse hepsi, saldırının beklendiği güneye kaydırılmıştı. Panzer grupları Manstein komutasında Romanya sınırlarında hayli başarılı olmuştu; ancak süreç içinde merkezden ayrılmıştı.

Dört Sovyet ordu grubu harekât için ayrılmıştı ve Almanların Kuzey Ukrayna Ordu Grubuna, güneye büyük güç yığılmıştı. Burada Polonya'nın güneydoğusundaki büyük şehir Lviv hedefteydi. Rus partizanlar ormanların içinde demiryolu raylarını havaya uçuruyor ve kopuk Alman birliklerine saldırıyordu.

Bu tarihte Almanların 800.000 asker, 9.500 top, 500 tank ve 800 uçağına karşı Rusların 1.700.000 askeri, 24.000 topu, 4000 tankı ve 6000 uçağı harekâta katılıyordu. Almanların avantajı süreç içinde inşa ettikleri güçlü savunma hatlarıydı. Ana saldırı 23 Haziran'da ezici bir bombardıman ile başladı ve savunma hatları neredeyse parçalandı.

Kuzeyde Birinci Baltık Ordu Grubu Dvina Nehri'ni geçti ve 25 Haziran'da iki gün sonra düşecek olan Vitebsk'te 30.000 kişilik bir birliği pusuya düşürdü. Üçüncü Beyaz Rusya Ordu Grubu Moskova-Minsk yolu üzerinde Orsho'da bir orduyu ezdi ve 1812 yılında Napolyon ordusunun en ağır felaketi yaşadığı Berezina Nehri'ne ulaştı. Burası da iki Alman kolordusuna mezar oldu.

Güneyde güçlü Alman birlikleri Mogilev yakınlarında Dinyeper Nehri'ni geçti. 27 Haziran'da iki Alman kolordusu

Levent Şahverdi Arşivi

Bobruysk'un doğusundaki bir cepte kuşatıldı. Sürekli bombalanan kolordulardan Dokuzuncu Ordu kısmen kaçmayı başardıysa da, 70.000 asker öldürüldü veya esir edildi. Bundan sonra Ruslar üç yıl önceki büyük felaketlerine sahne olan Minsk'e yürüdü. 28 Haziran'dan itibaren Üçüncü Beyaz Rusya Ordu Grubu, Berezina Nehri'ni geçti ve güneyde Birinci Beyaz Rusya Ordu Grubu bir başka kıskacı başlattı. Bu güçler Minsk'in batısında buluşarak, 4 Temmuz'da bütün Alman Dördüncü Ordusunu kuşatma içinde tuzağa düşürdüler. Merkez Ordu Grubu yok edildi.

Bu olay Alman ordusunun en büyük yenilgisi oldu. 15 tümenini, 300.000 askeriyle birlikte kaybetti. Sonraki birkaç hafta içinde, Almanlar 100.000 asker daha kaybettiler. 4'ü kolordu komutanı (birisi kendi karargâhından kaçmıştı) olmak üzere 22 general ile birlikte, esir edilen yaklaşık 90.000 askere Stalin'in zaferinin göstergesi olarak Moskova'nın merkezinde geçit töreni yaptırıldı. Birçoğu o kadar korktu ki, bağırsaklarının kontrolünü kaybettiler ve tören sonrasında caddelerin özellikle yıkanması gerekti. Bütün bunların arasında bir Alman dirilişi yaşandı.

Alman tarafında önemli bir komutan olan Walter Model yer alıyordu. Merkez Ordu Grubunu yenilgiden sonra Hitler'in uysal adamı Ernst Busch'tan devraldı. Model her yerdeki dağınık birlikleri toplama ve kendisi de Baltık'ta sorunlar yaşayan Kuzey Ordu Grubuyla bağlantılarını yeniden kurma mucizesini gerçekleştirdi. Temmuz ayı sonunda, Latviya'nın Riga kenti hâlâ dayanıyordu ve Ağustos ayında Almanlar, 8 Temmuz'da düşen Vilna yakınlarında bir karşı saldırı bile başlattılar. Bu olay, doğu Yahudilerinin manevi merkezi ve aynı zamanda Katolik barok sanatının merkezi olan muhteşem tarihî şehrin yirmi yıllık Polonya yönetimine üzücü bir son oldu. Genç Polonyalılar Ruslar gelmeden önce şehri ele geçirmek için ayaklanmışsalar da önce Almanlar, sonra da Ruslar tarafından katledildiler ve

Levent Şahverdi Arşivi

büyük mezarlığın dışına paslı demirlerle yapılmış haçlarla birlikte gömüldüler.

Bu arada güneyde saldırı genişledi ve yine daha önceki felaketin sahnesi olan Bialystok 27 Temmuz'da, iki günlük çatışmalardan sonra düştü. 18 Temmuz ile 2 Ağustos arasında Konstantin Rokossovsky Varşova'ya ilerleyerek, 21 Temmuz'da Bug'a ulaştı ve 2 Ağustos'ta Vistula köprübaşlarını ele geçirdi.

Şimdi Varşova'da bir ayaklanma vardı. Polonya direnişi örgütlenecek zaman bulmuştu. Bu arada başlangıçta çok acımasız olan Nazi işgal yönetimi sonradan tembel ve ihmalkâr hâle gelmişti. Hatta bazı yerlerde Katolik Polonyalılara sempati gösteriyordu.

Ayaklanmanın zamanı anlamlıydı: Alman ordusu eşyalarını toplarken, Ruslar neredeyse Varşova'nın Vistula Nehri'nin doğu yamacındaki banliyösü Praga'ya gelmişlerdi. Onlar gelmeden başkenti almanın, tıpkı de Gaulle'ün komünistlerden önce Paris'i alması gibi, büyük bir sembolik değeri vardı. Ancak Almanlar saldırıya Polonyalılardan nefret eden Ukrayna ve Baltık birliklerini kullanarak karşılık verdiler ve şehrin üçte birini yok eden yangının da yardımıyla, isyanı bastırdılar ve 1945 yılı Ocak ayına kadar Varşova'da tutundular. İkmal hatlarının geride kaldığını savunan Ruslar hiçbir şey yapmadıkları gibi, Polonyalılara ikmal sağlayan İngiliz uçaklarına da yardım etmeyi reddettiler.

Aslında Stalin, Nazilerin Polonyalıları ezmesinden gayet memnundu (Nitekim 1940 yılında gösterdiği üzere, Katyn ve başka yerlerde 15.000 Polonyalı subayı katlederek, Nazilere yardıma hazır olduğunu bile göstermişti). Londra'daki Polonya sürgün hükümeti yanılgı içindeydi. İngilizlerin gücünü abartıyor ve her türlü sınır değişimi tavizi vermeyi reddediyordu. Buna karşılık Çekler, Moskova ile bir anlaşma yaparak, doğuda bir

Levent Şahverdi Arşivi

vilayeti onlara verirken, Çekoslovakya kurtarılır kurtarılmaz Kızıl Ordu'nun çekilmesi şartını kabul ettirdiler.

Bu ülke 1948 yılında komünist olduğunda, işgal ve kukla hükümetin bulunduğu Polonya kadar doğrudan bu felakete sürüklenmediler. Her hâlükârda Varşova isyanı bastırıldı ve şehir kurtarıldı. Artık şehir kilometrelerce uzanan yanmış harabeler ve yıkıntılardan oluşuyordu ve yalnızca Aleje Ujazdowskie'deki yabancı elçilik binaları ve Gestapo'nun işgal ettiği Hotel Bristol ayaktaydı. Bazı Polonyalı aydınlar bu felaketi gördükten sonra, ilham almak için doğudaki yeni barbar güce yöneldi. Barbar Ruslar medenî Polonyalılardan neden daha başarılı olmuşlardı?

Artık Almanların müttefikleri yıkılmıştı. Romanya'nın genç kralı faşistlerden kurtuldu ve önce ateşkes, sonra da Almanya'ya karşı savaş ilan etti.

Bulgaristan benzer şartlar altında bir süreliğine kendisini herkesle savaş hâlinde bulduysa da, sonra Müttefiklere katıldı. Çekoslovakya'da olduğu gibi, Finlandiya'nın durumu da ilginçti. Finler süreç boyunca Moskova ile ilişkilerini sürdürmüşler, Almanya ile işbirliklerini dikkatli biçimde sınırlamışlardı. Böylece tarafsız durarak hayatta kaldılar. Macarlar da umutsuzca aynısını yapmaya çalıştılar. Ancak onların seçkinleri İngiliz hayranı idi ve Moskova ile hiçbir bağ kurmamışlardı. Hükümetleri savaş dışı kalmaya çalışırken, bir SS darbesiyle devrildi ve yerine sadistler ve aptallardan (Çapraz Oklar-Crossed-Arrows) oluşan bir hükümet getirildi.

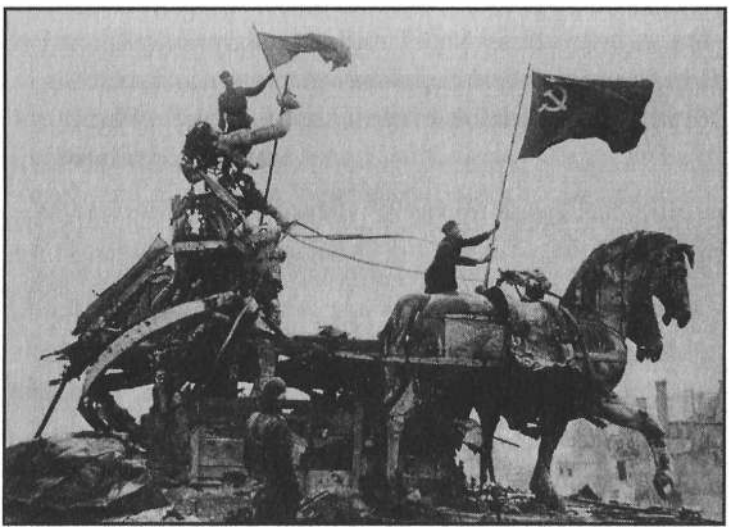
Ruslar artık Alman Nazi İmparatorluğu'nun kalbine doğru ilerliyordu. Üçüncü Beyaz Rusya Ordu Grubu (İvan Chernyakhovsky'nin komutasında) Kasım ayında Doğu Prusya'yı işgal etmeyi başardı ve bir Alman köyünden intikam aldı. Almanlar bu köyde yapılanları Sovyet katliamları konusundaki propagandasına malzeme yaptı ve Almanya'nın doğu

Levent Şahverdi Arşivi

kısımlarındaki direniş, batı kısımlarına göre çok daha sertti. Ruslar duraksadıktan sonra Baltıklar'ın güneydoğu köşesinde bulunan Königsberg ve Memel'e doğru ilerlediler. Rokossovsky, Varşova'dan Danzig'e doğru ilerleyerek bütün Doğu Prusya'yı tecrit etti.

Artık Doğu Almanya'da panik başlamıştı.

Levent Şahverdi Arşivi

Sovyet birlikleri Brandenburg Gate'in kalıntıları üzerine bayrak ve flamalarını asarken, 1945 (Bettmann/Corbis).

Levent Şahverdi Arşivi

DOKUZUNCU BÖLÜM

SAVAŞIN SONU

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Devasa bir mengene hem Almanya hem de Japonya'yı dişlerinin arasına almış sıkıyordu. Bir yanda attığı bombalarla her şeyi yakıp yıkan, 1944 yılı Aralık ayına kadar enerji ve ulaşım kaynaklarını yok eden hava saldırıları; diğer yanda ise toplanan ordular ve muazzam bir deniz gücü oluşturan binlerce gemi vardı. Makul olan tavır, bu ülkelerin liderlerinin havlu atmasıydı; ancak her iki ülke de fanatik bir aldanışın etkisi altındaydı. Japonya hiçbir zaman yenilmeyeceği, yine bir mucize ile kurtulacağı aldanışı içindeydi. Almanlar ise bitmek bilmeyen bombardımanlarla deliye dönmüşlerdi ve Rus hücum dalgası Elbe Nehri'ne ulaştığında talihlerinin dönerek kaderin kendi yanlarında olacağına inandıkları için savaşa devam ediyorlardı. Sonuna kadar bu hayallere inanan Hitler'e sadık kimseler iktidarda kaldı ve Hitler kayınbiraderini bozgunculuk yaptığı suçlamasıyla kurşuna dizdirdi. Japonya sonunda teslim olduğunda, "yenilgi" ve "teslim olma"yı ifade edecek imparatora yakışır onurlu başka sözcükler aradılar. Bulamadıkları için Japon imparatoru yalnızca savaşın Japonya'nın lehine dönmediğini söylemek zorunda kaldı.

Almanya hâlâ son bir umutla saldırıyordu ve 1944 yılının son üç ayında Müttefikler Almanların soluklanmasına izin verdi. Pomeraina'da bir sentetik benzin rafinerisi hâlâ çalışıyordu. Batılı Müttefikler 1944 yılı Ekim ayında Ren boyunca bir hattı tuttular ve Aachen ve Strasbourg üzerinden Almanya'ya doğru küçük adımlarla ilerlemeye başladılar. Açlıktan kırılan Hollanda hâlâ Almanların kontrolünde olduğu gibi,

Levent Şahverdi Arşivi

Danimarka ve Norveç'in de durumu aynıydı. Orta Avrupa hâlâ faşist hükümetlerin elindeydi. Hırvatistan'ın başkenti Zagreb'te, Franz Lehár tarafından Richard Wagner'ın *Götterdämmerung*'unun komik opera olarak oynandığını düşünün. Yazar Josip Horvan o döneme dair günlüğünü daha sonra yayınladı. Alman yüksek temsilcisinin (1918 yılında Brest-Litovsk'ta Avusturya-Macaristan elçisi idi) süt teslimatının partizanlar tarafından durdurulduğu, jilet bulunmadığı, gökyüzünün Budapeşte, Viyana ve Münih'i bombalamak için giden gelişmiş uçaklarla dolu olduğu Hırvatistan Bağımsız Devleti'nin beyhudeliğini anlatıyordu. Yarı Yahudi torunu savaştan Garmisch-Partenkirchen'de yarı sürgünde kalarak kurtulan yaşlı Richard Strauss, 1914 yılı öncesi güzel günlerini bildiği Münih'in yıkıntılarına bakarak, neredeyse Almanya'nın cenaze müziği olarak nitelenebilecek *Metamorphosen* başlıklı şiirini yazıyordu. Elbette başka Richardlar ve torunları hakkında başka müzikal dipnotlar da vardı.

Wagner ailesinin savaş boyunca Hitler ile iyi ve yakın ilişkileri olmuştu. Richard Wagner'ın torunları Wieland ve Wolfgang çocuklukları ve gençlikleri boyunca Hitler'e *Kurt Amca* (Uncle Wolf) olarak hitap etmişlerdi. Bu ikili savaştan sonra Bayreuth Wagner Operaları Festivali'ni yeniden canlandıracaklardı. Wagnerlar Hitler'e 1939 yılındaki ellinci doğum gününde, olaylar hızla gelişirken, Wagner'ın son müzikal tiyatro oyunu olan ve Hitler'in tüm Wagner eserleri arasındaki gözdesi *Parsifal*'ın notalarının orijinal el yazmasını verdiler. Şimdi, altı yıl sonra, Ruslar ele geçirmeden bu eseri geri istiyorlardı. Wieland Berlin'e giderek Hitler'i bu eseri ona vermeye ikna etti. Bu olay gerçek mi değil mi bilinmese de, büyük Alman ve Avusturya orkestraları son konserlerinde Wagner'i çalarken, bu el yazmasına ihtiyaçları yoktu. Oldukça tuhaf biçimde de olsa, bu eser sahneye zaten konuluyordu. Hitler çok iyi bir Siegfried olmadığı gibi, Eva Braun da bir Brünnhilde değildi. Hitler Eva Braun'a güvenliği için güney Almanya'da

Levent Şahverdi Arşivi

kalmasını söylemişse de, o Ruslar ulaşmadan hemen önce Berlin'e uçmayı başarmıştı. Çünkü eğer Adolf Hitler bütün bu olanlardan sonra onunla evlenmezse korkunç bir utanç olacağını düşünüyordu. Eğer yalnızca Hitler'in metresi kabul edilirse, tarih onun hakkında ne düşünecekti? Böylece Nazi imparatorluğu (*Third Reich*) bir tür tek kurşunluk düğün ve kötü yönetilmiş ceset yakma olayı ile sona erdi.

Batı harekâtı tuhaf bir yavaşlıkla yürüdü. Bunun nedeni belki de Montgomery hariç herkesin içgüdüsel olarak sonu görünen bir savaşta kahramanlık yapmaya gerek olmadığını anlamasıydı. Eylül ayında Hollanda Arnhem'de tuhaf bir olay oldu. 17 Eylül'de bir İngiliz paraşüt tümeni oraya indi. Amaçları üç asır önce İspanyolların yenilgiye uğramasına yol açan, nehir sistemi üzerindeki köprüleri ele geçirmekti. Şanssızdılar; çünkü Normandiya sonrası yeniden kurulmuş bir Panzer kolordusuna rastladılar. John Keegan'ın ifadesiyle, "Hitler'in itfaiyecisi" Walter Model, Doğu Cephesi'den gelmiş ve Arnhem Köprüsü'nü ele geçirmişti.

Bu durum İngilizleri durağan bir kışa veya acı dolu bir yavaş ilerleyişe mahkûm etti. Eylül ayından Aralık ayına kadar bir başka Müttefik saldırısı Aachen'den Hürtgen ormanına doğru yavaşça ilerlerken, yine Alman ordusunun çok etkin bir komutanı ve en kaba adamı olan Model'e rastladılar. Bu karşılaşma Müttefiklerin 33.000 askerinin ölümü veya yaralanmasına yol açtı. Sonunda Aachen düştü. Alınan ilk Alman kasabasıydı. Ama her şey yavaş ilerliyordu ve Hitler, Anglo-Amerikanlar gibi beceriksiz hasımlara karşı yine de bir zafer kazanabileceği umudunu taşıyordu. Antwerp'e çullanıp şehri ve limanı ele geçirebilir ve onları Belçika'dan sürebilir miydi? Sonra hep ortalıkta dolaşan hayalet öneri gerçekleşir ve acaba Batılı Müttefikler ondan SSCB'ye karşı savaşa katılmasını isterler miydi? Bu şartlar altında karşı saldırı bir marifet gösterisiydi.

Levent Şahverdi Arşivi

Ordunun son stratejik ihtiyat gücüyle ve Ruslar Budapeşte'ye yaklaşırken Model, Almanların neredeyse beş yıl şov yaptıkları bir yer olan Güneydoğu Belçika'da bir saldırı başlattı. Rommel'in 1942 yılında Tobruk'un düşmesi esnasında yaptığı gibi, ele geçirilen araçlar ve yakıtı kullanan Almanlar, biraz ilerlemeyi başardılar. Müttefikler saldırıda çok iyi olmasalar da savunmayı başarabiliyorlardı. Hava açılır açılmaz Müttefik hava kuvvetleri, trafik kargaşası içinde boğuşan Alman birliklerinin canına okumaya yetti. 1944 yılı yılbaşına gelindiğinde, saldırı birliklerinin yakıtı bitmişti ve saldırı 8 Ocak'ta sonlandırıldı. Sonra Müttefiklerin milim milim ilerlemesi devam etti. Mart ayı ortalarında, Amerikalılar Köln'ün güneyinde Ren üzerindeki Luderdorff demiryolu köprüsünü ele geçirip, Kanadalılar Hamburg'a doğru ilerleyince, Model gerilemek zorunda kaldı. Model'in ordu grubundan kalanlar Ruhr Havzası'nda kuşatıldı ve sorun Hitler'in istediği gibi büyük sanayi tesislerinin yok edilip edilmeyeceği idi. İleri görüşlü Almanlar Hitler'in emirlerini sabote ettikleri gibi, Model de görmezden geldi. Teslim olmayacaktı. Adamlarını terhis etti ve kendisini vurdu.

Batılı Müttefikler, 24 Nisan'da küçük bir Saxon kasabasında Ruslarla karşılaşana kadar mukavemet görmeksizin ilerlediler. Ertesi gün Torgau'da kameralar karşısında bir olay meydana geldi. Burada Elbe Nehri üzerinde bir köprü vardı (ironiktir ki Hitler'in sembolü hâline gelen ezgi "Torgauer Marşı" idi). Burada Berlin'e Batılı güçlerin önce girmesi gerektiği konusunda bir tartışma oldu. Neden ilk olarak Stalin'in girmesine izin verilmişti? Bu argüman aslında 1943 yılında olup bitenleri açıklıyordu. Churchill, Kuzey Afrika ve İtalya'da saplanıp kaldığında Ruslar, Ruhr Havzası'na ilk ulaşanların, dolayısıyla Sovyetler Birliği'nin ekonomik geleceğini güvenceye alanların kendileri olmadığını tartışıyorlardı. Batılı güçler en değerli sanayi varlıklarını ele geçirmiş, Batı Almanya'yı Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ile ittifak içinde dünya çapında bir ekonomi hâlinde yeniden kurmuşlardı. Sovyet

Levent Şahverdi Arşivi

generalleri savaş sonrası göğüsleri madalyalarla dolu biçimde dolaşırken, Stalin'in Baltıklar'da (en büyüğü Latviya'da) bulunan Hitler'in bıraktığı karakollara odaklanmasının, onları Hitler'in gerisinde bıraktığını ileri sürüyorlardı. Almanların doğuda çılgınca direnmesi, ancak başlarına neyin gelmek üzere olduğunu bilmeleriyle açıklanabilirdi.

Hitler geri çekilme olmayacağı emrini vermişti. Aksine askerî birlikler 1941-1942 yıl dönümünde bulundukları yerde kalacaklardı. Kızıl Ordu'nun büyük bir kısmı çok uzun süre boyunca Baltıklar ve Doğu Prusya'da pusuda beklemişti ve bu yüzden güneyde sorunlar çıkmıştı. Budapeşte Orta Avrupa'nın büyük kentlerinden birisiydi ve Tuna Nehri, Sovyetler'in bölgeye nüfuz etmesinin önünde büyük bir engeldi. Altı hafta süren kuşatmada Budapeşte'nin büyük bir kısmı Almanların son siper direnişi ile yıkıldı. Bu direniş Şubat ayında çöktü. Mussolini'nin ölüm haberi (28 Nisan'da ölmüştü) Hitler'e, tam Ruslar Berlin sırtlarına ulaştıklarına geldi. Ruslar 1944-1945 kışında Balkan Cephesi'ne yoğunlaştı ve Ekim ayında Belgrad'ı temizlediler. Hitler'in kuzeyde geride bıraktığı kuvvetler tarafından oyalanmışlardı ve şimdi Polonya'da daha fazla ilerlemeye odaklanmaları gerekiyordu. Bir diğer Sovyet saldırısı Vistula'ya doğru başlatıldı ve yine tam bir sürpriz saldırı olması için her türlü önlem alınmıştı. Hitler bu bölgede yeniden isimlendirilen ordu grubunu yönetmek üzere Himmler'i görevlendirdi ve artık Nazi Partisi'nin silahlı kanadı olan Waffen-SS neredeyse 1.000.000 askere (birçok yabancı gönüllü vardı) ulaşmıştı. Ancak günde 32 kilometre ilerleyen Kızıl Ordu'yu durdurmaları imkânsızdı. Kızıl Ordu Doğu Prusya'ya girdi ve hatta tramvaylar hâlâ çalışırken Elbing ve Heiligenbeil kasabalarını ele geçirdi.

24 Şubat'a kadar bütün Alman karşı saldırıları başarısız oldu. Ruslar Oder Nehri kıyısında, Berlin'in yalnızca 80 kilometre doğusunda durdular. Önlerinde yüz binlerce mülteciyi, at arabalarında aileleri batıya doğru sürüyor, bu zavallı insanlar

Levent Şahverdi Arşivi

Oder Nehri'nin veya donmuş lagünlerde denizin karşı kıyısına çaresizce ulaşmak için karda yürüyorlardı. Bu konuda yazılmış bazı Alman klasik eserleri bulunmaktadır. Alexander Fürst zu Dohna-Schlobitten *Recollections of an Old East Prussian*'da altı çocuğu olduğu için nasıl Stalingrad'dan çıkmasına izin verildiğini anlatmaktadır. Eve ulaştığında, ailesine ait tarihî Sclobitten konağındaki çalışanların ailesiyle birlikte batıya kaçmasını sağladığını, güvende olmak için ormanın içinden geçerken gıcırdayan bir tekerleğin bile nasıl korkunç teyakkuza neden olduğunu yazar.

Adam von Watzdorf ve diğerleri tarafından yazılan *The Book of the Thuringian Nobility* adlı eser de bir başka yolculuğu anlatmaktadır. Bu kez Silezya'daki bir kamptan kaçan İngiliz savaş esirleri yürüyerek kaçarken, geçtikleri yollardaki çiftlik sahipleri tarafından sıcak patatesle beslenmişlerdi. Ruslardan kaçan binlerce Alman sivil, asker ve Nazi yetkilisi bir Baltık buharlı gemisi olan *Wilhelm Guttlof*'a doluştular. Bir Rus denizaltısı gemiyi batırdı. Tüm zamanların en kötü deniz felaketi olan bu olayda 9.000 kişi boğuldu. Mart ayı ortasına gelindiğinde Ruslar, Silezya ve Pomerania'ya girmiş, Zagreb'i almışlardı ve Viyana'yı almak üzereydiler. 13 Nisan'da Viyana da alındı. Bu arada Berlin'e karşı hava saldırıları hiç kesilmeksizin devam etti. Sonunda 14 Nisan'da Potsdam'a yapılan bir İngiliz Hava Kuvvetleri (RAF) saldırısı eski Garrison Kilisesi ve daha başka birçok şeyi yıkıp yok etti. RAF Dresden'i bombalayıp yıktığında, çabucak onarılan demiryolu ağı üzerinden Şubat ayı ortasında Ruslara yardım etmek için büyük bir gayret gösterildi. Bu olay çok tartışmalı hâle geldi. Churchill'in kendisi bile "Elbe üzerindeki Florence'ın" harabeye döndürülmesini protesto etti. Oysa bu protestoda bir ikiyüzlülük vardı. Çünkü Churchill'in kendisi de (seçili hedeflerin değil) saha bombardımanının ateşli bir savunucusu idi. Berlin'de ise RAF Mosquitoes -savaş uçağı ve bombardıman uçağıHitler'in 20 Nisan'daki doğum gününe kadar bombalamaya devam etti.

Levent Şahverdi Arşivi

Artık elli altı yaşına gelmiş olan, ancak daha yaşlı görünen Führer'in, kendisi için büyük bir palto giymiş (Dresden'den bir yetim) erişkinin Volkssturm ulusal bölgesel milislerine katılması töreninde yanağını okşarken çekilmiş fotoğrafları vardı. 9 Nisan'da büyük ölçüde harabeye dönmüş olan Königsberg teslim oldu ve Zhukov Berlin'den önceki son engele, Seelow Tepeleri'ne odaklanabilecekti. Bu arada Rokossovsky ve Konev'in ordu grupları da kuzey ve güneyden Berlin'e odaklandılar. Toplamda 2.500.000 asker, 5.250 tank, 7.500 uçak ve 40.000'den fazla top (her biri bir düzine roket atabilen kamyona monteli Katyuşalarla birlikte) savaşa katılıyordu. Seelow Tepeleri'nde son bir ateşli savunma gerçekleşti; ancak 19 Nisan'a gelindiğinde, savunmadakiler yine yenildi ve bedeli ağır olmakla birlikte (30.000 asker ölmüş ve yaklaşık 3.000 tank kaybedilmişti), Berlin kuşatılmıştı. 22 Nisan'da Hitler başka bir yerden, örneğin Silezya veya diğer bir bölgeden kurtarmaya dair fikirlerinin gerçekleştirilemeyeceğini gördü ve orada bulunan hiç kimsenin asla unutamadığı ünlü öfkesini generallerine boşalttı. Kendisinin Berlin'de kalacağını ve intihar edeceğini söyledi. 50.000 asker, 40.000 yerel yaşlı, genç çocuklar ve bazı yabancı SS askerleri (bunlara ceket kollarına küçük bir İngiliz bayrağı işlenmiş iki düzine İngiliz dahildi) savaşmaya devam ederken, halk sürekli bombalanan bir şehirde bulabildikleri yerlere saklandılar. Havel köprüleri ve Berlin'in ana arterlerinde, Reichstag (tarihî parlamento binası) dahil olmak üzere istasyonlar ve anıt eserlere doğru şiddetli çatışmalar yaşandı. Tuhaf bir biçimde, Bismarck'ın savaşlarını temsil eden "Zafer Sütunu" yıkılmadığı gibi, eski Bradenburg'un değerli yöneticilerinin büstleri de zarar görmedi. Ancak Ruslar Nisan ayı sonunda başbakanlık binasına girdiler.

Hitler son sahneyi oynuyordu. 30 Nisan sabahının erken saatlerinde düğün töreni eksiksiz gerçekleştirildi: Alman şampanyası *Sekt* ile açık sandviçler sunan beyaz üniformalı hizmetçiler vardı. Dışarıdan içeriye koşturulmuş izleyicilerden

Levent Şahverdi Arşivi

birisi olan Pankow çöp toplama şef yardımcısı olan bir memur nikâhı kıydı. Çifte sorduğu tek ciddi soru şuydu: "Aryan kökenli misiniz?"

Sahne şöyle tamamlanıyordu: Vejetaryen düğün kahvaltısı, intihar, kalıntıların beceriksizce yok edilmesi, yani sığınaktaki diğer cesetlerin parçaları ve hiç kimsenin siyanürü temin eden SS doktorlarına güvenmemesi yüzünden intihar haplarının üzerlerinde test edildiği bir köpek ve yavrularının (köpeklerin eğiticisi daha sonra aklını kaçırdı) külleri kutulara dolduruldu.

Hitler'in öldüğü duyulur duyulmaz, Başbakanlıktaki sekreterler ve yaverler bir caz müziği koydu ve sigaralarını (Hitler'in huzurunda içmeleri yasaktı) yaktılar. Yüz binlerce Alman esiri SSCB'ye yürütüldü. Birçoğu asla geri dönmedi. Hitler'in sığınağında yakalananlar 1955 yılına kadar serbest bırakılmadı. Çünkü Sovyet İstihbarat Şefi Lavrenty Beria, Hitler'in kaçtığından emin olmadığı için, bu esirleri tutup işkence yapmaya devam etti. Müttefiklere, SSCB dahil tüm güçlere son teslimler, 8 ve 9 Mayıs'ta gerçekleşti. Çok yorgun olan Churchill kısa sürede sığınağa geldi. Ancak Nazi İmparatorluğu'nun sonu, 1918 tarihli ateşkesin aksine, kutlanacak bir olay değildi. 70.000.000 insan ölmüş ve Avrupa (ve Asya'nın çoğu) tamamen harabeye dönmüştü. Tuhaf olan husus, son ana kadar gösterilen sert direnişe karşın, sonrasında hemen hemen hiçbir direniş görülmemesiydi. Almanlar sindirilmişti ve toplama kamplarının haber bültenleri (zorunlu olarak) onlara gösterildiğinde, yalnızca birkaç kişi bunların haklılığını savunmaya çalıştı.

Saptırmalı tarih yazımına yönelik yarı ciddi girişimler de sadece Müttefik ülkelerinden geldi. Savaştan hemen sonraki yıllarda, 12.000.000 Alman batıya kaçtı ve bunların dörtte biri yorgunluk, açlık, hastalık veya şiddet yüzünden öldü. Bu arada hiçbir zaman Nazilere oy vermemiş masum aileler, Çek toprakları veya Silezya'daki çiftliklerinden sürüldüler.

Levent Şahverdi Arşivi

Bu bölgelerde her yere Nazilerin Yahudiler için kullandığı sözcüklerin aynısını içeren afişler asıldı: "Yaşı ve cinsiyetine bakılmaksızın bütün Almanlar …'daki kasaba meydanına toplanacaktır." Topraklarından koparılan bu insanlar birer valizle, harabeye dönmüş bir Alman kasabasına sürülüyordu. O zaman kederli bir şekilde ifade edildiği üzere *Heim ins Reich* (Almanya'ya Eve Dönüş), daha küçük bir Almanya'ya dönüş sağlanıyordu. Batı Almanya uzun bir uzlaşma oyunu oynadı ve sonunda başarılı oldu.

Japonların, Hitler'in sonunu görmelerine rağmen, ders almayıp teslim olmamaları Müttefikleri çok rahatsız etti. Saipan Adası'nın hazırlanması Amerikalılara pahalıya mal oldu. Ancak nihayet uçaklar artık Japon topraklarına ulaşabilecek hâldeydi. Güneyde ise MacArthur tekrar Filipinler'e dönüyordu. 1944 yılının ikinci yarısında, Amerikalılar Japon şehirlerini bombalayabilecekleri yerlere ulaşabiliyorlardı. Ekim ayında, Filipin adalarının birindeki Leyte Körfezi Muharebesi'nde, büyük savaş gemileri savaşıyordu ve Japonlar yeni bir silahın yıkıcı gücünü, güverteye çakılan kamikaze uçaklarının intihar bombalamalarını kullanmaya başladı. Roosevelt, MacArthur'a Filipinler'e yoğunlaşma, Japon ikmal hatlarını kesme yetkisi verdi.

Ancak Amiral Chester Nimitz'in kendi görüşleri vardı ve donanmayı o kontrol ediyordu. Nimitz, uçak gemilerini Formosa'ya (günümüzün Tayvan'ı) gönderdi. Bu hareket Japon uçaklarının savuşturulmasına yaradı. Japon uçaklarının 600 adedi üç gün içinde düşürüldü ve bu yüzden Leyte Körfezi'nde artık daha az Japon hava koruması vardı. Japon savaş gemileri ve uçak gemileri büyük ölçüde tahrip ediliyordu. 20 Ekim'de Amerikalılar Leyte'ye çıkarma yaptılar; adayı az çok temizlediler ve Filipinlerin en büyük adası Luzon'a ulaştıktan sonra, Ocak ayında Manila'ya ilerlediler. Bu harekâtta Kuzey Afrika ve İtalya'dakinden daha fazla Amerikan gücü kullanıldı ve savaş çok acımasız geçiyordu: Luzon Adası'nın çeyrek milyon Japon savunucusunun neredeyse tamamına yakını öldürüldü.

Levent Şahverdi Arşivi

Savaş durduğunda geriye kalanlar hâlâ anlamsızca çatışmaya devam ediyordu. Ana Filipin adalarından birisi olan Mindanao, 15 Ağustos'a kadar yoğun bir direniş gösterdi. O yılın başlarında İngiliz-Hint birlikleri Drakula Harekâtı ile Burma'yı kurtardı. Çok hızlı biçimde geceleyin gerçekleştirilen bir amfibi çıkarmayla harekât tamamlandı. Oysa Japonlar zaten oradan ayrılmışlardı. Burma'daki çatışmalarda 150.000 kadar Japon öldü ve 2.000 asker esir alındı. Bunların yalnızca 400'ü sağlıklıydı. Japon askerler bu şekilde davranmaya devam ettiği sürece, savaşın rasyonel bir sonunun olması umudu yoktu.

Güney Japon adaları artık görünüyordu. Önce Şubat ayında Iwo Jima adası, sonra Mayıs-Haziran aylarında Okinawa adası alındı. Okinawa'da kamikaze pilotları Amerikan donanmasının tek bir savaşta uğradığı en büyük kayba yol açarak, 5.000 askeri öldürdü ve düzinelerce gemiyi batırdı veya hasara uğrattı. Çok iyi hazırlanan Okinawa'yı 117.000 Japon askeri inatla savundu ve sonunda tamamına yakını hayatını kaybetti. Bu olay tam bir toplu cinnet vakası idi ve yalnızca Amerikalıların harekâtı daha ciddi tutma kararlılığını artırmaya yaradı. Bu arada Japon savaş ekonomisi çöküyordu. Amerikan denizaltıları artık ticaret filolarını batırıyordu ve isteseler bütün ticaret gemilerini batırabilirlerdi. Ancak onlar daha çok savaş gemilerini batırmaya odaklandılar.

Ekim ayında Japonların çok az petrolü kalmıştı ve en büyük savaş gemileri *Yamato* Okinawa Adası'na gitmek üzere yola çıktığında yalnızca tanklarının onda birini doldurabilecek kadar, 400 ton yakıt verilebildi. Bu abluka devam edebilir ve herhangi bir kara işgaline gerek kalmaksızın ülkeyi mahvedebilirdi. Ancak bombalamadan önemli sonuçlar almayı vaat eden bir Amerikan Hava Kuvvetleri vardı. Amerikan bombardıman uçağı B-29'un yeni kullanılmaya başlanmasından kaynaklanan sorunları vardı. Çok gelişmişti ve makineli tüfek mermilerinin delemeyeceği zırhla kaplıydı. Ancak uçağın düzenli kullanılmaya başlanması, kusurların giderilip kazaların

Levent Şahverdi Arşivi

önlenmesi bir yılı aldı. Guam'daki havaalanı tamamlandıktan sonra, Curtis LeMay komutasında bu uçaklar artık verimli kullanılabiliyordu.

Japonların bu savaşı nasıl yürüttükleri artık belli olmuştu. Amerikan savaş esirleri kurtarıldığında, üçte birinin öldüğü anlaşıldı. Oysa Almanların elindeki Amerikalı ve İngilizlerin yalnızca %5'i ölmüştü. Filipinler kurtarıldığında, yerlilerin katledildiği, Singapur ve Endonezya'da yerlilere, özellikle Çinlilere zalimce davranıldığı ortaya çıktı. Çin'deki katliamlar çok iyi belgelenmiş olsa da, mevcut şartlar altında Çin'de ölenlerin tam sayısını hesaplamak imkânsızdır. Tahminler 18.000.000'dan 20.000.000'a kadar uzanmaktadır. Bu kayıplar Sovyet kayıpları kadar yüksektir. Bu kayıplara Çin'in büyük bir kısmını savaşta geçirdiği 1930'lu yıllardaki kayıplar dahil değildir. Bu arada Japonların gerçeği görüp teslim olacağına dair hiçbir işaret de görünmüyordu. Savaşın üç galibi 17 Temmuz ile 2 Ağustos tarihleri arasında Potsdam'da toplandılar ve Japonları teslim olmaya davet ettiler.

Almanlarla savaşın bitmesiyle birlikte, Pasifik'e odaklanmanın zamanı gelmişti. Üç lider 1945 yılı Şubat ayında Yalta'da buluştuğunda, bir pazarlık yapılmıştı. Buna göre Avrupa'daki savaş bittiğinde SSCB, Japonlarla yaptığı saldırmazlık antlaşmasını bozacak ve savaş ilan edecekti. Buna karşılık Stalin, Elbe Nehri'nin doğusunda kalan Avrupa'yı kontrol edecekti. Stalin bu şartı İran'da da kendi kazanımları olması ve Türkiye'nin kayba uğraması şeklinde anlıyordu. Elbette Amerikalılar Sovyetler Birliği'ni ne Çin'de ne de Japonya'da istemiyorlardı. Ama Japonya'yı tek başına mağlup etmeye uğraşmak da istemiyorlardı.

Stalin Avrupa'da savaşın bitmesinden üç ay sonra harekete geçmeye söz verdi ve bunu da tam zamanında yaptı. 9 Ağustos'ta Mançurya'yı işgal etti. 1.000.000 asker bu ülkedeki Japonların hızla yenilmesini sağladı. Mançurya'da olanlar savaşın devam etmesi hâlinde meydana gelebileceklerin de bir

Levent Şahverdi Arşivi

işaretiydi: Kaos içinde kaçan vebalı fareler, veba salgınını yaydılar. Ancak bu ay daha büyük bir saldırı gerçekleşti. LeMay komutası altındaki stratejik bombalamalar çok yıkıcı hâle gelmişti. Japon evleri küçük ve çürüktü; depremlere karşı önlem olarak ahşap ve kâğıttan yapılmıştı. Japonlara duyulan yaygın nefret dikkate alındığında, bu evler açık hedefti. B-29'lara sağlam havaalanlarının yanı sıra, Iwo Jima ve Okinawa adalarında tekrar yakıt alacakları ve tamir görebilecekleri yerler sağlandığında, Japon şehirleri kolay hedef hâline geldiler. Savaş uçakları ve Almanların geliştirdiği uçaksavar koruması-na sahip olmadıkları için, şehirleri vurmak çok daha kolaydı. Çok az sayıda B-29 uçağı Japon uçaksavar ateşiyle düşürüldü. Kayıplar daha çok mekanik arızalardan, hava şartlarından ve bazen de pilot hatasından kaynaklanıyordu. Abluka yüzünden Japon sanayi üretimi hızla düştü ve yalnızca 9-10 Mart 1945 günlerinde yaklaşık 100.000 insan Tokyo'ya yapılan saldırının neden olduğu bir yangın fırtınasında hayatını kaybetti. Bunun yanı sıra Açlık Harekâtı (*Operation Starvation*) kapsamında Japon kanal ve nehirlerini havadan mayınladılar ve Japon aileler yiyecek bulamaz hâle geldiler. Aynı şey Almanya'da da yapılmıştı.

Artık Japon İmparatorluğu'nun sonu gelmişti. 6 ve 9 Ağustos'ta atom bombaları atıldı. Atom bombasının, büyük bir kısmı Orta Avrupa'da geçen uzun bir yapım tarihçesi vardı. Nazilerin Yahudi karşıtı mücadelesinin ilginç bir intikamı olarak atom bombasını, bazıları Yahudi olan yetenekli fizikçiler tasarladı. Bu İngiliz ustalığı ile Amerikan girişimciliğinin bir zaferi idi. Japonların hâlâ Moskova ile bağlantıları vardı ve Rusları arabuluculuk yaparak onurlu bir barış sağlamaya ikna etmeye çalışıyorlardı. Ancak hâlâ güçlü konumda kalmak istiyor, sağduyulu bir adam olan Moskova'daki büyükelçilerine ateş püskürüyorlardı. Bu arada Tokyo'daki ordu komutanları sakin bir şekilde kötü sona direnmekten söz ediyorlardı.

Levent Şahverdi Arşivi

Temmuz ayı ortalarında atom bombası New Mexico çölündeki Los Alamos'ta başarıyla denendi. Roosevelt'in Nisan ayındaki ani ölümünden sonra başkan olan Harry Truman titiz bir adamdı. Atom bombası atmanın ahlâkî olup olmadığı sorusunu uzun uzun değerlendirdi; ama sonunda ABD Hava Kuvvetlerine kullanmaları için genel bir yetki verdi. Daha önce hiç dokunulmamış olan Hiroşima'ya 6 Ağustos'ta atom bombası atıldı ve şehir dümdüz edildi. 80.000 kişi öldü. Japonlar kendi aralarında tartışırken, ikinci bomba Nagazaki'ye atıldı ve 30.000 insan öldü. Sertlik yanlıları buna rağmen bir darbe yapmaya çalıştılar ama yenildiler ve kendilerini öldürdüler. 15 Ağustos'ta genellikle sembolik bir figür olan imparator, Japonya'nın devamlılığının garantörü rolünün tanınması şartıyla teslim oldu. Japonya'ya nasıl davranmaları gerektiğini zaten düşünmekte olan Amerikalılar bu şartı kabul etti.

İmparatorlarının onurunu koruduklarına inanan Japonya'daki eski düzenin temsilcileri, 2 Eylül'de Tokyo Körfezi'ndeki bir Amerikan savaş gemisine çıktılar ve muzaffer komutan edasıyla duran General MacArthur ile teslim anlaşmasını imzaladılar.

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

SAVAŞ SONRASI

Birinci Dünya Savaşı, önemli olanları ateşkesten sonraki aylar içinde tamamlanan resmî barış antlaşmalarıyla sona ermişti. Bu kadar erken yapılmaları bir hata idi. Çünkü savaş döneminden kalan nefret hâlâ havayı zehirliyordu ve anlaşmalar intikam duygularının atmosferi doldurduğu Fransız başkentinde müzakere edilmişti. Bu anlaşmalar nefreti asla azaltmadı. Almanlar aşağılanıyordu ve yeni ülkelerinde abluka altına alınarak aç bırakılma tehdidi altında anlaşma şartlarını kabule zorlanıyordu. Barış daha başlangıcından zehirlenmişti. Savaş aslında ne Almanya'da ve ne de Paris anlaşmalarıyla sona ermedi. Rusya'da komünistler kazanırken, Türkiye'de komünistlerin yardımıyla milliyetçiler, Müttefikleri ve özellikle İngilizler ve onların kuklalarını yenilgiye uğrattılar.

Savaşın nihayet sona ermesi, 1923 yılında İsviçre'de (Türklerle) yapılan Lozan Antlaşması ile gerçekleşmişti. 1924 yılında Almanya ve ortaklarını dünya sistemine entegre etmek için nihayet ciddi adımlar atılmaya başlanmıştı. Almanların en büyük sıkıntıları, Fransız ve Belçikalılara ödemeleri gereken tazminatlardı. Tüm Almanlar yaşadıkları ekonomik sorunlar ve özellikle yüksek enflasyondan bu tazminatları sorumlu tuttular. 1924 yılında bir atlıkarınca sistemi devreye girdi:

Levent Şahverdi Arşivi

Amerika Birleşik Devletleri, Fransa'ya olan tazminat borçlarını ödemek için Almanya'ya kredi verecek; Fransızlar da Almanlardan gelen para ile Büyük Britanya'ya olan borçlarını öderken, İngilizler de bu para ile Amerika'ya olan borçlarını ödeyeceklerdi. Bu saçmalık 1929 yılındaki Wall Street'in çöküşüyle patladı ve daha sonra da dünya ekonomisi çöktü ve Büyük Buhran başladı. Versay Antlaşması ve zeylnameleri yaklaşık on yıl dayanmıştı. Fransızların bu anlaşmaların işe yaramadığını kabulünün işareti, 1930 yılında çok pahalı bir bütçeyle Majino Hattı'nı inşaya başlamalarıydı. Savunma amaçlı bu hattın inşası astarı yüzünden pahalıya geldiği için aslında Fransızların savunma gücünü baltaladı.

İkinci Dünya Savaşı'nın sonu, Birinci Dünya Savaşı'ndan daha belirsizdi. Aslında 1991 yılına kadar, kırk altı yıl boyunca Almanlarla gerçek bir barış anlaşması yapılmadı. 1944 yılı yaz ayında "Üç Büyükler" (ABD, İngiltere ve SSCB liderleri) Potsdam'da 1917 yılında Alman veliaht prensi için inşa edilmiş Sandringham benzeri bir ikametgâhta buluştuklarında, Almanya ile anlaşma için ilk girişim yapılmıştı. Toplantı, Almanya'nın doğudaki yeni sınırları dahil, önemli konularda anlaşmaya varılmaksızın dağıldı. Her hâlükârda ortada müzakere yapılabilecek bir Alman hükümeti yoktu. İşgal güçleri yalnızca kendi aralarında tartışıyordu ve Fransızlar da bazen Sovyetler'in tarafını tutuyorlardı. Soğuk Savaş henüz daha ufukta görünmüyordu.

Soğuk Savaş'ın en iyi sembolik başlangıç tarihi 1945 yılı Kasım ayıdır. Bu tarihte Sovyetler dünya ekonomisinin kurtarılmasına yönelik Anglo-Amerikan planlarına katılmayı reddetti.

İki dünya savaşı arasındaki büyük farklardan birisi, ekonomik düşünce farklılığıdır. Şu anda çok garip görünse de, 1918 yılında Avrupa başkentleri komşularından yardım dilenme planlarıyla doluydu. Georges-Henri Soutou, 1989 tarihli kitabı *L'or et le sang*'ta bu düşüncelerin uzun bir listesini sunmaktadır. Bu planlar savaştan sonrası düzenlemelerde kısmen

Levent Şahverdi Arşivi

meyve vermeye başladı: Özellikle Ortadoğu'da yeni ilhaklar; Alman altınının tazminat olarak Fransa'ya verilmesini öngören savaş tazminatları; Alman donanması ve deniz ticaret yapısının İngilizler lehine müsadere edilmesi. Hatta Belçikalılar, Antwerp ticaretini canlandırmak için Scheldt deltasının bir kısmının Hollandalılardan alınıp kendilerine verilmesi gerektiğini bile düşünmüşlerdi. Amerikalılar bu kadar açgözlü olmasalar da, kör de değillerdi. Gümrük tarifeleri yoluyla yeni dolar kazanmalarını engelleyen ülkelerden, harcadıkları parayı geri almak istiyorlardı. Bu saçmalıklar dünya ekonomisinin çökmesi sonucunu verdi ve bu çöküş Amerika Birleşik Devletler'inde 25.000.000 kişinin işsiz kalmasına yol açtı.

İkinci Dünya Savaşı sonrası, aklı başında olan adamlar bütün bunları değerlendirdikten sonra şöyle dediler: *Bir daha asla*.

İngilizlerle, savaş dönemi Amerikan kredilerinin müzakeresi yapılırken, konulan şartlardan birisini kaçınılmaz olarak, verilecek kredilerin nereye harcanacağını belirliyordu. İngilizlerin Amerikan yardımlarını tarafsız ülkelerle yaptıkları ticareti güçlendirmek için kullanmalarını durdurmak için büyük çaba gösterildi. Bu süreçte Churchill aşağılandı. Ancak bu süreçten bir finansal işbirliği ve savaştan sonra neler yapılacağına dair Atlantik anlayışı düzenlemeleri doğdu. Ticarette 30'lu yıllarda meydana gelen ve milyonlarca kişinin işsiz kalmasına yol açan, benzer bir çöküşe asla izin verilmemeliydi. Ticaret amacıyla para akışını sürdürmeyi sağlayacak türde uluslararası düzenlemeler yapılmak zorundaydı ve bu düzenleme 1944 yılı yaz ayında Bretton Woods'ta yapıldı. İşte Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası'nın başlangıcı bu anlaşmaydı. Bu uluslararası kurumlar, kendileriyle beraber dünyanın büyük bir kısmını daha aşağı çekebilecek ülkelerin çökmesini önlemek için kullanılacaktı. Soğuk Savaş'ın patlaması nedeniyle, bu sistem savaştan sonra altı yıl boyunca çalışmadı. Çalışmama nedenlerinden birisi de, ülkelerin Bretton Woods'taki anlaşmalardan yararlanmak istemeleri hâlinde

Levent Şahverdi Arşivi

finans sistemlerinin incelenmesine izin verilmesi şartının bulunmasıydı. Sovyetler Birliği bunu reddetti.

Almanya artık Ruslar ile Batı arasında tartışma konusu hâline gelmişti. Ruslar savaş tazminatı istiyordu ve Almanya'nın kendi kontrolleri altında bulunan bölgelerinden çok sayıda fabrikayı söküp götürüyordu. Ayrıca yakalanan roket bilimcilerden elde edilen teknolojik sırlar Sovyet uzay programı için kullanılacaktı. Aynısını Amerikalılar da yaptılar. Ancak Amerikan örneğinde, yakalanan bilim adamları gönüllü olarak işbirliği yaptılar ve ödüllendirildiler. Elbe Nehri'nin doğusundaki Almanya çok kötü şartlar altındaydı. Bir köle ekonomisi uygulanıyordu ve Ruslar toplama kamplarını boyun eğmeyenler için kullanmaya devam etti. Moskova, özellikle en büyük sanayi bölgesi olan Ruhr Havzası'nı kontrol eden İngilizlerin işbirliği yapmasını istiyordu. Amerikalıların Frankfurt'taki yerleşik işgal bölgesinde sanayileşme daha azdı.

İlk olarak; İngilizler Ruslara sempati duyuyordu. İkinci olarak çok kötü durumda olan -kilometreler boyu yıkılmış evler, kanallar, demiryolları ve fabrikalarla doluydu Güneybatı Almanya'nın tamamı İngilizlerin sorumluluğundaydı. Milyonlarca Alman doğudan batıya yürüyerek geldiler ve yaşayacak yer rekabetine girdiler. Çoğu harabelerde yaşayan bu insanlar, çoğu zaman sigara için bedenlerini sattılar. Ruslarla yaptıkları anlaşmalar gereği, İngilizler, Alman makinelerini 1950 yılı gibi geç bir tarihte bile Ruslara gönderdilerse de, Almanlar savaş tazminatları yüzünden açlık çektiklerinde, Büyük Britanya'da da kıtlık olmasına rağmen, İngiliz ve Amerikalılar Almanya'ya gıda göndereceklerdi. İlk başta yalnızca Amerikan ve İngiliz aydınları Almanlara yapılan korkunç muamelelere itiraz ettiler. Ancak işgalin ilk ayları geçtikten sonra, bu durum değişti. CARE[1] paketleri Birleşmiş Milletler'den gelirken, aynı zamanda

1 Cooperative for Assistance and Relief Everywhere (Her Yere Yardım ve Kurtarma İşbirliği) 1945 yılında savaş bitkini Avrupa uluslarına yardım etme maksadıyla kurulmuş bir sivil toplum kuruluşuydu. (ç. n.)

Levent Şahverdi Arşivi

çok fazla Amerikan özel yardımı da vardı (Budapeşteli aydınlar için özel yardım paketleri gönderildi ve onların hayatını sürdürmesi sağlandı). Elbette yerel yönetimlere de ihtiyaç vardı ve Almanlar bu işi, eğitimsiz ve cahil Müttefik ordusundan daha iyi yapabilirdi. Nazi yönetimi altında zulüm gören demokratik düşünceli Almanlar yerel yönetimlerde kullanılabilirdi. Bunlar arasındaki en ünlü Alman, yetmiş üç yaşından seksen yedi yaşına kadar, 1949 ila 1963 yılları arasında Batı Alman Şansölyesi olarak görev yapan Konrad Adenauer idi. Yeni Almanya 1946 yılında yaşanan kaosun içinden çıkıyor gibi görünüyordu.

Eylül ayında Amerikan Dışişleri Bakanı James Byrnes, Stuttgart'taki ünlü konuşmasını yaptı. Çeşitli Alman eyaletlerinin yöneticilerine şunları söylüyordu: "Amerikan hükümetinin görüşü, Almanya'nın her yerinde, uygun güvenceler altında, kendi işlerini yürütme ana sorumluluğunun Alman halkına verilmesi yönündedir." İngiliz ve Amerikan işgal bölgeleri, 1 Ocak 1947'de resmen *Bizone* veya *Bizonia* adı altında birleştirilerek, ulaşım ve ticaret alanlarında düzenli politikalar uygulanması sağlandı. O noktaya kadar Alman eleştirmenler abartılı bir şekilde, İngiliz işgal makamlarının sosyalist yaklaşımlarıyla (Churchill'in yerine İşçi Partisi'nden Clement Attlee geçmişti), Ruhr Havzası ekonomisine bombardıman uçaklarından daha fazla zarar verdiğini söylüyorlardı.

Yeni Almanya'yı iyileştirme çabalarının bir kısmını idari iyileştirmeler oluşturuyordu. İhtiyaçlar Anglo-Amerikan makamları Almanlarla işbirliğine zorluyordu. Ancak ayrıca doğudan gelen bir tehdit de vardı. Sovyetler, diğer müttefiklerden önce Berlin'de hemen bir demokratik idare kurmuşlardı. Bu idarenin çekirdeğini savaş boyunca Moskova'da yaşamış olan, liderliğini Walter Ulbricht'in yaptığı Alman komünistler grubu oluşturuyordu. Stalin tuhaf bir biçimde, Almanların komünistlere oy vereceğini, çarı yenilgiye uğrattığı yerde Hitler'i yenen Sovyetler Birliği'nin yaptıklarına hayranlık

Levent Şahverdi Arşivi

duyacaklarını düşünüyordu. Ancak öyle olmadı. Tam tersini yaptılar. Bu açmaza verilen standart tepki, iktidardaki sosyalistleri komünistlere katılmaya zorlamaktı. 1946 yılı Paskalya bayramında Ruslar korku ve şantajla bunu gerçekleştirdiler. Ortaya Sosyalist Birlik Partisi çıktı. Artık Doğu Almanya'yı olağan hileli seçimleri ve kukla partileriyle, rahatsız edici Sakson tiz sesi, *fitelstimme*'siyle Ulbricht yönetecekti.

Öbür taraftan o tarihte halka çok az yiyecek veriliyordu. Batıda da 1947 yılı Ocak ayından Nisan ayına kadar o zamana dek görülen en kötü kışlardan birisi yaşanıyordu, açlık ve soğuktan insanlar kırılıyordu. Byrnes'ın dışişleri bakanlığındaki halefi General George C. Marshall, tam komünistlerin iktidarı ele geçirmesinden önce, Fransa'dan trenle geçtikten sonra, harabeye dönmüş Almanya'yı da aşarak açıkça düşmanlığını göstermeye başlayan Moskova'ya gitti. Stalin, Marshall'a komünistlerin Kıta Avrupası'nda yönetimi ele geçireceğinden emin olduğunu söylerken, Amerika'nın askerî vali vekili Lucius Clay şöyle diyordu: "günde 1.500 kaloriyle beslenen komünist olmakla, 1.000 kaloriye mahkûm demokrasi aşığı olmak arasında bir tercih söz konusu olamaz." Stalin zaten hileli seçimler yoluyla Polonya'yı ele geçirmişti ve kısa süre içinde Macaristan ve Çekoslovakya'da da aynısını yapacaktı. Buna karşılık olarak 1947 yılı Haziran ayında Marshall, Harvard'da Amerika Birleşik Devletleri'nin Batı Avrupa'yı kurtaracağını ilan etti. O tarihte büyük bir rakam olan 5.000.000.000 dolar ödenek, Batı Avrupa'nın acil ihtiyaçlarını karşılamak üzere ayrıldı. Bu arada Avrupa hayat memat meselesine dönen olağanüstü kış şartlarını yaşıyordu. Marshall Planı'nı uygulamak üzere çeşitli kurumlar kuruluyordu. Fransız hükümetinin ihtiyacı olan bazı hayati istatistiklerinin bile bulunmadığı esnada, Marshall Planı Avrupa ekonomik işbirliği örgütlenmesinin Yunan temsilcisinin Paris'teki ofisinde oturup bu istatistikleri uydurduğu ortaya çıktı.

Batı Almanya artık uluslararası düzeyde ilk kez temsil ediliyordu. Ancak bu temsil dolaylı olarak, Amerikan işgal idaresi

Levent Şahverdi Arşivi

tarafından sağlanıyordu. O anda Batı Avrupa'nın gerçekten kurtarılması gerekiyordu ve Fransa, İtalya ve Yunanistan'da gerçek bir tehlike olan komünistlerin yönetimi ele geçirmesi tehdidi azalmaya başlamıştı. Bundan sonra çeşitli devletlere ihtiyaçları için Marshall Planı çerçevesinde para yardımı yapıldı. Almanlar bu parayla kendi altyapılarını yeniden inşa ederken, 1946-1947 yıllarında kendi gelirlerinin %90'ını sigaraya harcayan İngilizler daha çok yabancı ülkelerdeki yatırımlarını yeniden inşa etmek için kullandılar. Bu yüzden İngilizlerin ülke içi ulaşımı Avrupa'nın en kötü ağı hâline gelirken, yabancı ülke yatırımları toparlandı.

Amerikalıların ısrar ettiği bir husus vardı: Avrupalılar döviz kurlarını kontrol ederek parayı kendilerinde saklamak yerine, ticaret yoluyla etraflarına yaymalıydılar. Bunun anlamı hem önemli sanayi gücüne hem de Belçika Kongo'sunun kaynaklarına sahip olan Fransa ve Belçika'nın, diğer ülkelere, özellikle Almanya'ya karşı ayrımcılık yapmaması gerektiği idi. Hollanda ekonomisinin yarısı Almanya ile ticarete dayanıyordu ve Amerikalılara göre bu ticaretin canlandırılması temel ihtiyaçtı. Böylelikle, IMF'nin dünya ticaretinde üstlenmesi öngörülen işlevi, Avrupa ticareti için gerçekleştirmek üzere, bir Avrupa Ödemeler Birliği (European Payments Union) kuruldu.

1950 yılında yeni Alman parası "Deutsche mark" konusunda bir sıkıntı vardı. Ruhr Havzası sanayicileri yaklaşan sanayi ihracat patlamasına hazır olabilmek için hammadde depoluyorlardı. Ödemeler Birliği durgunluğa önlem aldı ve mark kurtarıldı. İlginçtir ki; kendileriyle aynı çizgide bir büyük Avrupa pazarı oluşturma kaygısıyla, bir ortak Avrupa para birimini ilk öneren Amerikalılardır. Marshall Planı başkan yardımcısı, bu paraya ECU (European Currency Unit=Avrupa Para Birimi) adı verilmesini önerdi. Marshall ödenekleri daha sonra, Kore Savaşı döneminde, yeniden silahlanmaya yönlendirildi. Ancak savaş sonrası Atlantik dünyasında kurumlar birbiri ardına

Levent Şahverdi Arşivi

kuruldu. 1947 yılında ticaretin serbest bırakılması için Genel Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Anlaşması (GATT) yapıldı ve OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü, yani Marshall ofisi hâlâ varlığını sürdürüyor) kuruldu. 1951 yılında Fransız ve Alman kömür ve çeliğini kartelleştirmek için Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (ECSC) kuruldu. Bu örgüt Avrupa Birliği'nin kaynağı sayılmasa bile, en azından çelik için mavi, kömür için siyah ve katılan devlet sayısında (o tarihte altı idi) sarı yıldızıyla, Avrupa Birliği'nin bayrağı oldu. Bütün bunları taçlandıracak şekilde 1949 yılında NATO kuruldu. Bu gelişmelere paralel olarak 1949 yılı Ekim ayında Federal Almanya Cumhuriyeti resmen kuruldu.

Savaş sonrası Batı Almanya önemli bir başarı öyküsüdür. Almanlar Weimar deneyiminden çok şey öğrenmişlerdi. Tamamen ayrıntıcı ve lafzi bir anayasa ile nispi temsile dayalı bitmek bilmeyen seçimlerin Hitler'i doğurduğunu biliyorlardı. Yeni Temel Yasa (aslında anayasa) kısa ve özlü idi. Merkez ile taşra arasında iyi bir denge kuruyor; ailenin aşırı vergiye karşı korunması gibi temel konularda koruma sağlıyordu. Federal Bank'a Almanların iki kez yaşadığı türde enflasyona izin vermeme talimatı verilmişti. Yararlı bir tasarruf ve yatırım döngüsü yürürlükteydi. 1955 gibi erken bir tarihte, Almanya'nın ihracatı, bu döngünün çok iyi olmadığı İngiltere'den daha fazlaydı. Avusturya da bir model ülke hâline geldi. Savaş sonrası Almanya'nın hayranlık uyandıran bir özelliği vardı: Milyonlarca mülteci korkunç deneyimler yaşadığı, tamamen masum aileler eski bir valizle sınırdan sınıra sürüldüğü hâlde, şikâyet eden çok azdı. Südet Almanları[2] kendi yaşamlarına devam ettiler ve hayatlarını geliştirdiler. Almanya'nın savaş sonrası lideri Konrad Adenauer, sonunda komünist doğu için bir mıknatıs etkisinin doğacağını söyledi. Bu etki onun beklediğinden daha geç olsa da, sonunda gerçekleşti. Zamanı

2 Kuzey, güney ve batı bölgelerine verilen tarihî isim. (ç. n.)

Levent Şahverdi Arşivi

geldiğinde Polonyalılar ve Çeklerin Almanlarla uzlaşmaları oldukça sorunsuz gerçekleşti. Elbette bütün olup bitenler bir kültürel kayba yol açtı: Korkunç bombardımanın uzun vadeli etkisi olarak görülebilecek olan ulusal özgüven kaybı. A.J.P. Taylor'ın ifadesiyle; Almanlar artık *Deutschland erwache!* (Almanya Uyan!) marşını söylemiyordu; ama yine de aynı şekilde uyandılar.

Savaş sonrası Japonya'nın hikâyesi de Almanya'ya büyük ölçüde benzemektedir. Başlangıç olarak; Alman işgali gibi çok beceriksizce gerçekleştirildi ve Japonya da tıpkı Almanya gibi iki yıl boyunca korkunç bir kıtlık ve yoksulluk çekti. Sonra tıpkı Batı Almanya'nın yaptığı gibi, komünistlerin zaferiyle birleşen idari sağduyu, yeniden düşünmeye yöneltti. 1949 yılında komünistler Çin iç savaşını kazandılar ve Chiang Kai-shek komutasındaki yenilen Kuomintang birlikleri Formosa, yeni adıyla Tayvan Adası'na çekildiler. Sonra Amerikalılar Japon ekonomisinin yeniden canlandırılması planıyla çıkıp geldiler. Ve bu plan ülke ekonomisini, Batı Almanya'da olduğu gibi görkemli bir başarı hikâyesine dönüştürdü.

David Ricardo'nun mektuplarının editörü ve Marx'ın batmış artı değer teorisinin yeniden canlandırıcısı ekonomist Piero Sraffa, hayatında iki ekonomik karar aldı. 1945 yılında Japon devlet tahvilleri aldı; bunları 1960 yılında altın karşılığında sattı ve çok zengin bir adam olarak öldü (Cambridge Trinity College öğretim üyesi idi. Evine temizlikçi kadının gelmesinden önce ve kadın gittikten sonra mutfaktaki şekerleri sayıyordu).

Sonraki onlarca yıl içinde komünistlerle farklılıklar çok belirgin hâle geldi. SSCB kısmen Alman esir işçileri sayesinde yeniden canlandı (Alman esirleri Moskova'nın düğün pastası görünümlü gökdelenlerini inşa ettiler). Aşırı militarizm, gizli polisin güçlü varlığı (sonunda KGB'ye dönüştü) ve Almanya'dan savaş ganimeti olarak getirilen mallar, bir toparlanmaya yol açtı. Ancak tarım alanındaki üretim, 1960 yılına

Levent Şahverdi Arşivi

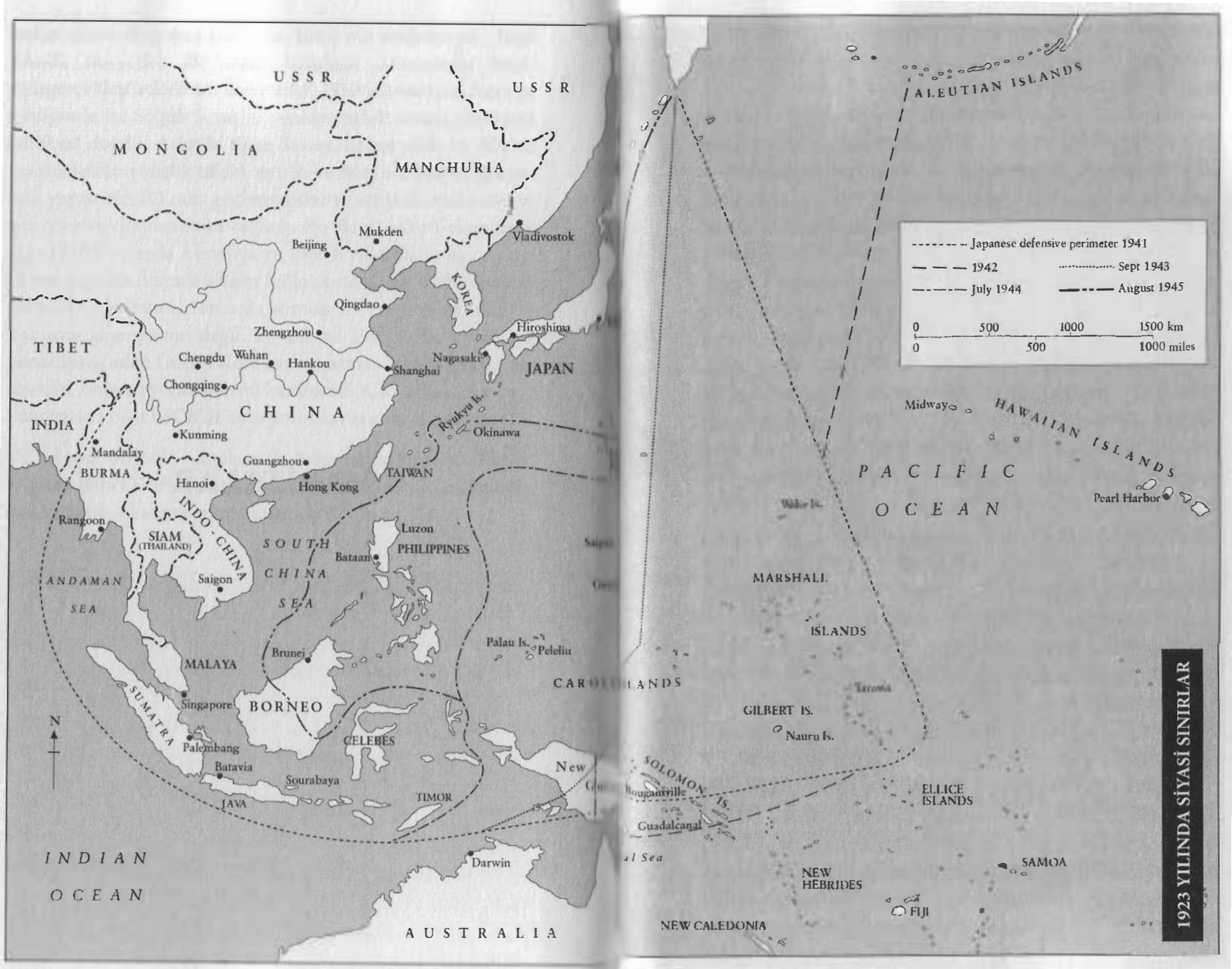
kadar çarlar döneminden daha kötü bir vaziyetteydi. 1949 yılında Sovyetler ilk atom bombası denemesini başarıylagerçekleştirdiklerini ilan ettiler. 1950 yılında Çin, Kore'ye girdiğinde ise Soğuk Savaş'ın yeniden sıcak savaşa dönüşme tehlikesi doğdu. Aslında Kore Savaşı, hammadde ve Alman makinelerine yönelik talebi artırdı ve Batı'nın askerî-ekonomik yapısı NATO'nun güçlenmesini ve etkinlik bakımından ana unsura dönüşmesini sağladı. Bu Batılı askerî-ekonomik yapı 1950'li yıllarda Almanya'yı, 1960'lı yıllarda ise Japonya'yı dünya çapında önemli ülkeler hâline getirdi. Bu olağanüstü ve paradoksal kalkınma zamanla komünist devletleri de etkiledi. Yalnızca Japonya'nın değil, Tayvan ve 1960 yılında yalnızca peruk ihraç eden Güney Kore'nin muazzam başarısıyla yüzleşen Çin, onların yöntemlerini benimsedi. Çin'in başarısı, parçalanmakta olan SSCB'de aynı yola başvurulmasını teşvik etti.

Ve nihayet birleşik Almanya ile barış antlaşması imzalandı. Böylece İkinci Dünya Savaşı, Müttefiklerin zafer kazanmasından kırk altı yıl sonra resmen sona erdi.

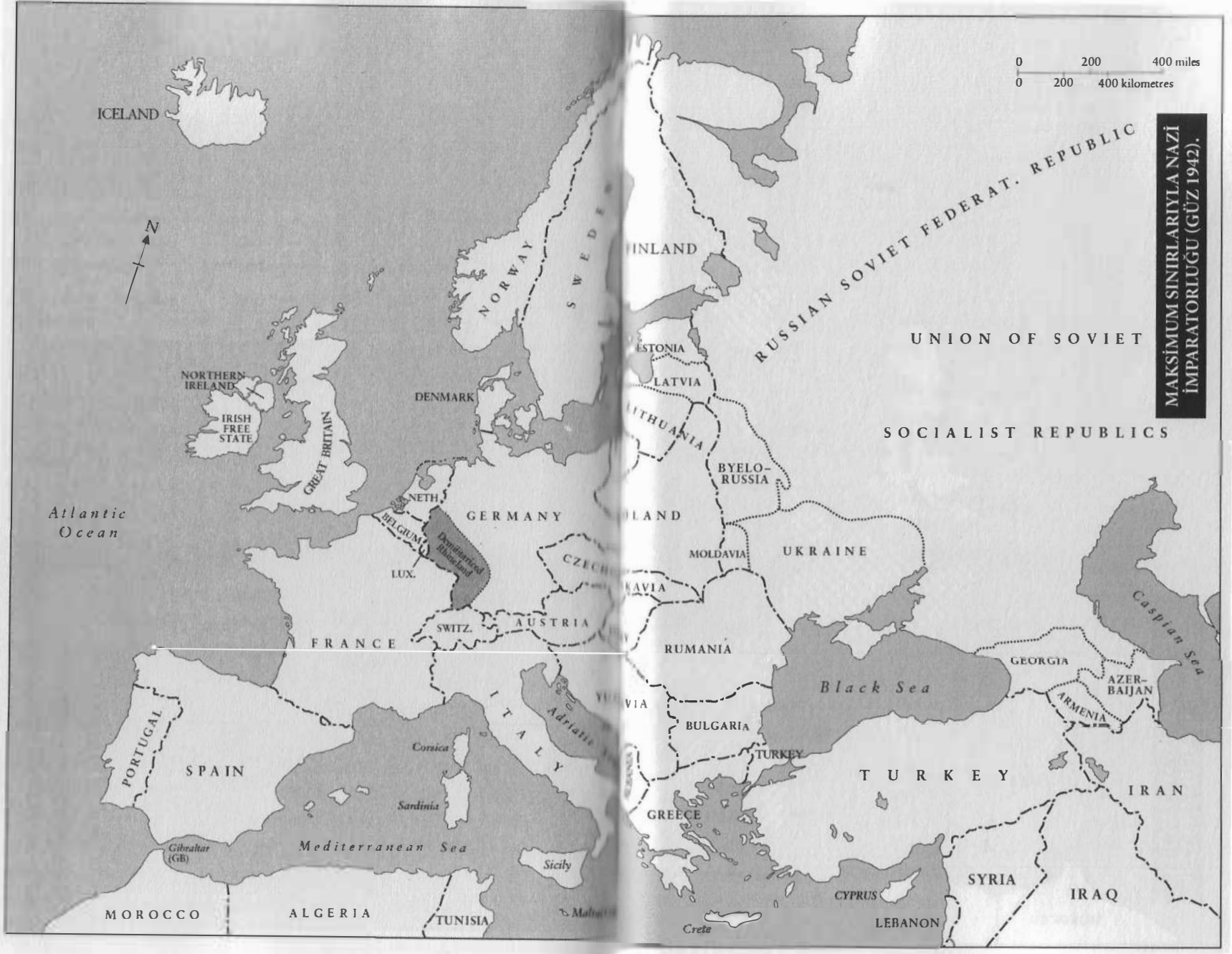
Levent Şahverdi Arşivi

HARİTALAR

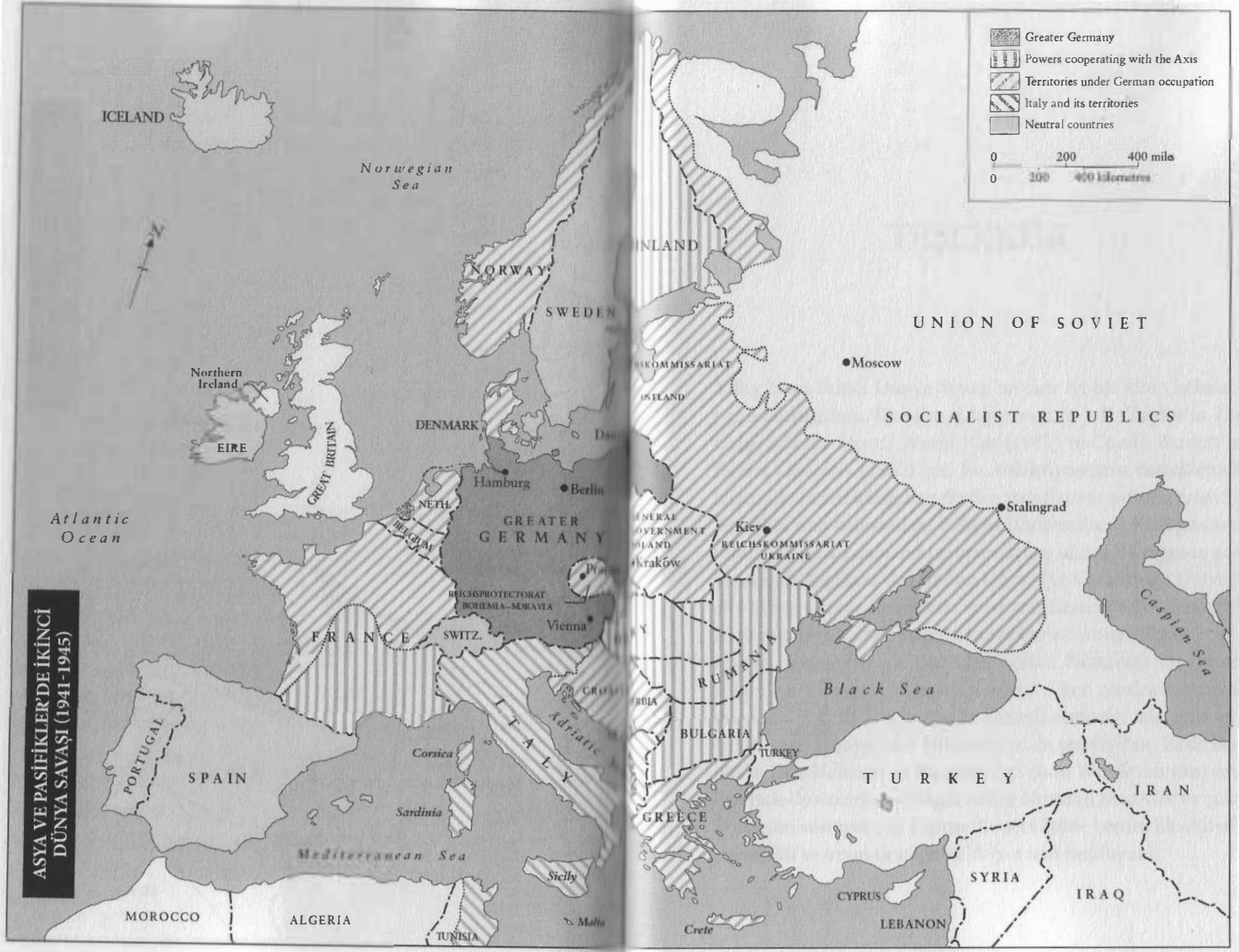
Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

ASYA VE PASİFİK'TE İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI (1941-1945)

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

TEŞEKKÜR

Yıllar boyu İkinci Dünya Savaşı'na dair iyi bir kitap koleksiyonu oluşturdum. İlk satın aldığım eser A. J. P. Taylor'ın *The Origins of the Second World War* (1961) ve Corelli Barnett'in *Desert Generals* (1962) idi. Bu koleksiyonumu desteklemek için mükemmel kütüphanelerden yararlanma şansına eriştim. Anadolu'nun ortasındaki Bilkent (Üniversitesi) Kütüphanesi oldukça kısa bir zamanda oluşturulmuş olmasına rağmen çok yararlıydı. İngiltere'de London Library ve Cambridge University Library kolay, uzlaşmacı ve sonsuz derecede ödüllendirici kütüphanelerdi. Her üçünün kütüphanecilerine şükran borçluyum. Hepsinden de önemlisi bölüm başkanım Dr. Pınar Bilgin ve Bilkent Üniversitesi'ndeki diğer meslektaşlarıma, meydana getirdikleri mutlu ve verimli atmosfer için minnettarım. Ayrıca yayıncılar bakımından da şanslıydım: Basic Books'ta Lara Heimert ve Penguin'de Simon Winder'ın yanı sıra özellikle dost canlısı ve bilgili editör Norman MacAfee'ye şükranlarımı sunuyorum. Oğlum Rupert Stone benim ilk okuyucum oldu ve onun desteğini aldığım için mutluyum.

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

BAZI KAYNAKLAR

İkinci Dünya Savaşı hakkında çok çeşitli ve bazıları muhteşem kitaplar bulunmaktadır. Ama benim gözdem John Keegan'ın *The Second World War* (1990) adlı eseridir. Bu eserde tank ve uçar tasarımları gibi askerî teknik ayrıntılara yer verilmekte; kara, deniz ve havada yapılan çeşitli muharebelerin mükemmel özetleri anlatılmaktadır. Herhangi bir kaynak listesi okyanusta bir damladan ibaret kalacaktır ve Keegan bu problemi büyük bir kısmı benim de tercihim olan elli kitapla sınırlı kalmakla çözmüştür. Benim için en iyi yol, bu listeye o zamandan bu yana basılan, elli kitap daha ilave etmek olacaktır. Bu sınırlama göründüğünden daha kolaydır. Çünkü internet ve otomatik tercümenin yaygınlığı dikkate alındığında, İngilizce kitapların sayısı, Birinci Dünya Savaşı'na ilişkin kitaplara göre çok daha fazladır.

Tarihe genel olarak damgasını vuran eser, şimdi otuz üç cilt olan Das Deutsche Reich und der Zweite Weltkrieg'tir. Orijinali Militärgeschichtliche(s) Forschungsamt (Freiburg-Potsdam) tarafından yayınlanmış ve 1990 yılından bu yana Oxford University Press tarafından Germany and the Second World War olarak İngilizceye tercüme edilmektedir. İlmî kalitesi ve

Levent Şahverdi Arşivi

tarafsız yaklaşımı takdirin üstündedir. Michael Burleigh'in *Moral Combat: A History of World War II* adlı eseri (2010) bir eski klasiğin genişletilmiş ve derinleştirilmiş hâlidir. John Lukács'ın *The Last European War* (1976), *The Hitler of History* (1977) ve 1940 yılı yazında Churchill ile Hitler'in kişisel çatışmasının anlatıldığı *The Duel* (2001) adlı eserleri önemlidir. Ian Kershaw'ın muazzam Hitler biyografisi *Hitler*, iki cilt olup sırasıyla *Hubris* (1998) ve *Nemesis* (2000) adlı eserlerden oluşur. Bu yazarın otorite olmadığı askerî veya siyasal hiçbir konu yoktur. Çünkü *The Guardian*'ın David Irving'e karşı davasının hazırlığı esnasında bu kaynaklardan bazılarını uzman tanıklarla birlikte incelediğinde bu kanaate vardım. Irving'in Hitler's War'ı (1977) özellikle Stalingrad'a ulaşmaya kadar olan kısım için muazzam bir eser olabilirdi ve olmalıydı. Ancak Hitler'in Yahudilere olup bitenlerden haberi olmadığı iddiası kitabı öldürmüştür. Kershaw'ın *Fatal Choices* (2008) adlı eseri büyük stratejik kararları ele almaktadır. Gerhard Weinberg'in *A World at Arms* (2005) adlı kitabı kapsamlı bir eserdir.

Savaşın kökeni konusunda A. J. P. Taylor'ın *The Origins of the Second World War* (1961) hâlâ çok değerli bir eser olup, özellikle ilk yüz sayfası, Versay Antlaşması'nın zayıflık ve hatta saçmalıklarını göstermektedir. Zara Steiner'ın *The Lights That Failed* (2005) adlı eseri 1933 yılına kadar olan dönem konusunda yetkindir. Bu dönem düzenin bozulduğu, dünya ekonomisinin dibe vurduğu bir dönem olup, yazar bu döneme Taylor'dan daha affedici bir gözle yaklaşmaktadır. Antony Beevor'ın *The Battle for Spain* (2006) adlı eseri çok ustaca yazılmış olup, İspanya İç Savaşı'nda komünistlerin gizli rolü konusunda çok malzeme içermektedir. David Faber'in *Munich* (2008) ve Jonathan Haslam'ın *Russia's Cold War* (2011) adlı eserleri bahsetmeye değer kitaplardır.

1939-1941 dönemi muharebeleri Julian Jackson'ın Fall of France (2003), Karl-Heinz Frieser'ın The Blitzkrieg Legend

Levent Şahverdi Arşivi

(2005) ve James Holland'ın The Battle of Britain (2010) adlı eserlerinde işlenmiştir. İngiliz savaş ekonomisinin harekete geçirilmesi şu eserde çok iyi özetlenmiştir: David Edgerton, Britain's War Machine (2011). Ancak İngilizlerin kendini beğenmişliğine unutulmaz bir meydan okuma niteliğinde olan Correlli Barnett'in Audit of War (1986) adlı eserine ilgi bitmez. Bu yazarın Kuzey Afrika savaşı konusundaki The Desert Generals (1960) adlı eski klasiği de hâlâ meydan okuyucu niteliktedir. Almanya'nın bombalanmasının başlangıcı ve devamı konusunda Max Hastings, Bomber Command (1976) adlı eseri hâlâ en iyisidir. Robert Skidelsy, John Maynard Keynes: Fighting for Freedom (2001) savaş dönemi finansı ve hazinenin hayatta kalma şartlarını anlatımı bakımından yerleşik bir klasik ve harika bir eserdir.

1941 yılındaki Barbarossa Harekâtı'na giden olaylar için Gabriel Gorodetsky'nin Grand Delusion: Stalin and the German Invasion of Russia (1999) ve Konstantin Pleshakov'un Stalin's Folly: The Secret History of the German Invasion of Russia (2005) kitapları önemli kaynaklardır. Yeni belgelerin ortaya çıkması nedeniyle, 1989 yılından bu yana Doğu Cephesi hayli dikkat çekmektedir. Chris Bellamy'nin Absolute War: Soviet Russia in the Second World War (2007) adlı eseri genel olarak yetkin bir çalışma olmakla birlikte, David Glantz'in de Sovyet resmî tarihinin anlatılmayan kısımlarına ilişkin sezgilerini içeren bir dizi eseri bulunmaktadır: The Gates of Stalingrad: Soviet-German Combat Operations, April–August 1942 (Jonathan M. House ile birlikte) ve Armageddon in Stalingrad: September–November 1942 (2009). Glantz, Ljubica Erickson ve Mark Erickson'ın (ed), Russia: War, Peace and Diplomacy (2004) adlı eserindeki "Soviet-German War, 1951-45" başlıklı makalesinde kendisini anlatmaktadır. Bu eser aynı zamanda Doğu Cephesi konusunda da önemli makaleler içermektedir. Richard Overy: Russia's War (1997) eski bir anlatım iken, savaş konusunda muazzam bir kitap şudur: Antony Beevor:

Levent Şahverdi Arşivi

Stalingrad (1998). Yazar araştırmasının yapısını ve sınırlarını Erickson'ın kitabı Stalingrad and Researching the Experience of War'daki makalesinde anlatmaktadır.

Avrupa'daki ve SSCB'nin batısındaki Nazi yönetiminin çeşitli yönleri konusunda ise Mark Mazower'in Hitler's Empire: Nazi Rule in Occupied Europe (2008) adlı kitabını önerebilirim. Bu eser şu yerleşik eserin yerini almıştır: Alexander Dallin, German Rule in Russia 1941–1945 (1981). Christopher Browning, 'Hitler and the Euphoria of Victory' David Cesarani (ed.), The Final Solution: Origin and Implementation (1996) yetkin bir makale olsa da, bunda hâlâ Gerald Reitlinger, The Final Solution (1953) eserini en uygun eser olarak görüyorum. Komünist arşivleri açıldığından bu yana, Auschwitz konusunda güvenilir istatistikler veren ve müze tarihini (bazı kısımları inşaat hâlinde) anlatan bir eser olan J.-C. Presscac, Auschwitz (1989) yayınlanmıştır. Bu yazarın çeşitli açıklamalarının bir listesi için bakınız: Hans Mommsen, The Third Reich Between Vision and Reality (2001). Alman ekonomisinin sandığımızdan daha askerî ağırlıklı olduğunu ortaya koyarak, bu ekonominin çöküşünü anlatan Adam Tooze'un The Wages of Destruction (2006) adlı eseri önemlidir. Mungo Melvin'in Manstein (2010) ve Brigitte Hamann'ın Winifred Wagner: A Life at the Heart of Hitler's Bayreuth (2007) kitaplarında çok yararlı minyatürler bulunmaktadır.

Son tahlilde, yarısı komünizm yönetimi altında olan bir Avrupa, tamamı daha da zalimleşmesi muhtemel Hitler'in yönetimi altında bir Avrupa'dan daha iyi idi. Ancak savaşın sonraki aşamaları Orta Avrupa'nın Stalin'e teslimi örnekleriyle doludur. Bakınız: Krisztian Ungvary, Battle for Budapest (2005) veya Hans Graf von Lehndorff, Ostpreussisches Tagebuch (1985) ve kıyaslayınız: Alexander Furst zu Dohna-Schlobitten, Erinnerungen eines alten Ostpreussen (1989). Gotz Aly, Hitlers Volksstaat (2005) ve Joachim Fest, Staatsstreich (1994) ve Der

Levent Şahverdi Arşivi

Untergang (2004) bombalama planı ve sığınaklar konusunda önemli Alman eserleridir. Jorg Friedrich, Der Brand (2002) bombalamalara Alman bakış açısıyla bakmaktadır.

Batıdaki savaşı şekillendiren strateji, Andrew Roberts tarafından çok iyi tanımlanmıştır: Masters and Commanders (2008) ve karşılaştırınız: Max Hastings, Churchill: Finest Years (2009). Carlo d'Este, World War Two in the Mediterranean, 1942–1945 (1990); Meşale Harekâtı konusunda Rick Atkinson, An Army at Dawn (2002); üç Alameyn Muharebesi konusunda Niall Barr, Pendulum of War (2005) ve Lord Carver, The Imperial War Museum Book of the War in Italy (2001) tavsiyeye değerdir. Allan Mallinson, The Making of the British Army bu muharebeleri çerçevesine oturtmaktadır. Max Hastings, Armageddon (2004) Alman savaşının güzel bir özetidir.

Uzak Doğu konusunda şu kitaplara başvurulabilir: William B. Hopkins, The Pacific War (2010); John Toland, The Rising Sun (1970); Ronald Spector, Eagle Against the Sun (1985) ve Max Hastings, Nemesis (2007).

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Birinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı sonuçlarının ardından dünya uzun süren bir huzur döneminin özlemini duydu. Zafer kazananlar ise, intikamı istikrarın önünde tutarak Almanya'dan oldukça yüklü bir tazminat talep etti. Büyük tarihçi Norman Stone'un tespit ettiği üzere bunun sonucu bir felaket oldu.

Norman Stone, İkinci Dünya Savaşı'nın bu ölümcül yıllarının kısa bir tarihçesini yazmaya soyunuyor ve bitmeyen çatışmaların nasıl yeni bir dünya savaşına yol açtığını anlatıyor.

Adolf Hitler, Alman milletinin umutsuzluğu ve içerlemesine tutunarak yükseldi ve ülkesini yeniden büyük güçlerin arasına sokmaya çalıştı. Avrupa'ya istediğini vermeleri için kafa tuttu ve ilk savaşın galiplerini köşeye sıkıştırdı. Polonya'nın işgalinin ardından İngiltere ve Fransa, Almanya'ya savaş ilan ettiler. Stone'a göre bu karar son derece mantıksızdı. Yine de Hitler dünyayı çılgına çevirdi ve Avrupa'daki düşmanlıklar sonuçta yıkıcı bir dünya savaşına dönüştü.

Norman Stone, okuyuculara bu çatışmanın yükselmesini, zirveye ulaşmasını ve acılı düşüşünü uzmanlıkla anlatıyor. İkinci Dünya Savaşı, 20. yüzyılın dinamiklerini anlamak adına paha biçilmez bir eser niteliğinde.

THG
310084
UIO

KİTAP NO
195

DİZİ ADI
TARİH

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI
NORMAN STONE

9 786058 030060

Levent Şahverdi Arşivi